

T.C.
KIRIKKALE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ÖZEL HUKUK ANABİLİM DALI

YABANCILARIN TÜRKİYE’DE İKAMET VE SEYAHAT ÖZGÜRLÜĞÜ
YÜKSEK LİSANS TEZİ

Hazırlayan

Gamze AYDOĞDU

Danışman

Prof. Dr. Ramazan ÇAĞLAYAN

Şubat-2017

KIRIKKALE

T.C.
KIRIKKALE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ÖZEL HUKUK ANABİLİM DALI

YABANCILARIN TÜRKİYE’DE İKAMET VE SEYAHAT ÖZGÜRLÜĞÜ
YÜKSEK LİSANS TEZİ

Hazırlayan

Gamze AYDOĞDU

Danışman

Prof. Dr. Ramazan ÇAĞLAYAN

Şubat-2017

KIRIKKALE

KABUL-ONAY

Prof. Dr. Ramazan ÇAĞLAYAN danışmanlığında Gamze AYDOĞDU tarafından hazırlanan “Yabancıların Türkiye’de İkamet ve Seyahat Özgürlüğü” adlı bu çalışma jürimiz tarafından Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Özel Hukuk Anabilim dalında Yüksek lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

08/02/2017

[İmza]

Prof. Dr. Ramazan ÇAĞLAYAN (Başkan)

[İmza]

Yrd. Doç. Dr. Yasin POYRAZ

[İmza]

Yrd. Doç. Dr. Turan ŞAHİN

Yukarıdaki imzaların adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

..../..../2017

Prof. Dr. İsmail AYDOĞAN

Enstitü Müdürü

Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum “Yabancıların Türkiye’de İkamet ve Seyahat Özgürlüğü” adlı çalışmanın, tarafımdan bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın yazıldığını ve faydalandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak faydalanılmış olduğunu beyan ederim.

Gamze AYDOĞDU

ÖNSÖZ

İkamet ve seyahat özgürlüğü en genel anlamı ile kişilerin yaşayacakları yeri serbestçe seçebilme ve diledikleri yere seyahat edebilme özgürlüğünü ifade etmektedir. Bu özgürlük, hem devletlerin ulusal düzenlemelerinde hem de uluslararası düzenlemelerde güvence altına alınan temel hak ve özgürlüklerden birisi olup Türkiye Cumhuriyeti Anayasasında da “yerleşme ve seyahat hürriyeti” olarak yerini almıştır. İkamet ve seyahat özgürlüğü yalnızca vatandaşlara değil aynı zamanda yabancılara da tanınmıştır.

Uluslararası hukukun devletlere tanıdığı yetki dâhilinde Türk hukukunda, yabancıların ikamet ve seyahat özgürlüğünün vatandaşlarınkine göre daha ileri ölçüde sınırlandığı görülmektedir. Biz de çalışmamız kapsamında, Anayasa ve Türkiye’nin taraf olduğu uluslararası andlaşma hükümlerinin kanun hükümlerine yansımaları, özellikle bu konudaki temel düzenleme olan Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu hükümlerini değerlendirmeyi amaçladık. Bu değerlendirmeler kapsamında yeri geldikçe Kanunda görmüş olduğumuz eksiklikleri ve varsa önerilerimizi sunmaya çalıştık. Ancak Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu yeni bir kanun olduğundan, uygulamadaki sorunların ve bu konudaki yargı kararlarının aktarılması konusunda zorluklar yaşadık. Yine de konunun somutlaşabilmesi adına, eski kanun hükümlerine göre verilen yargı kararlarına yer verdik.

Bu çalışma boyunca ve hayatın her alanında desteği ve önerileri ile varlığından güç aldığım eşime ve hep yanımda olan sevgili aileme teşekkür ederim. Ayrıcaengin bilgi birikimlerini ve çok değerli önerilerini benden esirgemeyen Prof. Dr. Ramazan ÇAĞLAYAN’a ve Yrd. Doç. Dr. Yasin POYRAZ’a şükranlarımı sunarım.

Gamze AYDOĞDU

ÖZET

AYDOĞDU, Gamze, “Yabancıların Türkiye’de İkamet ve Seyahat Özgürlüğü”, Yüksek Lisans Tezi, Kırıkkale 2017.

Türkiye’de yabancıların ikamet ve seyahat özgürlüğü, Anayasa hükmü gereği uluslararası hukuka uygun olarak kanunla sınırlanmaktadır. Bu konudaki temel kanun 6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu’dur. Bu kanunla, yabancıların ikametleri ile ilgili güncel sorunlara cevap verme hususunda yetersiz kalan 1950 tarihli Yabancıların Türkiye’de İkamet ve Seyahatleri Hakkında Kanun yürürlükten kaldırılmıştır. Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu ile birlikte Pasaport Kanunu’nun yürürlükte olan bazı hükümleri uygulanmaya devam etmektedir. Yabancıların ikamet ve seyahatlerine ilişkin kanuni düzenlemelerin yapılmasının yanı sıra Türkiye, bu konu ile ilişkili pek çok uluslararası sözleşmeye de taraftır. Bu sözleşmelerin hükümleri, Anayasa hükmü gereği iç hukukun bir parçası haline gelmiştir.

Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu ile yabancıların ikamet ve seyahatlerine ilişkin önemli yenilikler ve değişiklikler yapılmıştır. Yabancıların ülkeye yasal olarak giriş şartları, ülkeye girişin engelleneceği haller, vize muafiyeti sağlanacak haller detaylı olarak düzenlenmiştir. Eski kanunda yer almayan ikamet izni türleri, bu kanunda tek tek düzenlenmiştir. Bunlar kısa dönem ikamet izni, aile ikamet izni, öğrenci ikamet izni, uzun dönem ikamet izni, insani ikamet izni ve insan ticareti mağduru ikamet iznidir. Her bir ikamet izni türünün kapsamı, şartları, iptal, uzatmama ya da ret sebeplerine detaylı olarak yer verilmiştir.

Bu çalışmada, Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu hükümleri başta olmak üzere, yabancıların ikamet ve seyahatlerine ilişkin Türk hukukundaki sınırlama ve düzenlemeler incelenecektir.

Anahtar Kelimeler: Yabancı, İkamet, İkamet ve Seyahat Özgürlüğü, Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu, Vize, Pasaport, İkamet İzni.

ABSTRACT

Aydoğdu, Gamze, “Freedom of Residence and Travel of Foreigners in Turkey”, Postgraduate Thesis, Kırıkkale, 2017.

Freedom of residence and travel of foreigners in Turkey, as required by provision of Constitution, can be limited by law and in accordance with the international law. The fundamental law on this subject is The Law on Foreigners and International Law numbered 6458. By this law, Law on the Residence and Travel of Foreigners in Turkey dating back to 1950 which is insufficient in responding to current problems has been abolished. Some provisions being in force of Passport Law are being enforced with The Law on Foreigners and International Protection. Besides making legal regulations relating to residence and travel of foreigners, Turkey is party to many international conventions relating to this subject. As required by provision of Constitution, the provisions of these conventions have become part of domestic law.

Significant changes and innovations relating to residence and travel of foreigners have been made by the Law on Foreigners and International Protection. Entry requirements of foreigners to the country legally, situations in which entry to the country is restrained, visa exemptions have been regulated in detail. Residence permits not regulated in previous law, have been regulated one by one in this law. These are short term residence permit, family residence permit, student residence permit, long term residence permit, humanitarian residence permit and victims of human trafficking residence permit.

In this study, particularly regulations of the Law on Foreigners and International Protection, restrictions and regulations relating to residence and travel of foreigners in Turkish law will be examined.

Keywords: Foreigner, freedom of residence and travel, the Law on Foreigners and International Protection, visa, passport, residence permit.

KISALTMALAR

ABAD	: Avrupa Birliği Adalet Divanı
ABİA	: Avrupa Birliği'nin İşleyişi Hakkında Andlaşma
AIHM	: Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi
AIHS	: Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi
AÜHF	: Ankara Üniversitesi Hukuk Fakóltesi
AYBGB	: Askeri Yasak Bölgeler ve Güvenlik Bölgeleri
AYBGBK	: Askerî Yasak Bölgeler ve Güvenlik Bölgeleri Kanunu
BM	: Birleşmiş Milletler
C.	: Cilt
dn.	: dipnot
E.	: Esas
ed.	: editör
İHEB	: İnsan Hakları Evrensel Bildirisi
İÜHFM	: İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakóltesi Mecmuası
İYUK	: İdarî Yargılama Usulü Kanunu
K.	: Karar
KKTC	: Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti
par.	: paragraf
PK	: Pasaport Kanunu
RG	: Resmi Gazete
s.	: sayfa

S.	: Sayı
T.C.	: Türkiye Cumhuriyeti
TCK	: Türk Ceza Kanunu
TMK	: Türk Medeni Kanunu
TVK	: Türk Vatandaşlığı Kanunu
v.d.	: ve diğerleri
vb.	: ve benzerleri
YÇİHK	: Yabancıların Çalışma İzinleri Hakkında Kanun
YUKK	: Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu

İÇİNDEKİLER

	<u>Sayfa</u>
ÖNSÖZ	i
TÜRKÇE ÖZET SAYFASI.....	ii
İNGİLİZCE ÖZET (ABSTRACT) SAYFASI	iii
KISALTMALAR	iv
İÇİNDEKİLER	vi
GİRİŞ	1

1. BÖLÜM

ULUSAL VE ULUSLARARASI HUKUK AÇISINDAN İKAMET VE SEYAHAT ÖZGÜRLÜĞÜ

I. KAVRAMLAR	4
A. VATANDAŞ KAVRAMI.....	4
1. Genel Olarak Vatandaş	4
2. Türk Hukukunda Vatandaş	8
B. YABANCI KAVRAMI	10
1. Genel Olarak Yabancı	10
2. Türk Hukukunda Yabancı	13
3. Türk Hukukunda Yabancı Türleri	14
a) Vatansız Kişiler	14
b) Mülteci	15
c) Şartlı Mülteci	19
d) İkincil Koruma Statüsü Sahibi Yabancılar	20
e) Geçici Koruma Sağlanan Yabancılar	22
f) Göçmenler.....	23
g) Mavi Kart Sahibi Yabancılar	24
h) Türkiye’de Görevli Diplomasi ve Konsolosluk Memurları	25
ı) Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Vatandaşları	26
C. İKAMET VE İKAMETGÂH KAVRAMLARI.....	27
II. İKAMET VE SEYAHAT ÖZGÜRLÜĞÜNE İLİŞKİN DÜZENLEMELER.....	30
A. ULUSAL DÜZENLEMELER	31
1. Anayasada İkamet ve Seyahat Özgürlüğü ve Sınırlanması.....	31
a) Genel Olarak Temel Hak ve Özgürlüklerin Sınırlanması	32

b) İkamet ve Seyahat Özgürlüğünün Sınırlanması	38
2. Özel Kanunlarda İkamet ve Seyahat Özgürlüğü ve Sınırlanması	42
a) Olağanüstü Hal Kanunu	42
b) Sıkıyönetim Kanunu.....	44
c) Devlet Memurları Kanunu	46
d) Askerî Yasak Bölgeler ve Güvenlik Bölgeleri Kanunu	49
e) Köy Kanunu	52
f) Pasaport Kanunu	56
g) İskân Kanunu	58
h) (Mülga) Yabancıların İkamet ve Seyahatleri Hakkında Kanun	59
ı) Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu	60
B. ULUSLARARASI DÜZENLEMELER.....	60
1. İki Taraflı Andlaşmalar	60
2. İnsan Hakları Evrensel Bildirisi	62
3. Mültecilerin Hukuki Durumuna Dair Sözleşme.....	64
4. Tüm Göçmen İşçilerin ve Aile Fertlerinin Haklarının Korunmasına Dair Uluslararası Sözleşme.....	66
5. Avrupa Birliğinin İşleyişi Hakkında Andlaşma	67
6. Katma Protokol	69
7. Avrupa Konseyine Üye Ülkeler Arasında Kişilerin Dolaşımını Düzenleyen Kurallara Dair Avrupa Sözleşmesi (Kişilerin Seyahatlerine Dair Avrupa Sözleşmesi).....	71
8. İnsan Hakları ve Temel Özgürlüklerin Korunmasına İlişkin Sözleşme (Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi)	72
9. Avrupa İkamet Sözleşmesi.....	74
10. Göçmen İşçinin Hukukî Statüsü Hakkında Avrupa Sözleşmesi	75

2. BÖLÜM

YABANCILARIN TÜRKİYE'YE GİRİŞİ VE TÜRKİYE'DE İKAMETİ

I. YABANCILARIN TÜRKİYE'YE GİRİŞİ	77
A. PASAPORT VEYA BELGE GÖSTERME ZORUNLULUĞU.....	79
1. Pasaport	80
a) Pasaport Türleri	80
b) Pasaport Vermeye Yetkili Makamlar	82

c) Pasaportların Geçerlilik Süreleri	83
2. Pasaport Yerine Geçen Belgeler	84
B. TÜRKİYE'YE GİRİŞİN ENGELLENMESİ.....	87
1. Türkiye'ye Girişine İzin Verilmeyecek Yabancılar	87
2. Türkiye'ye Girişi Yasaklanabilecek Yabancılar	92
C. VİZE ALMA ZORUNLULUĞU	98
1. Vize Başvurusu ve Vize Vermeye Yetkili Makamlar	100
a) Konsolosluklar ve Büyükelçilikler Tarafından Verilen Vizeler... 100	
b) Sınır Kapılarında Verilen Vizeler	101
c) E-vize Uygulaması	102
2. Vize Türleri	103
3. Vize Muafiyeti.....	104
4. Vize Verilmeyecek Yabancılar	108
5. Vizenin İptali	113
II. YABANCILARIN TÜRKİYE'DE İKAMETİ	115
A. İKAMET İZNİ ALMA ZORUNLULUĞU	115
1. İkamet İzni Başvurusu.....	115
a) Başvurulacak Makamlar	115
(1) Konsolosluklar	115
(2) Valilikler	116
(3) E-İkamet Uygulaması	118
b) Başvurabilecekler	119
c) Başvuru İçin Ön Şart	119
d) Başvuruların Değerlendirilmesi ve Karar Verecek Makam.....	120
e) İkamet İzinlerinin Düzenlenmesi ve Sonraki İşlemler	121
f) İkamet İzni Uzatma Başvurusu	122
g) İzin Taleplerinin Reddi, İznin İptali veya Uzatılmaması İşlemleri ve Bu İşlemlere Karşı Başvuru Yolları	123
2. İkamet İzninden Muafiyet	127
3. Çalışma İzninin İkamet İzni Sayılması	131
4. Türkiye'de İkamet Eden Yabancıların Nüfus Kayıtlarının Tutulması	133
B. İKAMET İZNİ TÜRLERİ.....	135
1. Kısa Dönem İkamet İzni	136
a) Kısa Dönem İkamet İzni Verilebilecek Yabancılar	137

(1) İki Yıl Süre ile İzin Verilebilecek Yabancılar	137
(2) Bir Yıl Süre ile İzin Verilebilecek Yabancılar.....	141
(3) Beş Yıl Süre ile İzin Verilebilecek Yabancılar.....	141
b) Kısa Dönem İkamet İzninin Şartları	142
c) Kısa Dönem İkamet İzninin Reddi, İptali veya Uzatılmaması.....	143
2. Aile İkamet İzni.....	145
a) Destekleyici Olabilecek Kişiler.....	146
b) Aile İkamet İzni Verilebilecek Yabancılar	147
c) Aile İkamet İzninin Süresi.....	147
d) Aile İkamet İzninin Şartları.....	148
(1) Destekleyicide Aranılan Şartlar	148
(2) Aile İkamet İzni Verilebilecek Yabancılarda Aranılan Şartlar ..	150
e) Anlaşmalı Evlilik Yoluyla Talep Edilen Aile İkamet İzni	151
f) Aile İkamet İzninin Sağladığı Haklar	154
g) Aile İkamet İzni Talebinin Reddi, İptali veya Uzatılmaması	156
3. Öğrenci İkamet İzni.....	158
a) Öğrenci İkamet İzni Verilebilecek Yabancılar.....	159
b) Öğrenci İkamet İzninin Süresi	161
c) Öğrenci İkamet İzninin Şartları	161
d) Yabancı Öğrencilerin Türkiye’de Çalışma Hakkı.....	162
e) Öğrenci İkamet İzni Talebinin Reddi, İptali ya da Uzatılmaması	163
4. Uzun Dönem İkamet İzni	164
a) Uzun Dönem İkamet İzni Verilebilecek Yabancılar	164
b) Uzun Dönem İkamet İzninin Süresi.....	166
c) Uzun Dönem İkamet İzninin Şartları	166
d) Uzun Dönem İkamet İzninin Sağladığı Haklar	169
e) Uzun Dönem İkamet İzninin İptali.....	171
5. İnsanî İkamet İzni.....	173
a) İnsanî İkamet İzni Verilebilecek Yabancılar.....	174
b) İnsanî İkamet İzninin Süresi.....	176
c) İnsanî İkamet İzninin Şartları	176
d) İnsanî İkamet İzinlerinin İptali veya Uzatılmaması	176
6. İnsan Ticareti Mağduru İkamet İzni	176
a) İnsan Ticareti Mağduru İkamet İzni Verilebilecek Yabancılar....	177

b) İnsan Ticareti Mağduru İkamet İzninin Süresi.....	179
c) İnsan Ticareti Mağduru İkamet İzninin Şartları	179
d) İnsan Ticareti Mağduru Destek Programı ve İznin İptali.....	179
7. İkamet İzni Türleri Arasında Geçişler ve İkamette Kesinti	180
C. ÖZEL DURUMDAKİ YABANCILARIN İKAMETİ.....	182
1. Vatansız Kişilerin İkameti	182
2. Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Vatandaşlarının İkameti	183
3. Mülteci, Şartlı Mülteci, İkincil Koruma Statüsü ve Geçici Koruma Statüsü Sahibi Yabancıların İkameti	184
4. Uluslararası Koruma Başvuru Sahiplerinin İkameti	185
5. Göçmenlerin İkameti	185
5. Mavi Kart Sahibi Yabancıları İkameti	186
6. Turkuaz Kart Sahibi Yabancıların İkameti	186
7. Türkiye’de Zorunlu Olarak Bulunan Yabancıların İkameti	187
SONUÇ	188
KAYNAKÇA	192

GİRİŞ

Herkes, ırk, renk, cinsiyet, dil, din, siyasî görüş, etnik köken ve benzeri sebeplerle ayırım gözetilmeksizin, doğuştan gelen, devredilemez temel hak ve özgürlüklere sahiptir. Devletler, uluslararası hukukun bir gereği olarak bireylere bu hak ve özgürlükleri tanımak ve bu hak ve özgürlüklerden en iyi şekilde yararlanmalarını sağlamakla yükümlüdürler.

Ancak bu yükümlülüğün yanında devletlerin, sahip oldukları ülkesel egemenlik yetkisine bağlı olarak ülkelerinde bulunan kişi ve şeyler üzerinde hâkimiyet kurma hakları bulunmaktadır¹. Hâkimiyet hakkının sonucu olarak, kişilerin hak ve özgürlükleri ile ilgili düzenlemeler yapma ve sınırlamalar getirme yetkisi doğmaktadır. Bu yetkinin sınırını ise uluslararası andlaşmalar, uluslararası teamül kuralları ve hukukun genel ilkeleri oluşturmaktadır.

Devletlerin temel hak ve özgürlüklerle ilgili sınırlamalar getirme yetkisinin kapsamına yalnızca vatandaşlar değil aynı zamanda o devlet ülkesinde bulunan yabancılar da girmektedir. Yabancıların temel hak ve özgürlüklerine, vatandaşlarınkine göre daha ağır sınırlamalar getirilebilmektedir. Nitekim Anayasanın yabancıların durumunu düzenleyen 16. maddesine göre; “*Temel hak ve hürriyetler, yabancılar için, milletlerarası hukuka uygun olarak kanunla sınırlanabilir*”. Çalışmamızın ilk bölümünde görüleceği üzere, Anayasada vatandaşların temel hak ve özgürlüklerinin sınırlandırılmasında dikkate alınması gereken sebepler, yabancıların temel hak ve özgürlüklerinin sınırlandırılması bakımından geçerli değildir.

Anayasada düzenlenen ve yabancıların da yararlanabildiği temel hak ve özgürlüklerden birisi de çalışmamızın konusunu oluşturan ikamet ve seyahat özgürlüğüdür. Yabancıların Türkiye’de ikamet ve seyahat özgürlüğünün kapsamına, ülkeye yasal olarak giriş ve ülkeden yasal olarak çıkış yapma, ülke topraklarında ikamet edebilme ve seyahat edebilme hakları girmektedir.

---

¹ Aysel Çelikel, Günseli (Öztekin) Gelgel, *Yabancılar Hukuku*, 21. Bası, Beta Yayınevi, İstanbul, 2015, s. 1; Bülent Çiçekli, *Yabancılar ve Mülteci Hukuku*, 5. Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara 2014, s. 29; Hüseyin Pazarcı, *Uluslararası Hukuk*, 14. Bası, Turhan Kitabevi, Ankara, 2015, s. 153.

Yabancıların Türkiye’de ikamet ve seyahatleri ile ilgili kuralları düzenleyen temel kanun, 4 Nisan 2013 tarihinde kabul edilen 6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu’dur (YUKK). Bu kanunun Göç İdaresi Genel Müdürlüğüne ilişkin hükümleri 11 Nisan 2013 tarihinde, diğer hükümleri ise yayımı tarihinden bir yıl sonra, 11 Nisan 2014 tarihinde yürürlüğe girmiştir. YUKK’un yürürlüğe girmesinden önce, yabancıların Türkiye’ye giriş çıkışları, Türkiye’de ikametleri, sınır dışı etme kurumu, uluslararası koruma statüleri, uluslararası korumanın şartları, uygulama süreci gibi yabancılar hukukuna ilişkin çeşitli konuları bir arada düzenleyen münferit bir kanun bulunmamaktaydı. Yabancıların Türkiye’ye giriş ve çıkışları ile Türkiye’de ikametlerine ilişkin dağınık haldeki hükümler, Yabancıların Türkiye’de İkamet ve Seyahatleri Hakkında Kanun, Pasaport Kanunu ve bazı idarî düzenlemelerde yer almaktaydı. Ancak bu iki kanun 1950’de kabul edilmiş olup, gün geçtikçe artış gösteren Türkiye’ye yönelik yoğun göç hareketleri ve buna bağlı olarak ortaya çıkan sorunlar karşısında yetersiz kalmaktaydılar. YUKK ile yabancılar hukukuna ilişkin dağınık haldeki hükümlerin bir araya toplanması ve güncel gelişmelere ve sorunlara etkili biçimde cevap verilebilmesi amaçlanmıştır. YUKK ile birlikte Pasaport Kanunu’nun bazı hükümleri de uygulanmaya devam etmektedir.

Çalışmamızın amacı, yabancıların Türkiye’de ikamet ve seyahat özgürlüğünün anayasal temellerini, bu özgürlüğe sınırlama getiren özel kanun hükümlerini ve bu özgürlüğün uluslararası hukuktaki yerini inceledikten sonra, YUKK’un yabancıların Türkiye’ye giriş ve Türkiye’de ikametleri ile ilgili kurmuş olduğu yeni sistemi detaylı olarak ele almaktır.

Çalışmamız iki bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde öncelikle, ikamet ve seyahat özgürlüğünün öznesi konumunda olan “yabancı” ve “vatandaş” kavramları ile yabancı türleri tanımlandıktan sonra, “ikamet” ve bu kavramla karıştırılabilecek olan “ikametgâhın” ne anlama geldiği açıklanacaktır. Akabinde, Anayasada yer alan temel hak ve özgürlüklerin sınırlanması rejimine kısaca değinildikten sonra hem vatandaşların hem de yabancıların ikamet ve seyahat özgürlüğüne ilişkin Anayasada ve çeşitli kanunlarda yer alan düzenlemeler karşılaştırmalı olarak incelenecektir. Son olarak yabancıların ikamet ve seyahat özgürlüğüne ilişkin Türkiye’nin taraf olduğu uluslararası andlaşmalar ve bu andlaşma hükümlerine yer verilecektir.

İkinci bölümde ise öncelikle YUKK ve Pasaport Kanunu hükümleri çerçevesinde yabancıların Türkiye'ye yasal olarak girişleri, pasaport ve vize işlemleri ele alınacaktır. Ancak yabancıların sınır dışı edilmesine ayrı bir başlık altında detaylı olarak yer verilmeyecektir. Zira her ne kadar ikamet ve seyahate ilişkin hükümlerin sınır dışı işlemi ile bağlantısı olsa da, yabancıların sınır dışı edilmesi ikamet ve seyahat özgürlüğünün değil daha çok kişi dokunulmazlığı ve özgürlüğünün sınırlanması kapsamında değerlendirilmektedir². Ayrıca yabancıların sınır dışı edilmesi, başlı başına bir çalışma konusu olabilecek kadar geniş ve detaylı bir alandır. Bu sebeplerle yalnızca ilgili yerlerde, sınır dışı işlemi ile ilgili mevzuat hükümlerine yer verilmekle yetinilecektir. Aksi takdirde çalışmamızın kapsamı fazlaca genişleyecektir.

Yabancıların Türkiye'ye girişlerine ilişkin açıklama ve değerlendirmelerden sonra, YUKK hükümleri çerçevesinde ikamet izni alma mecburiyeti, ikamet izni muafiyeti, izin talebinin reddi, iptali, izin türleri gibi ikamet iznine ilişkin tüm hususlar detaylı olarak incelenecektir. Bu incelemeler yapılırken yeri geldikçe konuya ilişkin Danıştay kararlarına yer verilecektir. Son olarak göçmenler, uluslararası koruma statüsü sahipleri, geçici koruma statüsü sahipleri gibi bazı özel durumdaki yabancıların Türkiye'de ikametleri bahis konusu edilecektir.

---

² Çelikel, Gelgel, s. 123; Çiçekli, *Yabancılar ve Mülteci Hukuku*, s. 171; Osman Fazıl Berki, "Türkiye'de Yabancılar Hukuku", *AÜHFD*, C. 12, S. 1-2, 1955, s. 178; Gülören Tekinalp, *Türk Yabancılar Hukuku*, 5. Bası, Beta Yayınevi, İstanbul, 1996, s. 94. Aybay ve Dardağan Kibar ise sınır dışı işleminin kişi özgürlüğü ve dokunulmazlığıyla da ilgili olduğu; ancak öncelikle seyahat özgürlüğünü ilgilendiren bir konu olduğu görüşündedirler (Rona Aybay, Esra Dardağan Kibar, *Yabancılar Hukuku*, 3. Baskı, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2010, s. 228).

1. BÖLÜM

ULUSAL VE ULUSLARARASI HUKUK AÇISINDAN İKAMET VE SEYAHAT ÖZGÜRLÜĞÜ

I. KAVRAMLAR

A. VATANDAŞ KAVRAMI

1. Genel Olarak Vatandaş

Bir özgürlüğün kapsamı ve sınırlarının belirlenmesi kadar bu özgürlükten yararlanacak kişilerin de net bir şekilde ortaya konulması önemli bir husustur. Bu sebeple yabancıların Türkiye’de ikamet ve seyahat özgürlüğünün incelenmesine geçilmeden önce “Türk hukukuna göre kimler yabancı statüsüne sahiptir?” sorusuna cevap verilmesi gerekmektedir.

Bir devlet için kimlerin yabancı olarak kabul edileceği genellikle o devletin vatandaşlarının kimler olduğundan yola çıkılarak belirlenmektedir. Aşağıda da görüleceği üzere, doktrinde yapılan yabancı tanımlarının birçoğu da vatandaş kavramına göndermede bulunarak yapılmaktadır. Bu sebeple yabancı kavramından önce, vatandaş kavramının ne anlama geldiği ve kimlerin Türk vatandaşı olduğunun belirlenmesi gerekmektedir.

Devleti oluşturan aslî unsurlar sınırları belirli bir toprak parçası, bu toprak parçası üzerinde yerleşmiş bir insan topluluğu ve egemenlik yetkisini elinde bulunduran siyasî ve hukukî bir teşkilatlanmadır³. Devletler, aslî unsurlarından olan ve üzerinde egemenlik kurduğu insan topluluğunu ve bunlarla kurduğu hukukî bağı belirlemek ister⁴. Devletler açısından, diplomatik himaye⁵ sağlayacağı ve

---

³ Hasan Tahsin Fendoğlu, *Anayasa Hukuku*, Yetkin Yayınları, Ankara, 2015, s. 539-544; Mehmet Turhan, *Anayasal Devlet*, 3. Baskı, Naturel Yayıncılık, Ankara, 2004, s. 29-34; Erdoğan Teziç, *Anayasa Hukuku*, 12. Bası, Beta Yayınevi, İstanbul, 2007, s. 115-120.

⁴ Vahit Doğan, *Türk Vatandaşlık Hukuku*, 11. Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2012, s. 19.

⁵ Diplomatik himaye, vatandaşı yabancı bir devletin ülkesinde hak ihlaline uğramış bir devletin bu ihlali durdurma yahut tazminat ya da uygun başka bir yolla giderme amacıyla başvurduğu

karşılığında da belirli yükümlülüklerin yerine getirilmesini isteyeceği kişileri bilmek nasıl önemliyse kişiler açısından da hangi devletin koruması altında olduğunu ve hangi devlete karşı yükümlülükleri olduğunu bilmek önemlidir⁶.

Devletler, egemenlik yetkilerine dayanarak kimlerin vatandaşlığı kazanacağı, kimlerin vatandaşlığının sona ereceği gibi hususları düzenleme konusunda serbesttir. Doktrinde ve uluslararası hukukta, devletlerin bu husustaki yetkisinin “mahfuz yetki (münhasır yetki)”⁷ olduğu kabul görmektedir⁸. Vatandaşlık Kanunları İhtilafıyla İlgili Bazı Sorunlar Hakkında Lahey Sözleşmesi’ne⁹ göre her devlet kendi vatandaşlarını kendi hukukuna göre belirler (m. 1). Avrupa Vatandaşlık Sözleşmesi’ne¹⁰ göre her devlet kimlerin kendi vatandaşı olduğunu kendi hukukuna göre belirler. Ancak devletlerin vatandaşlık hukuku hususundaki mahfuz yetkisi sınırsız değildir. Lahey Sözleşmesi’ne göre bu hukuk, uluslararası sözleşmelere, uluslararası teamül hukukuna ve vatandaşlıkla ilgili genel kabul gören hukuk

---

uluslararası bir usul olarak ifade edilebilir. Bkz. Rona Aybay, Nimet Özbek, *Vatandaşlık Hukuku*, 4.Baskı, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2015, s. 35; Karl Doebling, *Die Pflicht des Staates zur Gewährung diplomatischen Schutzes*, Cologne, 1959’dan naklen Ergin Nomer, *Türk Vatandaşlık Hukuku*, 20. Baskı, Filiz Kitabevi, İstanbul, 2014, s. 24, dn. 33. Ayrıca Aybay ve Özbek diplomatik himaye hakkında şunları ifade etmektedir: “Bazı devletlerin anayasaları, yabancı ülkelerde bulunan uyruklarının devletin diplomatik korumasından yararlanma hakkına sahip olduklarını belirten açık hükümler koymuşlardır. Ancak, anayasasında böyle bir hüküm olsun veya olmasın, devletin yabancı ülkelerdeki uyruklarına diplomatik koruma sağlamaya yetkili olduğu, uluslararası hukukça kabul edilmiş bir ilkedir. (...) Uluslararası Hukuk açısından, devletin uyruğuna diplomatik koruma sağlamak için girişimde bulunup bulunmama konusunda takdir yetkisine sahip olduğu kabul edilir” (Aybay, Özbek, s. 36).

⁶ Doğan, *Türk Vatandaşlık Hukuku*, s. 19.

⁷ Devletlerin mahfuz yetkisi ya da münhasır yetkisi ulusal yetki olarak da adlandırılmaktadır. Aybay, Özbek ulusal yetkiyi şu şekilde tanımlamaktadır: “‘Ulusal yetki’ kavramı, bir başka devletin ya da bir uluslararası örgütün karışamayacağı nitelikte sayılan ‘iç’ işleri belirtir. Uluslararası hukukun düzenleme alanı dışında kalan ve yalnızca o devletin yetkisine bırakıldığı kabul edilen konular, ‘ulusal yetki’ alanını oluşturmaktadır.” (Aybay, Özbek, s. 20). 1945 yılında imzalanarak yürürlüğe giren Birleşmiş Milletler (BM) Anlaşması’nda da ulusal yetkiye yer verilmektedir. m. 2/7’ye göre: “İşbu anlaşmanın hiçbir hükmü, Birleşmiş Milletlere herhangi bir devletin kendi iç yetki alanına giren konulara müdahale yetkisi vermediği gibi üyeleri de bu türden konuları işbu anlaşma uyarınca bir çözüme bağlamaya zorlayamaz (...)”. Bu anlaşma 26 Haziran 1945 tarihinde San Francisco’da imzalanmış ve 24 Ekim 1945’de yürürlüğe girmiştir. Türkiye anlaşmayı 15 Ağustos 1945’te 4801 Sayılı Onay Kanunu ile onaylamıştır (RG. 24.8.1945-6902).

⁸ Aybay, Özbek, s. 19; Bahadır Erdem, *Türk Vatandaşlık Hukuku*, Beta Yayınevi, İstanbul, 2010, s. 5; Doğan, *Türk Vatandaşlık Hukuku*, s. 21; Nomer, s. 5.

⁹ Convention on Certain Questions Relating to the Conflict of Nationality Laws the Hague - 12 April 1930. Sözleşmenin tam metni için bkz. (Erişim) <http://eudocitizenship.eu/InternationalDB/docs/Convention%20on%20certain%20questions%20relating%20to%20the%20conflict%20of%20nationality%20laws%20FULL%20TEXT.pdf>, 23.02.2016.

¹⁰ European Convention on Nationality, Strasbourg, 6.11.1997. Sözleşmenin tam metni için bkz. (Erişim) <https://rm.coe.int/CoERMPublicCommonSearchServices/DisplayDCTMContent?documentId=090000168007f2c8>, 23.02.2016.

ilkelerine uygun olduğu ölçüde diğer devletlerce tanınabilir (m. 1). Aynı hükme Avrupa Vatandaşlık Sözleşmesi'nin 3. maddesinde de yer verilmiştir.

Doktrinde “vatandaş” tanımı yerine daha çok “vatandaşlık” tanımı yapılmaktadır. Ancak, vatandaşlık kavramı¹¹ için ne uluslararası hukukta ne de millî hukuklarda niteliği ve kapsamı belirli, üzerinde uzlaşılmış net bir tanım yapılmıştır¹². Çünkü vatandaşlık anlayışı, zaman içinde her devletin siyasî, hukukî, sosyal koşullarına göre değişiklik göstermiştir¹³. Bu değişikliklere bağlı olarak da vatandaşlığın hukukî niteliği konusunda farklı görüşler ortaya konmuştur¹⁴. Bu görüşler doğrultusunda yapılan bazı tanımlar şöyledir:

Nomer'e göre: “*Vatandaşlık kavramı, şeklen belirli bir devlete aidiyeti (devletle kişi arasındaki hukukî ilişki) belirtmekte ve maddi içeriği itibariyle kişinin vasfı olarak ortaya çıkan bir hukukî statüyü ifade etmektedir.*”¹⁵. Bu tanım vatandaşlığın niteliği konusundaki görüşlerden hem hukukî ilişki görüşünü hem de hukukî statü görüşünü benimseyen bir tanımdır.

Alman hukukçu Hailbronner'a göre vatandaşlık bir sadakat (bağlılık) ilişkisinden çok, bir dizi karşılıklı haklar ve egemen bir devletin varlığı için zorunlu

¹¹ “Vatandaşlık” ile “tabiiyet” kavramları bazı eserlerde birbirlerinin yerine kullanılsalar da aslında aynı anlamı karşılamamaktadırlar. Tabiiyet kavramı, hem kişileri (gerçek veya tüzel kişiler) hem şeyleri devlete bağlayan hukukî ve siyasî bağı ifade eden bir üst kavram olarak kullanılıyorken; vatandaşlık kavramı yalnızca gerçek kişiler için kullanılmaktadır. Bu sebeple vatandaşlık kavramı yerine tabiiyet kavramının kullanılması bir sakınca yoktur. Ancak tüzel kişilerin ve şeylerin (gemiler ve hava gemileri) vatandaşlığından söz edilemeyeceğinden bunlar için yalnızca tabiiyet kavramının kullanılması uygun görünmektedir. Aybay, Özbek, s. 11; Doğan, *Türk Vatandaşlık Hukuku*, s. 23. Sözlük anlamı olarak da yurttaşlık kavramının eş anlamlısı olarak vatandaşlık, uyrukluk kavramının eş anlamlısı olarak tabiiyet kavramları kullanılmaktadır. Bkz. Türk Dil Kurumu, Büyük Türkçe Sözlük, (Erişim) http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_bts&arama=kelime&guid=TDK.GTS.56cdecc9f02b91.04634428, 24.02.2016.

Tabiiyet, uyrukluk, vatandaşlık kavramları hakkında daha geniş bilgi için bkz. Aybay, Özbek, s. 6-11; İrem Karakoç, *Hukuk Tarihinde Vatandaşlık-Yabancılık Statüsü*, Yetkin Yayınları, İzmir, 2012, s. 27-38.

¹² Nomer, s. 19.

¹³ Banu Şit, “Modern Vatandaşlık Kavramına Bir Bakış”, *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, S. 76, 2008, s. 71.

¹⁴ Tarihi süreç içinde, vatandaşlığın hukukî niteliğine ilişkin öne çıkan görüşler şunlardır: Sadakat bağı görüşü, sözleşme (akit) teorisi, sosyolojik teori, hukukî statü görüşü. Bu görüşler hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Doğan, *Türk Vatandaşlık Hukuku*, 26-29; Gülin Güngör, *Tabiiyet Hukuku: Gerçek Kişiler-Tüzel Kişiler-Şeyler*, 3. Bası, Yetkin Yayınları, Ankara, 2015, s. 3-12.

¹⁵ Nomer, s. 21.

olan belirli gereksinimleri karşılayan bir siyasî kişiliğe yönelik yükümlülükleri kapsayan bir hukukî statü olarak tanımlanabilir¹⁶.

Aybay ve Özbek'in benzer bir yaklaşımına göre; “*Vatandaşlığı (uyrukluğu), belirli bir devletle kişi arasındaki karşılıklı hak, görev ve yükümlülük ilişkilerini belirleyen hukuksal bağ*”¹⁷ olarak tanımlamak mümkündür.

Uluocak ise vatandaşlığı şu şekilde tanımlamaktadır: “*Vatandaşlık, devletin tek taraflı, egemenlik hakkını kullanarak, koşullarını ve hükümlerini saptadığı bir hukukî statüyü gerçekleştiren fert ile arasında kurulan bir hukukî bağıdır.*”¹⁸

Avrupa Vatandaşlık Sözleşmesi'nin “Tanımlar” başlıklı ikinci maddesinde de vatandaşlığa ilişkin şöyle bir tanım yapılmıştır: “*Vatandaşlık bir devlet ile bir kişi arasındaki hukukî bağı ifade eder ve kişinin etnik kökenini göstermez.*” (m. 2-a).

Bu tanımlardan yola çıkarak vatandaşlık en genel anlamda, kişi ile devlet arasında karşılıklı haklar ve yükümlülükler doğuran hukukî bir bağ olarak tanımlanabilir. Vatandaş ise, bir devlete vatandaşlık bağı ile bağlı olan kişi olarak tanımlamak mümkündür.

Uluslararası Adalet Divanı'nın *Nottebohm* kararında¹⁹ ise tüm bu vatandaşlık tanımlarındakinden farklı bir noktaya işaret edilmiştir. Uluslararası

¹⁶ Kay Hailbronner, “Nationality in Public International Law and European Law”, ed. Rainer Bauböck vd., *Acquisition and Loss of Nationality- Volume 1: Comparative Analyses*, Amsterdam University Press, Amsterdam, 2006, s. 35.

¹⁷ Aybay, Özbek, s. 4.

¹⁸ Nihal Uluocak, *Türk Vatandaşlık Hukuku*, Filiz Kitabevi, İstanbul, 1989, s. 6.

¹⁹ International Court of Justice, Reports Of Judgments, Advisory Opinions And Orders, *Nottebohm Case, Liechtenstein v. Guatemala, Second Phase*, 6.4.1955, (Erişim) <http://www.icj-cij.org/docket/files/18/2674.pdf>, 26.02.2016.

Nottebohm kararı vatandaşlık hukuku açısından önemli bir karardır. Bu karar ile birlikte “tabiiyetin gerçekliği ilkesi” ya da “etkili vatandaşlık ilkesi” pek çok devlet tarafından benimsenmiş ve geçerlilik kazanmıştır. Karara konu olay kısaca şöyledir: Frederic Nottebohm Guatemala’da yaşayan, burada taşınmaz edinmiş, iş ilişkilerini burada yürüten bir Alman vatandaşıdır. İkinci Dünya Savaşı’nın başladığı sıralarda, Guatemala’nın Almanya’ya karşı savaşa ihtimalini göz önüne alan Nottebohm, Alman vatandaşı olmasından kaynaklı yaptırımlardan kurtulmak amacıyla tarafsız bir devlet olan Lihtenştayn’a giderek birkaç hafta burada kalır ve buranın vatandaşlığını kazanır. O dönemin Alman kanunlarına göre başka bir devlet vatandaşlığını kazandığı için, doğrudan Alman vatandaşlığını da kaybeder. Buna rağmen Almanya’ya karşı savaşan Guatemala tarafından, Alman vatandaşı kabul edilen Nottebohm tutuklanır, sınır dışı edilir ve mallarına el konulur. Bunun üzerine Lihtenştayn, 1951 yılında Uluslararası Adalet Divanı’nda Nottebohm’un kendi vatandaşı olduğunu belirterek ve diplomatik himaye hakkına dayanarak Guatemala’ya karşı dava açar. Ancak Divan, Nottebohm’un tüm

Adalet Divanı'na göre vatandaşlık, temelinde sosyal bir bağlılık olgusu, karşılıklı haklar ve görevlerin varlığı ile birlikte gerçek bir varlık, menfaat ve his ilişkisi bulunan hukukî bağıdır²⁰. Bu karara göre, birden fazla vatandaşlığı bulunan kişilerin hangi vatandaşlığının dikkate alınacağı hususunda bir uyuşmazlık varsa gerçek vatandaşlığının (*real and effective nationality*) dikkate alınması gerekmektedir. Kişinin gerçek vatandaşlığı ise diğerlerine göre daha sıkı ve gerçek bağlarla bağlı bulunduğu devletin vatandaşlığıdır. Bu hususun tespitinde farklı faktörler göz önünde bulundurulabilir ve bunların önemi olaya göre farklılık gösterebilir. Kişinin mutad meskeninin bulunduğu yer önemli bir faktördür ancak kişinin menfaatlerinin merkezi, aile bağları, sosyal hayata katılımı, bir devlete gösterilen bağlılık ve bunu çocuklarına telkin etmesi gibi diğer faktörler de bulunmaktadır²¹.

2. Türk Hukukunda Vatandaş

Anayasada²² ve Türk vatandaşlık mevzuatında vatandaş ve vatandaşlık kavramlarına ilişkin net bir tanım bulunmamaktadır. Ancak bazı düzenlemelerden, vatandaşlığın ne anlama geldiğini, nasıl bir vatandaşlık anlayışının benimsendiğini çıkarabilmekteyiz.

Anayasanın “Türk vatandaşlığı” başlıklı 66.maddesinin birinci fıkrasına göre “*Türk Devletine vatandaşlık bağı ile bağlı olan herkes Türktür.*”. Bu hüküm ile vatandaşlık ilişkisinin hukukî bir bağ olduğu ortaya konmuştur²³. Zira doktrinde ifade edildiği üzere, hükümde yer alan “Türk” ifadesi ile belirli bir ırka, dile, dine, etnik kökene, felsefi inanca, siyasî düşünceye ve benzeri yönlerden bir ortaklığa işaret etmeksizin tüm Türkiye Cumhuriyeti Devleti vatandaşları kastedilmektedir²⁴. Dolayısıyla Anayasada ayırım gözetmeyen, kapsayıcı, hukukî aidiyete dayalı bir

---

işlerini ve ilişkilerini Guatemala’da yürüttüğünü, burada ikamet ettiğini, Lihtenştayn ile arasında gerçek bir bağ bulunmadığını belirterek Guatemala’nın Lihtenştayn vatandaşlığını tanımak zorunda olmadığını kabul etmiştir. Bkz. Aybay, Özbek, s. 5; Güngör, s. 32,33.

²⁰ Nottebohm Kararı, s. 23, par. 4.

²¹ Nottebohm Kararı, s. 22, par. 3.

²² Çalışma boyunca bahis konusu edilecek olan Anayasa, halen yürürlükte olan 1982 tarihli Türkiye Cumhuriyeti Anayasası’dır.

²³ Doğan, *Türk Vatandaşlık Hukuku*, s. 33; Erdem, s. 7; Nomer, s. 59. Güngör’e göre Türk vatandaşlığını düzenleyen 66. maddenin yer aldığı dördüncü bölümün başlığının “siyasî haklar ve ödevler” olduğu da dikkate alındığında Türk vatandaşlığı aynı zamanda siyasî bir bağıdır (Güngör, s. 49).

²⁴ Doğan, *Türk Vatandaşlık Hukuku*, s. 33; Erdem, s. 7; Güngör, s. 49; Nomer, s. 58; Şit, s. 68.

vatandaşlık anlayışı benimsenmiştir. Bu anlayış Türk Vatandaşlığı Kanunu'nda (TVK)²⁵ da korunmuş olup 3. maddenin (ç) bendinde Türk vatandaşı “*Türkiye Cumhuriyeti Devletine vatandaşlık bağı ile bağlı olan kişi*” olarak tanımlanmıştır.

Türkiye Cumhuriyeti Devleti'ne vatandaşlık bağı ile bağlı olan herkes Türk olarak kabul edildiğinden, Anayasanın çeşitli hükümlerinde ve 66. maddenin devamında kullanılan “Türk” ifadesinin “Türk vatandaşı” olarak anlaşılması gerektiği açıktır. Örneğin, Anayasanın “*Her Türk, kamu hizmetlerine girme hakkına sahiptir.*” şeklindeki 70. madde hükmünden Türk vatandaşı olan herkesin kamu hizmetlerine girme hakkı olduğu anlaşılmaktadır.

Anayasanın 66. maddesinin ikinci fıkrasına göre “*Türk babanın veya Türk ananın çocuğu Türktür*”. Görüldüğü üzere çocuğun Türk vatandaşı olabilmesi için ana ve babadan yalnızca birinin Türk vatandaşı olması yeterli görülmektedir. Bu hüküm ile vatandaşlığın kazanılmasında soy bağı esası²⁶ (kan esası) anayasal güvence altına alınmış olup kanunî düzenlemelerin de bu yönde şekillenmesi gerekmektedir²⁷. Zira TVK'da, 7. madde ile vatandaşlığın kazanılma hallerinden biri olarak soy bağı esasına yer verilmiştir.

Anayasanın 66. maddesinin üçüncü fıkrasına göre “*Vatandaşlık, kanunun gösterdiği şartlarla kazanılır ve ancak kanunda belirtilen hallerde kaybedilir*”. Yani kanunîlik ilkesi gereğince, kanunda yer almayan şart ve sebeplere dayanarak Türk vatandaşlığının kazanılması ve kaybedilmesi mümkün değildir.

Türk vatandaşlığı TVK'ya göre doğumla ya da sonradan kazanılabilir (TVK m. 5). Doğumla Türk vatandaşlığını kazanma iki şekilde olur: Yukarıda bahsedilen soy bağı esasına göre ya da doğum yeri esasına (toprak esası) göre (TVK m. 6). Doğum yeri esasına göre Türkiye'de doğan ve yabancı ana ve babasından dolayı doğumla herhangi bir ülkenin vatandaşlığını kazanamayan çocuk, doğumdan itibaren Türk vatandaşı olur (TVK m. 8/1).

²⁵ 29.5.2009 tarih ve 5901 sayılı Türk Vatandaşlığı Kanunu (RG. 12.6.2009-27256).

²⁶ Doğan soy bağı esasını şu şekilde tanımlamıştır: “*Kişinin doğumu anında soy bağı ile bağlı olduğu ana ve/veya babasına bağlı olarak vatandaşlık kazanması haline kan esası ya da soy bağı esasına göre vatandaşlık kazanma denilmektedir. Soy bağı esasına göre vatandaşlığın kazanılmasında çocuğun doğduğu yerin önemi yoktur*” (Doğan, *Türk Vatandaşlık Hukuku*, s. 52).

²⁷ Güngör, s.50.

Türk vatandaşlığının sonradan kazanılması TVK'nın 9. maddesine göre yetkili makam kararıyla, evlat edinilmeyle ya da seçme hakkının kullanılması yolu ile olur²⁸. Yetkili makam kararıyla kazanma halleri ise Türk vatandaşlığının genel olarak kazanılması, Türk vatandaşlığının istisnaî olarak kazanılması, Türk vatandaşlığının yeniden kazanılması, Türk vatandaşlığının evlenme yoluyla kazanılmasıdır. Kanunda her birinin şartları, hüküm ve sonuçları detaylı olarak düzenlenmiştir²⁹.

Türk hukukunda yapılmış olan Türk vatandaşı-yabancı ayrımı özellikle Anayasada düzenlenen haklar bakımından önem taşımaktadır. Çünkü Anayasada düzenlenen bazı haklar yalnızca Türk vatandaşlarına tanınmıştır³⁰. Ayrıca yabancılar bakımından temel hak ve özgürlüklerin sınırlandırılması, Türk vatandaşlarınınkinden farklı koşullara tabi tutulmuştur. Bu durum, devletlerin iç hukuk düzenlemelerinde kendi vatandaşlığını taşıyan kişilere ve tabiiyetinde bulunan şeylere diğerlerine göre özel bir koruma sağlamak istemesinin doğal bir sonucudur³¹.

B. YABANCI KAVRAMI

1. Genel Olarak Yabancı

Uluslararası hukukta ve Türk hukukunda vatandaşlığın ne anlama geldiği, Türk hukukuna göre kimlerin Türk vatandaşı olduğu sorularının cevapları aslında kimlerin “yabancı” olarak kabul edileceği sorusunun da cevabını oluşturmaktadır.

²⁸ Kanunda evlat edinilmeye ilişkin 17. madde sistematik olarak yetkili makam kararı ile kazanmaya ilişkin hükümler arasında düzenlenmiştir. Türk Vatandaşlığı Kanununun Uygulanmasına İlişkin Yönetmeliğin (RG. 06.04.2010) 33. maddesinin birinci fıkrasında da evlat edinilme yoluyla vatandaşlığın kazanılabilmesi için başvurunun belgelerinin karar alınmak üzere İçişleri Bakanlığına gönderileceği düzenlenmektedir. Ancak Kanunun 9. maddesinde bu hükümler ile çelişecek biçimde evlat edinilme ile vatandaşlığın kazanılması ayrı bir sonradan kazanma hali olarak düzenlenmiştir. Doktrinde bazı yazarlarca evlat edinilme ile vatandaşlığın kazanılmasının yetkili makam kararıyla kazanma hallerinden biri olduğu savunulmaktadır. Bkz. Doğan, *Türk Vatandaşlık Hukuku*, s. 69; Güngör, s. 134. Doğan'a göre; “Evlat edinme yetkili makam kararı ile Türk vatandaşlığını kazanma yollarından birisi olarak düzenlendiğine göre 9. madde de ‘Sonradan kazanılan Türk vatandaşlığı, yetkili makam kararı veya seçme hakkının kullanılması ile gerçekleşir’ şeklinde anlaşılmalıdır” (Doğan, *Türk Vatandaşlık Hukuku*, s. 69).

²⁹ Bkz. TVK m. 10-22.

³⁰ Anayasada yalnızca Türk vatandaşlarına tanınmış haklara çalışmamızın devamında yer verilecektir.

³¹ Doğan, *Türk Vatandaşlık Hukuku*, s. 19.

Çünkü doktrinde yabancı kavramı için yapılan pek çok tanımın çıkış noktası vatandaşlık kavramıdır.

Devletler Hukuku Enstitüsü'nün³² 1892 yılında Cenevre Toplantısı'nda yapmış olduğu kabul edilen ve pek çok yabancılar hukuku kaynağında yer verilen tanıma göre “*Yabancı, bir devlet ülkesinde bulunup o devlet vatandaşlığını halen iddiaya hakkı olmayan kimsedir*”³³.

Bu klasik tanım bazı yönlerden eleştirilmektedir. İlk eleştiri, kişinin yabancı statüsünde kabul edilmesi için ülkede fiilen bulunma koşulunun aranması hususundadır³⁴. Oysaki yabancının, bir devletin ülkesinde fiilen bulunmasa da o devletin yetki alanında bulunmak kaydıyla bazı haklardan yararlanabilmesi mümkündür. Örneğin, bir kişi vatandaşlığını taşımadığı ve fiilen bulunmadığı bir devletin ülkesinde sahip olduğu taşınmaz ile ilgili vekili aracılığıyla o ülkede dava açabilir. Aybay ve Dardağan Kibar'ın bu konuya ilişkin Türk hukukundan vermiş olduğu güzel bir örnek şu şekildedir:

“*Türk İdari Yargılama Usulü Kanunu'na göre; 'Dilekçeler ve savunmalar ile davalara ilişkin her türlü evrak, Danıştay veya ait olduğu mahkeme başkanlıklarına gönderilmek üzere idare ve vergi mahkemesi başkanlıklarına veya bunlara gönderilmek üzere (...) yabancı memleketlerdeki Türk konsolosluklarına verilebilir.'* (m. 4). *Bu olanaktan yabancıların da yararlanmasına engel bulunmamaktadır.*”³⁵.

³² Devletler Hukuku Enstitüsü (*Institut De Droit International*) hükümet etkisinden bağımsız olarak uluslararası hukuka katkıda bulunmak amacıyla 8 Eylül 1873'te Belçika'da kurulmuştur. 1904'te Nobel barış ödülü alan Enstitü prensip olarak her iki yılda bir toplanmaktadır. (Erişim) <http://justitiaetpace.org/historique.php>, 27.03.2016.

³³ Bu çeviri için bkz. Yılmaz Altuğ, **Yabancıların Hukuki Durumu**, İstanbul, 1971, s. 9, dn. 10'dan naklen Tekinalp, s. 6. Enstitü'nün ortaya koyduğu bu tanımın ufak farklılıklarla yapılmış Türkçe çevirileri için bkz. Aybay, Dardağan Kibar, s. 13; Çelikel, Gelgel, s.16; Erdoğan Göger, **Yabancılar Hukuku**, AÜHF Yayınları-No: 342, Ankara, 1974, s. 4.

Pek çok kaynakta yer verilen bu tanım, aslında Enstitü'nün “Yabancıların Kabulü ve Sınırdışı Edilmesine Dair Uluslararası Kurallar” adı altında kabul ettiği düzenlemenin amacını belirten 1. maddesinden alınmıştır. Maddenin orijinal hali şu şekildedir: “*Sont étrangers, dans le sens du présent Règlement, tous ceux qui n'ont pas un droit actuel de nationalité dans l'Etat, sans distinguer ni s'ils sont simplement de passage ou s'ils sont résidents ou domiciliés, ni s'ils sont des réfugiés ou s'ils sont entrés dans le pays de leur plein gré*”. Bkz. “*Règles internationales sur l'admission et l'expulsion des étrangers*”, (Erişim) http://www.justitiaetpace.org/idiF/resolutionsF/1892_gen_01_fr.pdf, 17.01.2017.

³⁴ Çiçekli, **Yabancılar ve Mülteci Hukuku**, s. 30.

³⁵ Aybay, Dardağan Kibar, s. 13,14.

Tanıma yönelik getirilen ikinci eleştiri ise “vatandaşlığını iddiaya hakkı olmayan” ibaresi ile ilgilidir. Çünkü kişinin bir devlete vatandaşlık bağı ile bağlı olması, kişinin bu bağı varlığını iddia etmesinden tamamen bağımsız olan, objektif ve nesnel kurallarla belirlenen hukukî bir durumdur³⁶.

Bu tanıma yönelik yukarıda bahsedilen haklı eleştiriler bulunsa da, yalnızca başka devlet vatandaşlarını değil aynı zamanda herhangi bir devletin vatandaşlığını taşımayan vatansız kişileri de kapsaması yönüyle yerinde bir tanım olduğu söylenebilir³⁷.

Yabancı kavramı için, “yabancı devlet vatandaşı kişi” şeklinde yapılan bir tanım eksik kalmaktadır. Dolayısıyla bu kavram, yabancı devlet vatandaşlarını, vatansız kişileri, mültecileri, özel statülü yabancıları, birden çok vatandaşlığa sahip kişileri kapsayacak biçimde ve en basit haliyle şöyle tanımlanabilir:

“Bir devlet için yabancı, kendi vatandaşı olmayan kişidir”.

Doktrinde³⁸ genel olarak kabul gördüğü gibi yabancı kavramının doğru biçimde açıklanabilmesi için vatandaş olmayandan yola çıkılması gerektiği kanaatindeyiz. Aşağıda inceleneceği üzere Türk Hukuku’nda benimsenen yabancı tanımı da bu yöndedir.

Yabancı kavramının kapsamına hem yabancı gerçek kişiler hem de yabancı tüzel kişiler girmektedir. Tüzel kişilerin yabancılık sıfatının tayini, gerçek kişilerin yabancılık sıfatının tayinine göre zordur. Çünkü bir gerçek kişinin yabancı olup olmadığı, bu belirlemeyi yapan devletin vatandaşlığına sahip olup olmadığına bakılarak belirlenebilirken, tüzel kişilerde böyle basit bir değerlendirme yapılamamaktadır. Tüzel kişilerin tabiiyetinin dolayısıyla da yabancılık sıfatının belirlenmesinde farklı sistemler kabul edilmiştir. Her devlet benimsediği sisteme bağlı olarak kurallarını oluşturmakta ve tüzel kişilere yabancılık sıfatını vermektedir.

---

³⁶ Aybay, Dardağan Kibar, s. 13; Çiçekli, *Yabancılar ve Mülteci Hukuku*, s. 30.

³⁷ Aybay, Dardağan Kibar, s. 13; Çelikel, Gelgel, s. 16.

³⁸ Çelikel, Gelgel, s. 16; Tekinalp, s. 7.

Bu kurallar ortaklıklar, dernekler ve vakıflar bakımından farklılık gösterebilmektedir³⁹.

2. Türk Hukukunda Yabancı

Türk hukukunda kimlerin yabancı olarak kabul edileceği, doğrudan kimlerin Türk vatandaşı olduğu ile ilişkilidir. Çünkü hem TVK'da hem de Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu'nda⁴⁰ yabancının tanımı şu şekilde düzenlenmiştir:

“Yabancı: Türkiye Cumhuriyeti Devleti ile vatandaşlık bağı bulunmayan kişiyi, ifade eder.” (TVK m. 3-d, YUKK m. 3-ü.)

Görüldüğü üzere Türkiye Cumhuriyeti Devleti vatandaşı olmayan herkes, Türk hukuku açısından yabancı sıfatını taşımaktadır. Bu düzenleme ile yabancı kavramı hakkındaki soru işaretlerini ve tartışmaları⁴¹ bertaraf eden net bir tanıma ulaşılmıştır⁴².

Uluslararası hukukta olduğu gibi Türk hukukunda da yabancı kavramı yalnızca yabancı devlet vatandaşlarını değil aynı zamanda vatansız kişileri, göçmenleri, mültecileri, sığınmacıları, özel statüdeki yabancıları da kapsamaktadır. Fakat Türk hukukundaki bazı düzenlemeler ve bu yabancılar için kullanılan terminoloji uluslararası hukuka göre farklılık gösterebilmektedir.

³⁹ Tüzel kişiler de yabancılar hukukunun süjesi olmalarına rağmen bunların gerçek kişiler gibi ikamet ve seyahat özgürlüklerinden bahsedilemez (Tekinalp, s. 54). Dolayısıyla çalışmamız kapsamında yabancı tüzel kişiler hakkında kısaca bilgi verilmesi yeterli görülmüş olup yalnızca yabancı gerçek kişiler hakkında detaylı bilgi verilecektir.

⁴⁰ 04.04.2013 tarih ve 6458 sayılı Kanun (RG. 11.04.2013-28615).

⁴¹ Mülga 403 sayılı Türk Vatandaşlığı Kanunu'nda (Kabul: 11.2.1964, RG.22.2.1964-11638, 2383 sayılı Kanunla değişik şekli RG. 17.2.1981-16254) vatandaş ve yabancı kavramlarına ilişkin bir tanım bulunmamaktaydı. Yabancı tanımı yalnızca Yabancıların Çalışma İzinleri Hakkında Kanun'da (27.2.2003 tarih ve 4817 sayılı Kanun, RG. 6.3.2003-25040) yer almaktaydı. Bu Kanun'a göre yabancı, “403 sayılı Türk Vatandaşlığı Kanununa göre Türk vatandaşı sayılmayan kişiyi” ifade etmekteydi (m. 3). Bu tanım vatansız kişileri de kapsayıcı bir tanım olmakla birlikte eksik kalmaktaydı. Çünkü bu tanımdan Türk vatandaşlığını Türk Vatandaşlık Kanunu'na göre değil de İskân Kanunu'na, belirli dönemlerde belirli topluluklara yönelik çıkarılan kanunlara yahut arazi terk ve ilhakı veya ahali mübadelesi andlaşmalarına göre kazanmış kişilerin de yabancı sayılacağı yönünde bir anlam çıkarılabilmekteydi. Aynı yönde açıklamalar için bkz. Aybay, Dardağan Kibar, s. 15.

⁴² Aybay, Dardağan Kibar, s. 15.

Türk hukukunda, yabancılar hakkında uygulanan temel kanun 2013 yılında kabul edilen Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu'dur. Ancak bazı yabancılar bu kanun kapsamına girmeyip özel düzenlemelere tabi olmaktadır.

3. Türk Hukukunda Yabancı Türleri

a. Vatansız Kişiler

Vatansız (*apadride, apolide, heimatlos*), herhangi bir devletin hukukuna göre vatandaşlığı olmayan diğer bir deyişle hiçbir devlete vatandaşlık bağı ile bağlı olmayan kişidir⁴³. Kişi, doğduğunda herhangi bir devletin hukukuna göre vatandaşlık kazanamamanın sonucu olarak doğuştan ya da başka bir devlet vatandaşlığını kazanmadan mevcut vatandaşlığını kaybederek sonradan vatansız olabilir⁴⁴.

Vatansız kişiler herhangi bir devletin vatandaşı olmadığından hiçbir devletin diplomatik himayesinden de yararlanamamaktadırlar. Bu sebeple vatansızlık uluslararası hukukta istenmeyen bir durumdur. Devletler korunmasız durumda olan vatansız kişilerin hukukî durumlarını iyileştirebilmek, vatansızlık hallerini önleyebilmek amacıyla çeşitli sözleşmeler⁴⁵ imzalamışlardır. 1954 yılında kabul edilen Vatansız Kişilerin Statüsüne İlişkin Sözleşme'nin 1. maddesinin birinci fıkrasına göre vatansız kişi, kendi yasalarının işleyişi içinde hiçbir devlet tarafından vatandaş olarak sayılmayan kişidir⁴⁶. Bu sözleşme hükümleri incelendiğinde vatansız kişilerin diğer yabancılarla eş değer tutulduğu görülebilmektedir⁴⁷.

⁴³ Çelikel, Gelgel, s.17; Paul Weis, *Nationality and Statelessness in International Law*, Second Edition, Sijthoff& Noordhoff International Publishers, Netherlands, 1979, s. 161.

⁴⁴ Weis, s.161.

⁴⁵ 28.9.1954 tarihli "*Vatansız Kişilerin Statüsüne İlişkin Sözleşme/ Convention relating to the Status of Stateless Persons*", (Erişim) <http://www.ohchr.org/Documents/ProfessionalInterest/stateless.pdf>, 29.03.2016. Türkiye bu sözleşmeyi, 1.7.2014 tarih ve 6549 sayılı Kanun (RG. 10.7.2014-29058) ile uygun bulmuş, 30.9.2014 tarih ve 2014/6866 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı (RG. 25.10.2014-29156) ile onaylayarak, sözleşmenin tarafı haline gelmiştir.

30.08.1961 tarihli "*Vatansızlığın Azaltılmasına Dair Sözleşme/ Convention on the Reduction of Statelessness*", (Erişim) <http://www.ohchr.org/Documents/ProfessionalInterest/statelessness.pdf>, 29.03.2016. Türkiye bu sözleşmeyi, 17.4.1975 tarih ve 1883 sayılı Kanun (RG. 4.5.1975-15226) ile uygun bulmuş, 16.6.1975 tarih ve 7/10095 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı (RG. 15.8.1975-15327) ile onaylayarak, sözleşmenin tarafı haline gelmiştir.

Bu sözleşmeler hakkında bir inceleme için bkz. Yılmaz Altuğ, "Vatansızlar Hakkında İki Birleşmiş Milletler Sözleşmesi", *İÜHF*, C. 29, S. 1-2, İstanbul, 1963, s. 201-217.

⁴⁶ Bkz. RG. 25.10.2014-29156.

⁴⁷ Vahit Doğan, *Türk Yabancılar Hukuku*, Savaş Yayınevi, Ankara, 2016, s. 4.

YUKK’a göre; “*Vatansız kişi: Hiçbir devlete vatandaşlık bağıyla bağlı bulunmayan ve yabancı sayılan kişiyi*” ifade etmektedir (YUKK m. 3/1-ş). Görüldüğü üzere Kanunda vatansız kişiler yabancı sayılan kişi olarak ifade edilmiştir. Hükümde “yabancı sayılan kişi” ifadesi kullanılmasaydı da, bu kişiler Türk vatandaşı olmadıklarından dolayı, Türk hukuku bakımından yabancı olarak kabul edildikleri açıktır. Kanun’un üçüncü bölümü altında vatansızlığın tespitinin ne şekilde olacağı ve vatansız kişilere tanınan haklar ve güvenceler düzenlenmiştir (YUKK m. 50, 51). Vatansız kişiler, kendilerine verilen “vatansız kişi kimlik belgesi” ile 51. maddede yer alan haklardan yararlanabilmektedir⁴⁸.

b. Mülteci

Mülteci (*refugee*) genel olarak, ırkı, dini, vatandaşlığı, belirli bir toplumsal gruba aidiyeti veya siyasî düşünceleri yüzünden zulme uğrayacağından haklı olarak korkması nedeniyle ülkesini terk eden veya terke zorlanan veya bu sebeplerden ötürü ülkesine dönemeyen kişi olarak tanımlanabilir⁴⁹. Çelikel, Gelgel’e göre mülteci, “*Vatandaşı olduğu memlekette vuku bulan siyasî olaylar sebebiyle bu ülkeyi iradesiyle veya zorla terk etmiş ve yeni bir devletin vatandaşlığına geçmemiş ve herhangi bir devletin diplomatik koruması altında bulunmayan kimsedir*”⁵⁰. Mülteci kavramı için yapılan daha basit bir tanım ise şöyledir: “*Mülteci terimi, alelade anlamı ile kaçan, katlanılamaz kişisel durum ya da koşullardan kaçmaya çalışan kişiyi ifade etmektedir.*”⁵¹.

Türk Hukukunda YUKK’un yürürlüğe girmesinden önce mülteci ve sığınmacı ayrımı bulunmaktaydı. YUKK ile birlikte bu ayrım kaldırılmış ve uluslararası koruma statüleri yeniden düzenlenmiştir. Bunlardan birisi de “*mülteci*” statüsüdür. YUKK m. 61’e göre:

⁴⁸ Vatansız kişi kimlik belgesine sahip kişilerin yararlanacağı haklardan birisi, aşağıda inceleneceği üzere, ikamet izinleri ile ilgilidir. Bu kişilere tanınan diğer haklara, çalışmamızın kapsamı dışında kaldığı için yer verilmeyecektir. Bu konu hakkında bkz. Çelikel, Gelgel, s.18; Nuray Ekşi, *Yabancılar ve Uluslararası Koruma Hukuku*, 3. Baskı, Beta Yayınevi, İstanbul, 2015, s. 41-43.

⁴⁹ Aybay, Dardağan Kibar, s. 26; Bülent Çiçekli, *Yabancılar Hukuku*, 4. Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2013, s. 237.

⁵⁰ Çelikel, Gelgel, s.20.

⁵¹ Nasih Sarp Ergüven, Beyza Özturanlı, “Uluslararası Mülteci Hukuku ve Türkiye”, *AÜHFD*, C. 62, S. 4, s. 1020.

“Avrupa ülkelerinde meydana gelen olaylar nedeniyle; ırkı, dini, tabiiyeti, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasî düşüncelerinden dolayı zulme uğrayacağından haklı sebeplerle korktuğu için vatandaşı olduğu ülkenin dışında bulunan ve bu ülkenin korumasından yararlanamayan ya da söz konusu korku nedeniyle yararlanmak istemeyen yabancıya veya bu tür olaylar sonucu önceden yaşadığı ikamet ülkesinin dışında bulunan, oraya dönemeyen veya söz konusu korku nedeniyle dönmek istemeyen vatansız kişiye statü belirleme işlemleri sonrasında mülteci statüsü verilir.”

Bu tanım, Mültecilerin Hukukî Durumuna Dair 1967 Tarihli Protokol (New York Protokolü)⁵² ile değiştirilen 1951 tarihli Mültecilerin Hukukî Durumuna Dair Sözleşme’nin (Cenevre Sözleşmesi)⁵³ 1. maddesinin A fıkrasının 2. bendi ve 1994 tarihli İltica ve Göç Yönetmeliği’nin⁵⁴ 3. maddesinde yer alan mülteci tanımı ile aynıdır.

Türk hukukuna göre bir yabancıya mülteci statüsünün verilebilmesi için muhakkak Avrupa’da meydana gelen olaylar nedeniyle koruma başvurusu yapmış olması gerekmektedir⁵⁵. YUKK m. 61’de *“Avrupa ülkelerinde meydana gelen olaylar nedeniyle”* ifadesi kullanılarak, mülteci tanımı bakımından coğrafi bir kısıtlama getirilmiştir. Bu kısıtlamanın dayanağını ise âkit devletlere mülteci tanımı bakımından coğrafi kısıtlama koyma hakkı tanıyan Cenevre Sözleşmesi ve New

⁵² Protokol metni için bkz. (Erişim) <https://www.google.com/url?q=http://www.multeci.org.tr/DosyaIndir.aspx%3Ft%3Ddokuman%26Id%3D50&sa=U&ved=0ahUKEwin96G22anMAhVH2hoKHfqSDTsQFggKMAM&client=internal-uds-cse&usg=AFQjCNE84ABMy6SQjWPanhhmE2tPGth8OA>, 25.04.2016.

⁵³ 28.07.1951 tarihinde Cenevre’de imzalanan Mültecilerin Hukukî Durumuna Dair Sözleşme, 22.04.1954 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Türkiye bu sözleşmeyi 24.08.1951 tarihinde imzalamış ve 29.08.1961 tarihinde ihtirazi kayıtla onaylamıştır. 359 Sayılı Onay Kanunu 5.9.1961 tarih ve 10898 Sayılı Resmi Gazete’de yayımlanmıştır. Türkiye’nin ihtirazi kaydı ise şu şekildedir: "Bu sözleşmenin hiçbir hükmü, mülteciye Türkiye’de Türk uyruklu kimselerin haklarından fazlasını sağladığı şeklinde yorumlanamaz". Sözleşme metni için bkz. Aysel Çelikel, Cemal Şanlı, Günseli Öztekin vd., **Milletlerarası Özel Hukuk Sözleşmeleri-C. I (Çok Taraflı Sözleşmeler)**, Beta Yayınevi, İstanbul, 2005, s. 123-147.

⁵⁴ Türkiye’ye İltica Eden veya Başka Bir Ülkeye İltica Etmek Üzere Türkiye’den İkamet İzni Talep Eden Münferit Yabancılar ile Topluca Sığınma Amacıyla Sınırlarımıza Gelen Yabancılarla ve Olabilecek Nüfus Hareketlerine Uygulanacak Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik (14.09.1994 tarihli ve 94/6169 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile yürürlüğe konulmuştur. RG. 30.11.1994-22127).

⁵⁵ Türkiye, Avrupa’yı Avrupa Konseyi üyesi ülkeler, Rusya ve Kafkasya da dâhil olmak üzere Ural Dağları’nın batısındaki Eski Sovyet ülkeleri olarak tanımlamaktadır. Bkz. UNHCR, **UNHCR in Turkey: Facts&Figures**, Issue 3, 2011, s. 18, (Erişim) http://www.dewereldmorgen.be/docs/2011/11/19/ff_2011_january_issue-_resized.pdf, 20.09.2016.

York Protokolü oluşturmaktadır⁵⁶. Şu an, Türkiye ile birlikte Cenevre Sözleşmesi'ni coğrafi kısıtlama ile uygulayan üç ülke daha bulunmaktadır. Bunlar, Kongo, Madagaskar ve Monako'dur⁵⁷.

Türkiye'ye uluslararası koruma talebi ile gelen yabancıların büyük çoğunluğu Avrupa dışındaki ülkelere gelmektedir⁵⁸. Mülteci statüsünün, yalnızca Avrupa ülkelerinde meydana gelen olaylar nedeniyle koruma talep eden yabancılar tarafından tanındığı düşünüldüğünde, Avrupa dışından gelen yabancıların korumasız bırakıldığı, ayrımcı bir tutum sergilendiği düşünülebilir. Ancak Türkiye'nin uluslararası hukukun

⁵⁶ Cenevre Sözleşmesi m. 1/B-(1)'e göre:

"1) İşbu Sözleşme'nin amaçları bakımından kısım A, madde 1'deki '1 Ocak 1951'den önce meydana gelen olaylar' ifadesi ya, (a) '1 Ocak 1951'den önce Avrupa'da meydana gelen olaylar' veya, (b) '1 Ocak 1951'den önce Avrupa'da veya başka bir yerde meydana gelen olaylar' anlamında anlaşılacak ve her Taraf Devlet bu Sözleşme'yi imzaladığı, tasdik ettiği veya ona katıldığı sırada bu Sözleşme'ye göre taahhüt ettiği yükümlülükler bakımından bu ifadenin kapsamını belirten bir beyanda bulunacaktır."

Sözleşme'nin New York Protokolü ile değiştirilmeden önceki halinde âkit devletlere hem tarih (1.1.1951) hem de coğrafi alan (Avrupa'da meydana gelen) bakımından kısıtlama koyma yetkisi tanınmıştı. Sözleşme ile böyle bir yetkinin tanınması, taraf devletlerin mümkün olduğunca sorumluluk alanlarını daraltmak istemelerinin sonucu olarak görülebilir (Bkz. Ergüven, Özturanlı, s. 1017).

Türkiye de yayınladığı deklarasyonda sözleşmenin getirdiği yükümlülükler bakımından "1 Ocak 1951'den önce meydana gelen olaylar" ibaresini "1 Ocak 1951'den önce Avrupa'da meydana gelen olaylar" şeklinde anladığını belirterek hem tarih hem de coğrafi alan bakımından kısıtlama getirmişti (Bkz. Çelikel, Şanlı, Öztek vd., s. 123).

Ancak 1967 tarihli New York Protokolü'nün 1. maddesinin 2. fıkrasında, *"İşbu Protokol bakımından, bu maddenin 3. fıkrasının uygulanması hali dışında, 'mülteci' terimi, Sözleşmenin 1. maddesinin A 2 kısmında mevcut '1 Ocak 1951'den önce meydana gelen olaylar sonucunda ve...' ve 'söz konusu olaylar sonucunda' ifadeleri metinden çıkarılmış addedilerek, Sözleşmenin 1. Maddesinde yer alan tanıma giren her şahıs anlamına gelecektir."* denilmek suretiyle kişiyi mülteci statüsüne sokan olay bakımından tarih kısıtlaması getirme yolu kapatılmıştır. Türkiye açısından da New York Protokolü'nün bağlayıcılık kazandığı 31.7.1968 tarihinden itibaren tarih kısıtlaması koyma imkânı kalmamıştır.

⁵⁷ Nuray Ekşi, "Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu'nda Düzenlenen Uluslararası Koruma Türleri", *Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanununun Değerlendirilmesi*, ed. Ceyda Süral, Ekin Ömeroğlu, Seçkin Yayıncılık, 2015, s. 38.

⁵⁸ Örneğin, 1988 yılındaki İran-Irak Savaşı sırasında 51.542 yabancı, 2 Ağustos 1990-2 Nisan 1991 tarihleri arasında Körfez Krizi ve Savaşından önce 7489, sonrasında da 460.000 yabancı Türkiye'ye kabul edilmiş ve bu yabancılar ve Türkiye'de doğan çocuklarına çalışma hakkını da içeren ikamet izni verilmiştir. Bkz. İltica ve Göç Alanındaki Avrupa Birliği Müktesebatının Üstlenilmesine İlişkin Türkiye Ulusal Eylem Planı", (Erişim) [http://www.goc.gov.tr/files/files/turkiye_ulusal_eylem_plani\(2\).pdf](http://www.goc.gov.tr/files/files/turkiye_ulusal_eylem_plani(2).pdf), 20.09.2016. Türkiye'nin karşılaştığı son yoğun göç hareketi ise Suriye'de 2011 yılında patlak veren iç savaştan kaynaklanmıştır. Bu savaş nedeniyle Türkiye'ye gelen kayıtlı Suriyeli yabancıların sayısı Mart 2016 verilerine göre 2,9 milyonun üzerindedir. Bkz. "Türkiye: Mülteci Krizi", (Erişim) http://ec.europa.eu/echo/files/aid/countries/factsheets/turkey_syrian_crisis_tr.pdf, 20.09.2016.

kendisine tanıdığı yetki ile bu uygulamayı uzun yıllardır devam ettirmesinin bazı gerekçeleri bulunmaktadır⁵⁹.

Türkiye, Avrupa dışından özellikle Orta Doğu ülkelerinden gelen yabancılara mülteci statüsü tanıdığı takdirde bu yabancılara oldukça geniş haklar tanımakla yükümlü olacaktır⁶⁰. Üstleneceği bu sorumluluk sebebiyle ekonomik, siyasî, sosyal sorunlarla ve ülke güvenliği açısından tehlikeli durumlarla karşılaşma olasılığı yüksektir⁶¹. Türkiye'nin gerekçeleri ve başta Avrupa Birliği'ne üye devletler olmak üzere Batılı ülkelerin, Türkiye'nin Cenevre Sözleşmesi'ne koyduğu coğrafi kısıtlamayı kaldırması yönündeki taleplerinin hangi şartlarla kabul edilebileceği, 25 Mart 2005 tarihinde kabul edilen İltica Ve Göç Alanındaki Avrupa Birliği Müktesebatının Üstlenilmesine İlişkin Türkiye Ulusal Eylem Planı'nda açıklanmıştır⁶².

Ulusal Eylem Planı'nda özetle, coğrafi kısıtlamanın kaldırılması konusuna Türkiye'nin ekonomik, sosyal ve kültürel koşullarına zarar verilmeyecek şekilde çözüm bulunması gerektiği, yoğun nüfus hareketlerine sahne olan Türkiye'nin tek başına Avrupa Birliği'nin karşıladığına eşit olabilecek iltica sığınma ve göç hareketlerinin üstesinden gelmesinin beklenemeyeceğini, başta Avrupa Birliği üyesi

⁵⁹ Bekir Parlak, Ali Utku Şahin, “Türkiye İltica ve Göç Mevzuatının Coğrafi Kısıtlama Uygulaması Yönünden Analizi”, *Tesam Akademi Dergisi*, C. 2, S. 2, 2015, s. 70; Mürvet Ece Büyükçalık, *Mülteci Hukuku'nun Gelişimi ve Türkiye'de Mültecilerin Sosyal Hakları*, On İki Levha Yayıncılık, İstanbul, 2015, s. 77, 78.

⁶⁰ Uluslararası koruma statüsü sahiplerine sağlanan haklar YUKK'un üçüncü bölümünde düzenlenmektedir. Ayrıca mültecilere ve diğer uluslararası koruma statüsü sahiplerine sağlanan haklar hakkında detaylı bilgi için bkz. Büyükçalık, s. 159-271; Bülent Çiçekli, *Uluslararası Hukukta Mülteciler ve Sığınmacılar*, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2009, s. 165-201; Neşe Baran Çelik, “Türk Hukukunda Uluslararası Koruma Başvurusunda Bulunan veya Uluslararası Korumadan Yararlanan Yabancıların Hak ve Yükümlülükleri”, *İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, C. 1, Özel Sayı, 2015, s. 67-148.

⁶¹ Büyükçalık, s. 77, 78; Cemil Güner, “İltica Konusunda Türkiye'nin Yol Haritası: Ulusal Eylem Planı”, *AÜHFD*, C. 56, S. 4, Ankara, 2007, s. 107. Uluslararası Af Örgütü, Türkiye'nin uyguladığı coğrafi kısıtlamayı kaldırması gerektiği, bunun Türkiye'ye sığınan mültecilerin korunması için önemli bir adım olacağı görüşündedir. Bkz. “Türkiye, 1951 Cenevre Sözleşmesi'ni sınırlama olmadan uygulamalı”, (Erişim) <https://www.amnesty.org.tr/icerik/37/1122/turkiye-1951-cenevre-sozlesmesi>, 29.12.2016.

⁶² Güner, s. 103; Nuray Ekşi, *Yabancılar Hukukuna İlişkin Temel Konular*, 4. Baskı, Beta Yayınevi, İstanbul, 2012, s. 8.

devletler olmak üzere diğer devletlerin bu konudaki külfet paylaşımı hususunda hassasiyet göstermeleri gerektiği ifade edilmiştir⁶³.

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi (AİHM), Türkiye'nin Avrupa dışından gelenlere mülteci statüsü tanımamasını bir kararında⁶⁴ değerlendirmiştir. Davacı, Türkiye'nin Avrupa'dan gelenlere mülteci, Avrupa dışından gelenlere ise sığınmacı muamelesi yapmasının ve sığınmacı olarak kabul ettiği yabancılardan gidebilecekleri güvenli üçüncü ülke bulamayanları sınır dışı etmesinin ırk ve soy ayrımcılığına sebep olduğunu ve Türkiye'nin Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin (AİHS)⁶⁵ ayrımcılık yasağını düzenleyen 14. maddesini ihlal ettiğini ileri sürmüştür. AİHM, Türkiye'nin Cenevre Sözleşmesi'nde tanınan yetkiye dayanarak coğrafi kısıtlama getirdiğini, bu tutumunun 14. maddeye aykırılık teşkil etmediğini ve bu hususun Türkiye'nin sığınmacı ve mülteci politikası ile ilgili olduğunu belirterek davacının başvurusunun kabul edilebilir olmadığına hükmetmiştir.

c. Şartlı Mülteci

Türk hukukunda, YUKK kabul edilmeden önce “sığınmacı” (*asylum seeker*) olarak tanımlanan yabancılara, YUKK'un kabul edilmesi ile birlikte “şartlı mülteci” adı verilmektedir. İltica ve Göç Yönetmeliği'ndeki sığınmacı tanımı, şartlı mülteci tanımı olarak YUKK'da aynen yer almıştır. Kanun'un 62. maddesine göre:

“Avrupa ülkeleri dışında meydana gelen olaylar sebebiyle; ırkı, dini, tabiiyeti, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasî düşüncelerinden dolayı zulme uğrayacağından haklı sebeplerle korktuğu için vatandaşı olduğu ülkenin dışında bulunan ve bu ülkenin korumasından yararlanamayan, ya da söz konusu korku nedeniyle yararlanmak istemeyen yabancıya veya bu tür olaylar sonucu

⁶³ Bkz. “İltica Ve Göç Alanındaki Avrupa Birliği Müktesebatının Üstlenilmesine İlişkin Türkiye Ulusal Eylem Planı”, (Erişim) [http://www.goc.gov.tr/files/files/turkiye_ulusal_eylem_plani\(2\).pdf](http://www.goc.gov.tr/files/files/turkiye_ulusal_eylem_plani(2).pdf), 29.12.2016.

⁶⁴ A.G. and Others v. Turkey, 40229/98, Council of Europe: European Court of Human Rights, 15 June 1999, (Erişim) <http://www.refworld.org/docid/3ae6b7030.html>, 29.12.2016. Ayrıca kararın özeti için bkz. Nuray Ekşi, *Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Abdolkhani ve Karimnia-Türkiye Davası: Mülteci ve Sığınmacı Hukuku Açısından Değerlendirme*, Beta Yayınevi, İstanbul, 2010, s. 32-34.

⁶⁵ 4.11.1950 tarihli, tam adı “İnsan Hakları ve Temel Özgürlüklerin Korunmasına İlişkin Sözleşme” olan AİHS'nin tam metni için bkz. (Erişim) http://www.echr.coe.int/Documents/Convention_TUR.pdf, 24.12.2015.

önceden yaşadığı ikamet ülkesinin dışında bulunan, oraya dönemeyen veya söz konusu korku nedeniyle dönmek istemeyen vatansız kişiye statü belirleme işlemleri sonrasında şartlı mülteci statüsü verilir. Üçüncü ülkeye yerleştirilinceye kadar, şartlı mültecinin Türkiye’de kalmasına izin verilir.”

Görüldüğü üzere şartlı mülteci statüsünü mülteci statüsünden ayıran en önemli ölçüt, uluslararası koruma ihtiyacına sebep olan olayın Avrupa ülkeleri dışında meydana gelmiş olmasıdır⁶⁶. Bunun haricinde statü verilebilmesi için sayılan şartlar iki uluslararası koruma statüsünde de aynıdır. Ancak mültecilerden farklı olarak şartlı mültecilere, yalnızca güvenli üçüncü ülkeye yerleştirilinceye kadar Türkiye’de kalış hakkı tanınır⁶⁷.

Türk hukukunda yapılan sığınmacı ve mülteci ayrımı (şu anki hali ile şartlı mülteci ve mülteci ayrımı), uluslararası mülteci hukukunda yapılan ayrımdan farklı bir niteliğe sahiptir. Uluslararası mülteci hukuku anlamında mülteci (de jure mülteci), mültecilik statüsü hukuken tanınmış yabancı anlamına gelirken, sığınmacı (de facto mülteci) mültecilik statüsü incelenmekte olan ve bu aşamada kendisine geçici koruma sağlanan yabancıyı ifade eder. Bu anlamda sığınmacı, mültecilik şartlarını taşıdığının anlaşılması halinde mülteci statüsünü kazanır. Ancak Türk hukuku açısından bakıldığında şartlı mülteci statüsü verilen yabancıların mülteci statüsünü kazanmaları mümkün değildir.

d. İkincil Koruma Statüsü Sahibi Yabancılar

YUKK’da düzenlenen üçüncü uluslararası koruma türü, ikincil koruma (*subsidiary protection*) statüsüdür. İkincil koruma uluslararası hukuktaki “tamamlayıcı koruma”nın⁶⁸ iç hukukumuzdaki görünümüdür. Hukukî anlamda

⁶⁶ Türkiye’nin Avrupa’dan gelenlere mülteci, Avrupa dışından gelenlere şartlı mülteci statüsü tanınması yönündeki uygulamanın gerekçelerine ve AIHM’in bu husustaki görüşüne yukarıda yer verildiğinden, burada tekrar bahis konusu edilmeyecektir.

⁶⁷ Baran Çelik, bu husustan yola çıkarak, Kanunun, şartlı mülteci statüsünü mülteci statüsü ile karşılaştırıldığında “geçici” olarak kabul ettiği görüşündedir (Baran Çelik, s. 77).

⁶⁸ Tamamlayıcı koruma, 1951 tarihli Cenevre Sözleşme ile birlikte pek çok uluslararası sözleşme ve belgede (1949 tarihli Harp Zamanında Sivillerin Korunmasına İlişkin Cenevre Sözleşmesi, 1984 tarihli İşkenceye ve Diğer Zalimane, İnsanlık Dışı veya Onur Kırıcı Muamele veya Cezaya Karşı BM Sözleşmesi, 1966 tarihli BM Kişisel ve Siyasal Haklar Uluslararası Sözleşmesi, 1969 tarihli Afrika’daki Mülteci Sorunlarının Özel Yönlerini Düzenleyen Afrika Birliği Örgütü Sözleşmesi, 1969 tarihli İnsan Hakları Amerika Sözleşmesi, 1984 tarihli Cartagena Mülteciler Bildirisi, 1954 tarihli Vatansız Kişilerin Statüsüne Dair BM Nihai Bildirisi, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi

tamamlayıcı koruma (*complementary protection*), 1951 tarihli Cenevre Sözleşmesi'nin çerçevesi dışında kalan bir uluslararası koruma ihtiyacını gidermek üzere devletler tarafından sağlanan koruma biçimi olarak tanımlanmaktadır⁶⁹. Yani bu koruma biçimi Cenevre Sözleşmesi ve New York Protokolü kapsamına girmeyen yabancılar bakımından söz konusu olmaktadır. Bir yazara göre ise tamamlayıcı koruma ifadesi esasen, sanayileşmiş devletlerde Cenevre Sözleşmesi'nin kapsamı dışında kabul edilen bireyler için geri göndermeye karşı koruma sağlamak amacıyla zaman içinde gelişen uygulamalarla ilişkilidir⁷⁰.

Türk hukukunda, YUKK kabul edilinceye kadar tamamlayıcı korumayı düzenleyen açık bir hüküm bulunmamaktaydı. Fakat Türkiye'nin geri göndermeme ilkesi ya da tamamlayıcı korumaya ilişkin hükümler içeren bazı uluslararası andlaşmaları⁷¹ onaylayarak iç hukukunun bir parçası haline getirmesi, sınır dışı etme ya da başka yollarla geri gönderme işlemlerine karşı güvence oluşturmaktaydı⁷². YUKK'da ise tamamlayıcı koruma “ikincil koruma statüsü” olarak düzenlenmiştir. Kanun'un 63. maddesine göre:

“Mülteci veya şartlı mülteci olarak nitelendirilemeyen, ancak menşe ülkesine veya ikamet ülkesine geri gönderildiği takdirde;

a) Ölüm cezasına mahkûm olacak veya ölüm cezası infaz edilecek,

---

(AİHS), Avrupa Birliği bünyesindeki 2004 tarihli Üçüncü Ülke Uyruklarının ya da Devletsiz Kişilerin Mülteci Olarak ya da Başka Şekilde Uluslararası Korumaya Muhtaç Kişiler Olarak Nitelendirilmeleri ve Statüleri ve Sağlanacak Korumanın İçeriği İçin Asgari Standartlara İlişkin Konsey Yönergesi) açık ya da örtülü şekilde yer verilen ve uluslararası alanda kabul gören “geri göndermeme (*non-refoulement*) ilkesi” uyarınca sağlanan bir koruma biçimidir. Bu sözleşme ve belgelerin geri göndermeme ilkesine ilişkin içerikleri hakkında kapsamlı bilgi için bkz.: Çiçekli, *Yabancılar ve Mülteci Hukuku*, s. 297-308; Elif Uzun, “Geri Göndermeme (Non-Refoulement) İlkesinin Uluslararası Hukuktaki Konumu Üzerine Bir Değerlendirme”, *Uluslararası Hukuk ve Politika Dergisi*, C. 8, S. 30, 2012, s. 36-41.)

⁶⁹ Jane McAdam, *Complementary Protection and Beyond: How States Deal with Human Rights Protection*, Sydney Law School Research Paper, No. 06/18, Australia, 2005, s. 1.

⁷⁰ Ruma Mandal, *Protection Mechanisms Outside of the 1951 Convention (“Complementary Protection”)*, UNHCR, 2005, s. 7.

⁷¹ 1951 tarihli Cenevre Sözleşmesi, 1984 tarihli İşkenceye Karşı Sözleşme, 1957 tarihli Suçluların İadesine Dair Avrupa Sözleşmesi, 2000 tarihli Sınırötesi Organize Suçlara İlişkin BM Konvansiyonu. Bu sözleşmeler hakkında bilgi için bkz. Ekşi, *Yabancılar ve Uluslararası Koruma Hukuku*, s. 53,54.

⁷² Çiçekli, *Yabancılar ve Mülteci Hukuku*, s. 308.

b) *İşkenceye, insanlık dışı ya da onur kırıcı ceza veya muameleye maruz kalacak,*

c) *Uluslararası veya ülke genelindeki silahlı çatışma durumlarında, ayırım gözetmeyen şiddet hareketleri nedeniyle şahsına yönelik ciddi tehditle karşılaşacak, olması nedeniyle menşe ülkesinin veya ikamet ülkesinin korumasından yararlanamayan veya söz konusu tehdit nedeniyle yararlanmak istemeyen yabancı ya da vatansız kişiye, statü belirleme işlemleri sonrasında ikincil koruma statüsü verilir.”*

Kişiye ikincil koruma statüsünün verilebilmesi için a, b ve c bentlerindeki durumlardan yalnızca birinin gerçekleşmesi yeterlidir. Mülteci veya şartlı mülteci statüsü verilemeyen yabancı bu sebeplerden bir veya birkaçına dayanarak kendisine ikincil koruma statüsü verilmesini talep edebilecektir.

e. Geçici Koruma Sağlanan Yabancılar

Geçici koruma, kitlesel sığınma⁷³ hallerinde kullanılan ve zaman içinde uluslararası metinlere ve ülkelere göre farklı anlamlar kazanmış bir kavramdır⁷⁴.

Devletlerin geçici koruma politikalarının yeknesaklaştırılması amacıyla Avrupa Birliği Konseyi tarafından 2001 yılında hazırlanan Geçici Koruma Yönergesi'nin⁷⁵ 2. maddesinin a bendine göre geçici koruma, kendi ülkelerindeki yerlerinden edilmiş ve ülkelere geri dönemeyen insanların kitlesel şekilde akın etmeleri durumunda ve özellikle ev sahibi ülkenin mevcut sığınma sisteminin bu

⁷³ BM Mülteciler Yüksek Komiserliği İcra Komitesi'nin bir kararına göre kitlesel sığınma, uluslararası bir sınıra ulaşan insan varlığının önemli sayıda olması, bu varışın hızlı şekilde olması, özellikle acil durumlarda ev sahibi ülkenin bu önemli sayıda insan varlığını sindirme ya da kabul kapasitesinin yetersiz kalması, bireysel sığınma usullerinin bu büyük çapta insan varlığı ile başa çıkmada işlevsiz kalması hallerinden tamamını ya da bazılarını içerir. Bkz. UNHCR, **Conclusion on International Cooperation and Burden and Responsibility Sharing in Mass Influx Situations**, No. 100 (LV)-2004, parag. (a), (Erişim) <http://www.unhcr.org/41751fd82.html>, 28.4.2016.

⁷⁴ Alice Edwards, “Temporary Protection, Derogation And The 1951 Refugee Convention”, **Melbourne Journal of International Law**, Vol 13, 2012, s. 599.

⁷⁵ “Council Directive 2001/55/EC of 20 July 2001 on minimum standards for giving temporary protection in the event of a mass influx of displaced persons and on measures promoting a balance of efforts between Member States in receiving such persons and bearing the consequences thereof”, (Erişim) http://www.aref.government.bg/docs/20001_55_ec_en.pdf, 28.4.2016.

durum karşısında işlevsiz kalması halinde, bu kişilere acil ve geçici bir koruma sağlamak amacıyla geliştirilen istisnâ bir prosedürdür.

Türk hukukunda ise “geçici koruma” müessesesi ilk defa YUKK ile birlikte kanun düzeyinde ele alınmış ve Geçici Koruma Yönetmeliği⁷⁶ ile detaylı olarak düzenlenmiştir. Bu düzenlemelerin getirilmesinin sebebi, bulunduğu coğrafi konum itibariyle sürekli olarak uluslararası koruma talepleriyle karşı karşıya kalan Türkiye’nin, bireysel koruma taleplerini karşılama konusunda fazla sorun yaşamasa da sınırlara intikal eden kitlesel akınların hem ülkeye kabulünde hem de ülkeye kabulünden sonraki süreçte büyük sıkıntılarla yüz yüze gelmesi⁷⁷ ve son olarak 2011 yılında Suriye’de patlak veren iç savaştan kaçan çok sayıda Suriye vatandaşının sınırlarımıza kitlesel şekilde akın etmeleri olmuştur.

YUKK m. 91’e göre ülkesinden ayrılmaya zorlanmış, ayrıldığı ülkeye geri dönemeyen, acil ve geçici koruma bulmak amacıyla kitlesel olarak sınırlarımıza gelen veya sınırlarımızı geçen yabancılara geçici koruma sağlanabilir. Bu düzenlemeye bakıldığında, geçici korumadan yalnızca sınırlarımıza kitlesel olarak akın eden kişilerin faydalanabileceği anlaşılmaktadır. Ancak bu hüküm, Geçici Koruma Yönetmeliği’nin m. 3/1-f ve m. 7/1 hükümleri ile birlikte değerlendirildiğinde ülkesinden ayrılmaya zorlanmış, ayrıldığı ülkeye geri dönemeyen, acil ve geçici koruma bulmak amacıyla kitlesel akın döneminde bireysel olarak sınırlarımıza gelen veya sınırlarımızı geçen ve uluslararası koruma talebi bireysel olarak değerlendirmeye alınamayan yabancılara da geçici koruma sağlanabildiği görülmektedir.

f. Göçmenler

Göçmen, herhangi bir sebeple kendi ülkesini terk ederek yabancı bir ülkeye yerleşmek niyetiyle giden kişi olarak tanımlanabilir⁷⁸. Bu bağlamda, göçmen

⁷⁶ 13.10.2014 tarihinde Bakanlar Kurulu’nda kabul edilen bu yönetmelik 22.10.2014 tarih ve 29153 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanmıştır.

⁷⁷ Güner, s. 84.

⁷⁸ Çelikel, Gelgel, s. 27; Çiçekli, *Yabancılar ve Mülteci Hukuku*, s. 207. Uluslararası Göç Örgütü tarafından yayınlanan Göç Terimleri Sözlüğü’nde ise göçmen kavramı için şöyle bir açıklamaya yer verilmiştir: “Uluslararası düzeyde genel kabul gören bir göçmen tanımı bulunmamaktadır. Göçmen teriminin, ‘kişisel rahatlık’ amacıyla ve dışarıdan herhangi bir zorlama unsuru olmaksızın ilgili kişinin hür iradesiyle göç etmeye karar verdiği durumları kapsadığı kabul

kavramı bir ülkeye yerleşmek niyetiyle gelen tüm yabancıları kapsayıcı bir ifade olarak da kullanılmaktadır⁷⁹. Ancak Türk hukukundaki göçmen tanımı genel olarak yapılan tanımlara göre çok daha dar kapsamlıdır ve farklı bir anlama sahiptir.

Türk hukukunda göçmenlerin hukukî statüsü, 5543 sayılı İskân Kanunu⁸⁰ ile düzenlenmiştir. Kanun'un "Tanımlar" başlıklı 3. maddesine göre; "*Göçmen: Türk soyundan ve Türk kültürüne bağlı olup, yerleşmek amacıyla tek başına veya toplu halde Türkiye'ye gelip bu Kanun gereğince kabul olunanlardır.*" (m. 3-d).

Hükme göre bir yabancının göçmen olarak kabul edilmesi için üç önemli ölçüt vardır: Türk soyundan olmak, Türk kültürüne bağlı olmak ve yerleşmek amacıyla Türkiye'ye gelmek.

Türk hukukuna göre göçmenler, yalnızca bir süreliğine yabancı olarak kabul edilmektedirler⁸¹. Bu kişiler, İskân Kanunu'nun ilgili hükümlerine göre göçmen olarak kabul edilmelerini takiben, gerekli işlemlerin ilgili kuruluşlarca tamamlanmasından sonra Bakanlar Kurulu kararı ile Türk vatandaşlığına alınırlar (m. 8/4). Göçmenler, TVK'ya göre istisnâ yoldan Türk vatandaşlığını kazanan kişi gruplarındandır (TVK m. 12/1-c).

g. Mavi Kart Sahibi Yabancılar

Mavi kart sahibi yabancılar, doğumla Türk vatandaşı olup da çıkma izni almak suretiyle Türk vatandaşlığını kaybeden kişiler ve üçüncü dereceye kadar

---

edilmektedir. Dolayısıyla bu terim, hem maddi ve sosyal durumlarını iyileştirmek hem de kendileri veya ailelerinin gelecekte beklenenlerini arttırmak için başka bir ülkeye veya bölgeye göç eden kişi ve aile fertlerini kapsamaktadır." Bkz. *Göç Terimleri Sözlüğü*, ed. Bülent Çiçekli, Uluslararası Göç Hukuku, IOM, Yayın No. 18, 2009, s. 22.

⁷⁹ Çiçekli, *Yabancılar ve Mülteci Hukuku*, s. 207, 208; Ekşi, *Yabancılar ve Uluslararası Koruma Hukuku*, s. 60. Göçmen (*immigrant*) kavramı, sözlük anlamı olarak yabancı (*alien*), başka ülkede yerleşmiş (*expatriate*), yerleşmek maksadıyla bir başkaya ülkeye gelen yabancı (*resident alien*) ifadeleri ile eşleşmektedir. Bkz. "Legal Dictionary", (Erişim) <http://legal-dictionary.thefreedictionary.com/>, 05.11.2016.

⁸⁰ 19.9.2006 tarih ve 5543 sayılı Kanun (RG. 26.9.2006-26301).

⁸¹ Aybay ve Dardağan Kibar'a göre göçmenler, Türk vatandaşı olmaya oldukça yaklaşmış durumdaki yabancılardır (Aybay, Dardağan Kibar, s. 100). Ancak bu tanım, göçmenlerin Türk vatandaşı olmaya sadece yaklaşmış oldukları, nihayetinde Türk vatandaşı olmadıkları şeklinde anlaşılabilir. Oysaki göçmen olarak kabul edilen kişiler, millî güvenlik ve kamu düzeni bakımından engel teşkil etmedikleri sürece hiçbir koşula bağlı tutulmaksızın Türk vatandaşlığını kazanabilirler (TVK m. 12).

altsoylarıdır (TVK m. 27). Bu kişilere talepleri halinde TVK'nın 28. maddesinde yer alan haklardan faydalanabileceklerini gösteren mavi kart düzenlenir (TVK m. 28/6).

Mavi kart sahibi yabancılar, bazı istisnalar dışında (seçme ve seçilme, muafien araç veya ev eşyası ithal etme hakları, askerlik hizmetini yapma yükümlülüğü ve bir kadroya dayalı ve kamu hukuku rejimine tabi olarak asli ve sürekli kamu hizmeti görevlerinde bulunma hakkı) Türk vatandaşlarına tanınan haklardan aynen yararlanırlar (TVK m. 28/1-3). Mavi kart sahiplerinin yararlandıkları hakların kapsamı diğer yabancılar göre daha geniş olduğundan dolayı, bu kişilere doktrinde “imtiyazlı (ayrıcalıklı) yabancılar” adı da verilmektedir⁸².

Doğumla Türk vatandaşlığını kazanıp da çıkma izni almak suretiyle Türk vatandaşlığından ayrılmak isteyenler büyük çoğunlukla, Avrupa ülkelerine çalışmak amacıyla giden ve aileleri ile birlikte bu ülkelere yerleşen Türk vatandaşlarıdır. Bu kişiler yaşadıkları ülkelerde daha iyi yaşam koşullarına sahip olmak, ekonomik, sosyal ve siyasal haklardan yararlanabilmek için o devlet vatandaşlığına geçmek istemektedirler. Ancak Almanya, Avusturya gibi bazı devletlerin vatandaşlığının kazanılabilmesi, önceki vatandaşlıktan ayrılma koşuluna bağlanmıştır. İşte doğumla Türk vatandaşı olan ve Türk vatandaşlığından ayrılmak durumunda kalan bu kişilerin kazanılmış haklarını korumak ve Türkiye’de yararlanabilecekleri hakların kapsamını genişletebilmek amacı ile bu düzenleme getirilmiştir⁸³.

h. Türkiye’de Görevli Diplomasi ve Konsolosluk Memurları

Türkiye’de görev yapan diplomasi ve konsolosluk memuru yabancılar, bazı haklar bakımından diğer yabancılar göre ayrıcalıklı bir statüdedirler. Bu kişilerin hukukî statüsü özel bir kanunla değil uluslararası andlaşmalarla düzenlenmiştir.

Türkiye, Diplomatik İlişkiler Hakkındaki Viyana Sözleşmesi⁸⁴ ve Konsolosluk İlişkileri Hakkında Viyana Sözleşmesi’ne⁸⁵ taraftır. Diplomatik İlişkiler

⁸² Aybay, Dardağan Kibar, s. 96; Çelikel, Gelgel, s. 29.

⁸³ Bu paragraftaki bilgilere şu kaynaktan ulaşılmıştır: “Mavi Kart (Eski Pembe Kart) Uygulaması”, (Erişim) http://www.mfa.gov.tr/mavi-kart_-eski-pembe-kart_-uygulamasi-.tr.mfa, 07.11.2016.

⁸⁴ 18.4.1961 tarihli Sözleşme, Türkiye tarafından 4.9.1984 tarih ve 3042 sayılı Kanun (RG. 12.9.1984- 18513) ile uygun bulunmuş, 24.12.1984 tarih ve 18615 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanmıştır. Bu sözleşmeye Amerika Birleşik Devletleri, Almanya, Arnavutluk, Avusturya, Gürcistan, Hollanda, Japonya, Nijerya, Norveç, Pakistan gibi pek çok ülke taraftır. Sözleşmeye

Hakkındaki Viyana Sözleşmesi ile taraf devletlerin diplomatik ajanlarına kabul edildikleri diğer taraf devletlerde şahsî dokunulmazlık, cezaî yargıdan bağışıklık, tanıklıktan çekinme gibi haklar tanınmaktadır (m. 29, 31). Konsolosluk İlişkileri Hakkında Viyana Sözleşmesi ile de konsolosluk memurlarına ancak, ağır bir suç halinde ve yetkili adli makamın kararı ile tutuklanabilme ve gözaltına alınabilme, istisnaî haller dışında resmi görevlerinin yerine getirilmesi sırasında işledikleri fiillerden dolayı kabul eden devletin adlî ve idarî makamlarının yargısından bağışık tutulma gibi ayrıcalıklar tanınmıştır (m. 41, 43).

Türkiye aynı zamanda birçok devlet ile konsolosluk anlaşmaları da imzalamıştır⁸⁶. Bu anlaşmalar ile konsolosluk mensuplarının hukukî statüleri düzenlenmiş ve taraf devletler karşılıklı olarak konsolosluk mensuplarına bazı kolaylık, ayrıcalık ve bağışıklıklar tanımıştır.

1. Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Vatandaşları

Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti (KKTC) vatandaşları da, Türk hukukunda ayrıcalıklı konuma sahip yabancılardandır. TVK'nın 42. maddesine göre Türk vatandaşlığını kazanmak üzere başvuruda bulunan Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti vatandaşları, Türk vatandaşı olmak istediklerini yazılı olarak beyan ettikleri takdirde Türk vatandaşlığını kazanırlar. Kişinin bu madde hükmünden yararlanabilmesi için KKTC vatandaşlığını sonradan kazanmamış olması gerekir.

---

taraf olan devletlerin tam listesi için bkz. "T.C. Adalet Bakanlığı Uluslararası Hukuk ve Dış İlişkiler Müdürlüğü'nün 72/1 numaralı Genelgesi-EK: 1", (Erişim) <http://www.uhdigm.adalet.gov.tr/genelgeler/72.1.pdf>, 11.5.2016.

⁸⁵ 24.4.1963 tarihli Sözleşme, Türkiye tarafından 20.5.1975 tarih ve 1901 sayılı Kanun (RG. 29.5.1975-15249) ile uygun bulunmuş, 27.9.1975 tarih ve 15369 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanmıştır. Bu sözleşmeye taraf devletlerin listesi için bkz. "T.C. Adalet Bakanlığı Uluslararası Hukuk ve Dış İlişkiler Müdürlüğü'nün 72/1 numaralı Genelgesi- EK: 2", (Erişim) <http://www.uhdigm.adalet.gov.tr/genelgeler/72.1.pdf>, 11.5.2016.

⁸⁶ Bu anlaşmalardan bazıları: 11.4.2004 tarihli Türkiye Cumhuriyeti ve Lübnan Cumhuriyeti Arasında Konsolosluk Anlaşması (30.6.2004 tarih ve 5211 sayılı Kanun ile uygun bulunup 1.9.2004 tarih ve 25570 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanmıştır). 26.3.2002 tarihli Türkiye Cumhuriyeti ile Makedonya Cumhuriyeti Arasında Konsolosluk Anlaşması (7.1.2004 tarih ve 5037 sayılı Kanun ile uygun bulunmuş, 18.3.2004 tarih ve 25406 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanmıştır). 29.4.1994 tarihli Türkiye Cumhuriyeti Ve Türkmenistan Arasında Konsolosluk Sözleşmesi (17.7.1997 tarih ve 4289 sayılı Kanun ile uygun bulunmuştur), 11.7.1994 tarihli Türkiye Cumhuriyeti ve Litvanya Cumhuriyeti Arasında Konsolosluk Anlaşması (14.5.1997 tarih ve 4253 sayılı Kanun ile uygun bulunmuş, 22.8.1997 tarih ve 23088 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanmıştır).

Türkiye ile KKTC arasında imzalanan, Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti Ve Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Hükümeti Arasında İki Ülke Vatandaşlarına İlave Kolaylıklar Tanınmasına İlişkin Anlaşma⁸⁷ ile KKTC vatandaşlarına pasaport, ikamet izinleri, çalışma izinleri, taşınmaz edinimi gibi konularda ayrıcalıklar sağlanmıştır.

C. İKAMET VE İKAMETGÂH KAVRAMLARI

“İkamet” Arapça kökenli bir kelime olup, sözlük anlamı olarak “*bir yerde oturma, eyleşme*”⁸⁸ yi ifade etmektedir. Zaman zaman ikamet kavramı yerine kullanılan “yerleşme” kavramının ise “*belli bir yerde devamlı ikamet*” anlamına geldiği ifade edilmektedir⁸⁹.

Tarihin ilk dönemlerinde tıpkı yeme, içme, uyuma gibi temel ihtiyaçlardan biri olarak ortaya çıkan herhangi bir yerde barınma ihtiyacı, insanlar arasında sosyal ilişkilerin gelişmeye başlaması ile zaman içinde belirli bir yerde ikamet etme ve hayat ilişkilerini buradan yürütme ihtiyacına dönüşmüştür.

Hukuk düzenleri, kişilerin belirli bir yerde ikamet etmesine hukukî değer atfetmektedir. Çünkü kişinin nerede ikamet ettiğinin bilinmesinde hem kamunun hem de bizatihi kişinin menfaati bulunmaktadır⁹⁰. Kişinin kendisi bakımından, nerede ikamet ettiğinin bilinmesi, hakkında resmi organlarca ya da özel kişilerce yapılacak işlemlerden (ihbar, icap ve kabuller, tebligatlar gibi) en kısa zamanda haberdar olabilmesi bakımından önem arz etmektedir⁹¹. Böylelikle kişi kendisine yönelik gerçekleştirilecek hukukî işlemler hakkında zamanında bilgi sahibi olduğu için, gerekli tedbirleri alabilecek ya da yükümlülüklerini yerine getirebilecektir.

⁸⁷ 19.7.1999 tarihinde Lefkoşa’da imzalanan bu anlaşma, 3.11.1999 tarih ve 4465 sayılı Kanun ile uygun bulunmuş, 6.1.2000 tarih ve 23928 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanmıştır.

⁸⁸ Türk Dil Kurumu Güncel Türkçe Sözlük, (Erişim) http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.564c65f24dac97.04147107, 18.11.2015.

⁸⁹ Gören, s. 484 (Gören’e göre; “*Yurt edinme veya yerleşme, sadece geçici bir süre kalmak değil, o yeri yaşam ilişkilerinin merkezi ve ağırlık noktası yapma isteği ie bir yerde oturma olarak anlaşılmaktadır. (...) İkamet geçici olarak kalmaktadır*”).

⁹⁰ Jale G. Akipek, Turgut Akıntürk, Derya Ateş, **Türk Medeni Hukuku: Başlangıç Hükümleri-Kişiler Hukuku**, 12. Baskı, Beta Yayınevi, İstanbul, 2015, s. 441.

⁹¹ Akipek, Akıntürk, Ateş, s. 441; Aydın Zevkliler, Beşir Acabey, K. Emre Gökyayla, **Medeni Hukuk: Giriş-Başlangıç Hükümleri-Kişiler Hukuku, Aile Hukuku**, 6. Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2000, s. 351.

Diğer yandan, kişinin ikamet ettiği yerin belirli olması, kamunun kişi ile kuracağı hukukî ilişkilerde belirlilik ve güvenilirlik sağlayacak, bir anlamda kamu düzeninin korunmasına hizmet edecektir⁹². Örneğin, kişiye karşı bir dava açılacağı yahut icra takibi yapılacağı zaman yetkili mahkemenin ya da icra dairesinin belirlenmesinde, tebligatın nereye yapılacağının belirlenmesinde, borcun niteliğine göre ifa yerinin belirlenmesinde, kişinin seçimlerde nerede oy kullanacağının, vergi yükümlüsü ise hangi vergi dairesinde vergi ödeyeceğinin belirlenmesinde⁹³ kişinin ikamet ettiği yerin bilinmesinin büyük önemi vardır.

Yukarıda bahsedilen sebeplerden ötürü kişinin ikamet ettiği yerin, yani “ikametgâh” kavramının ayrıntılı biçimde düzenlemesine ihtiyaç duyulmuştur. Türk hukukunda da bu kavram, Türk Kanunu Medenisi’nde⁹⁴ kullanılmış olup⁹⁵ daha sonra Türk Medeni Kanunu’nda (TMK)⁹⁶ “yerleşim yeri” olarak karşılığını bulmuştur⁹⁷. Kanun’un 19. maddesine göre “*Yerleşim yeri bir kimsenin sürekli kalma niyetiyle oturduğu yerdir.*”. Ancak bu tanım, ikametgâh türlerinin tamamını kapsayan bir tanım olmayıp, yalnızca iradi ikametgâhı (isteğe bağlı ikametgâh) karşılaması sebebiyle haklı olarak eleştirilmektedir⁹⁸. Kanun koyucu “sürekli kalma niyetiyle oturduğu yer” ifadesini kullanarak, aslında iradi ikametgâhın iki unsuru olan “yerleşme niyeti” ve “eylemli olarak bir yerde oturmak” unsurlarına işaret etmektedir. Oysaki Medeni Kanun’da yer alan kanunî ikametgâhta, kişinin belirli bir

⁹² Akipek, Akıntürk, Ateş, s. 441; Mustafa Dural, Tufan Ögüz, *Türk Özel Hukuku Cilt II: Kişiler Hukuku*, 16. Baskı, Filiz Kitabevi, İstanbul, 2015, s. 189.

⁹³ Dural, Ögüz, s. 189.

⁹⁴ 17.02.1926 tarih ve 743 sayılı Türk Kanunu Medenisi (RG. 04.04.1926-339).

⁹⁵ Türk Kanunu Medenisi m. 19/1: “*Bir kimsenin ikametgâhı, yerleşmek niyetiyle oturduğu yerdir.*”

⁹⁶ 22.11.2001 tarih ve 4721 sayılı Kanun (RG. 08.12.2001-24607).

⁹⁷ İkametgâh kavramı çoğunlukla “konut (mesken)” kavramı ile karıştırılmaktadır. Sözlük anlamı ile insanların içinde yaşadıkları ev, apartman ve benzeri yer anlamına gelen “konut”, “mesken” ve “ikametgâh” sözcükleri ile eş anlamlıdır. Bkz. Türk Dil Kurumu Güncel Türkçe Sözlük, (Erişim) http://tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.566eb6c06d6086.04897444, 14.12.2015.

Ancak hukukî açıdan değerlendirildiğinde, ikametgâh ile konut (mesken) kavramları farklılık arz etmektedir. Konut, yerleşme niyeti olmaksızın fiilen oturlan yer iken, ikametgâh yerleşme niyeti ile hukuken bulunulan yerdir. Konutta yalnızca fiili bir durum söz konusudur. Oysaki ikametgâha doğrudan hukukî sonuçlar bağlanmaktadır. Kişinin birden fazla konutu bulunabilirken, birden fazla ikametgâhı olamaz. Bu bilgiler ve daha detaylı bilgi için bkz. Akipek, Akıntürk, Ateş, s. 447; Arpacı, s. 82; Gülşah Vardar Hamamcıoğlu, *Türk Medeni Kanunu’na Göre Yerleşim Yeri*, On İki Levha Yayıncılık, İstanbul, 2009, s. 11-13.

⁹⁸ Abdülkadir Arpacı, *Kişiler Hukuku (Gerçek Kişiler)*, 2. Bası, Beta Yayınevi, İstanbul, 2000, s. 81; Akipek, Akıntürk, Ateş, s. 440; Zevkliler, Acabey, Gökyayla, s. 352.

yerde sürekli kalma niyetinin olup olmadığına bakılmaksızın, o yerin kanun tarafından kişinin ikametgâhı olarak belirlenmesi söz konusudur. Aynı şekilde Kanunda bahsedilen ve doktrinde “itibari (saymaca) yerleşim yeri”⁹⁹ olarak nitelendirilen ikametgâh türünde de kişide sürekli kalma niyetinin olup olmadığına bakılmamaktadır. Tüzel kişilerin ikametgâhında da bu unsur söz konusu olmamaktadır.

Kanunda yer alan ikametgâh tanımı yeterli ve açıklayıcı olmadığından, doktrinde bu kavram için çeşitli tanımlamalara gidilmiştir¹⁰⁰. Bu tanımlar doğrultusunda ikametgâh kavramı için genel ve öz bir tanım yapılacak olursa; ikametgâh, kişilerin hayat ilişkilerinin esas merkezi haline getirdiği yerdir. Gerçekten de, kişinin sosyal ve hukukî ilişkilerini ağırlıklı olarak yürüttüğü, bir anlamda odak noktası haline getirdiği yer, hayat boyu aralıksız olarak burada oturmasa da ikametgâh olarak kabul görmektedir¹⁰¹.

Bu açıklamalardan sonra önemle belirtmek gerekir ki, TMK’da düzenlenen “yerleşim yeri (ikametgâh)” ile çalışmamızın konusu olan yabancıların ikameti arasında doğrudan bir ilişki bulunmamaktadır. Türk Vatandaşlığı Kanunu’nda bir yabancı için “ikamet”, Türk kanunlarına göre Türkiye’de oturmak olarak ifade edilmiştir (TVK m. 15/1). Görüldüğü üzere, TMK anlamında ikametgâhtan söz edebilmek için yerleşme niyeti şart iken, yabancıların ikametinden söz edebilmek için Türkiye’de oturmak yeterli olup ikamet izinlerinin verilmesinde de yerleşme niyeti aranmamaktadır¹⁰².

Ekşi’ye göre ikamet izinlerinin alınması, yabancıların Türkiye’de oturma ve seyahat özgürlüğü ile ilgili olup, yalnızca yabancıların Türk kanunlarına göre

⁹⁹ Bu ifadeyi kullanan ve açıklayan eserler için bkz. Akipek, Akıntürk, Ateş, s. 449; Arpacı, s. 100; Rona Serozan, *Medeni Hukuk: Genel Bölüm/Kişiler Hukuku*, 5. Bası, Vedat Kitapçılık, İstanbul, 2014, s. 477.

¹⁰⁰ Bu tanımlar için bkz. : Akipek, Akıntürk, Ateş, s. 440, Arpacı, s. 81; Dural, Ögüz, s. 189; Serozan, s. 476; Kenan Tunçomağ, “İkametgâh”, *İÜHF*, C. 26, S. 1-4, İstanbul, 1960, s. 155; Zevkliler, Acabey, Gökyayla, s. 353.

¹⁰¹ Akipek, Akıntürk, Ateş, s. 444.

¹⁰² Esat Şener, “Yabancıların Türkiye’de İkamet ve Seyahat Hak ve Özgürlükleri”, *Türkiye Noterler Birliği Hukuk Dergisi*, S. 67, 1992, s. 4’den naklen Ekşi, *Yabancılar Hukukuna İlişkin Temel Konular*, s.37.

Türkiye’de bulunduğunu göstereceğinden ikametgâha karine teşkil etmez¹⁰³. Ancak, uzun yıllardır Türkiye’de ikamet eden bir yabancının ikamet ettiği yerin, Türk hukuku bakımından ikametgâh olarak kabul edilmesi de mümkündür. Örneğin çalışmamızın ikinci bölümünde inceleneceği üzere, uzun dönem ikamet izni yabancıya Türkiye’de süresiz olarak ikamet hakkı verir (YUKK m. 42/1). Bu ikamet izni ile Türkiye’de ikamet eden bir yabancının yerleşmek niyetinin olduğunu söylemek mümkündür.

YUKK’ta yabancılara ikametgâhından bahsedilmese de “ikamet adresi” kavramı tanımlanmaktadır. YUKK m. 3/1-i’ye göre ikamet adresi “*Türkiye’de adres kayıt sisteminde kayıtlı olunan yeri*” ifade eder. YUKK’un çeşitli hükümlerinde yabancılara adres kayıt sistemine kayıt yaptırmak zorunda oldukları da düzenlenmektedir¹⁰⁴.

Görüldüğü üzere yabancılar hukukundaki “ikamet” ile medeni hukuktaki “ikametgâh” farklı kavramlar olsalar da bir yabancının ikamet iznine bağlı olarak Türkiye’de ikametgâh edinmesi mümkündür. Hem bu sebeple hem de iki kavram arasındaki farklılıkların anlaşılabilmesi amacıyla çalışmamız kapsamında ikametgâh kavramının da açıklanması gerekli görülmüştür.

II. İKAMET VE SEYAHAT ÖZGÜRLÜĞÜNE İLİŞKİN DÜZENLEMELER

Kişilerin kendi yaşamlarıyla ilgili kararları, hukuka uygun olmak suretiyle, serbestçe verebilmeleri ve bu kararları uygulayabilmeleri modern toplum düzeninin ve hukuk devletinin bir gereğidir. Çünkü modern toplumlarda, hukuk devletinin özelliklerinden birisi de insan haklarına saygı göstermek ve kişilerin hak ve özgürlüklerini koruma altına almaktır. Bu haklardan birisi de ikamet (yerleşme) ve seyahat özgürlüğüdür.

Kişilerin tıpkı yürüteceği mesleki faaliyeti, evleneceği kişiyi, (kural olarak) sözleşme kuracağı kişiyi serbestçe seçme özgürlüğü bulunduğu gibi ikamet edeceği yeri belirleme ve dilediği zaman değiştirebilme, aynı zamanda dilediği yere de

¹⁰³ Ekşi, *Yabancılar Hukukuna İlişkin Temel Konular*, s. 37.

¹⁰⁴ YUKK m. 26/2, m. 46/2, m. 71/2, m. 82/2.

seyahat edebilme özgürlüğü bulunmaktadır. Bir yeri kendi isteğiyle iş ilişkilerinin, aile ilişkilerinin ve tüm sosyal ilişkilerinin odak noktası haline getirebilme imkânı, kişilerin huzuru ve gelişimi açısından oldukça önemlidir¹⁰⁵. Taşıdığı bu önem sebebiyle, ikamet ve seyahat özgürlüğü¹⁰⁶ Anayasadaki temel haklar arasında düzenlenmiştir. Buna bağlı olarak bazı kanunlarda da ikamet ve seyahat özgürlüğüne ilişkin düzenlemelere yer verilmiştir.

Çalışmamızın konusu yabancıların Türkiye’de ikamet ve seyahat özgürlüğüdür. Ancak, konunun daha iyi anlaşılabilmesi adına bu başlık altında, yabancılara ilişkin iç hukukta yer alan düzenlemelerin yanı sıra ana hatlarıyla vatandaşlara ilişkin düzenlemelere de yer verilecektir. Aynı zamanda Türkiye’nin taraf olduğu yabancıların ikamet ve seyahat özgürlüğüne ilişkin hükümler içeren uluslararası andlaşmalar da incelenecektir.

A. ULUSAL DÜZENLEMELER

1. Anayasada İkamet ve Seyahat Özgürlüğü ve Sınırlanması

Anayasanın “Temel Haklar ve Ödevler” başlıklı ikinci kısmı altında düzenlenen 12. maddesinde temel hak ve özgürlüklerin niteliğinden bahsedilmiştir. Hükme göre “*Herkes, kişiliğine bağlı, dokunulmaz, devredilmez, vazgeçilmez temel hak ve özgürlüklere sahiptir*”. Hükümde kullanılan “herkes” ifadesinden, bu hak ve özgürlüklerin vatandaş-yabancı ayrımı gözetmeksizin tüm bireylere tanındığı anlaşılmaktadır¹⁰⁷. Anayasadaki pek çok hak da bu şekildedir. Örneğin, kişinin dokunulmazlığı, maddî ve manevî varlığı (m. 17), özel hayatın gizliliği (m. 20), din ve vicdan hürriyeti (m. 24), düşünce ve kanaat hürriyeti (m. 25) gibi. Çalışmamızın konusu olan ikamet ve seyahat özgürlüğü (Anayasadaki ifadesi ile “yerleşme ve seyahat hürriyeti”) de bu haklardandır.

---

¹⁰⁵ Zafer Gören, *Anayasa Hukuku*, Yetkin Yayınları, Ankara, 2011, s. 483.

¹⁰⁶ Yabancılar hukuku doktrinde “yabancıların ikamet ve seyahat özgürlüğü” ifadesi kullanıldığından dolayı bu çalışmada yeknesaklık sağlanması adına, doğrudan aktarılan Anayasa hükümleri hariç olmak üzere, yerleşme ve seyahat özgürlüğü yerine de “ikamet ve seyahat özgürlüğü” ifadesi kullanılacaktır.

¹⁰⁷ Bülent Tanör, Necmi Yüzbaşıoğlu, *1982 Anayasasına Göre Türk Anayasa Hukuku*, 13. Bası, Beta Yayınevi, İstanbul, 2013, s. 162, 164; Gören, s. 506.

Ancak bazı haklardan yalnızca Türk vatandaşları ya da yalnızca belli kategorideki kişiler yararlanabilmektedir¹⁰⁸. Örneğin, seçme, seçilme, siyasî faaliyette bulunma hakları, siyasî parti kurma ve partilere girme hakları, kamu hizmetlerine girme hakkı, vatan hizmetinde bulunma hakkı ve ödevi, karşılıklı bulunmuyorsa dilekçe hakkı yalnızca Türk vatandaşlarına tanınan haklar iken, sendika kurma hakkı yalnızca işçiler ve işverenlere tanınmış bir haktır.

Temel haklar ve ödevler, kişinin hakları ve ödevleri, sosyal ve ekonomik haklar ve ödevler, siyasî haklar ve ödevler olmak üzere üçe ayrılmıştır¹⁰⁹. Çalışmamızın konusu olan ikamet ve seyahat özgürlüğü, “Kişinin Hakları ve Ödevleri” başlıklı ikinci bölüm altında “Yerleşme ve Seyahat Hürriyeti” olarak, 23. maddede düzenlenmiştir.

23. maddenin ilk fıkrasına göre; “*Herkes, yerleşme ve seyahat hürriyetine sahiptir*”. Hükümden vatandaş-yabancı ayrımı gözetilmeksizin herkesin, ülke sınırları içindeki her yerde ikamet ve seyahat etme hakkına sahip olduğu anlaşılmaktadır¹¹⁰. Ancak temel hak ve özgürlüklerin sınırlandırılması konusunda Anayasada vatandaşlar ve yabancılar için ayrı düzenlemeler bulunmaktadır¹¹¹.

a. Genel Olarak Temel Hak ve Özgürlüklerin Sınırlanması

Anayasanın ilk halinin, o dönemde var olan otorite beklentisini giderme kaygısıyla temel hak ve özgürlüklerin sınırlandırılmasına ağırlık veren ve yürütme organını güçlendirme amacını güden bir anayasa olduğu doktrinde genel olarak

¹⁰⁸ Tanör, Yüzbaşıoğlu, s. 163; Emin Memiş, *Anayasa Hukuku Notları: Türkiye’de Anayasa Gelişimleri Eğrisi (1808-2011)*, 6. Bası, Filiz Kitabevi, İstanbul, 2011, s. 283.

¹⁰⁹ Doktrinde, temel hak ve özgürlükler çeşitli şekillerde sınıflandırılmaktadır. Bu sınıflandırmalardan en klasığı George Jellinek’in, negatif statü hakları, pozitif statü hakları ve aktif statü hakları şeklinde yapmış olduğu sınıflandırmasıdır. Jellinek’in bu ayrımı Anayasa’da da benimsenmiştir. İkamet ve seyahat özgürlüğü de negatif statü haklarından. Negatif statü hakları, “klasik haklar” ya da “kişisel haklar” olarak da adlandırılmaktadır. Bu haklar devletten müdahale etmeme, karışmamayı talep etme yetkisini veren haklardır. Kısaca devletin karışamayacağı, dokunamayacağı haklardır. Bu hakların kullanılması hususunda devletten beklenen pozitif bir edim bulunmamaktadır. Örneğin, yaşam hakkı, konut dokunulmazlığı, din ve vicdan özgürlüğü, ikamet ve seyahat özgürlüğü gibi. Ayrıntılı bilgi için bkz. Fendoğlu, s. 279; Kemal Gözler, *Türk Anayasa Hukuku Dersleri*, 16. Baskı, Ekin Basım Yayın Dağıtım, Bursa 2014, s. 111.

¹¹⁰ Gören, s. 484.

¹¹¹ Bkz. Anayasa m. 13 ve m. 16.

savunulmuştur¹¹². Ancak çeşitli yıllarda yapılan değişikliklerle, AİHS'ye uyum sağlama ve bu Anayasa hakkında var olan “daha az özgürlükçü” imajının yok edilmesi yönünde adımlar atılmıştır. Özellikle 2001 yılında, temel hak ve özgürlüklerin sınırlanmasını düzenleyen 13. maddede yapılan değişiklikle, sınırlamanın sınırları genişletilmiştir¹¹³.

Anayasanın 13. maddesine göre temel hak ve özgürlüklerin sınırlanabilmesi için şu şartlar¹¹⁴ öngörülmektedir:

- Temel hak ve özgürlükler yalnızca kanunla sınırlanabilir.
- Temel hak ve özgürlükler sınırlanırken özlerine dokunulmamalıdır.
- Temel hak ve özgürlükler yalnızca Anayasanın ilgili maddelerinde belirtilen sebeplere bağlı olarak sınırlanabilir.
- Temel hak ve özgürlükler Anayasanın sözüne ve ruhuna aykırı biçimde sınırlanamaz.
- Temel hak ve özgürlükler demokratik toplum düzeninin gereklerine aykırı olacak biçimde sınırlanamaz.
- Temel hak ve özgürlükler laik cumhuriyetin gereklerine aykırı olacak biçimde sınırlanamaz.
- Temel hak ve özgürlükler ölçülülük ilkesine aykırı biçimde sınırlanamaz.

Yukarıda bahsetmiş olduğumuz şartlar, temel hak ve özgürlüklerin olağan dönemlerde sınırlanmasına ilişkin olup olağanüstü dönemlerde sınırlama farklı hükümlere tabidir.

¹¹² Bülent Tanör, *İki Anayasa: 1961-1982*, On İki Levha Yayıncılık, İstanbul, 2010, s. 127-138; Ergun Özbudun, *Türk Anayasa Hukuku*, 14. Baskı, Yetkin Yayınları, Ankara, 2013, s. 38, 39; Fendoğlu, s. 255; Memiş, s. 153.

¹¹³ 2001 yılında yapılan anayasa değişikliği ile 13. maddeye, sınırlamaların temel hak ve özgürlüklerin özlerine dokunmaması, laik cumhuriyetin gereklerine aykırı olmaması ve ölçülülük ilkesine aykırı olmaması şartları eklenmiştir. 13. maddede daha önce var olan genel sınırlama sebepleri (millî güvenlik, kamu düzeni, genel asayiş, kamu yararı gibi) kaldırılmıştır. Aynı zamanda yine madenin önceki halinde var olan “sınırlamaların öngörüldükleri amaç dışında kullanılamaması” şartı da çıkarılmıştır (13. maddenin ilk hali için bkz. RG. 20.10.1982-17844).

¹¹⁴ Bu şartlar hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. A. Şeref Gözübüyük, *Anayasa Hukuku*, 19. Bası, Turhan Kitabevi, Ankara, 2013, s. 178-182; Tanör, Yüzbaşıoğlu, s. 147-155; Gören, s. 397-406; Gözler, s. 125-133; Mustafa Erdoğan, *Anayasa Hukuku*, 7. Baskı, Orion Kitabevi, Ankara, 2011, s. 202-212; Yavuz Atar, *Türk Anayasa Hukuku*, 8. Baskı, Mimoza Yayınları, Konya, 2013, s. 120-131.

Anayasanın 15. maddesinin birinci fıkrasına göre; “Savaş, seferberlik, sıkıyönetim veya olağanüstü hallerde, milletlerarası hukuktan doğan yükümlülükler ihlal edilmemek kaydıyla, durumun gerektirdiği ölçüde temel hak ve hürriyetlerin kullanılması kısmen veya tamamen durdurulabilir veya bunlar için Anayasada öngörülen güvencelere aykırı tedbirler alınabilir”. Gerçekten de savaş, şiddet olayları, doğal afetler, ağır ekonomik bunalımlar vb. olaylar sonucunda bozulan kamu düzeninin yeniden tesis edilebilmesi, olağan döneme dönülebilmesi ve yaşam hakkı gibi daha üstün hakların korunabilmesi için, hak ve özgürlüklerin olağan dönemlerdekinden daha ağır sınırlamalara tabi tutulması veya kullanımlarının durdurulması gerekebilir. Bunun için de kanun koyucu, yürütmeye olağanüstü yetkiler tanır. Tanör ve Yüzbaşıoğlu’nun deyimi ile “Bu gibi hallerde devletin ve otoritenin payı genişler; buna karşılık bireyin ve özgürlüğün alanı daralır”¹¹⁵. Ancak önemli olan yürütmeye tanınan bu yetkinin keyfî ve sınırsız biçimde değil, anayasa ve kanunların çizmiş olduğu sınırlar içinde kullanılmasıdır¹¹⁶.

Anayasanın 15. maddesinde kullanılan “milletlerarası hukuktan doğan yükümlülükler” ifadesi ile yalnızca Türkiye’nin taraf olduğu uluslararası andlaşmalar değil aynı zamanda uluslararası hukukun genel ilkeleri¹¹⁷ de kastedilmektedir¹¹⁸. Temel hak ve özgürlüklerin kullanılmasının durumun gerektirdiği ölçüde tamamen veya kısmen durdurulması ise “ölçülülük ilkesi” olarak adlandırılmaktadır¹¹⁹.

---

¹¹⁵ Tanör, Yüzbaşıoğlu, s. 157.

¹¹⁶ İbrahim Ö. Kaboğlu, *Anayasa Hukuku Dersleri: Genel Esaslar*, 8. Baskı, Legal Yayıncılık, İstanbul, 2012, s. 259-260.

¹¹⁷ Hukukun genel ilkelerine iyi niyet ilkesi, kazanılmış haklara saygı ilkesi, ahde vefa ilkesi gibi örnekler verilirken, uluslararası hukukta uygulanan genel hukuk ilkelerine ise uluslararası hukukun ulusal hukuklara üstünlüğü, açık denizlerin serbestliği, devletin kişiliğinin daimiliği gibi örnekler verilebilir. Bkz. Aslan Gündüz, *Milletlerarası Hukuk: Temel Belgeler- Örnek Kararlar*, 5. Bası, Beta Yayınevi, İstanbul, 2009, s. 30-31.

¹¹⁸ Gözler, s. 136; Tanör, Yüzbaşıoğlu, s. 160, Yılmaz Aliefendioğlu, “Anayasa Yargısı Açısından Olağanüstü Yönetim Usulleri”, *Anayasa Yargısı Dergisi*, C. 9, Ankara, 1992, s. 417. Aynı zamanda, Anayasa Mahkemesi’ne göre; “Milletlerarası hukuku da, Devletlerin taraf oldukları iki veya çok taraflı andlaşmalar, milletlerarası teamüller (örf ve adet), medeni milletlerce kabul edilen ve temel hukuk prensiplerinden bulunan, iyiniyet, ahde vefa, kazanılmış haklara saygı, Devletler Hukukunun iç hukuka üstünlüğü ilkeleri ve yardımcı kaynak sayılan ilmi ve kazai içtihatlar oluşturmaktadır”. Bkz. 16.3.1985 tarihli ve E. 1984/14, K. 1985/7 sayılı Anayasa Mahkemesi Kararı (RG. 24.8.1985-18852).

¹¹⁹ Gözler, s. 136; Hasan Tunç, Faruk Bilir, Bülent Yavuz, *Türk Anayasa Hukuku*, 5. Baskı, Adalet Yayınevi, Ankara, 2014, s. 117; Tanör ve Yüzbaşıoğlu’na göre ölçülülük ilkesi gereği, alınan kayıtlayıcı ve durdurucu önlemler meşru amaçların gerçekleşmesi için elverişli, gerekli ve zorunlu

Anayasa'nın 15. maddesinin ikinci fıkrasına göre, olağanüstü yönetim usullerinin uygulandığı dönemlerde dahi kullanılmaları kısmen veya tamamen durdurulamayacak bazı haklar bulunmaktadır. Bu haklara doktrinde “sert çekirdekli temel haklar”, “çekirdek haklar”, “çekirdek alan”, “dokunulmaz alan” adları verilmektedir¹²⁰. 15. maddenin ikinci fıkrasında sayılan haklar şöyledir:

- Savaş hukukuna uygun fiiller sonucu meydana gelen ölümler dışında¹²¹, kişinin yaşama hakkına, maddi ve manevi varlığının bütünlüğüne dokunulamaz.
- Kimse din, vicdan, düşünce ve kanaatlerini açıklamaya zorlanamaz ve bunlardan dolayı suçlanamaz.
- Suç ve cezalar geçmişe yürütülemez.
- Suçluluğu mahkeme kararı ile saptanıncaya kadar kimse suçlu sayılamaz. (Masumiyet/ Suçsuzluk karinesi)

Temel hak ve özgürlüklerin sınırlandırılması konusunda değinilmesi gereken bir diğer husus ise, temel hak ve özgürlüklerin kötüye kullanılması yasağıdır. Anayasanın 14. maddesine göre:

“Anayasada yer alan hak ve hürriyetlerden hiçbirisi, Devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğünü bozmayı ve insan haklarına dayanan demokratik ve lâik Cumhuriyeti ortadan kaldırmayı amaçlayan faaliyetler biçiminde kullanılamaz.

Anayasa hükümlerinden hiçbirisi, Devlete veya kişilere, Anayasayla tanınan temel hak ve hürriyetlerin yok edilmesini veya Anayasada belirtilenden daha geniş şekilde sınırlandırılmasını amaçlayan bir faaliyette bulunmayı mümkün kılacak şekilde yorumlanamaz.

---

olmalı, bunlarla hedefler arasında dengesizlik ve orantısızlık bulunmamalıdır (Tanör, Yüzbaşıoğlu, s. 160).

¹²⁰ Gözler, s. 136; Gören, s. 410; Kaboğlu, s. 261; Tanör, Yüzbaşıoğlu, s. 160; Tunç, Bilir, Yavuz, s. 117.

¹²¹ “Birinci fıkrada belirlenen durumlarda da, savaş hukukuna uygun fiiller sonucu meydana gelen ölümler ile ölüm cezalarının infazı dışında, kişinin yaşama hakkına, maddi ve manevi varlığının bütünlüğüne dokunulamaz. (...)” şeklindeki Anayasa m. 15/2 metninden “ile ölüm cezalarının infazı” ifadesi çıkarılmıştır (07.05.2004 tarihli ve 5170 sayılı Kanunun 2. maddesi ile).

Bu hükümlere aykırı faaliyette bulunanlar hakkında uygulanacak müeyyideler, kanunla düzenlenir.”

Hükümden anlaşılaçağı üzere, yalnızca bireylerin temel hak ve özgürlükleri kötüye kullanmaları yasaklanmamıştır. Aynı zamanda temel hak ve özgürlüklerin asli sağlayıcısı ve koruyucusu olan devlete de bu hak ve özgürlükleri yok etme ve sınırlama yetkisini kötüye kullanma yasağı getirilmiştir¹²².

14. maddede, maddenin ilk halinde yer almayan “faaliyetler” ifadesinin kullanılmış olması doktrinde, bir temel hak ve özgürlüğün kötüye kullanılmış sayılabilmesi için kişi tarafından bu yönde bir eylemin gerçekleşmiş olması gerektiğı, salt düşünce açıklamalarının bu kapsamda değerlendirilemeyeceğı, şeklinde yorumlanmaktadır¹²³.

Önemle belirtmek gerekir ki yabancıların temel hak ve özgürlüklerinin sınırlanmasında, vatandaşlara getirilen sınırlamaların ötesine geçilebilir¹²⁴. Çünkü Anayasanın “Yabancıların durumu” başlıklı 16. maddesine¹²⁵ göre temel hak ve özgürlüklerin, yabancılar için sınırlanmasında yalnızca iki ölçüt öngörülmüştür. Bunlar sınırlamanın uluslararası hukuka uygun olması ve kanunla yapılmış olmasıdır. Yani yabancıların temel hak ve özgürlüklerinin sınırlanmasında, temel hak ve özgürlüklerin sınırlanmasına ilişkin genel hüküm olan 13. madde ve buna bağılı olarak Anayasanın ilgili maddesinde yer alan özel sınırlama sebepleri bağlayıcı değildir¹²⁶.

Nitekim 16. maddeye ilişkin Danışma Meclisi gerekçesinde bu husus şöyle ifade edilmiştir: *“Bu madde, ülkede bulunan yabancıların hak ve hürriyetlerinin, gereken hallerde, vatandaştan farklı olarak düzenlenip sınırlanabileceğini hüküm altına almaktadır. Mesela bir yabancının ülkeye giriş yahut ülkede seyahat ve*

¹²² Gören, s. 408; Tanör, Yüzbaşıoğlu, s. 146.

¹²³ Atar, s. 133; Memiş, s. 323; Özbudun, s. 120.

¹²⁴ Tanör, Yüzbaşıoğlu, s. 164.

¹²⁵ Anayasa m. 16: *“Temel hak ve hürriyetler, yabancılar için, milletlerarası hukuka uygun olarak kanunla sınırlanabilir.”*

¹²⁶ Ahmet Mumcu, Elif Küzeci, *İnsan Hakları ve Kamu Özgürlükleri (Kavramlar, Evrensel ve Ulusal Gelişimleri, Bugünkü Durumları)*, 6. Baskı, Turhan Kitabevi, Ankara, 2012, 284; Gözler, s. 121; Tanör, Yüzbaşıoğlu, s. 164.

yerleşme hürriyeti, basın hürriyeti elbette ki vatandaşlarınkinden farklı olacaktır."¹²⁷. Örneğin, bir Türk vatandaşının mülkiyet hakkı 35.maddeye göre ancak kamu yararı amacıyla sınırlanabilirken, bir yabancıнын mülkiyet hakkı kamu yararı dışında bir sebeple de sınırlanabilir.

Kanunla sınırlamadan ne anlaşılması gerektiğinin üzerinde ayrıca durulması gerekmektedir. Doktrinde, 16. maddede kullanılan "kanun" ifadesinden teknik ve dar anlamda kanunun mu yoksa kanunla birlikte kanundan doğan yetki ile yapılan diğer düzenleyici işlemlerin de mi anlaşılması gerektiği sorgulanmıştır¹²⁸. Genel görüş, sınırlamanın mutlaka yasama organı tarafından kanun adı ile çıkarılmış düzenlemelerle yapılması, yürütme işlemleri ile (Bakanlar Kurulu kararı, tüzük, yönetmelik, tebliğ, genelge vb.) sınırlama yapılmaması yönündedir¹²⁹. Bu görüş kapsamında, yürütme işlemleri ile yalnızca kanunun çizdiği sınırlar dâhilinde hakların kullanımını gösteren, yeni bir sınırlama getirmeksizin kanundaki sınırlamaları somutlaştıran, özellikle biçim ve usule ilişkin düzenlemeler getirilebileceği ifade edilmektedir¹³⁰. Aybay ve Dardağan Kibar ise "kanun" ifadesini geniş anlamında anlamının ve kanundan alınmış yetki ile yürütme organınca yapılan düzenlemelerle yabancıların haklarına sınırlamalar getirilebileceğini kabul etmenin pratik açıdan zorunlu olduğu görüşündedirler¹³¹.

Anayasaya göre kanunla sınırlamanın iki istisnası bulunmaktadır. Bunlar olağanüstü hal ve sıkıyönetim kanun hükmünde kararnameleri ve olağan dönemde çıkarılan kanun hükmünde kararnamelerdir. Ancak olağan dönem kanun hükmü kararnameler ile Anayasanın ikinci kısmının birinci ve ikinci bölümlerinde yer alan temel haklar, kişi hakları ve ödevleri ile dördüncü bölümünde yer alan siyasî haklar

¹²⁷ "Türkiye Cumhuriyeti Anayasası (Gerekçeli)", (Erişim) https://yenianayasa.tbmm.gov.tr/docs/gerekceli_1982_anayasasi.pdf, 30.10.2016.

¹²⁸ Aybay, Dardağan Kibar, s. 82; Çiçekli, *Yabancılar ve Mülteci Hukuku*, s. 45; Doğan, *Türk Yabancılar Hukuku*, s. 22, 23.

¹²⁹ Atar, s. 120; Doğan, *Türk Yabancılar Hukuku*, s. 22; Ekşi, *Yabancılar Hukukuna İlişkin Temel Konular*, s. 24; Tanör, Yüzbaşıoğlu, s. 148; Tunç, Bilir, Yavuz, s. 114.

¹³⁰ Atar, s. 120; Doğan, s. 22; Tanör, Yüzbaşıoğlu, s. 148.

¹³¹ Ancak bu konuda düzenleme yapma, önlem alma ve uygulama yetkisinin sınırlarının ve ölçülerinin kanunda açıkça belirtilmiş olması gerektiğini de eklemektedirler. Bu konuda 1962/232 E., 1693/9 K. sayılı Anayasa Mahkemesi kararını referans göstermektedirler. Aybay, Dardağan Kibar, s. 82. Aynı doğrultuda görüş için bkz. Çelikel, Gelgel, s. 65.

ve ödevler düzenlenemez (Anayasa m. 91/1). Yalnızca sosyal ve ekonomik haklar ve ödevler hakkında düzenleme yapılabilir.

b. İkamet ve Seyahat Özgürlüğünün Sınırlanması

Anayasada düzenlenen her temel hak ve özgürlük gibi, ikamet ve seyahat özgürlüğünün sınırlanmasında da yukarıda bahsi geçen temel hak ve özgürlüklerin olağan ve olağanüstü dönemlerde sınırlanmasına ilişkin 13. ve 15. madde hükümleri ile temel hak ve özgürlüklerin kötüye kullanılmamasına ilişkin 14. madde hükümleri geçerli olmaktadır.

Ayrıca, ikamet ve seyahat özgürlüğüne ilişkin düzenlenen 23. maddede¹³² bu hak ve özgürlüğün sınırlanmasına yönelik özel sebepler öngörülmüştür. Bu maddeye göre yerleşme özgürlüğü ancak suç işlenmesini önlemek, sosyal ve ekonomik gelişmeyi sağlamak, sağlıklı ve düzenli kentleşmeyi gerçekleştirmek ve kamu mallarını korumak amaçlarıyla; seyahat özgürlüğü ise suç soruşturma ve kovuşturması sebebiyle ve suç işlenmesini önlemek amaçlarıyla kanunla¹³³ sınırlanabilir.

23. maddenin beşinci fıkrasında, vatandaşın yurt dışına çıkma özgürlüğünün ancak suç soruşturması veya kovuşturması sebebiyle yalnızca hâkim kararına bağlı olarak sınırlanabileceği düzenlenmiştir. Hüküm, 2001 ve 2010 yıllarında değişikliklere uğrayarak son halini almıştır¹³⁴. Hükümün ilk hali “*Vatandaşın yurt dışına çıkma hürriyeti, ülkenin ekonomik durumu, vatandaşlık ödevi ya da ceza soruşturması veya kovuşturması sebebiyle sınırlanabilir.*” şeklindeydi¹³⁵. 2001 yılında yapılan değişiklik ile “ülkenin ekonomik durumu,” ibaresi madde metninden

¹³² Anayasa 23. madde: “*Herkes, yerleşme ve seyahat hürriyetine sahiptir. Yerleşme hürriyeti, suç işlenmesini önlemek, sosyal ve ekonomik gelişmeyi sağlamak, sağlıklı ve düzenli kentleşmeyi gerçekleştirmek ve kamu mallarını korumak; Seyahat hürriyeti, suç soruşturma ve kovuşturması sebebiyle ve suç işlenmesini önlemek; Amaçlarıyla kanunla sınırlanabilir. Vatandaşın yurt dışına çıkma hürriyeti, ancak suç soruşturması veya kovuşturması sebebiyle hâkim kararına bağlı olarak sınırlanabilir. Vatandaş sınır dışı edilemez ve yurda girme hakkından yoksun bırakılamaz.*”

¹³³ İkamet ve seyahat özgürlüğü, kişinin hakları arasında yer aldığından olağan dönem kanun hükmünde kararnamele ile sınırlanamaz (Anayasa m. 91/1).

¹³⁴ Değişik: 3.10.2001- 4709/8 md.; Değişik: 12.9.2010- 5982/3 md.

¹³⁵ Anayasa’nın ilk hali için bkz. RG. 20.10.1982- 17844.

çıkarılmıştır¹³⁶. 2010 yılında yapılan değişiklikle, madde metninden “vatandaşlık ödevi” ibaresi de çıkarılmış ve “*Vatandaşın yurt dışına çıkma hürriyeti, ancak suç soruşturması veya kovuşturması sebebiyle hâkim kararına bağlı olarak sınırlanabilir*” şeklinde yeniden düzenlenmiştir. Hükümde yer alan “ancak” ve “hâkim kararına bağlı olarak” ibareleri ile vatandaşın yurt dışına çıkma özgürlüğüne ekstra güvenceler getirilmiştir. Bu güvenceler AİHS’ye Ek 4 Numaralı Protokol’ün¹³⁷ yurt dışı çıkış özgürlüğü bakımından getirdiği güvencelerden daha ileri düzeyde koruma sağlamaktadır¹³⁸. Zira Protokolde suç soruşturması ve kovuşturması sebebine ek olarak ulusal güvenlik, kamu emniyeti, kamu düzeninin korunması, sağlık ve ahlakın veya başkalarının hak ve özgürlüklerinin korunması amaçlarıyla da yurt dışı çıkış özgürlüğünün sınırlanabileceği düzenlenmiştir¹³⁹.

Anayasa hükmünde yer verilmemekle birlikte, Yargıtay aynı zamanda kural olarak seyahat özgürlüğünün ve buna bağlı olarak yurt dışı çıkış özgürlüğünün sürekli olarak sınırlanamayacağını belirtmiştir¹⁴⁰. AİHM’in de 4 Numaralı

¹³⁶ Bkz. RG. 17.10.2001(Mükerrer)-24556. “Ülkenin ekonomik durumu” ibaresi kanun koyucuya geniş takdir yetkisi tanıdığından dolayı bu ibarenin madde metninden çıkarılmış olması isabetli görülmektedir. Bkz. A. Volkan Özgüven, “Vergi Borcundan Dolayı ‘Yabancıya’ Yurt Dışına Çıkış Yasağı Uygulaması (?)”, Türkiye Barolar Birliği Dergisi, S. 68, 2007, s. 461, dn. 9.

¹³⁷ Türkiye, İnsan Hakları ve Ana Hürriyetlerin Korunmasına Dair Sözleşmeye Ek ve Bu Sözleşme ile İlk Ek Protokol Kapsamında Bulunanlardan Başka Diğer Bazı Hak ve Özgürlükleri Tanıyan 4 Numaralı Protokolü 19 Ekim 1992’de imzalamış olup, 23 Şubat 1994 ve 3975 Sayılı Kanun (RG. 26.02.1994-21861) ile protokolün onaylanması uygun bulunmuştur. Ancak onay belgesi henüz tevdi edilmediği için, Türkiye halen Protokol’e taraf değildir. Protokol metni için bkz. (Erişim) <https://www.tbmm.gov.tr/komisyon/insanhaklari/pdf01/351-353.pdf>, 30.10.2016.

¹³⁸ İlke Göçmen, *Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi Işığında Avrupa Birliği ve Türkiye Göç Hukuku*, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2015, s. 244.

¹³⁹ 4 Numaralı Protokol m. 2/2 ve 3’e göre; “*Herkes, kendi ülkesi de dâhil, herhangi bir ülkeyi terk etmekte serbesttir. Bu haklar, ancak ulusal güvenlik, kamu emniyeti, kamu düzeninin korunması, suç işlenmesinin önlenmesi, sağlık ve ahlakın veya başkalarının hak ve özgürlüklerinin korunması için, demokratik bir toplumda zorunlu tedbirler olarak ve yasayla öngörülmüş sınırlamalara tabi tutulabilir.*”

¹⁴⁰ Yargıtay Hukuk Genel Kurulu’nun baktığı bir davaya konu olayda, yabancı anne ve Türk vatandaşı babanın evlilik dışı ilişkisinden dünyaya gelen Türk vatandaşı çocuğun velayeti talebiyle baba tarafından dava açılmıştır. İlk derece mahkemesi yargılama sırasında verdiği ara karar ile yabancı annenin çocuğu yurtdışına kaçırabileceği gerekçesiyle çocuğun yurt dışına çıkışını yasaklamıştır. Yargılama sonunda ise karar kesinleştikten sonra da çıkış yasağının devam edeceğine hükmetmiştir. Hukuk Genel Kurulu ise, temel hak ve özgürlüklerin özlerine dokunulmaksızın, ilgili maddede belirtilen sebeplerle ve ancak kanunla sınırlanabileceğine (Anayasa m. 13), ilk derece mahkemesinin bu yöndeki kararının Anayasanın seyahat özgürlüğünü düzenleyen 23. maddesine aykırı olduğuna, bu madde gereğince seyahat özgürlüğünün ilke olarak sürekli şekilde sınırlanamayacağına, ancak çocuğun korunması amacıyla tedbiren geçici bir süre sınırlanabileceğine hükmetmiştir (Yargıtay Hukuk Genel Kurulu, 20.03.2013 tarih ve E. 2012/799, K. 2013/389 sayılı karar). Ancak Hukuk Genel Kurulu’nun bu kararı yurt dışına çıkma hürriyetinin Anayasada düzenlenmemesine rağmen çocuğun korunması amacıyla da

Protokol’ün 2. maddesinde düzenlenen seyahat özgürlüğünün sınırlandırılması bakımından benzer nitelikte bir ölçütü benimsediği görülmektedir¹⁴¹.

23. maddenin altıncı fıkrasında vatandaşın sınır dışı edilemeyeceği ve yurda girme hakkından yoksun bırakılamayacağı düzenlenmiştir. Bu hükmün düzenlenme sebebi madde gerekçesine göre, vatandaşın yurtsuz bırakılması gibi ağır bir müeyyidenin yasaklanmasının bir zorunluluk olarak görülmesidir¹⁴². Vatandaşın sınır dışı edilememesi ve yurda giriş hakkının engellenmemesi uluslararası hukukta da kabul görmüş bir kuraldır. 4 Numaralı Protokol’ün 3. maddesine göre hiç kimse, tek başına ya da toplu olarak, uyruğu bulunduğu devletin ülkesinden sınır dışı edilemez ve uyruğu bulunduğu devletin ülkesine girme hakkından yoksun bırakılamaz.

23. maddenin ikamet ve seyahat özgürlüğü bakımından getirdiği yukarıda bahsedilen sınırlama ve güvenceler yalnızca vatandaşlar bakımından geçerlidir¹⁴³. Yabancıların ikamet ve seyahat özgürlüğünün sınırlandırılmasında ise yalnızca iki ölçüt vardır. Bunlardan birincisi sınırlamanın uluslararası hukuka uygun olması diğeri ise kanunla yapılmış olmasıdır (Anayasa m. 16). Dolayısıyla bir yabancıнын ikamet ve seyahat özgürlüğü, 23. maddede yer alan özel sınırlama sebeplerine ve temel hak ve özgürlüklerin korunmasına ilişkin genel hüküm olan 13. madde hükümlerine bağlı kalınmaksızın sınırlandırılabilir¹⁴⁴.

---

sınırlanabileceğinden bahsetmesi sebebiyle tam olarak yerinde görülmemiştir. Bkz. Göçmen, s. 246.

¹⁴¹ İtalya mahkemeleri tarafından, çocuklarının nafakasını ödemediği ve yurt dışına çıktığı takdirde bu yükümlülüğünden tamamen kaçabileceği gerekçesi ile İtalya vatandaşı Alessandro Battista’ya pasaport verilemeyeceğine hükmedilerek, Battista’nın yurt dışı çıkış özgürlüğüne sınırlama getirilmiştir. AİHM bu davada, “Bir kişinin dolaşım hakkını sınırlandıran bir tedbir uzun bir süre otomatik olarak uzatıldığı takdirde orantısız olacağı gibi bu kişinin haklarını ihlal edecektir” diyerek belirsiz bir süre ile ve başvurana özgü koşulları değerlendirmeksizin yurt dışına çıkışı engellemeye yönelik tedbir alınmasının 4 Numaralı Protokol’ün 2. maddesinin ihlali olduğuna hükmetmiştir. Case of Battista v. Italy, 43978/09, 02.12.2014, (Erişim) [http://hudoc.echr.coe.int/eng#{"itemid":\["001-155039"\]}](http://hudoc.echr.coe.int/eng#{), 27.12.2016.

Benzer bir karar: Case of Luordo v. Italy, 32190/196, 17.07.2003, (Erişim) [http://hudoc.echr.coe.int/eng#{"fulltext":\["luordo"\],"itemid":\["001-61231"\]}](http://hudoc.echr.coe.int/eng#{), 27.12.2016.

¹⁴² Bkz. “Türkiye Cumhuriyeti Anayasası (Gerekçeli)”, (Erişim) https://yenianayasa.tbmm.gov.tr/docs/gerekceli_1982_anayasasi.pdf, s. 41, 24.12.2015.

¹⁴³ Göçmen, s. 244.

¹⁴⁴ Gözler, s. 121; Tanör, Yüzbaşıoğlu, s. 164.

Buna bağılı olarak, 16. maddeye uygun olmak koşulu ile yabancılara yurt dışına çıkış yasağı getirilebileceğini söylemek mümkündür¹⁴⁵. Çünkü suç soruşturması veya kovuşturması sebebiyle ve hâkim kararıyla yurt dışına çıkış özgürlüğünün sınırlanabileceği kuralı (Anayasa m. 23/5) yalnızca vatandaşlar bakımından öngörülmüş olup yabancılar bakımından bu sınırlama sebepleri bağlayıcı değildir. Bu açıklamalardan sonra belirtmek gerekir ki yürürlükteki kanunlarda yabancılara yurt dışı çıkış yasağı getirilmesine ilişkin açık bir hüküm bulunmamaktadır¹⁴⁶.

Anayasa, yalnızca vatandaşlar bakımından sınır dışı edilmeme ve yurda girme hakkını güvence altına aldığından (Anayasa m. 23/6) yabancıların Türkiye’den sınır dışı edilebilmeleri ve Türkiye’ye girme hakkından yoksun bırakılabilmeleri

¹⁴⁵ Ali Osman Avcı, *Vergi Borcundan Kaynaklanan Yurt Dışına Çıkış Yasağı ve 5766 Sayılı Yasa ile Getirilen Düzenlemeler*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2010, s. 84, 85; Emre Akbulut, *Yurt Dışına Çıkış Yasağı*, Yayınlanmamış Yüksek Lisan Tezi, Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2007, s. 33; Murat Duman, *Vergi Borcu Nedeniyle Yurt Dışına Çıkış Yasağı*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2010, s. 127. Göger’e göre kural olarak yabancıların ülkeden çıkışı engellenememekle birlikte kanunda gösterilen bazı hallerde ülkeden çıkış engellenebilir. Bunlar, yabancının vergi borcu olması, hakkında adli takibata geçilmiş olunmasıdır (Göger, s. 62. Eserin yazıldığı dönemde vergi borcu nedeniyle çıkış yasağı uygulanabilmekteydi). Tekinalp’e göre yabancının ülkeyi terk özgürlüğü, yabancının vatandaşı olduğu devletin kişi üzerindeki egemenliği sebebi ile tanınmaktadır. Ancak bu özgürlük bazı hallerde, örneğin bir mahkumiyet kararının bulunması ya da genel bir çıkış yasağının konmuş olması hallerinde, kısıtlanabilir (Tekinalp, s. 20).

¹⁴⁶ Bu noktada Pasaport Kanunu’nun (15.07.1950 tarih ve 5682 sayılı Kanun, RG. 24.07.1950-7564) 22. maddesinin sorgulanması gerekmektedir. Bu maddeye göre “Yurt dışına çıkmaları; mahkemelerce yasaklananlara, memleketten ayrılmalarında genel güvenlik bakımından mahzur bulunduğu İçişleri Bakanlığınca tespit edilenlere ve terör örgütlerine aidiyeti, iltisakı veya irtibatı belirlenen yurtdışındaki her türlü eğitim, öğretim ve sağlık kuruluşları ile vakıf, dernek veya şirketlerin kurucu ve yöneticisi olduğu veya bu yerlerde çalıştığı İçişleri Bakanlığınca tespit edilenlere pasaport veya seyahat vesikası verilmez”.

Madde metninde her ne kadar “Türk vatandaşı” ifadesi kullanılmasa da, T.C. pasaportu ve seyahat vesikası, kural olarak Türk yetkili makamları tarafından Türk vatandaşlarına verildiğinden, pasaport veya seyahat vesikası verilmemesi şeklindeki yaptırımın da ancak Türk vatandaşlarına uygulanabileceği, buna bağılı olarak 22. maddenin kural olarak Türk vatandaşları hakkında uygulanması gerektiği düşünülmektedir (Bkz. Nimet Özbek Hadimoğlu, “Genel Güvenlik Bakımından Mahzurlu Olanların Yurt Dışına Çıkış Özgürlüğü İle Pasaport Kanunu’nun 23. Maddesi”, *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilimler Fakültesi Dergisi*, C. 67, S. 3, Ankara, 2012, s. 114; Özgüven, s. 463)

Nitekim Danıştay, bir kararında, daha önce Türk vatandaşı iken dava tarihinden çok önce Türk vatandaşlığından çıkarak yabancı statüsü kazanan bir kişi hakkında, 22. madde kapsamında yurt dışına çıkış yasağı kararı verilmesi yönündeki işlemin iptali yönündeki ilk derece mahkemesi kararını onamıştır. Bkz. Danıştay 10. Daire, 19.10.2010 tarih ve E. 2007/7903, K. 2010/8150 sayılı karar.

Ancak, Pasaport Kanunu’nun 18. maddesinde Türk yetkili makamları tarafından bazı yabancılara verilen yabancılara mahsus damgalı pasaport adında bir pasaport türü de düzenlenmektedir. Bu haliyle Pasaport Kanunu m. 22/1 lafzından, bu hükmün kapsamına Türk vatandaşları ile birlikte istisnaen de olsa yabancılarının da girdiği düşünülebilir (Özbek Hadimoğlu, s. 114, dn. 17).

mümkündür. Yeter ki bu işlemler “sınır dışı” müessesesini ve Türkiye’ye giriş yasağını düzenleyen Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu’na ve uluslararası hukuka uygun şekilde yapılsın¹⁴⁷.

2. Özel Kanunlarda İkamet ve Seyahat Özgürlüğü ve Sınırlanması

a. Olağanüstü Hal Kanunu

Anayasa’nın verdiği yetkiye dayanılarak çeşitli kanunlar ile hem vatandaşların hem de yabancıların ikamet ve seyahat özgürlüğüne ilişkin düzenleme ve sınırlamalar getirilmiş olup bu kanunlardan birisi Olağanüstü Hal Kanunu’dur¹⁴⁸.

Olağanüstü hal, Anayasa’da düzenlenen ve temel hak ve özgürlüklerin olağan dönemlerindekiinden daha ağır şekilde sınırlanabildiği ya da askıya alınabildiği olağanüstü yönetim usullerinden birisidir¹⁴⁹. Olağanüstü hal, tabii afet, tehlikeli salgın hastalıklar veya ağır ekonomik bunalım hallerinde veya Anayasa ile kurulan hür demokrasi düzenini veya temel hak ve özgürlükleri ortadan kaldırmaya yönelik yaygın şiddet hareketlerine ait ciddi belirtilerin ortaya çıkması veya şiddet olayları sebebiyle kamu düzeninin ciddi şekilde bozulması hallerinde ilan edilebilir (Anayasa m. 119, 120).

Olağanüstü Hal Kanunu’nda olağanüstü hallerin her türü için temel hak ve özgürlüklerin nasıl sınırlanacağı veya durdurulacağı, hangi tedbirlerin alınacağı ayrı ayrı düzenlenmiştir (m. 2).

Tabii afet ve salgın hastalık hallerinde, olağanüstü hal ilanını gerektiren hususlar göz önünde bulundurularak alınacak tedbirler, Kanun’un 9. maddesinde tek tek sayılmıştır. Bu maddenin (a) bendine göre; bölgenin belirli yerlerinde yerleşim yasaklanabilir, belirli yerleşim yerlerine giriş ve buralardan çıkış sınırlanabilir, belli yerleşim yerleri boşaltılabilir veya başka yerlere nakledilebilir.

---

¹⁴⁷ YUKK hükümlerine ve yabancıların belirli şartlar dâhilinde sınır dışı edilmelerine ve ülkeye girişlerinin yasaklanmasına izin veren uluslararası andlaşmalara çalışmamızın devamında yer verilecektir.

¹⁴⁸ Gören, s. 354; Ercan Aygün, *1982 Anayasası’nda Seyahat Özgürlüğü*, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2007, s. 131. 25.10.1983 tarih ve 2935 sayılı Olağanüstü Hal Kanunu için bkz. RG. 27.10.1983-18204.

¹⁴⁹ Özbudun, s. 366.

Yaygın şiddet hareketlerine ait ciddi belirtilerin ortaya çıkması veya şiddet olayları sebebiyle kamu düzeninin ciddi şekilde bozulması hallerinde, genel güvenlik, asayiş ve kamu düzenini korumak, şiddet olaylarının yaygınlaşmasını önlemek amacıyla 9. maddede sayılan tedbirlere ek alınabilecek tedbirler ise 11. maddede sayılmıştır (m. 11/1). Yani ikamet ve seyahat özgürlüğüne ilişkin m. 9/1-a’da öngörülen sınırlama bu halde de uygulanabilecektir. Buna ek olarak alınabilecek tedbirler ise şunlardır:

- a) Sokağa çıkmayı sınırlamak veya yasaklamak (m. 11/1-a),
- b) Belli yerlerde veya belli saatlerde kişilerin dolaşmalarını ve toplanmalarını, araçların seyirlerini yasaklamak (m. 11/1-b),
- c) Kamu düzeni veya kamu güvenliğini bozabileceği kanısını uyandıran kişi ve toplulukların bölgeye girişini yasaklamak, bölge dışına çıkarmak veya bölge içerisinde belirli yerlere girmesini veya yerleşmesini yasaklamak (m. 11/1-k).

Sokağa çıkmayı sınırlamak veya yasaklamak şeklindeki (a) bendinde düzenlenen tedbir kişi özgürlüğüne getirilmiş bir sınırlama olsa da seyahat özgürlüğünü de etkileyen bir tedbir olarak değerlendirilebilir. Aynı şekilde (b) bendinde de kişilerin seyahat özgürlüğü sınırlanmaktadır. Kişilerin ikamet özgürlüğünü doğrudan sınırlayan düzenleme ise (k) bendi ile getirilmiştir.

Olağanüstü Hal Kanunu’nun 2. maddesinde¹⁵⁰ kanunun tabii afet, tehlikeli salgın hastalıklar veya ağır ekonomik bunalım hallerinde ilan edilen olağanüstü hallerde vatandaşlar için getirilecek para, mal ve çalışma yükümlülükleri ile olağanüstü hallerin her türü için ayrı ayrı geçerli olmak üzere, temel hak ve hürriyetlerin nasıl sınırlanacağı veya nasıl durdurulacağına ilişkin hükümleri kapsadığı düzenlenmiştir. Bu hükümden para, mal ve çalışma yükümlülüklerinin yalnızca vatandaşlar bakımından öngörüldüğü ancak temel hak ve özgürlüklerin

---

¹⁵⁰ Olağanüstü Hal Kanunu m. 2: “Bu Kanun; olağanüstü hal ilanına tabii afet, tehlikeli salgın hastalıklar veya ağır ekonomik bunalım hallerinde ilan edilen olağanüstü hallerde vatandaşlar için getirilecek para, mal ve çalışma yükümlülükleri ile olağanüstü hallerin her türü için ayrı ayrı geçerli olmak üzere, temel hak ve hürriyetlerin nasıl sınırlanacağı veya nasıl durdurulacağına, halin gerektirdiği tedbirlerin nasıl ve ne suretle alınacağına, kamu hizmeti görevlilerine ne gibi yetkiler verileceğine, görevlilerin durumlarında ne gibi değişiklikler yapılacağına ve olağanüstü yönetim usullerine ilişkin hükümleri kapsar.”

sınırlanması ve durdurulması bakımından ayırım yapılmadığı anlaşılmaktadır. Dolayısıyla para, mal ve çalışma yükümlülüğü dışındaki diğer sınırlamaların yabancılar bakımından da uygulanabileceğini söylemek mümkündür.

b. Sıkıyönetim Kanunu

İkamet ve seyahat özgürlüğüne sınırlama getiren kanunlardan birisi de Sıkıyönetim Kanunu'dur¹⁵¹. Sıkıyönetim¹⁵², Anayasada düzenlenen olağanüstü yönetim usullerinden birisidir ve bu dönemde sert çekirdek haklar dışındaki temel hak ve özgürlüklerin kullanılması kısmen veya tamamen durdurulabilir veya bunlar için Anayasada öngörülen güvencelere aykırı tedbirler alınabilir (Anayasa m. 15/1).

Sıkıyönetim Kanunu'na göre Sıkıyönetim Komutanı; Sıkıyönetim bölgesinde genel güvenlik, asayiş ve kamu düzenini korumak ve sağlamakla görevlidir (m. 3/1). Ayrıca, gerektiği hallerde bu maddede yazılı tedbirleri almaya yetkilidir.

Bu tedbirlerden biri de bazı kişilerin dilediği yerde ikamet edebilme özgürlüğüne sınırlama getirmektir. Sıkıyönetim Kanunu m. 3/1-d'ye göre;

“Kamu düzeni, Devlet kuvvetleri, kişi hürriyeti, kamu selameti aleyhine işlenen cürümlerle, adam öldürmek veya kişilere karşı müessir fiilde bulunmak suçlarından hükümlülüğü bulunanlardan veya genel emniyet gözetim altında olanlardan veya sıkıyönetim bölgesinde belirli bir ikametgâhı olmayanlardan veya diğer şüpheli olan veya genel güvenlik ve kamu düzeni bakımından zararlı faaliyette bulundukları anlaşılan kişilerden gerekli görülenlerin sıkıyönetim bölgesi içinde yerlerini değiştirmek veya bu bölge içinde belirli yerlere girmelerini veya yerleşmelerini yasaklamak, sıkıyönetim bölgesi içinde bulunmaları sakıncalı görülenleri de, sıkıyönetim bölgesi dışına çıkarmak;

¹⁵¹ 13.5.1971 tarih ve 1402 sayılı Sıkıyönetim Kanunu (RG.15.5.1971-13837).

¹⁵² Anayasa m. 122'ye göre “Anayasanın tanıdığı hür demokrasi düzenini veya temel hak ve hürriyetleri ortadan kaldırmaya yönelik ve olağanüstü hal ilanını gerektiren hallerden daha vahim şiddet hareketlerinin yaygınlaşması veya savaş hali, savaşı gerektirecek bir durumun baş göstermesi, ayaklanma olması veya vatan veya Cumhuriyete karşı kuvvetli ve eylemli bir kalkışmanın veya ülkenin ve milletin bölünmezliğini içten veya dıştan tehlikeye düşüren şiddet hareketlerinin yaygınlaşması sebepleriyle, Cumhurbaşkanı başkanlığında toplanan Bakanlar Kurulu, Millî güvenlik Kurulunun da görüşünü aldıktan sonra, süresi altı ayı aşmamak üzere yurdun bir veya birden fazla bölgesinde veya bütününde sıkıyönetim ilan edebilir.”

Genel güvenlik ve kamu düzeni bakımından zararlı faaliyette bulunanlardan gerekli görülenler sıkıyönetim komutanının takdirine göre beş yılı geçmemek üzere sıkıyönetim bölgesi dışına çıkarılarak İçişleri Bakanlığınca belirlenecek yerlerde ikamete mecbur tutulurlar.”

Görüldüğü üzere genel güvenliği ve kamu düzenini sağlayabilmek için, sıkıyönetim bölgesinde belirli kişilerin ikametgâhlarının değiştirilmesi, belirli yerlere girmelerinin veya yerleşmelerinin yasaklanması, sıkıyönetim bölgesi dışına çıkarılmaları ve hatta İçişleri Bakanlığınca belirlenecek bir yerde belirli bir süre ikamet etmeye mecbur tutulmaları da mümkün olmaktadır.

Kanunda yer alan bu sınırlamalara uymayanlar hakkında m. 16/3'te yaptırım öngörülmektedir. Hükme göre;

“Sıkıyönetim bölgesinden çıkarılanlardan, sıkıyönetim bölgesine veya yerleşmesi yasaklanan mahalle izinsiz girenler ile gittikleri yerdeki güvenlik makamlarına ikametgâhlarını veya buradan ayrılışlarında gidecekleri yer ve adres ile zamanını bildirmeyenler iki aydan dört aya kadar, tekerrüründe dört aydan bir yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılırlar.”

Sıkıyönetim Kanunu'nda yukarıda bahsedilen düzenleme ve sınırlamaların yalnızca vatandaşlar bakımından uygulanacağına ilişkin herhangi bir hüküm bulunmadığından, bu düzenleme ve sınırlamaların yabancılar hakkında da uygulanması mümkün görünmektedir. Zira Anayasaya göre *“Sıkıyönetim, seferberlik ve savaş hallerinde hangi hükümlerin uygulanacağı ve işlemlerin nasıl yürütüleceği, idare ile olan ilişkileri, hürriyetlerin nasıl kısıtlanacağı veya durdurulacağı ve savaş veya savaşı gerektirecek bir durumun baş göstermesi halinde vatandaşlar için getirilecek yükümlülükler kanunla düzenlenir”* (m. 122/5). Burada bahsedilen kanun Sıkıyönetim Kanunu'dur¹⁵³. Görüldüğü üzere sıkıyönetim, seferberlik ve savaş hallerinde özgürlüklerin kısıtlanması bakımından bir ayırım yapılmamış ancak savaş veya savaşı gerektirecek durumun baş göstermesi halinde getirilecek yükümlülükler vatandaşlar için öngörülmüştür.

¹⁵³ Atar, s. 345; Tanör, Yüzbaşıoğlu, s. 419.

Sıkıyönetim uygulamasının, 10 Aralık 2016 tarihinde TBMM'ye sunulan Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'nda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun Teklifi'nin 13. maddesi ile Anayasadan çıkarılması öngörülmüştür. Madde gerekçesinde, olağanüstü hal uygulamasının birçok devletin anayasasında yer aldığı ancak sıkıyönetimin Anayasanın hazırlandığı dönemin ve vesayetçi anlayışın izini taşıyan bir uygulama olduğu belirtilmiştir¹⁵⁴. Teklifin kanunlaşması ve Anayasa'da bu değişikliğin yapılması halinde, yukarıda yer verilen sınırlamalar da dâhil olmak üzere sıkıyönetime ilişkin tüm düzenlemeler mülga edilecektir.

Olağanüstü hal rejiminin, temel hak ve özgürlükler açısından sıkıyönetim kadar ağır ve radikal sınırlamalar getirmediği düşünülmektedir¹⁵⁵. Zira olağanüstü hal rejiminde kolluk görev ve yetkileri sivil yönetimde, yargı yetkisi tabii hâkim ilkesine uygun olarak kanunen görevli olağan mahkemelerdeyken (Olağanüstü Hal Kanunu m. 21, 22, 24); sıkıyönetim rejiminde kolluk görev ve yetkileri askerî makamlara intikal eder ve sıkıyönetim askerî mahkemeleri kurulur (Sıkıyönetim Kanunu m. 2, 11, 13)¹⁵⁶. Dolayısıyla yukarıda bahsedilen şekilde bir Anayasa değişikliği ile sıkıyönetim rejiminin kaldırılması halinde temel hak ve özgürlüklerin korunması adına önemli bir adım atılmış olacaktır.

c. Devlet Memurları Kanunu

2011 yılına kadar, ikamet ve seyahat özgürlüğüne sınırlama getiren kanunlardan birisi de 657 sayılı Devlet Memurları Kanunu¹⁵⁷ idi. Kanunun, mülga “İkamet mecburiyeti”¹⁵⁸ başlıklı ek 20. maddesine göre;

¹⁵⁴ Madde gerekçesi ve kanun teklifi için bkz. (Erişim) <http://www.tbmm.gov.tr/d26/2/2-1504.pdf>, 03.01.2017.

¹⁵⁵ Gören, s. 356; Özbudun, s. 366.

¹⁵⁶ Özbudun, s. 367 (Özbudun ayrıca devlet hayatını tehdit eden en ağır durumlarda son çare olarak başvurulması gereken sıkıyönetim rejiminin yarattığı sakıncalara karşılık, daha az vahim durumları karşılamaya yeterli bir sivil olağanüstü rejimin yaratılmış olmasını son derece yerinde görmektedir).

¹⁵⁷ 14.07.1965 tarih ve 657 sayılı Devlet Memurları Kanunu (RG. 23.7.1965-12056)

¹⁵⁸ Yürürlükten kaldırılmadan önce, memurlar için ikamet mecburiyeti, anayasa ve kanunlara saygılı davranma ödevi (m. 6), mal bildirme ödevi (m. 14) gibi memurların müspet ödevlerinden (yükümlülüklerinden) biri olarak nitelendiriliyordu. Bkz. Metin Günday, *İdare Hukuku*, 8. Baskı, İmaj Kitabevi, Ankara, 2003, s. 538.

“Devlet memurlarının görev yaptıkları kurum ve hizmet birimlerinin bulunduğu yerleşme merkezlerinde (mücadir alanları dâhil belediye ve köy hudutları içerisinde) ikamet etmeleri esastır.

Devlet memurlarının görevini aksatmamak kayıt ve şartıyla birinci fıkrada belirlenen hudutlar dışında ikamet etmelerine mensup oldukları kurumun yetkili amirince izin verilebilir.

*Devlet memurları, ikamet ettikleri il hudutlarını tatillerde ancak yetkili amirin izniyle terk edebilirler.”*¹⁵⁹

Görüldüğü üzere hükümde devlet memurlarına görev yapılan kurum ve hizmet birimlerinin bulunduğu yerleşme merkezlerinde ikamet etme kuralı¹⁶⁰ getirilerek kişilerin diledikleri yerde ikamet etme özgürlüklerine müdahale edilmektedir¹⁶¹. Bu kuralın dışına yalnızca, görevi aksatmamak ve amirin izni olmak şartıyla çıkılabilmektedir. Böyle bir sınırlamanın, Anayasanın 23. maddesindeki

¹⁵⁹ Mülga: 13.02.2011 tarihli ve 6111 sayılı Kanun m. 117. Ek 20. madde, 12.5.1982 tarih ve 2670 sayılı Kanunun 42. maddesi ile gelen Ek 2. madde hükmü olup madde numarası teselsül ettirilmiştir. Ek 2. madde için bkz. RG. 16.05.1982-17696.

İhtisas Komisyonu Raporunda ek 2. maddeye ilişkin şu açıklamaya yer verilmiştir: “Devlet hizmetinin eksiksiz yapılması ve devamının sağlanmasında, özellikle mesai dışı duyulan hizmet ihtiyaçlarını kısa zamanda karşılayabilmek; amirlerce memurların kontrolünün etkin bir şekilde yürütülmesini sağlamak; hafta sonu tatillerinde ikamet mahallî dışındaki yer ve teşekküllerden rapor alınmasına mani olmak maksadıyla; devlet memurlarına görev mahallinde ikamet etmeleri ve bu mahallî, amirlerinin izniyle terk etmeleri, esası getirilmiştir.” Bkz. Millî Güvenlik Konseyi, 657 Sayılı Devlet Memurları Kanununun Bazı Maddelerinin Değiştirilmesi, Bazı Maddelerinin Kaldırılması ve Bu Kanuna Bazı Maddeler Eklmesi Hakkında Kanun Tasarısı ve İhtisas Komisyonu Raporu (1/251), (Erişim) https://www.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/MGK_/d01/c006/mgk_01006104ss0405.pdf, 15.12.2016.

¹⁶⁰ Benzer bir düzenleme, kamu ve özel sağlık kuruluşlarında çalışan her kademedeki sağlık personeli için getirilmişti. 663 sayılı Kanun Hükmünde Kararname’nin (RG. 02.11.2011-28103, Mükerrer) 55. maddesi, “Bakanlık (Sağlık Bakanlığı), kamu ve özel bütün sağlık kuruluşlarında çalışmakta olan sağlık personeli için görevli olduğu kuruluşun bulunduğu yerleşim yeri sınırları içinde ikamet etme mecburiyeti getirebilir. Bu mecburiyetin usul ve esasları Bakanlıkça belirlenir” şeklindeydi. Anayasa Mahkemesi bu hükmü “Sağlık personeline çalıştığı yerde ikamet mecburiyeti getirilmesi hususu, Anayasa’nın 23. maddesinde düzenlenmiş bulunan yerleşme ve seyahat hürriyeti ile yakından ilgilidir. Bu madde, Anayasa’nın ikinci kısmının ikinci bölümünde düzenlenmiştir. Anayasa’nın 91. maddesi gereğince bu bölümde yer alan hak ve hürriyetlerin kanun hükmünde kararnamelerle düzenlenmesi mümkün değildir. Açıklanan nedenlerle, dava konusu kural Anayasa’nın 91. maddesinin birinci fıkrasına aykırıdır” şeklindeki gerekçe ile iptal etmiştir. Bkz. Anayasa Mahkemesi Kararı, 14.02.2013 tarih ve E. 2011/150, K. 2013/30 sayılı karar (RG. 25.06.2013-28688).

Bu karara bağli olarak, 663 sayılı kanun hükmünde kararnameye dayalı olarak çıkarılan 2012/31 sayılı Sağlık Bakanlığı Genelgesi de, hukukî dayanağı kalmadığı gerekçesi ile iptal edilmiştir. Bkz. Danıştay 15. Daire, 14.04.2015 tarih ve E. 2013/10322, K. 2015/2129 sayılı karar.

¹⁶¹ İlyas Ay, **1982 Anayasası’nda Yerleşme Hürriyeti**, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Erciyes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kayseri, 2012, s. 98.

ikamet özgürlüğünün sınırlanması bakımından öngörülen amaçlardan (suç işlenmesini önlemek, sosyal ve ekonomik gelişmeyi sağlamak, sağlıklı ve düzenli kentleşmeyi gerçekleştirmek ve kamu mallarını korumak) hangisinin gerçekleştirilmesi adına düzenlendiği belirsizlik yaratmaktaydı.

Mülga ek 20. maddenin son fıkrasında ise tatillerde dahi memurların il sınırları dışına çıkabilmeleri yetkili amirin iznine tabi tutularak kişilerin seyahat özgürlükleri sınırlandırmaktaydı. Ayrıca Kanunda bu kurala aykırı davranan memurlar hakkında aylıktan kesme cezası öngörülmüştü (Mülga m. 125/C-g)¹⁶².

Mülga ek 20. maddenin son fıkrasının yürürlükten kaldırılmasına ilişkin Ankara Milletvekili Zeynep Dağı'nın sunmuş olduğu kanun teklifinin gerekçesinde *“Çalışılması zorunlu mesai saatleri dışında kişinin seyahat ve tatil haklarına sınır getirilmesi ve bu bağlamda devlet memuru olmasının bir sınırlandırma nedeni olarak kullanılması hukuka ve teknolojik gelişmeye aykırı görünmektedir.”* ifadeleri kullanılmış ve söz konusu fıkranın Anayasanın ikamet ve seyahat özgürlüğüne ilişkin 23. maddesi karşısında, kaldırılmasının uygun olacağı belirtilmiştir¹⁶³. Zira Anayasanın 23. maddesine göre seyahat özgürlüğünün yalnızca suç soruşturma ve kovuşturması sebebiyle ve suç işlenmesini önlemek amacıyla sınırlandırıldığı dikkate alındığında, yukarıdaki düzenlemenin Anayasadaki amaca hizmet etmediği açıktır.

2011 yılında yapılan kanun değişikliği ile yalnızca seyahat özgürlüğüne sınırlama getiren son fıkra değil, ek 20. maddenin tamamı yürürlükten kaldırılmıştır. Bu hükümlerin kanun metninden çıkarılmış olması, memurların ikamet ve seyahat özgürlüklerine ilişkin önemli bir kısıtlamadan kurtulmaları sonucunu doğurmuştur.

Anayasanın 70. maddesine göre kamu hizmetlerine girebilmek için Türk vatandaşı olmak gerekir¹⁶⁴. 128. maddenin 1. fıkrasına göre ise *“Devletin, kamu iktisadî teşebbüsleri ve diğer kamu tüzel kişilerinin genel idare esaslarına göre yürütmekle yükümlü oldukları kamu hizmetlerinin gerektirdiği aslî ve sürekli*

¹⁶² Devlet Memurları Kanunu m. 125/C-g bendi de 6111 sayılı kanunun 111. maddesi ile yürürlükten kaldırılmıştır.

¹⁶³ TBMM, 23. Dönem, 5. Yasama Yılı, Devlet Memurları Kanununda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun Teklifi (2/134), (Erişim) <https://www.tbmm.gov.tr/sirasayi/donem23/yil01/ss606.pdf>, 10.12.2016.

¹⁶⁴ Anayasa m. 70: *“Her Türk, kamu hizmetlerine girme hakkına sahiptir. Hizmete alınmada, görevin gerektirdiği niteliklerden başka hiçbir ayırım gözetilemez.”*

görevler, memurlar ve diğer kamu görevlileri eliyle görülür”¹⁶⁵. Dolayısıyla Anayasaya göre memur¹⁶⁶ olabilmek için Türk vatandaşı olmak gerekir. Bu husus Devlet Memurları Kanunu’nda da açıkça belirtilmiştir. Kanuna göre devlet memurluğuna alınacaklarda aranan genel şartlardan ilki Türk vatandaşı olmaktır (m. 48/A-1). Ancak Türk vatandaşlığının doğumla ya da sonradan kazanılmış olmasının bir önemi yoktur¹⁶⁷. Yabancıların ise memur olmaları mümkün olmamakla birlikte zorunlu hallerde sözleşmeli personel olarak çalıştırılabilirler¹⁶⁸(m. 4/B-2). Dolayısıyla, yukarıda bahsedilen ek 20. maddedeki ikamet ve seyahat özgürlüğüne ilişkin sınırlamalar kural olarak Türk vatandaşları bakımından uygulanmaktaydı.

d. Askerî Yasak Bölgeler ve Güvenlik Bölgeleri Kanunu

İkamet ve seyahat özgürlüğüne sınırlama getiren kanunlardan birisi de Askerî Yasak Bölgeler ve Güvenlik Bölgeleri Kanunu’dur¹⁶⁹. Bu kanunla belirlenen askerî yasak bölgelerde ve güvenlik bölgelerinde hem yabancıların hem de Türk vatandaşlarının ikamet özgürlüğüne sınırlamalar getirilmiştir¹⁷⁰. Bu sınırlamalar, Kanun’un “Amaç” başlıklı 1. maddesinde de belirtildiği üzere, yurt savunması ve yurt ekonomisi bakımından hayati öneme sahip bu bölgelerde millî güvenlik veya toplum hayatı bakımından olumsuz sonuçların meydana gelmesini engellemek açısından gerekli olan düzenlemelerdir.

¹⁶⁵ “Memur” ve “kamu görevlisi” kavramları hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Bahtiyar Akyılmaz, Murat Sezginer, Cemil Kaya, *Türk İdare Hukuku*, 7. Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2016, s. 645-655; Metin Günday, *İdare Hukuku*, 10. Baskı, İmaj Yayınevi, Ankara, 2015, s. 579-588; Ramazan Çağlayan, *İdare Hukuku Dersleri*, 4. Baskı, Adalet Yayınevi, Ankara, 2016, s. 307-312.

¹⁶⁶ Devlet Memurları Kanunu m. 4/A: “Mevcut kuruluş biçimine bakılmaksızın, Devlet ve diğer kamu tüzel kişiliklerince genel idare esaslarına göre yürütülen asli ve sürekli kamu hizmetlerini ifa ile görevlendirilenler, bu Kanunun uygulanmasında memur sayılır. Yukarıdaki tanımlananlar dışındaki kurumlarda genel politika tespiti, araştırma, planlama, programlama, yönetim ve denetim gibi işlerde görevli ve yetkili olanlar da memur sayılır”

¹⁶⁷ Akyılmaz, Sezginer, Kaya, s. 659; Çağlayan, *İdare Hukuku Dersleri*, s. 320; Günday, 2015, s. 594.

¹⁶⁸ Akyılmaz, Sezginer, Kaya, s. 659; Günday, 2015, s. 594.

¹⁶⁹ 18.12.1981 tarih ve 2565 sayılı Askerî Yasak Bölgeler ve Güvenlik Bölgeleri Kanunu (AYBGBK) (RG. 22.12.1981-17552).

¹⁷⁰ Yabancıların ikamet ve seyahat özgürlüklerine sınırlama getiren kanunlar arasında AYBGBK’na yer veren çeşitli çalışmalar için bkz. Aybay, Dardağan Kibar, s. 133-135; Çelikel, Gelgel, s. 94, 95; Çiçekli, *Yabancılar ve Mülteci Hukuku*, s. 96; Sema Çörtoğlu Koca, “Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu Uyarınca Yabancıların Türkiye’de İkameti ve Uzun Dönem İkamet İznine İlişkin Değerlendirmeler”, *Ankara Barosu Dergisi*, S. 2, Ankara, 2016, s. 49.

Bu kanuna göre; “Birinci derece kara askerî yasak bölgeleri, yurt savunması bakımından hayati önem taşıyan askerî tesis ve bölgelerin, çevre duvarı, tel örgü veya benzeri engel veya işaretlerle belirlenen dış sınırlarının en az yüz, en fazla dört yüz metre uzağından alınan noktaların birleştirilmesi suretiyle meydana gelen alanlarda; kara sınır hattı boyunca ve lüzum görülen kıyılarda otuz ila altı yüz metre derinlikteki sahalarda tesis edilir” (m. 5/1-a, b).

Kural olarak birinci derece kara askerî yasak bölgelerine buradaki görevlilerle, yetkili komutanlığın izin verdiği ve Türk vatandaşı olan diğer görevlilerden başkası giremez ve oturamaz (m. 7/1-a). Ancak;

- (1) Buradaki görevlilerin aile fertlerinin bölgeye girmelerine ve oturmalarına,
- (2) Türk vatandaşlarının bölgedeki su kaynaklarından faydalanmalarına,
- (3) Bölge içinde tespit edilecek yollardan geçiş yapılmasına,

Yönetmelikte¹⁷¹ belirtilecek esaslara göre yetkili komutanlıkça izin verilebilir. Aynı yönetmeliğin 5. maddesine göre buradaki görevlilerin aile fertlerinin üçüncü dereceye kadar (üçüncü derece dâhil) kan ve sıhrî hısımlarının bölgeye girmelerine ve oturmalarına aynı komutanlıkça izin verilebilir.

Yabancılar için daha farklı bir sınırlama öngörülmüştür. Kural olarak yabancıların birinci derece kara askerî yasak bölgelerine girmeleri ve bu bölgelerde oturmaları yasaktır; ancak Genelkurmay Başkanlığı’nın izni ile ve geçici olarak bu bölgelere girebilir ve bu bölgelerde oturabilirler (m. 7/1-c). Yönetmeliğe göre bölgede bulundukları sürece yabancılar bir refakatçi verilmesi zorunludur (AYBGB Yönetmeliği m.5/5). Yabancıların bölgede oturmaları yetkili komutanlık yerine Genelkurmay Başkanlığı’nın iznine tabi tutularak ve ancak geçici olarak oturma izni verilerek vatandaşlara göre daha ağır bir sınırlama getirilmiştir.

AYBGBK’ya göre; “İkinci derece kara askerî yasak bölgeleri, birinci derece kara askerî yasak bölgeleri çevresinde veya yurt savunması bakımından gerekli görülen diğer bölgelerde tesis edilir. Birinci derece kara askerî yasak bölgeleri

---

¹⁷¹ 17.1.1983 tarih ve 83/5949 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile çıkarılan Askerî Yasak Bölgeler ve Güvenlik Bölgeleri Yönetmeliği (RG.30.4.1983-18033).

çevresinde tesis edilecek ikinci derece kara askerî yasak bölgelerinin sınırları; birinci derece kara askerî yasak bölgeleri sınırlarından başlamak üzere beş kilometreye kadar uzaktan seçilen noktalardan geçirilen hat ile belirtilir (...)” (m. 8/1-a). Yurt savunması bakımından gerekli görülecek diğer bölgelerde de ikinci derece kara askerî yasak bölgeleri tesis edilebilir ve bu bölgelerin sınırları Bakanlar Kurulu kararında belirtilir (m. 8/1-b).

İkinci derece kara askerî yasak bölgelerinde kural olarak Türk vatandaşlarının oturmaları, seyahat etmeleri, zirai faaliyetlerini ve meslek ve sanatlarını icra etmeleri serbest kılınmıştır (m. 9/1-a). Ancak, millî güvenliği sağlamak bakımından, gerekli görülecek ikinci derece kara askerî yasak bölgelerinde; bölgede oturanlar dışındaki Türk vatandaşlarının bölgede oturmaları, zirai faaliyetlerini, meslek ve sanatlarını icra etmeleri Bakanlar Kurulu kararı ile sınırlandırılabilir (m. 9/1-a). Bölge içindeki yollardan geçilmesi ve bölgeden turistik amaçlarla yararlanmasına genel olarak izin verilebilir ve buna dair esaslar yönetmelik ile düzenlenir (m. 9/1-d).

Yabancıların ise izin almadan geçici dahi olsa ikinci derece kara askerî yasak bölgelerine girmeleri, oturmaları, çalışmaları ve taşınmaz mal kiralamaları¹⁷² yasaklanmıştır (m. 9/1-c). Hükmün devamında bu izni vermeye yetkili makamların, görevli yabancı uyruklu sivil kişiler için garnizon komutanlığının görüşünü alan valilikler, görevli yabancı uyruklu asker kişiler için Genelkurmay Başkanlığı olduğu düzenlemiştir. Genelkurmay Başkanlığı bu yetkisini yönetmelikte belirtilecek komutanlıklara devredebilir (m. 9/1-c “3”).

İkinci derece kara askerî yasak bölgelerinde uygulanacak esasları düzenleyen 9.madde hükümlerinin 25 Eylül 1981 tarih ve 2527 sayılı Kanun hükümlerinden yararlanan Türk soylu yabancılar hakkında ne şekilde uygulanacağını yönetmelikte gösterileceği düzenlenmiştir (m. 9/son). Bu kanun, “Türk Soylu Yabancıların Türkiye’de Meslek Ve Sanatlarını Serbestçe Yapabilmelerine, Kamu, Özel Kuruluş

---

¹⁷² AYBGB Yönetmeliği’nin 27.maddesine göre; “Genelkurmay Başkanlığının teklifi üzerine askerî yasak bölgelere yakınlığı veya diğer stratejik nedenlerle tespit edilecek bölgelerde yabancıların taşınmaz mal edinemeyeceklerine ve izin alınmadıkça kiralayamayacaklarına, Bakanlar Kurulunca karar verilebilir”. 27. maddenin dördüncü fıkrasında 2002 yılında yapılan değişiklikle, yabancı uyruklu gerçek ve tüzel kişilerin bu bölgeler içinde taşınmaz mal kiralayabilmeleri Genelkurmay Başkanlığının uygun görüşü alınarak İçişleri Bakanlığınca verilecek karara bağlı tutulmuştur. Gökçeada ve Bozcaada için bu yetki İçişleri Bakanlığınca Çanakkale Valiliğine devredilebilir. (Değişik: 14.1.2002 - 2002/3597 K - m. 27/4)

Veya İşyerlerinde Çalıştırılabilirmelerine İlişkin Kanun”¹⁷³dur. Bu kanundan yararlanan Türk soylu yabancılara, ikinci derece kara askerî yasak bölgelerinde uygulanacak esaslara ilişkin izinler, kendilerine verilen çalışma izni süresince, yetkili komutanlığın görüşü alınarak İçişleri Bakanlığınca verilir (AYBGB Yönetmeliği m. 9/13).

AYBGBK’da deniz askerî yasak bölgeleri ve hava askerî yasak bölgelerinde uygulanacak esaslar da detaylı olarak düzenlenmiştir. 7. maddedeki birinci derece kara askerî yasak bölgelerine ilişkin hükümler, birinci derece deniz askerî yasak bölgelerinde de uygulanmaktadır (m. 11/1-a)¹⁷⁴.

e. Köy Kanunu

Köy Kanunu¹⁷⁵, bu çalışma kapsamında incelenen, ikamet özgürlüğüne sınırlama getiren kanunlar arasında en eski tarihli olanıdır. Bu kanunda yer alan sınırlama, yalnızca yabancılar bakımından öngörülmüş olup vatandaşlar bakımından uygulanmamaktadır. Kanunda seyahat özgürlüğüne ilişkin bir sınırlamaya ise yer verilmemiştir.

Köy Kanunu’ndaki sınırlamadan bahsedilmeden önce, bir yerin “köy” olarak kabul edilebilmesi için hangi şartları haiz olması gerektiği, yani nerelerin “köy” olarak kabul edildiği belirlenmelidir.

Köy idaresi, mahalli idarelerin en küçük ve en eski olanıdır¹⁷⁶. Köy idaresini düzenleyen Köy Kanunu’nda üç farklı yönden köy tanımı yapılmıştır¹⁷⁷:

¹⁷³ RG. 29.9.1981-17473.

¹⁷⁴ Hava ve deniz askerî yasak bölgelerine ilişkin düzenlemelerin ikamet ve seyahat özgürlüğü ile doğrudan ilişkisi bulunmadığından (Aybay, Dardağan Kibar, s. 134) burada yalnızca kara askerî yasak bölgelerinde uygulanan sınırlamalar hakkında bilgi vermek yeterli görülmüştür. Deniz askerî yasak bölgeleri ve hava askerî yasak bölgeleri ve bu bölgelerde uygulan sınırlamalar için bkz. AYBGBK m. 10-18.

¹⁷⁵ 18.03.1924 tarih ve 442 sayılı Köy Kanunu (RG. 07.04.1924-68).

¹⁷⁶ Çağlayan, *İdare Hukuku Dersleri*, s. 213; Günday, 2015, s. 521. “Köy, Cumhuriyetin ilk yıllarında kabul edilen 1924 tarih ve 442 sayılı Köy Kanunu ile ilk defa tüzel kişiliğe sahip bir mahalli idare birimi olarak gerçek bir hukukî statüye kavuşturulmuştur.” Akyılmaz, Sezginer, Kaya, s. 342. Köyler, Osmanlı İmparatorluğu zamanında da mevcut olmakla birlikte kamu tüzel kişiliğini haiz olmayıp özellikle örf adet kuralları ile düzenlenmekteydiler (Günday, 2015, s. 521).

¹⁷⁷ Akyılmaz, Sezginer, Kaya, s. 343; Çağlayan, *İdare Hukuku Dersleri*, s. 213; Ender Ethem Atay, *İdare Hukuku*, 5. Bası, Turhan Kitabevi, Ankara, 2016, s. 361.

Nüfusu dikkate alan tanıma göre; “Nüfusu iki binden aşağı yurtlara köy” denir¹⁷⁸ (m. 1). Fiziki yapıyı dikkate alan tanıma göre; “Cami, mektep, otlak, yaylak, baltalık gibi orta malları bulunan ve toplu veya dağınık evlerde oturan insanlar bağ ve bahçe ve tarlalarıyla birlikte bir köy teşkil ederler” (m. 2). Köyün tüzel kişiliğine vurgu yapan tanıma göre ise; “Köy bir yerden bir yere götürülebilen veya götürülemeyen mallara sahip olan ve işbu kanun ile kendisine verilen işleri yapan başlı başına bir varlıktır. Buna şahsı manevi denir” (m. 7).

Köy Kanunu’nda yer alan ikamet özgürlüğüne ilişkin sınırlamaların nerelerde uygulanacağı yukarıdaki tanımlar çerçevesinde belirlenecektir. Köy Kanunu’nun 88. maddesine göre:

“Ecnebi tebaası köylerde ikamet etmek için Dâhiliye Vekâletinden resmi tezkere alacaklardır. Bu tezkerelerin verilip verilmemesi ve ikamet müddetlerinin azaltılıp çoğaltılması Dâhiliye Vekâletine aittir.”

Hükme göre yabancıların köylerde ikamet edebilmek için İçişleri Bakanlığı’ndan izin almaları gerekmektedir¹⁷⁹. İznin verilip verilmeyeceği hususunda ve ikamet sürelerinin azaltılıp çoğaltılmasında yine İçişleri Bakanlığı yetkilidir. Bu konuda Bakanlığın takdir hakkı bulunmaktadır¹⁸⁰.

Köy Kanunu’nun ilk halinde yabancıların köylerde taşınmaz edinmeleri de yasaktı¹⁸¹. Yabancıların taşınmaz edinimini yasaklayan hüküm yürürlükten kaldırılrsa da ikametleri hala izne tabidir. Bilindiği üzere Köy Kanunu, Cumhuriyetin ilanını takiben 1924 yılında çıkarılan bir kanundur. Bu düzenlemelerin getirilmesindeki

¹⁷⁸ “Nüfusu iki bin ile yirmi bin arasında olanlara kasaba ve yirmi binden çok nüfusu olanlara şehir denir. Nüfusu iki binden aşağı olsa dahi belediye teşkilatı mevcut olan nahiye, kaza ve vilayet merkezleri kasaba itibar olunur. Ve Belediye Kanununa tabidir.” Köy Kanunu m. 1.

¹⁷⁹ Uygulamada, köylerde ikamet etmek isteyen yabancıların ilk defa ikamet izinlerinin düzenlenmesinde İçişleri Bakanlığının olumlu görüşü gerekmektedir, köylerde ikamet edebilmek üzere verilen izinlerin uzatılmasında valilikler re’sen işlem yapmaktadırlar. Bkz. 1.4.2004 tarih ve 68 sayılı İçişleri Bakanlığı Emniyet Genel Müdürlüğü Hizmet Genelgesi (Çiçekli, *Yabancılar Hukuku*, s. 97).

¹⁸⁰ Aybay, Dardağan Kibar, s. 136; Çelikel, Gelgel, s. 95.

¹⁸¹ Köy Kanunu’nun “Türkiye Cumhuriyeti tabiiyetinde bulunmayan gerek şahıslar, gerek şahıs hükmünde olan cemiyet ve şirketlerin köylerde arazi ve emlak almaları memnurdur.” şeklindeki mülga 87. madde hükmü 3.7.2003 tarih ve 4916 sayılı Kanunun 38. maddesi ile yürürlükten kaldırılmıştır.

amacın ne olduğuna esasen o dönemin koşullarına bakılarak karar verilmesi gerektiği kanaatindeyiz.

Bu konuda oldukça isabetli olduğunu düşündüğümüz Aybay ve Dardağan Kibar'ın yorumunu aynen aktarıyoruz: “O dönemin koşullarında, yabancılara yurdun içlerine nüfuz edebilecek olanakların verilmesinin sakıncalı görüldüğü anlaşılmaktadır.”¹⁸². Bu anlayışa, Köy Kanunu'nun başka bir hükmünü referans göstermektedirler: “Köy Kanunu'nda, muhtarın görevleriyle ilgili 36.maddede yer alan şu hüküm, o dönemde egemen olan “yabancılarda kuşku duyma” anlayışını yansıtmaktadır: ‘Köye gelip gidenlerin niçin gelip gitmekte olduklarını anlamak ve bunlar içinde şüpheli adamlar veyahut ecnebler görülürse hemen yakın karakola haber vermek.’”¹⁸³.

Bir yabancının, İçişleri Bakanlığının köy sınırları içinde ikamete izin vermeme ya da verilen izin süresini uzatmama yönündeki kararlarını dava konusu edip edemeyeceği sorusunun cevabı idarenin takdir yetkisinin yargısal denetiminin mümkün olup olmadığı ile ilişkilidir. Bu konuda doktrinde iki farklı görüş bulunmaktadır. Bir görüşe göre takdir yetkisi yerindelik denetimi¹⁸⁴ ile ilgili olduğundan, yargısal denetim dışındadır¹⁸⁵. Genel kabul gören görüşe göre ise idarenin takdir yetkisi mutlak ve sınırsız olmayıp yargısal denetime tabidir¹⁸⁶.

Takdir yetkisi, idarenin keyfî biçimde karar alabileceği anlamına gelmeyip belirli sınırlar dâhilinde kullanılmalıdır¹⁸⁷. Doktrinde bu sınırlar kısaca şöyle ifade edilmektedir: Takdir yetkisi, yetkinin tanındığı kanunun çizdiği sınırlar içinde, anayasal bir ilke olan eşitlik ilkesine uygun olarak, kamu yararı amacıyla ve mutlaka gerekçeli olarak kullanılmalıdır¹⁸⁸. Dolayısıyla Anayasanın “İdarenin her türlü

¹⁸² Aybay, Dardağan Kibar, s. 136.

¹⁸³ Aybay, Dardağan Kibar, s.136, dn. 28.

¹⁸⁴ Takdir yetkisi ile yerindelik denetimi ilişkisi hakkında öğretideki görüşler için bkz. Ramazan Çağlayan, *İdarî Yargılama Hukuku*, 8. Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2016, s. 204-206.

¹⁸⁵ İsmet Giritli, Pertev Bilgen, Tayfun Akgüner, *İdare Hukuku*, İstanbul, 2002, s. 77'den naklen Çağlayan, *İdarî Yargılama Hukuku*, s. 207.

¹⁸⁶ Akyılmaz, Sezginer, Kaya, s. 151; A. Şeref Gözübüyük, Turgut Tan, *İdare Hukuku-Cilt II: İdarî Yargılama Hukuku*, 7. Bası, Turhan Kitabevi, Ankara, 2014, s. 509; Atay, s. 523.

¹⁸⁷ Akyılmaz, Sezginer, Kaya, s. 152; A. Şeref Gözübüyük, *Yönetsel Yargı*, 33. Bası, Turhan Kitabevi, Ankara, 2013, s. 243; Gözübüyük, Tan, s. 507.

¹⁸⁸ Akyılmaz, Sezginer, Kaya, s. 152, 153; Gözübüyük, s. 243.

*eylem ve işlemlerine karşı yargı yolu açıktır” (m. 125/1) hükmü gereğince, idarenin her türlü işlemi gibi takdir yetkisine dayanarak yapılan işlemleri de denetlenebilmelidir*¹⁸⁹.

Nitekim Danıştay kararlarında da idarenin takdir yetkisinin çeşitli kıstaslara bağlı olarak denetlendiği görülmektedir¹⁹⁰. Danıştay, takdir yetkisinin sınırları ve denetlenmesine ilişkin ilkeleri bir kararında şöyle ifade etmiştir: “*İdarenin (...) sahip bulunduğu takdir yetkisinin mutlak ve sınırsız olmadığı, bu yetkinin kamu yararı ve kamu hizmetinin gerekleri göz önünde tutularak kullanılması gerektiği idare hukukunun bilinen ilkelerindendir. Bununla birlikte, takdir yetkisine dayanılarak tesis edilen işlemler üzerindeki yargı denetimi, hukuka uygunluk unsuru ile sınırlı olup, İdarenin takdir yetkisini ortadan kaldıracak biçimde yargı kararı verilemeyeceği ve yerindelik denetimi yapılamayacağı hususu Anayasa'nın 125. maddesinin 4. fıkrası ile 2577 sayılı İdari Yargılama Usulü Kanunu'nun 2. maddesinin 2. fıkrasında açıkça vurgulanmış bulunmaktadır*”¹⁹¹.

Bu açıklamalar neticesinde, Köy Kanunu 88. madde kapsamında İşleri Bakanlığı'na verilmiş olan takdir yetkisinin yargı denetimine tabi olduğunu söylemek mümkündür. Ancak Danıştay kararında belirtildiği üzere, yargılama sırasında takdir yetkisinin hukuka uygun olarak kullanıp kullanılmadığı denetlenecek, idarenin yapmış olduğu işlemin yerindeliği tartışma konusu edilmeyecektir.

İşleri Bakanlığı kararına karşı yabancı, dava açabilir. Zira Anayasanın “*Herkes, meşru vasıta ve yollardan faydalanmak suretiyle yargı mercileri önünde davacı veya davalı olarak iddia ve savunma ile adil yargılanma hakkına sahiptir*” (m. 36/1) hükmü gereği yabancılar da Türkiye’de dava açma hakkına sahiptir. Köy Kanunu 88. madde kapsamında İşleri Bakanlığı tarafından alınan kararlar, idarî

---

¹⁸⁹ Atay, s. 523.

¹⁹⁰ Çağlayan, *İdarî Yargılama Hukuku*, s. 207. Ayrıca Danıştay’ın idarenin takdir yetkisini denetlediği kararların kısa değerlendirmeleri ve takdir yetkisinin denetlenmesi bakımından Fransız hukukundaki durum için bkz. Çağlayan, *İdarî Yargılama Hukuku*, s. 207-214.

¹⁹¹ Danıştay 5. Daire, 02.03.2016 tarih ve E. 2015/4531, K. 2016/1092 sayılı karar. Aynı yönde kararlar için bkz. Danıştay 5. Daire, 01.03.2016 tarih ve E. 2015/3916, K. 2016/1033 sayılı karar; 03.02.2016 tarih ve E. 2015/6676, K. 2016/449 sayılı karar; 21.01.2016 tarih ve E. 2015/2797, K. 2016/168 sayılı karar; Danıştay 15. Daire, 03.11.2015 tarih ve E. 2015/7623, K. 2015/6810 sayılı karar.

işlem niteliği taşıdıklarından dolayı yabancılar bu kararlara karşı idarî yargı yoluna başvurabileceklerdir¹⁹².

f. Pasaport Kanunu

Pasaport Kanunu¹⁹³ Türkiye'ye giriş ve Türkiye'den çıkış ile ilgili usul ve esasları düzenleyen bir kanundur. Ancak bu kanunun birçok hükmü YUKK'un yürürlüğe girmesi ile birlikte yürürlükten kaldırılmıştır¹⁹⁴. Örneğin, Pasaport Kanunu'nda yer alan vize ve vize muafiyetine ilişkin hükümler yürürlükten kaldırılarak YUKK ile yeniden düzenlenmiştir. Mevcut durumda, yabancıların ülkeye giriş-çıkışları hakkında Pasaport Kanunu'nun yürürlükteki hükümleri ile YUKK hükümleri birlikte uygulanmaktadır. Pasaport Kanunu, hem Türk vatandaşlarının hem de yabancıların seyahat özgürlüğüne ilişkin sınırlamalar getirmektedir.

Kanunun "Türk vatandaşlarının seyahatlerinin sınırlandırılması veya yasaklanması" başlıklı 23. maddesine göre;

"Bakanlar Kurulu, harp tehlikesi veya memleket güvenliğine veya sağlık durumuna dokunan diğer olağanüstü haller dolayısıyla Türk vatandaşlarının yabancı memleketlere gitmelerini kısmen veya tamamen men edebileceği gibi, siyasî ve ekonomik mülahazalarla sadece belli ülkeler için geçerli pasaport düzenlenmesine de karar verebilir.

Harp tehlikesi, yabancı memleketlerde zuhur edebilecek dâhili karışıklıklar veya salgın hastalıklar sebebiyle veya siyasî veya ekonomik nedenlerle dış memleketlerdeki pasaport vermeye yetkili Türkiye Cumhuriyeti makamları, Dışişleri Bakanlığının talimatı veya muvafakati ile Türk vatandaşlarına verecekleri pasaportları, yalnız belli memleketlere gitmek için muteber olmak üzere tanzim edebilirler."

¹⁹² İdarî yargı yoluna başvuru hakkında açıklamalara çalışmamızın devamında yer verilecektir.

¹⁹³ 15.07.1950 tarih ve 5682 sayılı Pasaport Kanunu (RG. 24.07.1950-7564).

¹⁹⁴ YUKK ile YİSHK ve Pasaport Kanunu'nun 4, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 24, 25, 26, 28, 29, 32, 33, 35, 36, 38 ve ek 5. maddeleri, 5. maddesinin birinci ve ikinci fıkraları ile 34. maddesinin birinci fıkrasının ikinci cümlesi yürürlükten kaldırılmıştır (YUKK m. 124).

Öncelikle belirtmek gerekir ki bizim de katıldığımız görüşe göre m. 23/1’de kullanılan “olağanüstü haller” ifadesi hem Türkiye’de hem de yurt dışında ortaya çıkabilecek “olağan dışı durum”ları karşılayan bir ifade olup, bu durumlar neticesinde bir yönetim usulü olarak olağanüstü hal ilan edilmiş olması gerekmez¹⁹⁵. Zira olağanüstü hal ilanı halinde temel hak ve özgürlüklerin nasıl sınırlandıracağı ya da durdurulacağı Olağanüstü Hal Kanunu’nda düzenlenmiş olup (Olağanüstü Hal Kanunu m. 2) yukarıda bu konuya ilişkin açıklamalar yapılmıştır.

Pasaport Kanunu m. 23/1 hükmünün, Türk vatandaşlarının yurt dışına çıkma özgürlüğünün, ancak suç soruşturması ve kovuşturması sebebiyle ve hâkim kararına bağlı olarak sınırlandırabileceğini öngören Anayasa m. 23/4 hükmüne uygun olup olmadığı tereddüt yaratmaktadır. Zira Kanunda vatandaşın yurt dışı çıkış özgürlüğünün savaş tehlikesi, ülke güvenliği ve sağlık durumu sebepleriyle ve hâkim kararına bağlı olmaksızın sınırlandırabileceği hatta yasaklanabileceği öngörülmektedir.

Bu noktada devletin vatandaşlarının haklarını koruma yükümlülüğü ile vatandaşın seyahat özgürlüğü arasında bir çatışma meydana geldiği düşünülmektedir¹⁹⁶. Şöyle ki: Savaş tehlikesi ya da ülke güvenliği bakımından tehlikeli hallerde, salgın ve bulaşıcı hastalık hallerinde kişilerin yaşam hakkı da tehlikeye girmektedir. Anayasa’nın “devletin temel amaç ve görevleri” başlıklı 5. maddesi ve kişi dokunulmazlığına ilişkin 17. maddesi gereğince devlet, kişilerin yaşam hakkını korumakla yükümlüdür¹⁹⁷. Ayrıca Anayasaya göre yaşam hakkı, savaş hukukuna uygun fiiller sonucu meydana gelen ölümler dışında hiçbir şekilde dokunulamayacak haklardandır (Anayasa m. 15/2). Dolayısıyla Pasaport Kanunu m. 23/1 hükmü, devletin yaşam hakkının korunması adına seyahat özgürlüğünü

¹⁹⁵ Özbek Hadimoğlu, s. 144-145. Aksi yönde görüş için bkz. Abdullah Sezer, “Pasaport Kanunu madde 22 ve 23: 1982 Anayasası ve İnsan Hakları Avrupa Sözleşmesine Ek IV No.lu Protokole Aykırılık Sorunu”, *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilimler Fakültesi Dergisi*, C. 57, S. 3, Ankara, 2002, s. 70, 71.

¹⁹⁶ Özbek Hadimoğlu, s. 146, 147.

¹⁹⁷ Anayasa m. 5: “Devletin temel amaç ve görevleri, (...) kişilerin ve toplumun refah, huzur ve mutluluğunu sağlamak; (...) insanın maddi ve manevi varlığının gelişmesi için gerekli şartları hazırlamaya çalışmaktır.”
Anayasa m. 17/1: “Herkes, yaşama, maddi ve manevi varlığını koruma ve geliştirme hakkına sahiptir.”

sınırlamayı tercih etmesinin bir sonucu olarak makul görülebilir¹⁹⁸. Ancak Pasaport Kanunu m. 23/2 kapsamında siyasî ve ekonomik sebeplerle seyahat özgürlüğünün sınırlandırılmasında böyle bir çatışmanın varlığından söz edilemeyeceğinden hükmün Anayasaya uygun olmadığını söylemek mümkündür¹⁹⁹.

Pasaport Kanunu hükümleri ile yabancıların Türkiye'ye giriş özgürlükleri bir takım şartlara tabi tutularak sınırlandırılmıştır. Çalışmamızın ikinci bölümünde YUKK hükümleri ile birlikte Pasaport Kanunu'ndaki bu hükümler de detaylı olarak ele alınacaktır.

g. İskân Kanunu

İskân Kanunu, yurt dışından gelen göçmenlerin, yerleri kamulaştırılanların, göçebelerin ve millî güvenlik nedeniyle yerlerinin değiştirilmesine karar verilenlerin iskânı ile köylerin toplulaştırılmasına ve fiziksel yerleşimin düzenlenmesine ilişkin uygulamaya esas alınacak tedbirlere dair hükümleri kapsayan bir kanundur (İskân Kanunu m. 2). Bu kanunla göçmenlerin Türkiye'de hangi esaslara göre iskân edileceği ile birlikte onların hukukî statüleri ile ilgili hükümler de düzenlenmektedir²⁰⁰.

Göçmen olarak kabul edilecek kişilere verilen ve Türk vatandaşlığına alınıncaya kadar vizeden ve ikamet izninden muafiyet sağlayan “göçmen belgesi” de bu kanun ile düzenlenmektedir (İskân Kanunu m. 8). Göçmenlerin Türkiye'de ikamet ve seyahatleri ile ilgili düzenlemelere çalışmamızın ikinci bölümünde ayrı bir başlık altında yer verilecektir.

¹⁹⁸ Özbek Hadimoğlu, s. 150. “(...) Yaşam hakkı ve vücut bütünlüğü ile diğer nedenler arasında bir çatışma doğmakta olup; doğru olan tavır, yaşam hakkının diğer gerekçeler karşısında üstün gelmesidir” (Sezer, s. 61).

¹⁹⁹ Özbek Hadimoğlu, s. 150.

²⁰⁰ Göçmen olarak kabul edilen kişiler yalnızca bir süreliğine Türkiye'de yabancı statüsü ile bulunduktan sonra, Türk vatandaşlığına kabul edilirler (Bkz. İskân Kanunu m. 8). Çalışmamızın kapsamını genişletmemek amacıyla göçmenlerin kabulüne ve iskân esaslarına yer verilmeyip, yalnızca yabancı olarak Türkiye'de bulundukları sürede ikamet ve seyahatleri ile ilgili bilgi verilecektir. Göçmenlerin kabulü ve iskân esasları için bkz. İskân Kanunu m. 4-15.

h. (Mülga) Yabancıların İkamet ve Seyahatleri Hakkında Kanun

Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu'nun yürürlüğe girmesinden önce Türk hukukunda, yabancıların Türkiye'ye giriş çıkışları, Türkiye'de ikametleri, sınır dışı etme kurumu, uluslararası koruma statüleri, uluslararası korumanın şartları, uygulama süreci gibi konuları bir arada düzenleyen münferit bir kanun bulunmamaktaydı. Yabancıların Türkiye'ye giriş ve Türkiye'de ikametleri Yabancıların Türkiye'de İkamet ve Seyahatleri Hakkında Kanun (YİSHK)²⁰¹ ve Pasaport Kanunu ile düzenlenmekteydi.

Türkiye coğrafi, stratejik, kültürel ve siyasî konumu nedeniyle, özellikle Avrupa dışındaki ülkelerden giderek artan şekilde göç alan, bu ülkelerden gelen yabancıların uluslararası koruma talepleri, ikamet ve çalışma izni talepleriyle karşı karşıya kalan bir ülkedir. YİSHK ve Pasaport Kanunu ise 1950 yılında hazırlanmış kanunlar olması nedeniyle ülkeye giriş ve ülkede ikametle ilgili güncel sorunlara cevap verme konusunda yetersiz kalmaktaydı²⁰². Bu ve yabancılar hukuku alanında uygulamada karşılaşılan diğer sorunları gidermek amacıyla Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu hazırlanarak, yürürlüğe girmiştir²⁰³. YUKK'un 124. maddesi ile YİSHK yürürlükten kaldırılmıştır.

YİSHK ile YUKK, hem kapsam bakımından hem de getirdikleri düzenlemelerin içeriği bakımından birbirinden ayrılmaktadır. Öncelikle YİSHK'te, adından da anlaşılacağı üzere yalnızca yabancıların ikamet ve seyahatlerine ilişkin hükümler yer almaktaydı. YUKK'ta ise yabancıların Türkiye'ye girişleri, Türkiye'de ikametleri ve Türkiye'den çıkışlarına ilişkin hükümlerle birlikte vatansız kişilerin hukukî statüsü, uluslararası koruma talep eden yabancılara sağlanacak korumanın kapsamına ve uygulanmasına ilişkin usul ve esaslar ile İçişleri Bakanlığına bağlı Göç İdaresi Genel Müdürlüğünün kuruluş, görev, yetki ve sorumlulukları düzenlenmektedir.

---

²⁰¹ 15.7.1950 tarih ve 5683 sayılı Kanun (RG. 24.7.1950- 7564).

²⁰² Çörtoğlu Koca, s. 45.

²⁰³ YUKK'un 122 ve 123. (1, 2, 5 ve 7.fıkralar) ve 124. maddeleri hariç Göç İdaresi Genel Müdürlüğü'nü düzenleyen beşinci kısmı yayımı tarihinde (11.4.2013), diğer hükümleri ise yayımı tarihinden bir yıl sonra yürürlüğe girmiştir (YUKK m.125).

YİSHK hükümleri incelendiğinde, ikamet izni olmaksızın Türkiye’de kalabilme süresi, ikamet izni türleri, ikamet izni başvurularında yetkili makam, ikamet izinlerinin sağladığı kalış süresi, izin taleplerinin reddi sebepleri gibi önemli hususlarda YUKK ile büyük değişiklikler yapıldığı görülmektedir. Çalışmamızın ikinci bölümünde, gerekli görüldükçe ve yeri geldikçe YİSHK’teki bu düzenlemelere değinilecektir.

1. Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu

4 Nisan 2013 tarihinde kabul edilen ve idarî teşkilata ilişkin hükümleri hariç olmak üzere 11 Nisan 2014 tarihinde yürürlüğe giren YUKK, yabancılarla ilgili dağınık halde bulunan pek çok kuralı tek bir çatı altında toplaması ve güncel sorunlara cevap verebilecek nitelikte olması nedeniyle Türk yabancılar hukuku bakımından bir dönüm noktası olmuştur.

Kanun’un 2. maddesine göre “*Bu kanun, yabancılarla ilgili iş ve işlemleri; sınırlarda, sınır kapılarında ya da Türkiye içinde yabancıların münferit koruma talepleri üzerine sağlanacak uluslararası korumayı, ayrılmaya zorlandıkları ülkeye geri dönemeyen ve kitlesel olarak Türkiye’ye gelen yabancılara acil olarak sağlanacak geçici korumayı, Göç İdaresi Genel Müdürlüğü’nün kuruluş, görev, yetki ve sorumluluklarını kapsamaktadır*”. Çalışmamızın ikinci bölümünde YUKK’un, yabancıların Türkiye’ye girişleri ve ikametleri ile ilgili getirmiş olduğu sistem detaylı olarak incelenecektir.

B. ULUSLARARASI DÜZENLEMELER

1. İki Taraflı Andlaşmalar

Türkiye, birçok ülke ile ikamet ve seyahat özgürlüğüne ilişkin hükümler içeren iki taraflı ikamet sözleşmeleri ile ikamet, ticaret ve seyrisefain sözleşmeleri imzalamıştır. Bu devletlerden bazıları İran, Belçika, Amerika Birleşik Devletleri, Irak, İsviçre, Almanya, Lehistan, Yugoslavya Krallığı, Romanya, Danimarka’dır²⁰⁴.

²⁰⁴ Türkiye-İran İkamet Mukavelenamesi için bkz. RG. 21.06.1937-3636; Türkiye-Belçika İkamet Mukavelenamesi için bkz. RG. 24.01.1933-2312; Türkiye-Amerika Birleşik Devletleri İkamet Mukavelenamesi için bkz. RG. 09.06.1932- 2120; Türkiye-İrak İkamet Mukavelenamesi için bkz. RG. 09.06.1932-2120; Türkiye-İsviçre İkamet Mukavelenamesi için bkz. RG. 04.08.1931- 18641; Türkiye-Almanya İkamet Mukavelenamesi için bkz. 08.06.1927-605; Türkiye-Lehistan İkamet

Bu sözleşmeler, taraf devletlerin kendi vatandaşlarının, diğerinin ülkesindeki ikamet şartlarını düzenlemek amacıyla akdedilmişlerdir.

Bu sözleşmelere bakıldığında, genel olarak aynı şartların düzenlendiği görülmektedir. Genel kural, taraf devletlerden her birinin vatandaşlarının diğerinin ülkesinde, o ülke kanunlarına riayet etmek kaydıyla oturmak, yerleşmek, serbestçe seyahat etmek ve o ülkeye serbestçe girip çıkmak haklarına sahip olacağıdır. Taraf devlet vatandaşları, bu hususlarda diğerinin ülkesinde, en ziyade müsaadeye mazhar millet muamelesi²⁰⁵ göreceklardır. Örneğin, 14 Mart 1937 tarihinde imzalanan Türkiye Cumhuriyeti ile İran Devleti Şehinşahisi Arasında İkamet Mukavelesi'nin birinci maddesinin ikinci fıkrası şöyledir: “*Mezkûr tebaa memlekette mer'i kavanin ve nizamata tevfiikan hareket ederek anılan ülkeye serbestçe gidip gelmek, orada ikamet etmek, yerleşmek, seyrüsefer eylemek hakkına malik olacaklardır. Yüksek Âkit Taraflar, bütün bu hususlarda, birbirlerine en ziyade müsaadeye mazhar millet muamelesi bahşederler.*”²⁰⁶. Türkiye, gerek anayasal düzeyde gerekse kanun düzeyinde, yabancılara belirli kısıtlamalar dâhilinde serbestçe ikamet ve seyahat edebilme hakkı tanıyarak bu sözleşmelerle kabul etmiş olduğu yükümlülükleri yerine getirmiştir.

Sözleşmelerde yer alan diğer bir hüküm ise taraf devletlerden her birinin, gerek bir kanun hükmü neticesinde, gerek ahlakî ve sıhî zabıta hakkındaki düzenlemeler gereğince, gerekse devletin iç ve dış güvenliği gereğince diğerinin vatandaşını kendi ülke sınırlarından ihraç edebilme hakkını saklı tuttuğuna ilişkindir²⁰⁷. Örneğin, 30 Temmuz 1931 tarihinde imzalanan Türkiye ve Belçika

---

Mukavelenamesi için bkz. RG. 05.07.1932-2142; Türkiye-Yugoslavya İkamet Mukavelenamesi için bkz. RG. 22.12.1936-3488; Türkiye-Romanya İkamet, Ticaret ve Seyrisefain Mukavelenamesi için bkz. RG. 21.06.1930-1525; Türkiye-Danimarka İkamet, Ticaret ve Seyrisefain Mukavelenamesi için bkz. RG. 24.06.1930-1528.

²⁰⁵ En ziyade müsaadeye mazhar millet muamelesi diğer adıyla en çok gözetilen ulus kaydı Çelikel, Gelgel tarafından şu şekilde tanımlanmıştır: “*Genellikle ikamet, ticaret, gümrük ve konsolosluk sözleşmelerinde yer alan bu kayıt, lehine böyle bir hak tanınmış olan devlet vatandaşlarının, hakkı tanıyan devletin ülkesinde üçüncü devlet lehine o konuda tanınmış ve tanınacak olan hakların aynından yararlanma hakkı verir.*” Bkz. Çelikel, Gelgel, s.68.

²⁰⁶ Bkz. RG. 21.06.1937-3636. Sözleşme'nin 9. maddesine göre, bu sözleşme üç yıl süre ile geçerli olup sürenin sonunda taraflardan biri tarafından feshedilmediği takdirde, feshedilinceye kadar yürürlükte kalmaya devam edecektir. Bugüne kadar sözleşmeye ilişkin herhangi bir fesih beyanında bulunulmadığından halen yürürlüktedir.

²⁰⁷ YUKK'ta yer alan sınır dışı sebeplerine bakıldığında bu hüküm ile paralellik arz ettiği görülmektedir. Örneğin, m.54: (b) Terör örgütü yöneticisi, üyesi, destekleyicisi veya çıkar amaçlı suç örgütü yöneticisi, üyesi veya destekleyicisi olanlar.

arasında Münakit İkamet Mukavelenamesi'nin ikinci maddesinin birinci fıkrası şöyledir: “Yüksek Âkit Taraflardan her biri, gerek bir hükmü kanunî neticesinde, gerek zabıtai ahlâkiye, zabıtai sıhhiye yahut tese'ül hakkındaki kavanin ve nizamat muktazasmdan ve gerek Devletin dahilî veya haricî emniyetine müteallik esbaptan dolayı diğer taraf tebaasını, tedabiri ferdiye ile, kendi arazisi dâhilinde yerleşmekten ve meks ve ikamet etmekten meneylemek ve bu sebeplerden dolayı arazisinden tart ve ihraç eylemek hakkını muhafaza eder.”²⁰⁸

2. İnsan Hakları Evrensel Bildirisi

Büyük insan hakları ihlallerinin yaşandığı ve tüm özgürlüklerin askıya alındığı İkinci Dünya Savaşı sonrasında, temel hak ve özgürlüklerin evrensel çapta güvence altına alınması amacıyla kabul edilen İnsan Hakları Evrensel Bildirisi (İHEB) uluslararası hukukun kilometre taşlarından biri olarak kabul edilmektedir²⁰⁹. Birleşmiş Milletler²¹⁰ İnsan Hakları Komisyonu tarafından hazırlanan ve 10 Aralık 1948 tarihinde BM Genel Kurulu kararı olarak kabul edilen bu bildiri uluslararası bir andlaşma niteliğinde olmayıp hukukî bir bağlayıcılığı da bulunmamaktadır²¹¹.

Hukukî bir bağlayıcılığı bulunmuyor olsa da İHEB, pek çok ulusal ve uluslararası düzenlemeye kaynaklık etmiştir²¹². Türkiye de bu bildirinin Resmi

---

(ç) Türkiye’de bulunduğu süre zarfında geçimini meşru olmayan yollardan sağlayanlar
(d) Kamu düzeni veya kamu güvenliği ya da kamu sağlığı açısından tehdit oluşturanlar

²⁰⁸ Bkz. RG. 24.01.1933-2312. Sözleşme’nin 12. maddesine göre, bu sözleşme üç yıl süreyle geçerli olup sürenin bitiminden en az altı ay önce feshedilmediği takdirde, feshedilinceye kadar yürürlükte kalmaya devam edecektir. Bugüne kadar sözleşmeye ilişkin herhangi bir fesih beyanında bulunulmadığından halen yürürlüktedir.

²⁰⁹ P. Van Dijk, G.J.H Van Hoof, *Theory and practice of the European Convention on Human Rights*, Third Edition, Kluwer Law Internaional, The Hague-The Netherlands, 1998, s. 1.

²¹⁰ Birleşmiş Milletler, İkinci Dünya Savaşı’nın ardından uluslararası barış ve güvenliği korumak, uluslararası işbirliğini sağlamak amaçlarıyla 26 Haziran 1945 tarihinde San Francisco Konferansı’nda toplanan devletler tarafından imzalanan BM Anlaşması ile kurulmuştur. Türkiye’nin kurucu üyelerinden biri olduğu BM’nin şu anki üye sayısı 193’tür. Detaylı bilgi için bkz. Aslan Gündüz, *Milletlerarası Hukuk*, ed. Reşat Volkan Günel, 8. Baskı, Beta Yayınevi, İstanbul, 2015, s. 107-109; Enver Bozkurt, Mehmet Akif Kütükçü, Yasin Poyraz, *Devletler Hukuku*, 8. Baskı, Yetkin Yayınları, Ankara, 2015, s. 57-59.

²¹¹ Hüseyin Pazarcı, *Uluslararası Hukuk*, 14. Bası, Turhan Kitabevi, Ankara, 2015, s. 223. İHEB, devletler tarafından andlaşmalar gibi onaylanmamış ve BM Genel Sekreterliğine bir andlaşma olarak tescil edilmemiştir. Gündüz, *Milletlerarası Hukuk*, s. 446.

²¹² Gündüz’e göre bildirinin hukukî olarak bir bağlayıcılığı bulunmasa da, başka şekillerde bağlayıcı hale gelmiştir: “Şöyle ki; Bildirinin birçok hükmü (kimine göre tamamı) milletlerarası örf adet hukuku haline gelmiştir. O sıfatla bağlayıcıdır. Bildiri birçok devlet tarafından anayasalarına geçirilmiştir. O şekilde bağlayıcı olmuştur. Bildirinin birçok maddesi iki ya da çok taraflı antlaşmalara geçirilmiştir.”. Gündüz, *Milletlerarası Hukuk*, s. 446.

Gazete’de yayımlanmasını ve eğitim kurumlarında okutulup yorumlanmasını bir Bakanlar Kurulu kararı ile kararlaştırmıştır²¹³. Aynı zamanda anayasamızda ve buna bağlı olarak diğer mevzuatımızda da etkileri görülmüştür. Sahip olduğu bu önem nedeniyle, uluslararası andlaşmalara değinmeden önce Bildiri hükümlerinin incelenmesi gerekmektedir.

İHEB yaşam hakkı, işkence yasağı, kanun önünde eşitlik, masumiyet karanesi, özel yaşamın gizliliği, mülkiyet hakkı gibi pek çok konuda devletlere yol gösterici olmuştur. Bu konulardan biri de ikamet ve seyahat özgürlüğüdür. Ancak ikamet ve seyahat özgürlüğüne ilişkin düzenlemeye geçmeden önce Bildirideki tüm hak ve özgürlükler bakımından geçerli olan ayrımcılık yasağına değinmekte fayda görüyoruz. Bildirinin 2. maddesi şu şekildedir:

*“Herkes, ırk, renk, cinsiyet, dil, din, siyasal veya başka bir görüş, ulusal veya sosyal köken, mülkiyet, doğuş veya herhangi başka bir ayrım gözetmeksizin bu Bildirge ile ilan olunan bütün haklardan ve bütün özgürlüklerden yararlanabilir. Ayrıca, ister bağımsız olsun, ister vesayet altında veya özerk olmayan ya da başka bir egemenlik kısıtlamasına bağlı ülke yurttaşı olsun, bir kimse hakkında, uyruğunda bulunduğu devlet veya ülkenin siyasal, hukuksal veya uluslararası statüsü bakımından hiçbir ayrım gözetilmeyecektir.”*²¹⁴

Bildirinin 13. maddesi ise şöyledir: *“Herkesin bir devletin toprakları üzerinde serbestçe dolaşma ve oturma hakkı vardır. Herkes, kendi ülkesi de dahil olmak üzere, herhangi bir ülkeden ayrılmak ve ülkesine yeniden dönmek hakkına sahiptir.”*

Yukarıdaki hükümler birlikte değerlendirildiğinde, bir devlet topraklarına giriş, bu topraklarda ikamet ve seyahat etme, bu topraklardan ayrılma yalnızca o devlet vatandaşlarına değil ırk, renk, cinsiyet, ulusal köken vb. hiçbir ayrım gözetmeksizin herkese tanınmış bir haktır. Bildiri ile üye devletlerden bu ve bildirideki diğer hakların dünyaca etkin olarak tanınmasını ve uygulanmasını sağlamaya yönelik çaba göstermeleri istenmiştir (Bildiri önsözü). Türkiye de pek çok

---

²¹³ RG. 27.05.1949-7217.

²¹⁴ Bildiri metni için bkz. (Erişim) <http://www.danistay.gov.tr/upload/insanhaklarievrenselbeyannamesi.pdf>, 29.10.2016.

devlet gibi, ikamet ve seyahat özgürlüğünü yalnızca vatandaşlarına değil bazı sınırlamalar dâhilinde yabancılara da tanımaktadır.

3. Mültecilerin Hukukî Durumuna Dair Sözleşme

28 Temmuz 1951 tarihinde Cenevre’de imzalanan Mültecilerin Hukukî Durumuna Dair Sözleşme, taraf devletlere ülkelerinde bulunan mültecilere çalışma, dinî eğitim, menkul ve gayrimenkul edinme, sosyal yardım, ikamet ve seyahat gibi pek çok konuda kolaylıklar sağlama yükümlülüğü getiren, Birleşmiş Milletler bünyesinde hazırlanmış uluslararası bir sözleşmedir. Türkiye de bu sözleşmeye taraf devletlerden birisidir²¹⁵.

Mültecilerin Hukukî Durumuna Dair Sözleşme’deki tüm hükümlerin uygulanmasında geçerli olacak önemli kurallara yer verilmiştir. Bu kurallardan en önemlisi ayrımcılık yasağına ilişkindir. Taraf devletler, sözleşme hükümlerini mültecilere dil, din veya geldikleri ülke bakımından ayırım yapmaksızın uygulamakla yükümlü tutulmuşlardır (m. 3)²¹⁶.

Bir diğer önemli kural ise sözleşme dışında tanınan haklarla ilgilidir. Bu kural gereğince sözleşmenin hiçbir hükmü sebebiyle, bir taraf devlet tarafından mültecilere bu sözleşme dışında tanınan diğer haklar ve menfaatler ihlal edilemez (m. 5)²¹⁷. Böylece, mültecilerin bu sözleşmedeki hükümlere göre daha lehte olan hükümler içeren düzenlemelerden ya da bu sözleşmede hiç yer almayan haklardan yararlanması güvence altına alınmıştır.

Sözleşmenin 7. maddesine göre ise taraf devletler mültecilere, genel olarak yabancılara uyguladığı muameleyi uygulamakla yükümlüdür. Ancak, eğer bu

---

²¹⁵ 29.08.1961 tarih ve 359 sayılı Kanun ile onaylanmıştır (RG. 05.09.1961- 10898).

²¹⁶ Mültecilerin Hukukî Durumuna Dair Sözleşme 3. madde: “*Âkit Devletler bu sözleşme hükümlerini mültecilere, ırk, din veya menşe memleketi bakımından ayırt etmeden tatbik ederler*”. Sözleşme metni için bkz. Çelikel, Şanlı, Öztekin vd., s. 123-143.

²¹⁷ 5. madde: “*Bu sözleşmenin hiçbir hükmü, bir Âkit Devlet tarafından mültecilere bu Sözleşme dışında bahşolunan diğer hakları ve menfaatleri ihlâl etmez.*”

sözleşmede mülteciler için diğer yabancılara göre daha uygun hükümler öngörülmüşse, mülteciler hakkında o hükümlerin uygulanması gerekir²¹⁸.

Sözleşmenin her hükmü gibi ikamet ve seyahat özgürlüğüne ilişkin hükümleri de yukarıda bahsedilen genel kurallar çerçevesinde uygulanmalıdır. Örneğin, 10. maddeye göre bir mülteci, İkinci Dünya Savaşı sırasında sürgün edilerek bir taraf devletin ülkesine götürülmüş olup burada ikamet etmekte ise, zorunlu olarak ikamet ettiği bu sürenin, bu ülkedeki kanunî ikamet süresine dâhil edilmesi gerekir²¹⁹. Bu hüküm ayrımcılık yasağı gereğince, her mülteci bakımından hangi ırka, dine ya da hangi devletin vatandaşlığına sahip olduğuna bakılmaksızın aynı şekilde uygulanmalıdır.

Sözleşmenin 26. maddesine göre her taraf devlet, ülkesinde yasal olarak ikamet eden mültecilere yabancılarla aynı şartlarla, yabancılara ilişkin mevzuattaki istisnalar saklı kalmak kaydıyla, toprakları üzerinde ikamet edeceği yeri seçme ve özgürce seyahat etme hakkını tanımakla yükümlüdür²²⁰.

Taraf Devletler, ülkelerinde yasal olarak ikamet eden mültecilere ulusal güvenlikleri veya kamu düzenleri ile ilgili engelleyici ciddi sebepler bulunmadıkça kendi toprakları dışında seyahatlerini temin edecek seyahat belgeleri vereceklerdir (m. 28/1). Taraf devletler daha önce uluslararası andlaşmalar çerçevesinde o andlaşmalara taraf devletlerce verilmiş seyahat belgelerini de tanımakla yükümlüdürler (m. 28/2). Görüldüğü üzere hakların sınırlandırılması bakımından, ulusal güvenlik, kamu düzeni gibi kavramlar bu sözleşmede de belirleyici olmuştur. Yukarıdaki hükümlerde yer alan seyahat belgesinin, Türk hukukundaki düzenlemelere yansısı çalışmamızın ikinci bölümünde incelenecektir.

---

²¹⁸ 7. maddenin 1. fıkrası: “Bu sözleşmede derpiş olunan daha müsait hükümler saklı kalmak üzere, her âkit devlet, mültecilere genel olarak yabancılara tanıdığı rejimi bahşeder.”

²¹⁹ 10. madde: “Bir mülteci İkinci Dünya Harbi sırasında sürgün edilerek Âkit Devletlerden birinin ülkesine götürülmüş olup burada ikamet etmekte ise, bu mecburi ikamet müddeti bu ülkede kanunî ikamet sayılacaktır. Bir mülteci İkinci Dünya Harbi sırasında bir Âkit Devletin ülkesinden sürgün edilip bu Sözleşmenin yürürlüğe girmesinden evvel daimi ikamet kastı ile oraya dönmüş ise, sürgünden önceki ve sonraki devre, aralıksız ikamet zaruri olan hallerde, bir tek aralıksız ikamet sayılacaktır.”

²²⁰ 26. madde: “Her Âkit Devlet ülkesinde muntazam surette ikamet eden mültecilere, aynı şartlarla umumiyetle yabancılara tatbik olunan mevzuattaki istisnalar mahfuz olmak şartı ile, ikamet mahallerini seçmek ve serbestçe seyrüsefer etmek hakkı tanınır.”

4. Tüm Göçmen İşçilerin ve Aile Fertlerinin Haklarının Korunmasına Dair Uluslararası Sözleşme

BM Genel Kurulu'nun 18 Aralık 1990 tarih ve 45/158 sayılı kararıyla kabul edilmiş olan Tüm Göçmen İşçilerin ve Aile Fertlerinin Haklarının Korunmasına Dair Sözleşme, Türkiye tarafından 13 Ocak 1999 tarihinde imzalanmıştır²²¹.

Bu Sözleşme, sözleşmede belirtilen istisnalar hariç tutulmak üzere tüm göçmen işçilere ve ailelerine uygulanır (m. 1/1)²²². Taraf devletlere, bu sözleşmede göçmen işçilere ve ailelerine tanınan hakları hiçbir ayrımcılık yapmaksızın tanıma yükümlülüğü getirilmiştir²²³. Sözleşmenin 2. maddesinde göçmen işçi kavramı, *“vatandaşlık bağı ile bağlı olmadığı bir devlette ücret ödenen bir faaliyette çalıştırılacak, çalıştırılmakta olan veya çalıştırılmış olan bir kişi”* olarak tanımlanmıştır.

Sözleşmenin 39. maddesine göre kayıtlı ve kurallara bağlı durumda bulunan her göçmen işçi ve aile fertleri, istihdam devleti sınırları dâhilinde yer değiştirme ve ikamet yerlerini serbestçe seçme özgürlüğüne sahiptirler. Görüldüğü üzere bu haklardan yararlanabilmek için kayıtlı ve kurallara bağlı durumda olmak gerekmektedir²²⁴. Bahsi geçen bu haklar ancak yasalarda öngörülen, ulusal güvenliğin, kamu düzeninin, kamu sağlığı ve ahlakının veya başkalarının hak ve

²²¹ 26.04.2001 tarih ve 4662 sayılı Kanun (RG. 09.05.2011-24397) ile onaylanması uygun bulunmuş, 08.07.2004 tarih ve 25516 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanmıştır.

²²² 1. madde: *“Bu Sözleşme bundan sonra belirtilen durumlar istisna olmak üzere, cinsiyet, ırk, renk, dil, din veya inanç, siyasal veya diğer görüşler, millî, etnik veya sosyal köken, tabiiyet, yaş, ekonomik durum, mülkiyet, medenî hal, doğum veya diğer statüler açısından hiçbir farklılık gözetilmeksizin, tüm göçmen işçilere ve ailelerine uygulanır. Bu Sözleşme göçmen işçilerin ve aile fertlerinin, göçe hazırlık, hareket, transit geçiş ve İstihdam Devletinde kazanç getiren bir işte çalışma ve ikamet süresinin tamamı ile Orijin Devlete veya mutad olarak ikamet edilen Devlete dönüş dahil olmak üzere, göç sürecinin tamamı süresince uygulanacaktır.”*

²²³ 7. madde: *“Taraf devletler insan hakları ile ilgili uluslararası sözleşmeler uyarınca, kendi ülkeleri içinde yaşayan veya yasal yetki alanına giren tüm göçmen işçilere ve aile fertlerine, cinsiyet, ırk, renk, dil, din veya inanç, siyasal veya diğer görüşler, millî, etnik veya sosyal köken, vatandaşlık, yaş, ekonomik durum, mülkiyet, medenî durum, doğum veya diğer statüler gibi nedenlerle hiçbir ayrımcılık yapmaksızın sözleşmede öngörülen haklara saygı göstermeyi ve uygulamayı taahhüt ederler.”*Bkz. RG. 08.07.2004-25516.

²²⁴ Sözleşmenin üçüncü bölümünde yer alan haklardan (yaşam hakkı, zorla çalıştırma yasağı, işkence yasağı, fikir ve düşünce özgürlüğü gibi) tüm göçmen işçiler yararlanabilirken, dördüncü bölümde yer alan haklardan (ikamet ve seyahat özgürlüğü, dernek ve sendika kurma hakkı, vergi muafiyeti gibi) yalnızca istihdam devletinde kayıtlı ve kurallar çerçevesinde bulunan göçmen işçiler yararlanabilir (m. 36).

özgürlüklerinin korunması amaçlarıyla ve sözleşmede tanınan diğer haklarla tutarlı olacak şekilde kısıtlanabilir (m. 39/2).

Sözleşmenin 49. maddesinde ise oturma izinleri detaylı olarak düzenlenmiştir. Buna göre, ulusal yasalar uyarınca ikamet ve çalışma izinleri ayrı ayrı verilmekte ise, istihdam devleti göçmen işçiye en az çalışma izni süresi kadar oturma izni vermekle yükümlüdür (m. 49/1). İstihdam devletinde kazanç sağlayacağı işini kendisi seçme hakkına sahip olan göçmen işçilerin, çalışma izinlerinin veya benzeri izinlerinin süresinin sona ermesinden önce gelir getirici işlerinin sona ermesi halinde durumları düzensiz olarak nitelendirilemez veya oturma izinleri geri alınamaz (m. 49/2). Bu durumda olan göçmen işçilere yeni bir gelir getirici iş bulmalarına olanak sağlayacak zamanı tanımak üzere, en azından işsizlik parası almaya hak kazanabilecekleri süreye tekabül eden bir süre boyunca oturma izinleri geri alınamaz (m. 49/3).

Sözleşmenin 50. maddesinde ise aile birleşiminin temini ilkesi gereğince, bir göçmen işçinin ölümü veya evliliğinin sona ermesi halinde istihdam devletinin, işçinin o devlette oturan aile fertlerine oturma izni verilmesine olumlu yaklaşacağı ve bu fertlerin o zamana kadar o devlette kaldıkları süreyi de göz önüne alacağı düzenlenmiştir.

5. Avrupa Birliğinin İşleyişi Hakkında Andlaşma

Avrupa Birliğinin²²⁵ temelini oluşturan andlaşmalardan biri olan Avrupa Ekonomik Topluluğunu Kuran Antlaşma çeşitli tarihlerde içerik ve isim bakımından değişikliklere uğramıştır. 01.11.1993 tarihinde yürürlüğe giren Avrupa Birliği Anlaşması ile Avrupa Ekonomik Topluluğu'nu Kuran Andlaşma'nın adı Avrupa Topluluğu'nu Kuran Antlaşma olarak değişmiştir. 01.12.2009 tarihinde yürürlüğe

---

²²⁵ Avrupa Birliği'nin temeli Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu, Avrupa Ekonomik Topluluğu ve Avrupa Atom Enerjisi Topluluğu'na dayanmaktadır. 1951 yılında kurulan Avrupa Kömür Çelik Topluluğu, 1957 yılında Roma Anlaşması ile kurulan Avrupa Ekonomik Topluluğu ve Avrupa Atom Enerjisi Topluluğu 1967 yılında imzalanan Füzyon Anlaşması ile "Avrupa Toplulukları" adı altında birleştirilmiştir. 01.11.1993 tarihinde yürürlüğe giren Maastricht Anlaşması (Avrupa Birliği Anlaşması) ile de bir sütununu Avrupa Topluluklarının oluşturduğu Avrupa Birliği yapısı oluşturulmuştur. Bkz. "Avrupa Birliğinin Tarihçesi", (Erişim) <http://www.ab.gov.tr/index.php?p=105&l=1>, 26.10.2016.

giren Lizbon Antlaşması ise, Avrupa Topluluğu'nu Kuran Andlaşma'nın adını Avrupa Birliği'nin İşleyişi Hakkında Antlaşma (ABİA)²²⁶ olarak değiştirmiştir.

ABİA, gümrük birliği, adli işbirliği, vergilendirme, ekonomi ve para politikası, eğitim, halk sağlığı, tüketicinin korunması gibi birçok alanda düzenlemelere yer vermesinin yanı sıra yabancıların hukukî statüsüne ilişkin düzenlemeleri de içermektedir. Diğer uluslararası andlaşmalarda olduğu gibi ABİA'da da ayrımcılık yasağı düzenlenmiştir. Bu antlaşmaya göre üye devletlerden her biri, diğerinin vatandaşları ile kendi vatandaşları arasında antlaşma hükümlerini yerine getirirken ayırım gözetmeyecektir (m. 18/1)²²⁷.

Üye devletlerin topraklarında serbestçe dolaşma ve ikamet etme hakkı, antlaşmada öngörülen sınırlamalar, şartlar ve bunların uygulanması için kabul edilen tedbirler çerçevesinde yalnızca Birlik vatandaşlarına tanınmıştır (m. 21/1).

Yabancıların ikamet ve seyahatlerini ilgilendiren diğer önemli hükümler ise “Kişilerin, Hizmetlerin ve Sermayenin Serbest Dolaşımı” başlığı altında yer almaktadır. Burada kişilerin serbest dolaşımı ile kastedilen işçilerin serbest dolaşımıdır. Andlaşmaya göre Birlik içinde (Avrupa Birliğine üye ülkelerin sınırları içinde) işçilerin serbest dolaşımı sağlanır. İşçilerin serbest dolaşımı, kamu düzeni, kamu güvenliği ve halk sağlığı gerekçeleriyle getirilen sınırlamalar saklı kalmak kaydıyla yapılmış iş tekliflerini kabul etme, bu amaçla üye devletlerin topraklarında serbestçe dolaşma, bir üye devlette o devlet vatandaşlarının istihdamını düzenleyen kurallara uygun olarak çalışmak amacıyla ikamet etme, Komisyon tarafından hazırlanacak uygulama tüzüklerindeki koşullara uygun olarak, bir üye devlette istihdam edildikten sonra o üye devlet topraklarında kalma haklarını içerir (m. 45/3). 1612/68 sayılı Birlik Tüzüğü'nün²²⁸ 10. maddesi gereği bu işçilerin aileleri de belirli

---

²²⁶ Antlaşma metni için bkz. T.C. Başbakanlık Avrupa Birliği Genel Sekreterliği, *Avrupa Birliği Antlaşması ve Avrupa Birliği'nin İşleyişi Hakkında Antlaşma*, Ankara, 2011, s. 1-148, (Erişim) <http://www.ab.gov.tr/files/pub/antlasmalar.pdf>, 26.10.2016.

²²⁷ 18. madde: “Bu anlaşımların uygulama alanı çerçevesinde ve anlaşımlarda öngörülen belirli hükümlere hâlel gelmeksizin, uyrukluktan kaynaklanan nedenlerle yapılan her türlü ayrımcılık yasaktır.”

²²⁸ Tüzük metni için bkz. “Regulation (EEC) No 1612/68 of the Council of 15 October 1968 on freedom of movement for workers within the Community”, (Erişim) <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:31968R1612:en:HTML>, 26.10.2016.

şartlar dâhilinde işçinin çalıştığı üye devlet ülkesinde işçi ile birlikte ikamet edebilirler.

6. Katma Protokol

Türkiye, Avrupa Ekonomik Topluluğu kurulduktan kısa bir süre sonra, 31.07.1959 tarihinde Topluluğa ortaklık başvurusunda bulunmuştur. Bu başvurunun kabul edilmesi üzerine, üyelik koşulları gerçekleşinceye kadar geçerli olmak üzere bir ortaklık anlaşması imzalanmıştır. 12.09.1963 tarihinde imzalanan ve 01.12.1964 tarihinde yürürlüğe giren Ankara Anlaşması ile hazırlık dönemi, geçiş dönemi ve nihai dönem olmak üzere üç devre öngörülmüştür. 01.12.1964 tarihinde başlayan hazırlık dönemi, 13.11.1970 tarihinde imzalanan ve 1973 yılında yürürlüğe giren Katma Protokol ile sona ermiş ve geçiş dönemine ilişkin koşullar belirlenmiştir²²⁹.

Katma Protokolün “Kişilerin ve Hizmetlerin Dolaşımı” adlı ikinci kısmında yer alan 36. maddesinde Türkiye ile Topluluk üyesi devletler arasında işçilerin serbest dolaşımının, Ortaklık Anlaşması'nın 12. maddesindeki ilkelere uygun olarak, Anlaşma'nın yürürlüğe girişinden sonraki 12. yılın sonu ile 22. yılın sonu arasında (Yani 1976 ile 1986 yılları arasında) kademeli olarak gerçekleştirileceği öngörülmüştür²³⁰. Ancak bu süre içinde kademeli olarak işçilerin serbest dolaşımı sağlanamamıştır ve 1987'den itibaren bu husus Türkiye ile Avrupa Topluluğu arasında uyuşmazlıklara yol açmıştır²³¹.

²²⁹ Katma Protokolün imzalanmasının ardından Türkiye- Avrupa Birliği ilişkileri, siyasî ve ekonomik nedenlerden dolayı zayıflamış, 1980 darbesi üzerine ilişkiler resmen askıya alınmıştır. Türkiye 14.04.1987 tarihinde üyelik başvurusunda bulunmuştur. Bu başvuru kabul edilmeyerek Ortaklık Anlaşması çerçevesinde ilişkilerin geliştirilmesine karar verilmiştir. 01.01.1996 tarihinde Gümrük Birliği yürürlüğe girmiştir. 10-11 Aralık 1999 tarihlerinde gerçekleşen Helsinki Zirvesi'nde Türkiye'nin adaylığı resmen onaylanmıştır. 17.12.2004 tarihinde yapılan Brüksel Zirvesi'nde 03.10.2005 tarihinde müzakerelere başlanması kararlaştırılmış ve bu tarihte Avrupa Birliği'ne katılım müzakereleri başlamıştır. Bu bilgiler için bkz. “Türkiye- AB İlişkilerinin Tarihçesi”, (Erişim) <http://www.ab.gov.tr/index.php?p=111&l=1>, 26.10.2016.

²³⁰ Protokol metni için bkz. (Erişim) http://www.ab.gov.tr/files/ardb/katma_protokol.pdf, 26.10.2016.

²³¹ Çelikel, Gelgel, s.116. Türk işçilerinin Katma Protokol' e ve bu konudaki Ortaklık Konseyi kararlarına dayanarak üye devletlerde açmış olduğu davalar üzerine, Avrupa Birliği Adalet Divanı (ABAD, Eski adıyla Avrupa Topluluğu Adalet Divanı) çok sayıda önemli kararlar vermiştir. Bunlardan bazıları: Salih Zeki Sevince-Hollanda Davası, C-192/89, , S. Z. Sevince v Staatssecretaris van Justitie, 20.9.1990; Kazım Kuş-Almanya Davası, C-237/91, Kazım Kus v Landeshauptstadt Wiesbaden, 16.12.1992; Hayriye Eroğlu-Almanya Davası, C-355/93, Hayriye Eroglu v Land Baden-Württemberg, 05.10.1994; Eran Abatay ve diğerleri ve Nadi Şahin-Almanya Davası (İki dava birleştirilmiştir), C-317/01, Eran Abatay and Others , C-369/01, Nadi

Protokolün 37. maddesinde her üye devletin, Toplulukta çalışan Türk uyruklu işçilere, çalışma şartları ve ücret bakımından, Topluluk üyesi diğer devletler uyruklu işçilere göre uyrukluktan ötürü herhangi bir farklı işleme yer vermeyen bir rejim tanıyacağını düzenleyerek ABİA'da da yer alan ayrımcılık yasağına yer vermiştir. Aynı zamanda 41. maddede taraf devletler aralarında, yerleşme hakkı ve hizmetlerin serbest edimine yeni kısıtlamalar koymaktan sakınmakla yükümlü tutulmuşlardır. Ancak ilerleyen dönemlerde, bazı Birlik üyesi devletlerin, ülkelerinde bulunan Türk işçilerin ikamet ve çalışma izinleri hakkında yeni kısıtlamalar getiren uygulamaları görülmüştür. ABAD ise bu uygulamalar üzerine, Katma Protokolün 41. maddesi uyarınca üye devletlerin protokolün yürürlüğe girdiği tarihteki hukukî durumu gözeterek yeni kısıtlamalar getirmemesi gerektiğine karar vermiştir²³².

Katma Protokol haricinde, Türk işçilerinin Birlik ülkelerinde serbest dolaşımına ilişkin hükümler içeren Ortaklık Konseyi kararları da bulunmaktadır. Bu kararlar 20.12.1976 tarih ve 2/76 sayılı karar, 19.09.1980 tarih ve 1/80 sayılı karar, 19.09.1980 tarih ve 3/80 sayılı karardır²³³.

Sahin v Bundesanstalt für Arbeit, 21.10.2003. Bu kararlar için bkz. (Erişim) http://curia.europa.eu/jcms/jcms/j_6/en/, 26.10.2016.

²³² Örneğin, Nadi Şahin davasında, aslen Türk vatandaşı olup 1991'de Alman vatandaşlığını kazanan Nadi Şahin'in merkezi Almanya'da bulunan bir taşımacılık şirketi ve bu şirkete bağlı İstanbul'da bir şirketi daha bulunmaktadır. Şahin, İstanbul'daki şirketinde çalışan Türk işçilerini Almanya'da kayıtlı tırlarının şoförü olarak çalıştırmıştır. Almanya, ilk zamanlarda bu şoförler için çalışma izni aramazken 1995 yılının ikinci yarısında, bu işçilerin artık çalışma izni muafiyetinden yararlanamayacaklarını belirtmiştir. Bu sorun üzerine Yüksek Mahkeme, davaya ilişkin sorularını yorumlanmak üzere ABAD'a iletmıştır. Divan, Katma Protokol'ün 41. maddesinin 1. paragrafının, bir üye Devletin ulusal hukukunda hizmet sunumunun merkezi Türkiye'de bulunan firmalar tarafından yapılması durumunda, çalışma izninin zorunlu tutulmasını, Katma Protokol'ün yürürlüğe girdiği tarih itibarıyla böyle bir zorunluluk ve önlem mevcut değilse yasakladığını ifade etmiştir. Bkz. Ahmet Sevimli, Ercan Reçber, "Avrupa Birliği'nde İşçilerin Serbest Dolaşımı Ve Türk İşçilerinin Serbest Dolaşım Hakkı", *İÜHFM*, C. 72, S. 2, İstanbul, 2014, s. 427- 428.

²³³ Bu kararlar için bkz. *Türkiye-Avrupa Topluluğu Ortaklık Konseyi Kararları*, Devlet Planlama Teşkilatı, Yayın No: 2596, C. 1, Ankara, 2001, s. 111-113, 137-146, 149-164, (Erişim) http://www.ab.gov.tr/files/AB_Iliskileri/okk_tur.pdf, 26.10.2016.

7. Avrupa Konseyine Üye Ülkeler Arasında Kişilerin Dolaşımını Düzenleyen Kurallara Dair Avrupa Sözleşmesi (Kişilerin Seyahatlerine Dair Avrupa Sözleşmesi)

Avrupa Konseyi²³⁴, 5 Mayıs 1949 tarihinde Londra’da imzalanan ve 3 Ağustos 1949 tarihinde yürürlüğe giren Avrupa Konseyi Statüsü²³⁵ ile kurulmuştur. Türkiye ise 13 Nisan 1950 tarihinde Konseye katılmış ve kurucu üyeler arasında sayılmıştır.

Konsey, insan hakları ve temel özgürlüklerin korunması ve daha ileri düzeyde gerçekleşmesi amacıyla pek çok sözleşmeye imza atmıştır. Bu sözleşmelerden birisi de 13 Aralık 1957’de kabul edilen Avrupa Konseyine Üye Ülkeler Arasında Kişilerin Dolaşımını Düzenleyen Kurallara Dair Avrupa Sözleşmesidir²³⁶.

Sözleşmenin 1. maddesine göre taraf devlet vatandaşları, ikamet ettikleri ülke neresi olursa olsun, diğer taraf devletlerin sınırlarından sözleşmenin ekinde yer alan belgelerden²³⁷ birini göstererek giriş ve çıkış yapabilir. Ancak bahsedilen bu kolaylıklar, süresi üç aydan fazla olmayan seyahatler için geçerlidir. Üç aydan fazla süreli tüm seyahatler için ve kazanç getirici faaliyet amacıyla yapılan seyahatler için geçerli pasaport ve vize istenebilir. Sözleşmenin ikinci maddesine göre bir veya

²³⁴ Avrupa Konseyi ile Avrupa Birliği işbirliği içinde olan farklı örgütler olup birbirleri ile karıştırılmamalıdır. İki örgütün ortak üye devletleri olmakla birlikte, Avrupa Konseyi’ne üye devletlerin sayısı 47 iken Avrupa Birliği’ne üye devletlerin sayısı 28’dir. Avrupa Konseyi’nin yargı organı AİHM iken Avrupa Birliği’nin yargı organı ABAD’dır. Avrupa Birliği’nin bir organı olan Avrupa Birliği Konseyi ile Avrupa Konseyi de birbirine karıştırılmamalıdır. Avrupa Konseyi hakkında bkz. (Erişim) <http://www.coe.int/en/web/portal/home>, 28.10.2016; Avrupa Birliği hakkında bkz. (Erişim) https://europa.eu/european-union/index_en, 28.10.2016.

²³⁵ Türkiye bu statüyü 12.12.1949 tarih ve 5456 sayılı Kanun ile onaylamıştır (RG. 17.12.1949-7382). Statünün sadeleştirilmiş tam metni ve Avrupa Konseyi ile ilgili açıklamalar için bkz. Gündüz, *Milletlerarası Hukuk*, s. 684-692.

²³⁶ Türkiye bu sözleşmeyi 25.05.1961 tarihinde onaylamıştır. Sözleşme metni 01.12.1961 tarih ve 10972 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanmıştır. Bkz. (Erişim), <http://www.uhdigm.adalet.gov.tr/sozlesmeler/coktarafilsoz/ak.html>, 01.01.2017.

²³⁷ Bu belgeler, kimlik kartları, süresi sona ermiş pasaport ve süresi sona ermiş kimlik kartlarıdır. Bkz. “European Agreement on Regulations governing the Movement of Persons between Member States of the Council of Europe-Appendix”, (Erişim) <https://rm.coe.int/CoERMPublicCommonSearchServices/DisplayDCTMContent?documentId=09000016806c507b>, 28.10.2016.

birkaç taraf devletin gerekli görmesi halinde sınırdan geçişlerin yalnızca yetkili noktalardan yapılması gerekecektir²³⁸.

Sözleşme ile taraf devletlere bazı yükümlülükler getirilirken aynı zamanda özel bir yetki alanı da tanınmıştır. Sözleşmenin 3. maddesi ile yukarıda bahsedilen hükümlerin hiçbir şekilde herhangi bir taraf devletin ülkesinde yabancıların seyahatlerini düzenleyen yasa ve yönetmeliklere hâlel getirmeyeceği düzenlenerek taraf devletlerin iç hukuk düzenlemeleri saklı tutulmuştur. Bu sözleşmeye göre sınırların geçilmesi konusunda daha avantajlı hükümler getiren iç hukuk düzenlemelerine ve iki ya da çok taraflı sözleşmelere hâlel gelmeyeceği ise 4. maddede düzenlenmiştir. Taraf devletlere 6. madde ile ülkeye girişini ve ülkede kalışını sakıncalı gördüğü diğer taraf devlet vatandaşlarının sınırlarına girişini yasaklama hakkını saklı tutma yetkisi de verilmiştir.

8. İnsan Hakları ve Temel Özgürlüklerin Korunmasına İlişkin Sözleşme (Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi)

Avrupa Konseyi tarafından hazırlanan Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi, 4 Kasım 1950 tarihinde imzalanmıştır. AİHS, İnsan Hakları Evrensel Bildirisi temel alınarak hazırlanmış bir sözleşme olup en önemli özelliği, sözleşmede yer alan hak ve özgürlüklerin bir denetim mekanizması ile güvence altına alınmış olmasıdır²³⁹. Bu mekanizma, taraf devletlerin AİHS’den kaynaklanan yükümlülüklerini yerine getirip getirmediğini başvuru üzerine denetleyen ve denetleme sonucunda gerekliyse yaptırım uygulayan AİHM eliyle işletilmektedir²⁴⁰.

AİHS’nin ikamet ve seyahate ilişkin hükümlerine geçmeden önce, bu sözleşmenin uygulama alanının belirtilmesi gerekmektedir. AİHS’ye göre taraf devletler kendi yetki alanlarında bulunan herkesin, sözleşmenin birinci bölümündeki

²³⁸ Sözleşmenin orijinal metni için bkz. (Erişim) <https://www.coe.int/en/web/conventions/full-list/-/conventions/rms/0900001680064588>, 28.10.2016. Türkiye sözleşme ekine, Türk vatandaşlarının geçerli Türk pasaportu ile seyahat edebileceklerine ilişkin kayıt koydurduğundan, Türk vatandaşları Avrupa Konseyi üye devletleri arasındaki pasaportsuz seyahat uygulamasından yararlanamamaktadır (Aydoğan Asar, *Türk Yabancılar Mevzuatında Yabancı ve Hakları*, 3. Bası, Turhan Kitabevi, Ankara, 2016, s. 61). Bu konuda daha detaylı bilgiye çalışmamızın ikinci bölümünde, pasaport yerine geçen belgelerle ilgili açıklamalar arasında yer verilecektir.

²³⁹ Gündüz, *Millîterarası Hukuk*, s. 476.

²⁴⁰ Bozkurt, Kütükçü, Poyraz, s. 206.

hak ve özgürlüklerden yararlanmalarını sağlamakla yükümlüdürler²⁴¹. Hükümden anlaşılacağı üzere sözleşmede yer alan haklardan yararlanabilmek için taraf devletlerden birinin vatandaşı olma zorunluluğu bulunmamaktadır. Bu sözleşmedeki haklardan, taraf devletlerin ülkesinde bulunan ya da ülkesi dışında hâkimiyet kurduğu yerlerde (Örneğin bir devletin yurtdışındaki temsilciliklerinde) bulunan herkes yararlanabilir²⁴². Sözleşmede tanınan hak ve özgürlükler 14. maddeye göre, cinsiyet, ırk, renk, dil, din, siyasal veya diğer düşünceler, ulusal veya toplumsal köken, ulusal bir azınlığa aidiyet, servet, doğum başta olmak üzere başka herhangi bir sebeple ayrımcılık gözetilmeksizin sağlanmalıdır²⁴³.

AIHS'nin ilk metninde ikamet ve seyahat özgürlüğüne ilişkin bir hüküm bulunmamakla birlikte 16 Eylül 1963'te imzalanan Sözleşmeye ek 4 Numaralı Protokol²⁴⁴ ile serbest dolaşım özgürlüğü düzenlenmiştir. Protokolün 2. maddesine göre bir devletin ülkesi içinde usulüne uygun olarak bulunan herkes, orada serbestçe dolaşma ve ikametgâhını seçebilme hakkına sahiptir²⁴⁵. Herkes, kendi ülkesi de dâhil herhangi bir ülkeyi terk etmekte serbesttir. Aynı maddede bu hakların belirli şartlar

²⁴¹ AIHS, yürürlüğe girmesinden bugüne dek çeşitli protokollerle değişikliğe uğramış ya da yeni hükümler eklenmiştir. Son olarak 1 Haziran 2010 tarihinde yürürlüğe giren 14 Numaralı Protokol ile yapılan değişiklikler metne işlenmiştir. Sözleşme metni ve diğer protokol metinleri için bkz. (Erişim) http://www.echr.coe.int/documents/convention_tur.pdf, 29.10.2016.

²⁴² Bozkurt, Küçükçü, Poyraz, s. 205; Göçmen, s. 144; Pazarcı, s. 228; Van Dijk, Van Hoof, s. 3-4. Sözleşmenin 1. maddesinin yorumlanması konusunda AIHM'in Türkiye'yi yüklü miktarda tazminat ödemeye mahkum ettiği "*Loizidou Davası*" önem arz etmektedir. Davaya konu olayda, Güney Kıbrıs Rum Yönetimi vatandaşı olan Titina Loizidou Girne'de bulunan taşınmaz üzerindeki mülkiyet hakkının Türkiye tarafından ihlal edildiği iddiası ile 22 Temmuz 1989 tarihinde Avrupa Konseyi İnsan Hakları Komisyonu'na başvurmuştur. Davaya müdahil olan Rum yönetimi, davayı AIHM'e taşımıştır. Türkiye, AIHS'nin 1. maddesi kapsamında Kuzey Kıbrıs'ta yetki sahibi olduğunu reddetmiştir. AIHM ise, 1. maddedeki yetki kavramının taraf devletlerin ulusal topraklarıyla sınırlanmadığını, bir askerî hareket sonucunda –ister yasal ister yasa dışı olsun- ulusal topraklar dışında bir alanın etkin kontrolü uygulandığında taraf devlet açısından sorumluluğu ortaya çıkardığı, uluslararası topluluğun KKTC'yi bir devlet olarak kabul etmediğini, Türk Silahlı Kuvvetlerinin Kuzey Kıbrıs'ta etkin kontrolünün bulunması sebebiyle KKTC'nin eylemlerinden ve bunlardan etkilenen kişilerden Türkiye'nin sorumlu olduğunu, dolayısıyla başvuranın hak ve özgürlüklerinin teminat altına alınması hususunun da Türkiye'nin yetkisi dâhilinde olduğunu belirtmiştir. Case of Loizidou v. Turkey, 15318/89, 18.12.1996. (Erişim) [http://hudoc.echr.coe.int/eng#{"fulltext":\["loizidou"\],"documentcollectionid2":\["GRANDCHAMBER"\],"CHAMBER":\["CHAMBER"\],"itemid":\["001-58007"\]}](http://hudoc.echr.coe.int/eng#{), 30.10.2016.

²⁴³ Ayrımcılık yasağı, sadece sözleşmede geçen haklar bakımından getirilmiştir. Ayrımcılık yasağına ilişkin hüküm tek başına bir anlam ifade etmeyip sözleşmedeki diğer hak ve özgürlüklere ilişkin hükümlerle birlikte uygulanabilir hale gelmektedir. Bu husus, ayrımcılık yasağını öngören diğer uluslararası andlaşmalar için de geçerlidir (İdil Işıl Gül, Ulaş Karan, *Ayrımcılık Yasağı: Kavram, Hukuk, İzleme ve Belgeleme*, ed. Burcu Yeşiladalı, Gökçeçiçek Ayata, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2011, s. 9).

²⁴⁴ Bkz. RG. 26.02.1994-21861.

²⁴⁵ Bu madde ile ilgili AIHM kararları için bkz: Göçmen, s.338-345.

dâhilinde sınırlanabileceği öngörülmüştür. Sınırlama ancak ulusal güvenlik, kamu emniyeti, kamu düzeninin korunması, suç işlenmesinin önlenmesi, sağlık ve ahlakın veya başkalarının hak ve özgürlüklerinin korunması amacıyla, demokratik bir toplumda zorunlu tedbirler olarak ve kanunla yapılabilir.

Görüldüğü üzere uluslararası hukukun temel metinlerinden biri olan ve devletlerin iç hukuk düzenlemelerine ışık tutan AİHS’de hakların sınırlanması bakımından ulusal güvenlik, kamu güvenliği, kamu düzeni, suç işlenmesinin önlenmesi, sağlık, ahlak ve başkalarının hak ve özgürlüklerinin korunması gibi ölçütler belirleyici olmuştur. En önemli ölçüt ise sınırlamanın kanunla öngörülmüş olmasıdır. AİHM, kanunla öngörülme ifadesinin, yalnızca uyumsuzluk konusu olan müdahalenin, ihlal iddiasında bulunulan devletin iç hukukunda dayanağının olması şeklinde anlaşılması gerektiğini ifade etmektedir. AİHM’e göre; “*söz konusu yasanın hak sahibi tarafından ulaşılabilir ve doğuracağı etkilerin öngörülebilir olması gerekmektedir. Yasanın öngörülebilirlik şartına uygun olması için bu tedbirin hangi durumlarda uygulanacağını yeterli derecede açık bir şekilde belirtilmiş olması ve bunun, ilgili kişileri gerektiği durumlarda aydınlatıcı tavsiyeler ile davranışlarını düzeltmelerine imkân vermesi gerekmektedir*”²⁴⁶.

9. Avrupa İkamet Sözleşmesi

1955 tarihinde imzalanan Avrupa İkamet Sözleşmesi de Avrupa Konseyi tarafından hazırlanmış çok taraflı bir sözleşmedir. Türkiye de bu sözleşmenin tarafıdır²⁴⁷.

Sözleşme, taraf devletlerden her birini diğer taraf devlet vatandaşlarının kendi ülkesine geçici olarak ikamet etmek amacıyla girişlerini ve orada serbestçe dolaşmalarına izin vermekle yükümlü tutmuştur (m. 1)²⁴⁸. Ancak kamu düzenine, millî güvenliğe, kamu sağlığına veya genel ahlaka aykırı olabilecek haller bu hükmün dışında tutulmuştur.

²⁴⁶ Case of Rotaru v. Romania, 28341/95, 04.05.2000. Benzer bir karar: Case of Battista v. İtalya, 43978/09, 02.12.2014, (Erişim) <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-58586>; [http://hudoc.echr.coe.int/eng#{\"itemid\":\[\"001-155039\"\]}](http://hudoc.echr.coe.int/eng#{\), 20.01.2017.

²⁴⁷ 12.04.1989 tarih ve 3527 sayılı Kanun (RG. 20.04.1989- 20145) ile onaylanması uygun bulunmuştur.

²⁴⁸ Sözleşme metni için bkz. RG. 17.09.1989-20285.

Sözleşmenin 2. maddesine göre taraf devletlerden her biri, ekonomik ve sosyal şartlarının müsaade ettiği ölçüde, diğer taraf vatandaşlarının, ülkesinde ikametlerini uzatmalarını veya bunların devamlı ikametlerini kolaylaştıracaktır.

Sözleşme yabancıların sınır dışı edilmesi ile ilgili de hükümlere yer vermiştir. Sınır dışı ile ilgili en önemli kural, taraf devletlerden her birinin diğer taraf devlet vatandaşlarını kendi ülkesinden ancak millî güvenliği tehdit ettikleri veya kamu düzenine veya genel ahlaka aykırı davrandıkları takdirde sınır dışı edilebilmeleri olmuştur (m. 3/1).

10. Göçmen İşçinin Hukukî Statüsü Hakkında Avrupa Sözleşmesi

Göçmen İşçilerin Hukukî Statüsü Hakkında Avrupa Sözleşmesi, Avrupa Konseyi tarafından 24 Kasım 1977 tarihinde kabul edilmiştir. Türkiye de Konsey üyesi devletlerden biri olarak bu sözleşmeyi imzalamıştır²⁴⁹.

Sözleşmenin 1. maddesine göre göçmen işçi, taraf devletlerden biri tarafından ülkesinde ücretli bir iş görmek üzere yerleşmesine izin verilmiş olan diğer bir taraf devlet vatandaşıdır²⁵⁰. Görüldüğü üzere işçinin bu sözleşme hükümlerinden faydalanabilmesi için, hem taraf devlet vatandaşı olması hem de çalışmak için gittiği ülkenin başka bir taraf devletin ülkesi olması gerekir.

Sözleşmenin 4. maddesine göre her taraf devlet göçmen işçiye, vatandaşı olduğu taraf devlet ülkesinden çıkış hakkı ve çalışmasına izin verildikten ve gerekli belgeleri aldıktan sonra ücretli iş aldığı taraf devlet ülkesine giriş hakkı verir. Ancak bu haklar mevzuat gereğince yapılmış, ulusal güvenlik, kamu düzeni, kamu sağlığı ve ahlaki açısından gerekli kısıtlamalara tabi tutulabilir.

²⁴⁹ 25.12.1979 tarih ve 2257 sayılı Kanun (RG. 06.01.1980-16861) ile onaylanması uygun bulunmuş ve 27.01.1981 tarih ve 17233 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanmıştır.

²⁵⁰ 1. madde: “Bu sözleşmede kullanılan «Göçmen İşçi» terimi, Âkit taraflardan biri tarafından, ülkesinde, ücretli bir iş görmek üzere yerleşmesine izin verilmiş olan diğer bir Âkit ülkenin yurttaşlarını anlatır. Bu sözleşme aşağıdaki kişileri kapsamına almaz: a) Sınır işçileri, b) Sanatçılar, (kısa süreler için tutulmuş diğer gösteri elamanları ve sporcular ile serbest meslek sahipleri, c) Deniz adamları, d) Staj yapanlar, e) Mevsimlik işçiler, (Mevsimlik işçiler, bir Âkit taraf ülkesinde mevsim özellikleri dolayısıyla istihdam edilmiş belli bir süre veya belli bir iş için yapılmış sözleşme esaslarına göre iş verilmiş diğer bir Âkit taraf vatandaşıdır.) f) Bir Âkit tarafın kendi ülkesi dışında üstlendiği ve tescil ettirdiği merkezden yürüttüğü belli bir iş için istihdam ettiği diğer Âkit taraflar vatandaşı olan işçiler.”

Sözleşme ile göçmen işçinin çalışmak için gittiği ülke ve vatandaşı olduğu ülke dışındaki taraf devletlere de yükümlülükler getirilmiştir. 7. maddeye göre göçmen işçiler ve aileleri, işçi alan bir ülkeye giderken veya bu ülkeden dönüşte, taraf devletlerden bir başka ülkenin topraklarından transit geçmek durumundaysalar, toprağından geçilen devlet makamları yolculuğun kolaylaştırılması ve idarî gecikme ve güçlüklerin engellenmesi için gerekli önlemleri almakla yükümlüdür.

Sözleşmenin 9. maddesinde ise göçmen işçilerin ikamet izinleri detaylı olarak düzenlenmiştir. Şöyle ki: Ulusal mevzuat hükümlerince gerekliyse her taraf devlet, sözleşmede belirtilen koşullarla ülkesinde ücretli işe girmeye hak tanınan işçilere ikamet izni vermekle yükümlüdür. Eğer ikamet izninin uzatılması gerekliyse kural, çalışma izninin süresi kadar uzatılmasıdır. Çalışma izni süreye bağıl değilse ve ikamet izni gerekliyse kural olarak ikamet izni verilir ve bu iznin en az bir yıl süreyle yenilenmesi gerekir. Bu iznin verilmesi ya ücretsiz ya da ancak idarî giderleri kapsayan bir miktara tabi olmalıdır. Bahsedilen bu hükümler göçmen işçinin yanında bulunması kabul edilen aile bireyleri için de uygulanır. Bir göçmen işçi, hastalık, kaza veya iradesi dışında herhangi bir nedenle çalışamaz duruma gelmişse ve bu durum yetkili makamlarca onaylanmışsa, kendisinin kabul eden ülkede en az 5 ay kalması için izin verilir.

Yine 9. maddeye göre göçmen işçiye ve aile üyelerine verilen ikamet izinleri, ulusal güvenlik, kamu düzeni ve ahlak sebepleriyle, kamu sağığının korunması için resmi sağık yetkililerince alınması gerektiğı söylenen önlemlerin sonucun ne olacağı bildirdiğı halde alınmaması sebebiyle ve iznin geçerli olması için yerine getirilmesi gerekli bir temel koşulun yerine getirilmemesi sebebiyle geri alınabilir. Bu hallerde, göçmen işçiye o ülke mevzuatına uygun şekilde, idarî makamlara ve yargı organlarına başvurma hakkı tanınır.

2. BÖLÜM

YABANCILARIN TÜRKİYE'YE GİRİŞİ VE TÜRKİYE'DE İKAMETİ

I. YABANCILARIN TÜRKİYE'YE GİRİŞİ

Devletlerin ülkesel egemenlik²⁵¹ yetkisi, her devlete ülkesindeki kişi ve şeyler üzerinde hâkimiyet kurma hakkını verir ve bu hak yalnızca o devletin vatandaşları üzerinde değil aynı zamanda ülkesinde bulunan yabancılar üzerinde de kullanılır²⁵². Buna bağlı olarak, her devletin ülkesinde bulunan yabancıların hukukî statüsü ve hak ve yükümlülükleri ile ilgili dilediği şekilde düzenleme yapma serbestisi bulunmaktadır. Bu serbestinin sınırını ise çalışmamızın önceki bölümünde yer vermiş olduğumuz uluslararası andlaşmalar ve hukukun genel ilkeleri oluşturmaktadır.

Bir devletin egemenlik yetkisine bağlı olarak ülkesine giriş yapacak olan yabancılar hakkında da kurallar koyma hakkı bulunmaktadır²⁵³. Hatta devletlerin, yabancıları ülkesine kabul etme zorunluluğunun olmadığı da uluslararası hukukça

²⁵¹ Egemenlik kavramının üzerinde uzlaşılmış net bir tanımı bulunmamaktadır. Doktrinde bu kavram için farklı tanımlar yapılmaktadır. İba egemenliği, “Ülke içinde yaşayan insan topluluğunun iradelerine üstün, asli ve en yüksek iktidar gücü” olarak tanımlamaktadır (Şeref İba, *Anayasa Hukuku ve Siyasal Kurumlar*, 2. Bası, Turhan Kitabevi, Ankara, 2008, s. 53).

Egemenlik kavramını ilk inceleyen ve tanımlayan düşünür Jean Bodin’e göre egemenlik, sınırsız, mutlak, tek, bölünmez ve devredilmezdir (Turhan, s. 37). Bodin’e göre egemenlik, bir devletin mutlak ve daimi gücüdür, yani en yüksek emretme gücüdür (Jean Bodin, *Bodin: On Sovereignty-Four chapters from the Six Books of the Commonwealth*, edited and translated by Julian H. Franklin, Seventh Printing, Cambridge University Press, Cambridge, 1992, s. 1).

Soysal, egemenliğin en kısa olarak “devlet içinde en yüksek irade” diye tanımlansa bile, hemen arkasından “iç” ve “dış” egemenlik tartışmalarının geleceğini belirtmektedir (Mümtaz Soysal, *Değişen Egemenlik ve Meşruluk, Anayasa Yargısı Dergisi*, C. 20, 2003, s. 171). Teziç ise, iç ve dış egemenliği şöyle tanımlamaktadır: “İç egemenlik, devletin ülke sınırları içinde bütün sosyal ve siyasal gruplara karşı olan üstünlüğünü ifade eder. (...) Dış egemenlik, devletin başkaca bir devlete bağımlı olmadığını, öteki devletlerle hukuken eşit olduğunu ifade eder.” (Teziç, s. 121, 122).

²⁵² Bilgin Tiryakioğlu, “Türk Hukukunda Yabancıların Oturma ve Çalışma Hakkı”, *AÜHFD*, C. 46, S. 1-4, 1997, s. 69; Çelikel, Gelgel, s. 1; Çiçekli, *Yabancılar ve Mülteci Hukuku*, s. 29; Pazarcı, s. 153.

²⁵³ Hélène Lambert, *The Position of Aliens in Relation to the European Convention on Human Rights*, No. 8, Council of Europe Publishing, 2006, s. 11; Tekinalp, s. 18; Vedat Seviğ, “Yabancı Gerçek Kişilerin Giriş, Çıkış, İkamet ve Seyahatleri”, *İÜHFM*, C. 43, S. 1-4, 1977, s. 370.

kabul görmektedir²⁵⁴. Ancak, Seviğ'e göre uluslararası hukuk devletlere, ülkeye giriş hususunda şu iki zıt ilke arasında denge kurma sorumluluğunu yükler: “*Bir yandan milletlerarası yaşam ilişkilerini kurma ve sürdürmeyi kolaylaştırma ilkesi, öbür yandan devletin kendi bekası ve kendi uyruklarının yararı ilkesi*”²⁵⁵. Devletlerin yabancıların ülkeye girişine ilişkin iç hukuktaki düzenlemeleri bu iki ilke çerçevesinde şekillenir. İlk ilkeye uymak adına yabancılara ülkeye giriş hakkı tanınırken, ikinci ilkeyi gerçekleştirebilmek için ülkeye giriş izne tabi tutulur ya da belirli hallerde engellenir²⁵⁶.

Bir yabancı, vatandaş olmadığı bir devlet ülkesindeki haklardan yararlanabilmesi için kural olarak o ülkede bulunması ve o ülkeye yasal olarak giriş yapmış olması gerekir²⁵⁷. Dolayısıyla yabancıların Türkiye’de ikametleri ile ilgili düzenlemelere geçmeden önce, yabancıların Türkiye’ye giriş haklarını hangi şartlar dâhilinde kullanabildiklerinin incelenmesi gerekmektedir.

Yabancıların Türkiye’ye girişleri YUKK’dan önce, Pasaport Kanunu ile düzenlenmekteydi. YUKK’un yürürlüğe girmesi²⁵⁸ ile birlikte Pasaport Kanunu’nun pek çok hükmü yürürlükten kalkmıştır²⁵⁹. Şu an Türkiye’ye giriş hususunda YUKK hükümleri ve Pasaport Kanunu’nun yürürlükte olan hükümleri birlikte uygulanmaktadır.

Yabancıların ve Türk vatandaşlarının Türkiye’ye girebilmesi ve Türkiye’den çıkabilmesi için kanunla öngörülmüş olan şartları yerine getirmiş olmaları gerekir. YUKK m. 5’e göre; “*Türkiye’ye giriş ve Türkiye’den çıkış, sınır kapılarından,*

---

²⁵⁴ Aybay, Dardağan Kibar, s. 105; Çelikel, Gelgel, s. 81 (dn. 95); Çiçekli, *Yabancılar ve Mülteci Hukuku*, s. 75.

²⁵⁵ Seviğ, s. 367,368.

²⁵⁶ Seviğ, s. 368.

²⁵⁷ Aybay, Dardağan Kibar, s. 45.

²⁵⁸ YUKK’un idarî teşkilata ilişkin olan hükümleri (122. maddesi, 123. maddesinin birinci, ikinci, beşinci ve yedinci fıkraları ile 124. maddesi hariç olmak üzere Beşinci Kısım) yayımı tarihinde yani 11.04.2013 tarihinde, diğer hükümleri ise yayımı tarihinden bir yıl sonra yani 11.04.2014 tarihinde yürürlüğe girmiştir (YUKK m. 125).

²⁵⁹ Pasaport Kanunu’nun 4, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 24, 25, 26, 28, 29, 32, 33, 35, 36, 38 ve ek 5. maddeleri, 5. maddesinin birinci ve ikinci fıkraları ile 34. maddesinin birinci fıkrasının ikinci cümlesi yürürlükten kaldırılmıştır (YUKK m. 124).

geçerli pasaport veya pasaport yerine geçen belgelerle yapılır”²⁶⁰. Aynı şekilde Pasaport Kanunu’na göre; “Türk vatandaşları ve yabancılar İçişleri Bakanlığının teklifi üzerine Bakanlar Kurulunca tayin olunan yolcu giriş-çıkış kapılarından Türkiye’ye girip çıkabilirler”.

Bu hükümlere göre yasal olarak Türkiye’ye giriş ve Türkiye’den çıkış yapabilmenin şartlarından ilki giriş-çıkışların mutlaka sınır kapılarından yapılmış olmasıdır. Sınır kapısı YUKK m. 3/1-o’ya göre “Bakanlar Kurulu kararıyla Türkiye’ye giriş ve Türkiye’den çıkış için belirlenen sınır geçiş noktasını” ifade etmektedir. İkinci şart ise giriş ve çıkışlarda pasaport ya da pasaport yerine geçen belge gösterilmesidir. Yukarıda bahsedilen kurallar yalnızca yabancılar bakımından değil aynı zamanda vatandaşlar bakımından da uygulanmaktadır²⁶¹ (PK m. 1/1, m. 2/1).

Yabancılar bakımından yukarıdaki iki şartın gerçekleştirilmiş olması, Türkiye’ye giriş için mutlak bir hak vermez²⁶². Yabancıların Türkiye’ye girişi bu şartların varlığına rağmen engellenebilir (YUKK m. 7, m. 9). Aynı zamanda, yabancıların Türkiye’ye giriş için kural olarak (vize muafiyeti bulunmuyorsa) vize almış olması gerekir. Vatandaşların ise ülkeye girişi engellenemez ve vize mecburiyetleri bulunmamaktadır. Ülkeye girişin engellenmesi ve vize mecburiyeti konularında çalışmamızın devamında detaylı bilgi verilecektir.

A. PASAPORT VEYA BELGE GÖSTERME ZORUNLULUĞU

Yabancılar, Türkiye’ye giriş ve Türkiye’den çıkışlarda pasaport veya pasaport yerine geçen belgeleri görevlilere göstermek zorundadır (YUKK m. 6/1). Pasaport

²⁶⁰ Bu maddeye aykırı şekilde, Türkiye’ye yasa dışı giren veya Türkiye’yi yasa dışı terk eden ya da buna teşebbüs eden yabancılar hakkında iki bin Türk Lirası idarî para cezası uygulanır (YUKK m. 102/1-a). Vatandaşlara uygulanacak yaptırım ise Pasaport Kanunu’nda öngörülmüştür. Kanunun 34. maddesine göre Türkiye Cumhuriyeti sınırlarından her nasılsa pasaportsuz olarak girmiş olan vatandaşlara bin Türk Lirasından üç bin Türk Lirasına kadar idarî para cezası verilir.

²⁶¹ Ancak Türkiye’ye giriş ve Türkiye’den çıkışlarda pasaport gösterme mecburiyeti hem Türk vatandaşları hem yabancılar için öngörülmüş olsa da bu kurala uymamanın sonucu vatandaşlar ve yabancılar bakımından farklılaşmaktadır (Barış Teksoy, “6458 Sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanununa Göre Yabancıların Vize Alma Zorunluluğu”, *AÜHFD*, C. 62, S. 3, 2013, s. 860). Pasaportsuz, belgesiz ya da usulüne uygun ve geçerli olmayan pasaport veya belgelerle Türkiye sınırlarına gelen Türk vatandaşları, Türk vatandaşı olduklarını ispat etmeleri halinde Türkiye’ye kabul edilirler (PK m. 3). Yabancılar ise sınırdan geri çevrilirler (YUKK m. 7).

²⁶² Doğan, *Türk Yabancılar Hukuku*, s. 38.

veya pasaport yerine geçen belge kontrolünü yolcu giriş-çıkış kapılarındaki polis makamları (kolluk birimleri) yapmaktadır (PK m. 2/1, YUKK Yönetmeliği²⁶³ m. 6/1). Bu belgelerin usulüne uygun ve geçerli olması gerekir (PK m. 2/1). Pasaport veya pasaport yerine geçen belgenin usulüne uygun ve geçerli olması, yetkili makamlarca verilmiş olması, süresinin dolmamış olması, üzerinde herhangi bir tahrifat ya da sahtecilik yapılmamış olması ve ibraz eden kişiye ait olması anlamına gelir²⁶⁴.

YUKK m. 6'ya göre sınır geçişlerine ilişkin belge kontrolleri, taşıtlarda seyir halinde de yerine getirilebilir. Havalimanlarının transit alanlarını kullanan yabancılar da, yetkili makamlarca kontrole tabi tutulabilirler.

1. Pasaport

Pasaport, kural olarak devletler tarafından kendi vatandaşlarına verilen²⁶⁵, kişinin yasal olarak ülkeye girişine ve ülkeden çıkışına imkân veren bir belge olarak tanımlanabilir²⁶⁶. Pasaportlar aynı zamanda, pasaport sahibinin kimliğini belirtir ve pasaportunu taşıdığı devletin diplomatik himayesini talep etme hakkı verir²⁶⁷. Türk Vatandaşlığı Kanunu m. 36'ya göre de pasaport ve pasaport yerine geçen belgeler, aksi sabit oluncaya kadar ilgilinin Türk vatandaşı olduğuna karine teşkil eder.

a. Pasaport Türleri

Pasaport Kanunu m. 12'de pasaport türleri düzenlenmiş ve ilerleyen maddelerde her pasaport türüne ilişkin hükümlere yer verilmiştir. Pasaport çeşitleri

²⁶³ Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanununun Uygulanmasına İlişkin Yönetmelik, RG. 17.3.2016- 29656.

²⁶⁴ Çiçekli, *Yabancılar ve Mülteci Hukuku*, s. 77.

²⁶⁵ Türk hukukunda vatansız ve vatandaşlık durumu gayri muntazam olan yabancılarla, yabancılarla mahsus damgalı pasaport verilebilmektedir (PK m. 18).

²⁶⁶ Aybay, Dardağan Kibar, s. 110; Çelikel, Gelgel, s. 82; Çiçekli, *Yabancılar ve Mülteci Hukuku*, s. 77.

²⁶⁷ Çelikel, Gelgel, s. 82; Çiçekli, *Yabancılar ve Mülteci Hukuku*, s. 77. Aybay ve Dardağan Kibar'a göre pasaport genel olarak şu amaçlara hizmet etmektedir: "Uyrukluğun kanıtı olması; bir devletin pasaport verilmiş olan uyruğunun yabancı ülkelere gitmesine izin vermiş olduğunu göstermesi; pasaport verilmiş olan kişiye, yabancı ülkelere gidiş gelişlerinde, yabancı devletlerce kolaylık gösterilmesi isteminin resmi bir göstergesi olması; vize uygulanması durumlarında, vizelerin üzerine işlendiği (bazen de yapıştırıldığı) belge olması; bir devletin sınırlarından giriş çıkış tarihleri konusunda kanıt oluşturan damgaların vurulduğu belge olması." (Aybay, Dardağan Kibar, s. 110).

şunlardır: Diplomatik pasaportlar, hususî damgalı pasaportlar, hizmet damgalı pasaportlar, umuma mahsus pasaportlar (münferit veya müşterek olur), yabancılara mahsus pasaportlar.

Diplomatik pasaportlar, büyükelçi, konsolos gibi diplomatik misyonda görevli kişilerle, Türkiye Büyük Millet Meclisi üyeleri, Türkiye Büyük Millet Meclisi üyesi olmayan bakanlar gibi devleti uluslararası alanda temsil edecek kişilere verilir (PK m. 13/3)²⁶⁸. Aynı zamanda bu kişilerin eşlerine ve çocuklarına da diplomatik pasaport verilir (PK m. 13/4 ve 5). Diplomatik pasaportlar, yalnızca görev amaçlı değil seyahat amaçlı da kullanılabilir (PK m. 13/2). Bu düzenleme, devleti temsil esasından hareketle diplomatik pasaport verilecek kişilerin, devleti temsil etmedikleri seyahatlerinde de bu pasaportun olanaklarından eşleri ve çocukları ile birlikte faydalanabilecek olmaları sebebiyle haklı olarak eleştirilmektedir²⁶⁹.

Hususî damgalı pasaportlar, kural olarak belli nitelikteki devlet memurlarına diplomatik pasaport verilmesini gerektiren görevler dışında herhangi bir resmî vazife ile veya kendi hesaplarına yurtdışına gidecekleri zaman verilir (PK m. 14/A). Ancak, 2016 yılında hususî damgalı pasaport alabileceklerin kapsamına yıllık ortalama ihracat değerlerine göre yapılan sınıflandırmada, son üç yılda yıllık ortalama ihracat tutarı Bakanlar Kurulunun belirleyeceği değerin üzerinde olan firma yetkilileri de eklenmiştir²⁷⁰ (PK m. 14/A-7). Hususî damgalı pasaport alabilecek kişilerin kapsamının genişletilmesinin, bu türden pasaport sahipleri için de vize şartı getiren ülkelerin sayısında artışa sebep olabileceği düşünülmektedir²⁷¹. Böyle bir sonuç, eskiden beri hususî damgalı pasaport alabilen devlet memurlarının seyahatleri bakımından da olumsuz bir durum yaratabilecektir. Hususî damgalı pasaport alabilecek kişilerin eş ve çocuklarına da bu türden pasaport verilir (PK m. 14/A-5 ve 7).

Hizmet damgalı pasaportlar, kendilerine diplomatik veya hususî damgalı pasaport verilmesi mümkün olmayan kimselere, hükümet, hususî idareler veya

²⁶⁸ Doğan, *Türk Yabancılar Hukuku*, s. 51. Kanunda diplomatik pasaport verilecek kişiler tek tek sayılmıştır (PK m. 15/3).

²⁶⁹ Doğan, *Türk Yabancılar Hukuku*, s. 51.

²⁷⁰ 15.07.2016 tarih ve 6728 sayılı Kanunun (RG. 09.02.2016-29796) 7. maddesi ile eklenmiştir.

²⁷¹ Doğan, *Türk Yabancılar Hukuku*, s. 53.

belediyeler tarafından resmi görev ile yabancı ülkelere gönderildiklerinde veya yabancı ülkelerde göreve alındıklarında verilir. Türkiye Cumhuriyeti'nin üyesi bulunduğu uluslararası kuruluşlarda memur statüsünde çalışanlar ile Türk Hava Kurumu ve Türkiye Kızılay Cemiyetince görevlendirilenlere de hizmet damgalı pasaport verilir. Bu kişilerin eş ve çocuklarına da bu türden pasaport verilir (PK m. 14/B).

Umuma mahsus pasaport ise herhangi bir Türk vatandaşına yurt dışına çıkmak istediğinde yetkili makamlarca verilen, münferit ve müşterek olmak üzere ikiye ayrılan, en yaygın pasaport türüdür (PK m. 15/1).

Pasaport türleri arasında, yabancılara mahsus damgalı pasaport özel bir öneme sahiptir. Çünkü diğer pasaport türleri Türk yetkili makamları tarafından Türk vatandaşlarına verilirken, yabancılara mahsus damgalı pasaport adından da anlaşıldığı üzere yine Türk yetkili makamları tarafından yabancılara verilmektedir. Yabancılara mahsus damgalı pasaport haricinde, Türk makamlarının yabancılara pasaport verme yetkisi bulunmamaktadır. Yabancılara mahsus damgalı pasaport, vatansız veya vatandaşlık durumlarının muntazam olmaması nedeniyle ikamet ve seyahatleri bakımından fiilen vatansızlara uygulanan işlemlere tabi tutulmasında İçişleri Bakanlığınca zorunluluk görülen kimselere Bakanlık kararıyla verilen, üzerinde "yabancılara mahsus" damgasını taşıyan ve sahibine Türk vatandaşlığını kazanma bakımından her hangi bir ayrıcalık bahşetmeyen bir belgedir²⁷² (PK m. 18/1). Bu belge sahipleri YUKK m. 12/1-c gereğince vizeden muaftırlar.

b. Pasaport Vermeye Yetkili Makamlar

Pasaport türlerine göre, pasaport vermeye yetkili makamlar değişiklik göstermektedir. Diplomatik pasaportlar, Dışişleri Bakanlığı ile yurtdışında Türkiye Cumhuriyeti Büyük Elçilik ve Elçilikleri tarafından verilir (PK m. 13/1).

---

²⁷² 1951 tarihli Mültecilerin Hukukî Durumuna Dair Sözleşme m. 28/1'e göre taraf devletler, ülkelerinde yasal olarak ikamet eden mültecilere, ulusal güvenlikleri veya kamu düzenleri ile ilgili engelleyici ciddi sebepler bulunmadıkça, kendi toprakları dışında seyahatlerini temin edecek seyahat belgeleri vereceklerdir ve önceden yapılmış uluslararası anlaşmalar uyarınca verilmiş olan seyahat belgeleri de taraf devletlerce tanınacaktır. Sözleşmenin bu hükmüne paralel olarak YUKK'da da mültecilere sözleşmede belirtilen seyahat belgesinin düzenleneceği ve şartlı mülteci ve ikincil koruma statüsü sahiplerinin seyahat belgesi taleplerinin de yabancılara mahsus damgalı pasaport hükümleri çerçevesinde değerlendirileceği düzenlenmiştir (YUKK m. 84).

Hususi ve hizmet damgalı pasaportlar talep edenin mensup bulunduğu makamın yetkili amirinin başvurusu üzerine İçişleri Bakanlığınca verilir. Bu türden pasaportlar aynı şart dâhilinde İçişleri Bakanlığının muvafakati ve Dışişleri Bakanlığının vereceği talimat üzerine, Türkiye Cumhuriyeti büyükelçilik ve elçiliklerince de verilebilir (PK m. 14/C).

Umuma mahsus pasaportlar, yurt içinde İçişleri Bakanlığınca veya İçişleri Bakanının vereceği yetkiye göre valiliklerce, yurt dışında Türkiye Cumhuriyeti konsoloslukları tarafından verilir (PK m. 15/1).

Yabancılar mahsus damgalı pasaportlar ise İçişleri Bakanlığı ve yurtdışında, İçişleri Bakanlığının talebi veya onayı üzerine Dışişleri Bakanlığınca verilecek talimata istinaden, Türkiye Cumhuriyeti konsolosluk makamları tarafından verilir (PK m. 18/6).

c. Pasaportların Geçerlilik Süreleri

Pasaportların geçerlilik süreleri, pasaport türlerine göre değişmektedir. Diplomatik pasaportlar, geçici görev ya da seyahat için gidenlere görevlerinin ya da seyahatlerinin mahiyetine göre, bir seyahate mahsus olmak üzere veya en fazla iki yıl için, daimi görevle gidecek olanlara ise Dışişleri Bakanlığı'nın belirleyeceği sürede geçerli olmak üzere verilir (PK m. 13/2).

Hususî pasaportlar ve hizmet damgalı pasaportlar altı aydan az olmamak kaydıyla İçişleri Bakanlığınca belirlenecek süre için geçerli olmak üzere verilir (PK m. 14/C-1 ve 2). Umuma mahsus münferit pasaportlar altı aydan az olmamak kaydıyla İçişleri Bakanlığınca belirlenecek sürelerde geçerli olmak üzere verilirken (PK m. 15/4), umuma mahsus müşterek pasaportlar verildiği tarihten itibaren 3 ay, 6 ay ve 1 yıl geçerli olmak üzere düzenlenir (PK m. 16/2).

Yabancılar mahsus damgalı pasaportlardan yalnız bir giriş veya bir çıkış için geçerli olanlar düzenlenme tarihlerinden itibaren bir ay için geçerli olurlar (PK m. 18/A-2). Bir giriş ve bir çıkış için verilenler ise üç aydan az olmamak kaydıyla İçişleri Bakanlığınca belirlenecek sürede geçerli olmak üzere verilir (PK m. 18/B).

2. Pasaport Yerine Geçen Belgeler

Türkiye'ye giriş ve Türkiye'den çıkışlarda pasaport yerine geçen belge gösterilmesi de mümkündür. Pasaport yerine geçen belgeler, kanunlarla, uluslararası andlaşmalarla ya da İçişleri ve Dışişleri Bakanlığı'nın müşterek kararıyla belirlenebilir (PK m. 2/3).

Pasaport Kanunu'nda düzenlenen pasaport yerine geçen belgeler, pasavanlar, idarî mektuplar ve hudut geçiş belgeleri, gemi adamı cüzdanları, demiryolu ve hava ulaşım araçları memur ve mürettebatına verilen vesikalar, seyahat belgesi ve benzeri belgelerdir (PK m. 12/B) .

Pasavanlar²⁷³ veya benzeri belgeler (idarî mektuplar²⁷⁴ ve hudut geçiş belgeleri), Türkiye Cumhuriyeti ile sınır komşusu ülkelerin sınır bölgeleri içinde pasaport yerine kullanılmak üzere Türk vatandaşlarına verilir. Bunların şekli, verilişi, geçerlilik süresi, kimlere verileceği Türkiye Cumhuriyeti ile alakalı devletler arasında yapılmış veya yapılacak andlaşmaların hükümlerine uygun olarak İçişleri ve Dışişleri Bakanlıklarınca müştereken tespit edilir (PK m. 19). Pasaport Kanunu'nun Uygulanmasına Dair Yönetmelik'te²⁷⁵ bu belgelerin tanımları yapılmıştır. Bu yönetmeliğe göre hudut geçiş belgesi, hudut makamlarının hududa ilişkin konularda görüşmek üzere karşı taraf topraklarına geçmelerini sağlayan belgeyi; pasavan ve idarî mektup antlaşmalarla tespit edilen hudut bölgesi içerisinde oturan ve karşı taraf

---

²⁷³ Pasavan, Türkiye ile İran arasında 14 Mart 1937 tarihinde imzalanan Türkiye Cumhuriyeti ile İran Devleti Şehinşahisi Arasında Hudud Mıntakasının Emniyetine ve Mezkûr Mıntakada Çıkan Hâdis ve İhtilâfların Tesviyesine Ait Mukavelenam'e'ye dayalı olarak verilmektedir (Sözleşme'ye ilişkin 07.06.1937 tarih ve 3215 sayılı Onay Kanunu, 21.06.1937 tarih ve 3636 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanmıştır). Bu sözleşmenin 1 ve 20. maddeleri gereğince, iki ülke arasındaki sınırın her iki tarafında 50 kilometrelik bir bölgede yaşayan iki taraf vatandaşları arasındaki talep ve uyuşmazlıklar için diğer taraf adli makamlarına başvurulacak olması halinde ve kaza ile ya da hırsızlık, gasp gibi sebeplerle diğer taraf arazisine geçmiş hayvan ve eşyanın bulunması ve sahibine teslim edilmek üzere geri alınması gerektiğinde, taraf devletler tarafından kendi vatandaşlarına bir defaya mahsus ve beş gün süreli pasavan verilir. Beş günlük bu süre daha sonra 10 güne çıkarılmıştır (Bkz. Asar, s. 54).

²⁷⁴ 20 Ekim 1921 tarihinde imzalanan Türk- Fransız İtilafnamesi ile belirlenen, Türkiye- Suriye sınır hattının iki tarafında kalan ve bölünen ailelerin ilişkilerinin devam ettirilmesinin ve sınır bölgesi olarak kabul edilen saha içindeki taraf devlet vatandaşlarının özel hukukla ilgili acil sorunlarının çözülmesi amacı ile idarî mektup uygulaması başlatılmıştır (Asar, s. 55). Türk Fransız İtilafnamesi (Onaylama Kararnamesi'nin Resmi Gazete Tarihi: 01.01.1921, Düstur Kaydı: III (2) 98) metni için bkz. (Erişim) <http://ua.mfa.gov.tr/files.ashx?77739>, 01. 11. 2016.

²⁷⁵ RG. 14.08.2014-29088

hudut bölgesi içerisinde meydana gelen acil ve zorunlu işlerini takip edebilmek için Türk vatandaşlarına kısa süreli düzenlenen belgeyi ifade eder (m. 4/1-h, p).

Gemi adamı cüzdanı, Türkiye karasuları dışına çıkan Türk gemilerinin Türk vatandaşı olan mürettebatına usulüne uygun olarak bölge liman ve deniz işleri müdürlüklerince verilen belgedir (PK m. 20/1). Uçak mürettebatı belgesi, havayolu uluslararası ulaşım araçları memur ve mürettebatına andlaşmalarda belirtilen örneğine ve usulüne uygun olarak idarelerince verilen belgedir (PK m. 20/2). Demiryolu personeli kimlik belgesi ise uluslararası ulaşım araçları memur ve mürettebatına andlaşmalarda öngörülen yetkili makamlarca örneğine ve usulüne uygun olarak verilen belgedir (PK m. 20/3). Gemi adamı cüzdanı ve uçak mürettebatı belgeleri verildikleri mahal emniyet müdürlüğünce, demiryolu personeli kimlik belgeleri andlaşmalarda öngörülen yetkili makamlarca tasdik edilmedikçe pasaport yerine kullanılamaz (PK m. 20/4).

Seyahat belgesi hem Pasaport Kanunu hem de YUKK'da düzenlenmiş pasaport yerine geçen bir belgedir. Ancak iki seyahat belgesi birbirinden farklıdır. İlki Mültecilerin Hukukî Durumuna Dair Sözleşme'de belirtilen ve mültecilere valiliklerce verilen seyahat belgesidir (YUKK m. 84/1). Şartlı mülteci ve ikincil koruma statüsü sahiplerinin seyahat belgesi talepleri ise Pasaport Kanunu'nun 18. maddesi çerçevesinde yani yabancılar mahsus damgalı pasaport talebi olarak değerlendirilir (YUKK m. 84/2). Görüldüğü üzere YUKK'da düzenlenen seyahat belgesi Türk vatandaşı olmayanlara verilen bir belgedir.

Pasaport Kanunu'nda düzenlenen seyahat belgesi ise Türk vatandaşlarına ülkeye dönüşlerini temin için düzenlenen belgeyi ifade eder (PK Uygulama Yönetmeliği m. 4/1-r) . Bu kanuna göre, askerlik hizmetini yapmak üzere ülkeye çağırılanlarla yabancı memleketlerde yoksul kalmış oldukları sabit olan Türk vatandaşlarından pasaportu olmayanlara seyahat belgesi düzenlenir (PK m. 15/5). Ayrıca pasaport verilmesi veya yurt dışına çıkması yasaklananlarla, yurt dışında kalmalarında genel güvenlik bakımından mahzur bulunduğu tespit edilenlerin süreleri dolan pasaportları yenilenmeyerek kendilerine Türkiye'ye dönmeleri için seyahat belgesi verilir (PK m. 22/5).

Uluslararası andlaşma hükümleriyle de pasaport yerine geçen belgeler öngörülebilir. Çalışmamızın ilk bölümünde değinildiği üzere Avrupa Konseyine Üye Ülkeler Arasında Kişilerin Dolaşımını Düzenleyen Kurallara Dair Avrupa Sözleşmesi'nin 1. maddesine göre taraf devlet vatandaşları, ikamet ettikleri ülkeye bakılmaksızın, sözleşme ekinde yer alan belgelerden (Kimlik kartları, süresi sona ermiş pasaport ve süresi sona ermiş kimlik kartları)²⁷⁶ birini göstererek tüm taraf devletlerin ülkelerine girebilir ve buralardan ayrılabilir²⁷⁷. Bu imkan, süresi üç ay geçmeyen ve kazanç sağlama amacı gütmeyen seyahatler için geçerlidir (Sözleşme m. 1/3).

Türkiye, Sözleşme ekine “*Türk vatandaşları muteber Türk pasaportu hamili bulunmak şartıyla seyahat edeceklerdir.*” şeklinde kayıt koydurarak imzaladığından, Avrupa Konseyi üye devletleri arasındaki pasaportsuz seyahat uygulamasından Türk vatandaşları yararlanamamaktadır²⁷⁸. Bunun yanı sıra, üye devlet vatandaşları tarafından Türkiye'ye kimlik kartı ile giriş yalnızca Yunanistan ile olan hudut kapılarımız ile Ege ve Akdeniz'e açılan deniz hudut kapıları ve Avrupa yönünden gelen uçuşlara açık hava hudut kapılarından yapılabilmektedir²⁷⁹.

Kimlik belgesi ile seyahate imkân tanıyan diğer bir sözleşme ise KKTC ile Türkiye arasında imzalanmıştır. Bu sözleşmeye²⁸⁰ göre taraf ülke vatandaşları diğer tarafın ülkesine en fazla üç ay süre için yapacakları yolculuklarda, ülkeye giriş-çıkış ve seyahatleri esnasında isterlerse pasaport yerine kimlik belgelerini ibraz edip kullanabilirler (m. 3/a).

---

²⁷⁶ (Erişim) http://www.tursab.org.tr/dosya/12024/scan3330_12024_628096.pdf, 02.11.2016. Vatandaşları Türkiye'ye kimlik kartı ile giriş yapabilen ülkeler: Almanya, Belçika, Fransa, Gürcistan, Hollanda, İspanya, İsviçre, İtalya, KKTC, Lihtenştayn, Lüksemburg, Malta, Portekiz, Yunanistan; Vatandaşları süresi sona ermiş pasaport ve kimlik kartlarıyla Türkiye'ye girebilen ülkeler: Almanya, Belçika, Fransa, İspanya, İsviçre, Lüksemburg, Portekiz, Bulgaristan. Bkz. (Erişim) <http://www.mfa.gov.tr/vatandaslarinin-ulusal-kimlik-belgeleri-ile-ulkemize-girebilecegi-ulkelere-iliskin-liste.tr.mfa>, 02.11.2016.

²⁷⁷ Sözleşme metni için bkz. (Erişim) <http://www.uhdigm.adalet.gov.tr/sozlesmeler/coktarafilsoz/ak.html>, 02.11.2016.

²⁷⁸ Asar, s. 61.

²⁷⁹ Asar, s. 60.

²⁸⁰ Türkiye Cumhuriyeti Vatandaşlarının Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'ne, Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Vatandaşlarının Türkiye Cumhuriyetine Pasaport Yerine Kimlik Belgesi ile Seyahat Etmeleri Hakkında Antlaşma, 30.07.1991 tarih ve 20945 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanmıştır.

B. TÜRKİYE'YE GİRİŞİN ENGELLENMESİ

Uluslararası hukukta, her devletin ülkesel egemenlik yetkisine bağlı olarak yabancıları ülkesine kabul edip etmeme hususunda serbest olduğu kabul edilmektedir²⁸¹. Daha önce de bahsedildiği üzere çeşitli uluslararası andlaşmalarda kişinin kendi ülkesine girme hakkından yoksun bırakılamayacağına açıkça yer verilmiştir. Ancak yabancı ülkelere seyahat ve bu ülkelerde ikamete ilişkin sağlanan kolaylıklar bir kenara bırakılırsa, bu andlaşmalarda kişinin yabancı bir ülkeye giriş hakkını kesin olarak güvence altına alan bir hüküm bulunmamaktadır²⁸². Örneğin, AİHS'ye ek 4 Numaralı Protokol'de “*Hiç kimse, uyruğunda bulunduğu devletin ülkesine girme hakkından yoksun bırakılamaz*” (m. 3/2) denilerek kişinin vatandaşı olduğu devlet ülkesine girme hakkı güvence altına alınmıştır. Ancak devletleri, yabancıları kendi ülkesine kabul etme zorunluluğu getiren bir hükme yer verilmemiştir.

Türk hukukunda da bazı sebeplerin varlığı halinde, yabancıların ülkeye girişi engellenebilir. YUKK'a göre ülkeye girişin engellenmesi iki halde söz konusu olur. Bunlardan birincisi yabancıların Türkiye'ye girişine izin verilmeyecek yabancılardan olması (m. 7), ikincisi ise yabancı hakkında ülkeye giriş yasağı kararı alınmasıdır (m. 9).

1. Türkiye'ye Girişine İzin Verilmeyecek Yabancılar

Türkiye'ye girişlerde yapılacak belge kontrolünde yabancıların girişine izin verilmeyecek yabancılardan olup olmadığı da kontrol edilir (YUKK m. 6/4). Yabancıların girişine izin verilmeyecek yabancılardan olduğu yönünde şüphe duyulması halinde yapılacak olan kontrol kapsamlı kontrol işlemi olup, bu kontrol giriş işlemlerinden sorumlu kolluk birimi tarafından yapılmaktadır (YUKK Yönetmeliği m. 6/1). Kapsamlı kontrol işlemi sınır kapılarının bağlı olduğu valiliklerce sonuçlandırılır (YUKK Yönetmeliği m. 6/5).

²⁸¹ Çelikel, Gelgel, s. 81, dn. 95; Çiçekli, *Yabancılar ve Mülteci Hukuku*, s. 75; Aybay, Dardağan Kibar, s. 104. *Pazarıcı'ya göre; “Bir devlet yabancıların ülkesine girmesi konusunda karar vermeye tek yetkilidir”* (Pazarıcı, s. 153).

²⁸² Aybay, Dardağan Kibar, s. 106, 107.

Kapsamlı kontrol işlemi, idarî gözetim işlemi ile karıştırılmamalıdır (YUKK Yönetmeliği m. 6/2). İdarî gözetim, “kural olarak bazı yabancıların ülkeye giriş işlemleri veya muhtelif sebeplerle sınır dışı edilen yabancıların sınır dışı işlemleri tamamlanıncaya kadar başvuru bir tedbir yöntemi” olarak tanımlanmaktadır²⁸³. İdarî gözetim, YUKK’a göre iki halde söz konusu olmaktadır. Bunlardan birincisi, hakkında sınır dışı kararı alınan bazı yabancılar hakkında idarî gözetim kararı alınmasıdır (YUKK m. 57/2)²⁸⁴. İkincisi ise bazı hallerde uluslararası koruma başvuru sahipleri hakkında idarî gözetim kararı alınmasıdır (YUKK m. 68/2)²⁸⁵. İdarî gözetim kararları valilikler tarafından alınır (YUKK m. 68/3, m. 57/2).

Kapsamlı kontrol işleminin en fazla dört saat içinde tamamlanması gerekir (YUKK m. 6/5, YUKK Yönetmeliği m. 6/2). Ancak idarî gözetimin süresi daha uzundur. Uluslararası koruma başvuru sahipleri için süre en fazla otuz gündür (YUKK m. 68/5). Sınır dışı etmek üzere alınan idarî gözetim kararlarının süresi ise

²⁸³ Nuray Ekşi, *6458 Sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu’nda İdari Gözetim*, Beta Yayınevi, İstanbul, 2014, s. 3. İdarî gözetim kararı, kişi özgürlüğünü sınırlandıran bir işlem olarak nitelendirilmektedir (Ekşi, *İdari Gözetim*, s. 7). Anayasa Mahkemesi’ne göre; “İdarî gözetim istisnâ bir yol olduğu ve kişiyi özgürlüğünden yoksun bırakma sonucunu doğurduğu için hukuka uygun olması ve keyfî muamele teşkil etmemesi gerekmektedir” (11.11.2015 tarih ve 2014/13044 başvuru numaralı Anayasa Mahkemesi kararı).

Anayasanın kişi özgürlüğü ve güvenliğine ilişkin 19. maddesinde, kanundaki şekil ve şartlara uygun olmak koşuluyla yabancıların idarî gözetim altına alınmasına izin verilmiştir (Ekşi, *İdari Gözetim*, s. 8). Anayasa m. 19: “Şekil ve şartları kanunda gösterilen: (...)usulüne aykırı şekilde ülkeye girmek isteyen veya giren, ya da hakkında sınır dışı etme yahut geri verme kararı verilen bir kişinin yakalanması veya tutuklanması; halleri dışında kimse hürriyetinden yoksun bırakılamaz”.

Bu hüküm AİHS’nin özgürlük ve güvenlik hakkına ilişkin 5. maddesinde yer alan hükümle paraleldir. AİHS m. 5’te yasanın öngördüğü usule uygun olarak kişinin özgürlüğünden yoksun bırakılabileceği haller düzenlenmiştir. Bunlardan birisi “Kişinin, usulüne aykırı surette ülke topraklarına girmekten alıkonması veya hakkında derdest bir sınır dışı ya da iade işleminin olması nedeniyle yasaya uygun olarak yakalanması veya tutulması” halidir (m. 5/1-f).

İdarî gözetim kararının bu hükümler çerçevesinde, kanundaki şartlara titizlikle uyularak alınması ve uygulanması, kişi özgürlüğünün keyfî biçimde sınırlandırılmasını önleyecektir (Ekşi, *İdari Gözetim*, s. 8).

²⁸⁴ YUKK m. 57/2: “Hakkında sınır dışı etme kararı alınanlardan; kaçma ve kaybolma riski bulunan, Türkiye’ye giriş veya çıkış kurallarını ihlal eden, sahte ya da asılsız belge kullanan, kabul edilebilir bir mazereti olmaksızın Türkiye’den çıkmaları için tanınan sürede çıkmayan, kamu düzeni, kamu güvenliği veya kamu sağlığı açısından tehdit oluşturanlar hakkında valilik tarafından idarî gözetim kararı alınır. Hakkında idarî gözetim kararı alınan yabancılar, yakalamayı yapan kolluk birimince geri gönderme merkezlerine kırk sekiz saat içinde götürülür.”

²⁸⁵ YUKK m. 68/2: “Başvuru sahiplerinin idarî gözetim altına alınması istisnâ bir işlemdir. Başvuru sahibi sadece aşağıdaki hâllerde idarî gözetim altına alınabilir: a) Kimlik veya vatandaşlık bilgilerinin doğruluğuyla ilgili ciddi şüphe varsa, bu bilgilerinin tespiti amacıyla b) Sınır kapılarında usulüne aykırı surette ülkeye girmekten alıkonulması amacıyla c) İdarî gözetim altına alınmaması durumunda başvurusuna temel oluşturan unsurların belirlenemeyecek olması hâlinde ç) Kamu düzeni veya kamu güvenliği açısından ciddi tehlike oluşturmaları hâlinde.”

en fazla altı ay olmakla birlikte sınır dışı işleminin belirli sebeplerle tamamlanamaması halinde altı ay daha uzatılabilir (YUKK m. 57/3)²⁸⁶.

Türkiye'ye girişine izin verilmeyecek yabancılar YUKK'un 7. maddesine göre şunlardır:

a) Pasaportu, pasaport yerine geçen belgesi, vizesi veya ikamet ya da çalışma izni olmayanlar ve bu belgeleri ya da izinleri hileli yollarla edindiği veya sahte olduğu anlaşılan yabancılar²⁸⁷.

b) Vize, vize muafiyeti veya ikamet izin süresinin bitiminden itibaren en az altmış gün süreli pasaport ya da pasaport yerine geçen belgesi olmayan yabancılar.

YUKK'un yürürlüğe girdiği ilk zamanlarda bu hükmün uygulanması sebebiyle, ülkemize giriş yapmak isteyen bazı yabancıların ülkeye girişi sağlanamamıştır. Uygulamada doğabilecek bu tür aksaklıkların hızlı bir şekilde giderilebilmesi amacıyla bir Bakanlar Kurulu kararı yayımlanmıştır²⁸⁸. Kararda, Türkiye'ye giriş yapmak üzere sınır kapılarına gelmiş olmakla birlikte vize, vize muafiyeti veya ikamet izin süresinin bitiminden itibaren en az altmış gün süreli pasaport veya pasaport yerine geçen belgesi olmayanların, YUKK'un 18. maddesine²⁸⁹ göre, ülkemize girişlerine 31.12.2014 tarihine kadar izin verilebileceği düzenlenmiştir. Bu tarihten sonra, ülkemize giriş yapacak olan yabancıardan vize,

²⁸⁶ İdarî gözetim işlemi, doğrudan kişi özgürlüğüne ilişkin bir sınırlama olup sınır dışı müessesesi ile birlikte ele alınmaktadır (Bkz. Çelikel, Gelgel, s. 145; Çiçekli, *Yabancılar ve Mülteci Hukuku*, s. 178; Doğan, s. 125, 126; Ekşi, *Yabancılar ve Uluslararası Koruma Hukuku*, s. 127-135). Bu çalışmanın konusu gereğince idarî gözetim hakkında genel bir bilgilendirme yapmak yeterli görülmüştür. Bu konuda detaylı bir inceleme için bkz. Ekşi, *İdari Gözetim*, s.1-132.

²⁸⁷ Türkiye'ye giriş yapacağı tarih itibarıyla geçerli ikamet ya da çalışma izni bulunanlar YUKK 12. madde kapsamında vizeden muaf olduklarından, bunlardan vize sorulmayıp ikamet ya da çalışma izin belgeleri kontrol edilecektir.

²⁸⁸ 25.4.2014 tarih ve 2014/6281 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı (RG. 27.04.2014-28984).

²⁸⁹ YUKK m. 18: “Bakanlar Kurulu; a) Pasaporta ve vizeye dair işlemlerin belirlenmesine ilişkin anlaşmalar yapmaya ve gerek gördüğü hallerde bazı devletlerin vatandaşları için vize zorunluluğunu tek taraflı olarak kaldırmaya, vizelerin harçtan muaf tutulması da dâhil olmak üzere vize kolaylığı getirmeye ve vize sürelerini belirlemeye, b) Savaş halinde veya diğer olağanüstü hallerde ülkenin bir bölgesini veya tamamını kapsamak üzere, yabancılar için pasaporta dair kayıt ve şartlar koymaya, c) Yabancıların Türkiye'ye girişlerini belli şartlara bağlayıcı veya kısıtlayıcı her tür önlemi almaya, yetkilidir.”

vize muafiyeti veya ikamet izni süresinin bitiminden itibaren en az altmış gün süreli pasaport ya da yerine geçen belge sorulması zorunlu hale gelmiştir²⁹⁰.

c) YUKK'un 15. maddesinin ikinci fıkrası saklı kalmak kaydıyla, vize muafiyeti kapsamında olsalar dahi, 15. maddenin birinci fıkrasında sayılan yabancılar.

Kanunda bazı yabancılar vize verilmeyeceği düzenlenmiştir (YUKK m. 15/1)²⁹¹. Bu yabancılar vize muafiyeti kapsamında olsalar dahi, kendilerine vize verilmez²⁹². Doğal olarak, vize verilmeyecek yabancıların Türkiye'ye girişine de izin verilmez. Örneğin, Türkiye Cumhuriyeti'nin taraf olduğu anlaşmalar uyarınca, suçluların geri verilmesine esas olan suç veya suçlardan sanık olan bir yabancı, YUKK m. 15/1-d gereğince vize verilmeyecek yabancılardandır. Bu kişinin ülkeye girişine de izin verilmez.

Ancak vize verilmeyecek yabancıların ülkeye girişine izin verilmemesinin bir istisnası vardır. YUKK m. 15/2'ye göre, vize verilmeyecek yabancıardan bazılarında vize verilmesinde fayda görülebilir ve bu yabancılar İçişleri Bakanlığının onayı ile vize verilebilir. Bakanlığın onayı ile vize verilen bu yabancıların Türkiye'ye girişlerine de izin verilir.

²⁹⁰ İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü Yazısında, YUKK m. 2 uyarınca Kanunun uygulanmasında uluslararası anlaşma hükümleri saklı tutulduğundan, en az altmış gün süreli pasaport uygulamasının aşağıdaki yabancılar hakkında uygulanmayacağı belirtilmiştir: 1) Avrupa Konseyi Üyesi Devletler Arasında Kişilerin Seyahatleri ile İlgili Avrupa Anlaşması çerçevesinde kimlik kartlarıyla seyahat edenler 2) Bu anlaşma uyarınca, süreleri sona ermiş olsa dahi belirli sürelerle geçerli addedilen ülke pasaportlarını taşıyanlar 3) Vize Rejim Tablosunda resmi pasaportlar sınıfında yer alan diplomatik, hususi ve hizmet pasaportu sahipleri. Yazı için bkz. (Erişim) http://www.tursab.org.tr/dosya/12024/scan3330_12024_628096.pdf, 02.11.2016.

²⁹¹ YUKK m. 15: “Aşağıda belirtilen yabancılar vize verilmez: a) Talep ettikleri vize süresinden en az altmış gün daha uzun süreli pasaport ya da pasaport yerine geçen belgesi olmayanlar b) Türkiye'ye girişleri yasaklı olanlar c) Kamu düzeni veya kamu güvenliği açısından sakıncalı görülenler ç) Kamu sağlığına tehdit olarak nitelendirilen hastalıklardan birini taşıyanlar d) Türkiye Cumhuriyeti'nin taraf olduğu anlaşmalar uyarınca, suçluların geri verilmesine esas olan suç veya suçlardan sanık olanlar ya da hükümlü bulunanlar e) Kalacağı süreyi kapsayan geçerli sağlık sigortası bulunmayanlar f) Türkiye'ye giriş, Türkiye'den geçiş veya Türkiye'de kalış amacını haklı nedenlere dayandıramayanlar g) Kalacağı sürede, yeterli ve düzenli maddi imkânı sahip olmayanlar ğ) Vize ihlalinin veya önceki ikamet izninden doğan ya da 21/7/1953 tarihli ve 6183 sayılı Amme Alacaklarının Tahsil Usulü Hakkında Kanuna göre takip ve tahsil edilmesi gereken alacakları ödemeyi kabul etmeyenler veya 26/9/2004 tarihli ve 5237 sayılı Türk Ceza Kanununa göre takip edilen borç ve cezalarını ödemeyi kabul etmeyenler. Bu madde kapsamında olmasına rağmen vize verilmesinde yarar görülenlere Bakanın onayıyla vize verilebilir.”

²⁹² Vize verilmeyecek yabancılar ve vize muafiyeti hakkında çalışmamızın devamında detaylı bilgi verilecektir.

YUKK m. 7/1-c hükmü, yaptığı göndermeler sebebiyle karmaşık gözükse de farklı açılardan önemli bir hükümdür²⁹³. Çünkü bu hüküm, ülkeye girişine izin verilmeyecek yabancılar, vize verilmeyecek yabancılar ve ikamet izni verilmeyecek yabancılar arasında bağlantı kurmaktadır. Şöyle ki: Çalışmamızın devamında inceleneceği üzere kısa dönem, aile ve öğrenci ikamet izinlerinin verilmesinde aranan şartlardan birisi 7. madde kapsamına girmemek, yani ülkeye girişine izin verilmeyecek yabancılardan olmamaktır. Dolayısıyla, YUKK m.7/1-c hükmünün yaptığı gönderme gereğince vize verilmesine engel teşkil eden sebepler ikamet izninin verilmesine de engel teşkil etmektedir.

Örneğin, kamu düzeni veya kamu güvenliği bakımından tehlikeli görülen bir yabancı, YUKK m. 15/1-ç gereği vize verilmeyecek yabancılardan olduğundan bu yabancının Türkiye'ye girişine de izin verilmez. Dolayısıyla bu yabancının kısa dönem ikamet izni talebi de kamu düzeni ve kamu güvenliği gerekçesi ile reddedilebilir.

YUKK m. 7 kapsamında yapılan işlemler, geri çevrilen yabancılara tebliğ edilir. Tebligatta yabancılardan karara karşı itiraz haklarını etkin şekilde nasıl kullanabilecekleri ve sürece ilişkin diğer hak ve yükümlülükleri de yer alır²⁹⁴ (YUKK m. 7/2).

7. madde ile birlikte 5. ve 6. maddelerde yer alan Türkiye'ye giriş şartları, uluslararası koruma başvurusu yapmayı engelleyici şekilde yorumlanamaz (YUKK m. 8). Zira uluslararası koruma talebi ile sınırlarımıza gelen yabancılarda, ülkeye girişle ilgili bu şartların aranması, uluslararası koruma sisteminin işlerliğini yitirmesine sebep olabilecektir²⁹⁵. Çünkü, uluslararası koruma talep eden yabancılardan genel olarak ülkelerindeki kaos, zulüm, savaş vb. ortamından kaçarak geldikleri düşünüldüğünde, bu yabancılardan pasaport gösterme, vize alma, geçimini sağlayabilecek maddi imkana sahip olma ve buna benzer koşulları

²⁹³ Meral Açıkgöz, Hakkı O. Arıner, *Turkey's New Law on Foreigners and International Protection: An Introduction*, Turkish Migration Studies Group (TurkMiS), Briefing Paper 2, 2014, s. 13 (dn. 16), (Erişim) https://www.compas.ox.ac.uk/media/BP-2014-TurkMis-Turkey_New_Law_Foreigners-1.pdf, 05. 06. 2016.

²⁹⁴ Karara karşı başvuru yolları hakkında çalışmamızın devamında, ikamet izinleri ile ilgili açıklamalarda yer verilecektir.

²⁹⁵ Rifat Erten, "Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu Hakkında Genel Bir Değerlendirme", *Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, C. 19, S. 1, Ankara, 2015, s. 13.

sağlayamayacakları aşıkardır. Bu yabancılarda, söz konusu şartların aranması uluslararası korumanın mantığına aykırıdır.

2. Türkiye’ye Girişi Yasaklanabilecek Yabancılar

Geçerli pasaport veya pasaport yerine geçen belgesi ve vizesi ya da vize muafiyeti bulunmasına rağmen bazı yabancıların ülkeye girişi yasaklanabilir. İlk olarak, YUKK m. 9/1’e göre Türkiye dışında bulunan ve kamu düzeni veya kamu güvenliği ya da kamu sağlığı açısından Türkiye’ye girmesinde sakınca görülen yabancıların ülkeye girişi yasaklanabilir. Bu halde giriş yasağı kararını alacak yetkili makam Göç İdaresi Genel Müdürlüğüdür. Genel Müdürlük gerektiğinde ilgili kamu kurum ve kuruluşlarının görüşünü de alır.

YUKK m. 9’a göre Türkiye’ye giriş yasağının söz konusu olduğu ikinci hal ise yabancı hakkında sınır dışı kararı alınması halidir²⁹⁶. Türkiye’den sınır dışı edilen yabancı hakkında doğrudan, ülkeye giriş yasağı kararı verilir²⁹⁷. Bu kararı verecek yetkili makamlar ise Göç İdaresi Genel Müdürlüğü ya da valiliklerdir (YUKK m. 9/2). Ancak, hakkında sınır dışı kararı alınan yabancının ülkeye girişinin yasaklanmasının bir istisnası vardır. Eğer YUKK m. 56 uyarınca, hakkında sınır dışı kararı alınan ve Türkiye’yi terke davet edilen yabancı terk için tanınan sürede (on beş ile otuz gün arası) ülkeyi terk ederse, bu yabancı hakkında giriş yasağı kararı

²⁹⁶ Hakkında sınır dışı kararı alınacak yabancılar YUKK m. 54’te 14 bent halinde sayılmıştır. Örneğin YUKK m. 54/1-g’ye göre “İkamet izni bulunup da süresinin sona ermesinden itibaren kabul edilebilir gerekçesi olmadan ikamet izni süresini on günden fazla ihlal edenler” hakkında sınır dışı kararı alınır. İkamet ve seyahatle ilgili mevzuatın ihlali pek çok ülkede sınır dışı ve buna bağlı olarak giriş yasağı kararı için gerekçe oluşturmaktadır. AİHM de bir ülkenin göç mevzuatının ağır şekilde ihlal edilmesinin doğal sonucunun ilgili yabancının sınır dışı edilmesi ve belirli bir süre o ülkeye girişinin yasaklanması olduğunu belirtmiştir. Case of Stamose v. Bulgaria, 29713/05, 27.10.2012, (Erişim) <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-126736>, 01.01.2017.

²⁹⁷ “Ankara 12. İdare Mahkemesince, davacının ‘genel ahlak ve kamu sağlığını tehdit eden yabancı’ tahdidi ile 2004 ve 2005 yıllarında sınır dışı edildiği ve yurda girişinin yasaklandığı, davacının farklı soyadı bilgileri ile belirtilen tarihlerde tekrar yurda giriş yaptığı ve aynı doğrultuda davacı hakkında sınır dışı edilme ve yurda girişinin yasaklanması yolunda işlemler tesis edildiği, (...), dolayısıyla bahsi geçen tüm olay ve olgular bir bütün halinde değerlendirildiğinde davacının millî güvenlik, kamu düzeni ve genel ahlak açısından sakıncalı olduğu sonucuna varılarak tesis edilen işlemde hukuka aykırılık bulunmadığı” gerekçesiyle davanın reddi yolunda verilen kararı onayan Danıştay kararı için bkz. Danıştay 10. Daire, 19.11.2015 tarih ve E. 2012/3748, K. 2015/5116 sayılı karar.

alınmayabilir (YUKK m. 9/5). Bu hüküm ile yabancının kendi isteği ile sorunsuz bir biçimde ülkeyi terk etmesi amaçlanmıştır²⁹⁸.

Ülkeye giriş yasağı kararı en fazla beş yıl süre ile alınabilir. Ancak, bu sürenin kamu düzeni veya kamu güvenliği açısından ciddi tehdit bulunması halinde, Genel Müdürlük tarafından en fazla on yıl daha artırılması mümkündür (YUKK m. 9/3). Ancak, vize veya ikamet izni süresi sona eren ve bu durumları yetkili makamlarca tespit edilmeden önce Türkiye dışına çıkmak için valiliklere başvuruda bulunup hakkında sınır dışı etme kararı alınan yabancıların Türkiye'ye giriş yasağı süresi en fazla bir yıl olabilir (YUKK m. 9/4).

Genel Müdürlüğün, giriş yasağını kaldırma veya giriş yasağı saklı kalmak kaydıyla yabancının belirli bir süre için Türkiye'ye girişine izin verme yetkisi bulunmaktadır (YUKK m. 9/6). Bu konularda da Genel Müdürlüğe geniş takdir yetkisi verilmiştir.

Bazı yabancılar hakkında ise giriş yasağı kararı almak yerine ön izin şartı getirilebilir. YUKK m. 9/7'ye göre kamu düzeni veya kamu güvenliği sebebiyle bazı yabancıların ülkeye girişi Genel Müdürlük tarafından verilecek izne tabi tutulabilir²⁹⁹.

YUKK m. 10 ve YUKK Yönetmeliği m. 9 hükümlerine göre, giriş yasağına ilişkin tebligat, Türkiye dışında olup da kamu düzeni, güvenliği ya da sağlığı açısından sakıncalı görülmelerinden ötürü hakkında giriş yasağı kararı alınan yabancılara Türkiye'ye giriş yapmak üzere geldiklerinde sınır kapılarındaki yetkili makam tarafından yapılır. Vize, ikamet ya da çalışma izni için başvurduklarında ise konsolosluk görevlileri tarafından yapılır. Sınır dışı edilmelerinden dolayı hakkında giriş yasağı kararı alınan yabancılara ise valilikler tarafından tebligat yapılır. Ön izin şartına ilişkin tebligatta da aynı hükümler geçerlidir. Tebligatta, yabancıların karara karşı itiraz haklarını etkin şekilde nasıl kullanabilecekleri ve bu süreçteki diğer yasal

---

²⁹⁸ Erten, s. 36.

²⁹⁹ YUKK Yönetmeliği m. 8/3'e göre ön izin şartı ilgili kamu kurum ve kuruluşlarının talebi ile ya da doğrudan Genel Müdürlük tarafından getirilebilir. Sistemde ön izin şartına bağlı olduğu görülen yabancıların Genel Müdürlüğün olumlu görüşü alınmadan ülkeye girişlerine izin verilmez.

hak ve yükümlülükleri de yer alır. Yabancı dilerse bu karara karşı yargı yoluna başvurabilecektir.

Türkiye’ye giriş yasağına ilişkin yukarıdaki hükümlerin bazı açılardan irdelenmesi gerekmektedir. Öncelikle, kamu düzeni veya kamu güvenliği bakımından ülkeye girmesinde sakınca görülen yabancının ülkeye girişinin yasaklanabileceğine ilişkin düzenleme (YUKK m. 9/1) ile idareye oldukça geniş bir takdir yetkisi verildiğini söylemek mümkündür³⁰⁰. Zira kamu düzeni ve kamu güvenliği gibi kavramlar muğlâk ve yoruma açık kavramlardır³⁰¹. YUKK’un yürürlüğe girmesinden önce, bu düzenlemeye paralel bir hüküm Pasaport Kanunu’nda da bulunmaktaydı. Pasaport Kanunu’nun mülga 8. maddesinin beşinci fıkrasına göre “*Türkiye Cumhuriyetinin emniyetini ve umumi nizamını bozmak niyetiyle veya bozmak isteyenlere ve bozanlara iştirak veya yardım etmek maksadıyla geldikleri sezilenler*” Türkiye’ye girmesi yasak olan kişiler arasındaydı.

Bu hükmün uygulandığı dönemde verilmiş bir Danıştay kararına konu olayda, Türkiye’de ikamet izni ile bulunan, Türk vatandaşlarına yönelik olarak Hristiyanlık propagandası yapan, bu amaçla evinde toplantılar düzenleyen, aynı dönemde yurt içinde birden çok bölgede aynı nitelikte eylemleri bulunan yabancı sınır dışı edilerek, Türkiye’ye girmesi yasaklanan kişiler kapsamına alınmıştır. Yabancı işlemin iptali ve yasaklı kişiler listesinden çıkarılma istemiyle dava açmıştır. İlk derece mahkemesi, yabancının Türkiye’de bulunduğu süre içinde Hristiyanlık propagandası yaptığı gerekçesiyle hakkında açılan kamu davasında ileri sürülen suçtan beraat ettiğinin anlaşılması sebebiyle söz konusu işlemin iptaline karar vermiş ancak Danıştay, ilk derece mahkemesinin kararını şu gerekçelerle bozmuştur: “(...) yasa hükümlerinde yer alan, siyasî ve idarî icaplara aykırı hareket, örf ve adetle yahut siyasî icabatla telif edilemeyecek durum, kamu düzenini bozmak niyeti, kamu düzenini bozanlara katılmak ya da yardım etmek amacıyla geldiğinin sezilmesi gibi tanımlamalarla idareye yurda girişine izin verilecek veya yurttan kalmasına izin verilecek yabancılarla ilgili olarak karar almak konusunda geniş takdir yetkisi tanındığı açıktır. Kaldı ki temyize konu mahkeme kararında belirtilenin aksine, yabancı

³⁰⁰ Esra Dardağan Kibar, “An Overview and Discussion of the New Turkish Law on Foreigners and International Protection”, *Perceptions*, C. 13, S. 3, Sonbahar 2013, s. 112, 114.

³⁰¹ Teksoy, s. 881.

uyruklu şahsın ikamet tezkeresinin iptalini, sınır dışı edilmesini ve yurda girişinin yasaklanmasını gerektiren durumların mutlaka suç niteliği taşıması ve bunun yargı kararıyla belirlenmiş olması zorunluluğu bulunmamaktadır. Bu haliyle, idareye tanınan takdir yetkisi, yabancılar hukuku açısından dikkate alındığında, devletin hükümranlık haklarının doğal sonucu olup kamu düzeninin korunması amaçlanmaktadır”³⁰².

Görüldüğü üzere Danıştay, yabancıların ülkeye girişinin yasaklanmasına gerekçe olan durumun bir mahkeme kararı ile belirlenmiş olmasını zorunlu tutmamakta, bu konuda idareye tanınan takdir yetkisini geniş yorumlamaktadır. YUKK’taki düzenlemeden de (m. 9/1) yabancıların ülkeye girişinin sakıncalı görülmesi için herhangi bir mahkeme kararına gerek duyulmadığı anlaşılmaktadır.

“Kamu sağlığı” da farklı yorumlara açık bir kavram olarak görülmektedir³⁰³. Ancak kamu düzeni ve kamu güvenliği kavramlarına kıyasla kapsamının daha belirlenebilir olduğu söylenebilir. Kimlerin kamu sağlığı açısından sakıncalı olduğuna karar verme konusunda mevzuatta yol gösterici olabilecek hükümler bulunmaktadır. YUKK Yönetmeliğinin “ Vize verilmeyecek yabancılar” başlıklı 17. maddesinin ikinci fıkrasına göre kamu sağlığına tehdit olarak nitelendirilen hastalıkların belirlenmesinde, hastalığın 24.4.1930 tarihli ve 1593 sayılı Umumî Hıfzıssıhha Kanunu’nda³⁰⁴ belirtilen hastalıklardan³⁰⁵ olup olmadığının yanı sıra Dünya Sağlık Örgütü’nün Sağlık Tüzüğü’nde tanımlanan salgın potansiyeli olan

³⁰² Bkz. Danıştay 10. Daire, 20.01.2000 tarih ve E. 1997/6513, K. 2000/128 sayılı karar. Aynı yönde kararlar için bkz: Danıştay 10. Daire, 19.10.1995 tarih ve E. 1993/3535, K. 1995/4616 sayılı karar; Ankara 17. İdare Mahkemesi, 26.12.2012 tarih ve E. 2012/610, K. 2012/2665 sayılı kararı onayan Danıştay 10. Daire, 21.03.2016 tarih ve E. 2013/3032, K. 2016/1568 sayılı karar.

³⁰³ Dardağan Kibar, s. 112.

³⁰⁴ RG. 6.5.1930-1489.

³⁰⁵ Bu kanunun, “Sari ve salgın hastalıklarla mücadele” başlıklı ikinci babında yer alan “Memleket dahilinde sari ve salgın hastalıklarla mücadele” başlıklı ikinci faslı altında şu hastalıklara yer verilmiştir: Kolera, veba (Bübon veya zatürre şekli), lekeli humma, karahumma (hummayı tiroidi) daimi surette basil çıkaran mikrop hamilleri dahi - paratifoit humması veya her nevi gıda maddeleri tesemmümatı, çiçek, difteri (kuşpalazı) - bütün tevkiatı dahi sari beyin humması (İltihabı sahayaî dimağîi şevkii müstevli), uyku hastalığı (İltihabı dimağîi sari), dizanteri (Basilli ve amipli), lohusa humması (Hummai nifası) ruam, kızıl, şarbon, felci tifli (İltihabı nuhai kuddamii sincabii haddı tifli), kızamık, cüzam (miskin), hummai racia ve malta humması, kuduz (m. 57). Yine ikinci bap altında farklı fasıllarda şu hastalıklara yer verilmiştir: Sıtma, trahom, verem, zührevi hastalıklar (frengi, bel soğukluğu, yumuşak şankr).

hastalıklar ile bulaşıcı veya bulaşıcı parazit hastalıklardan³⁰⁶ olup olmadığı göz önünde bulundurulur. Yönetmeliğin bu hükmü, kamu sağlığını ölçüt alan diğer YUKK hükümlerinin uygulanmasında da dikkate alınmalıdır.

Kamu sağlığı açısından sakınca olup olmadığının belirlenmesinde yol gösterebilecek başka bir hüküm de Hudut Kapılarında Uygulanacak Sağlık İşlemleri Hakkında Yönetmelik'te³⁰⁷ yer almaktadır. Yönetmeliğe göre “halk sağlığı riski”, uluslararası düzeyde yayılabilecek veya ciddi ve doğrudan bir tehlike gösterebilecek durumlar başta olmak üzere, insan sağlığını olumsuz yönde etkileyebilecek kimyasal, biyolojik, radyolojik ve nükleer bir olay ihtimalini ifade eder.

Özellikle kamu düzeni, kamu güvenliği gibi sebeplerle ülkeye girişin yasaklanması, niteliği itibarıyla idareye takdir yetkisi tanınmasını doğal kılan bir konu olarak görülebilir³⁰⁸. Ancak yine de yabancıların bu sebeplere bağlı olarak Türkiye'ye girmesinde sakınca olup olmadığının belirlenmesinde oldukça titiz davranılmalı, sakıncalı olduğuna ilişkin karar somut verilere dayandırılmalıdır³⁰⁹. Ayrıca, aynı durumda bulunan farklı yabancılar hakkında paralel kararlar verilerek uygulamada da yeknesaklık sağlanmalıdır. Aksi halde yalnızca kamu düzeni veya kamu güvenliği sebebiyle bir yabancıların Türkiye'ye girişine izin verilmezken aynı durumdaki başka bir yabancıya izin verilmiş olması hukukî güvenliği ve belirliliği³¹⁰ de zedeleyecektir.

³⁰⁶ Bu hastalıklardan bazıları; ebola, sarı humma, sars, kolera, veba. Dünya Sağlık Örgütü Uluslararası Sağlık Tüzüğü için bkz. World Health Organization, **International Health Regulations**, Second Edition, 2005, (Erişim) http://apps.who.int/iris/bitstream/10665/43883/1/9789241580410_eng.pdf, 22.6.2016.

³⁰⁷ RG. 17.9.2011-28057.

³⁰⁸ Aybay, Dardağan Kibar, s. 120.

³⁰⁹ Danıştay, İstanbul Üniversitesi Tıp Fakültesinden mezun olarak burada asistanlığa başlayan ve bir Türk vatandaşı ile evlenen, Emniyet Genel Müdürlüğü kayıtlarında herhangi bir suç kaydı bulunmayan; ancak Millî İstihbarat Teşkilatı Müsteşarlığının 1983 yılında meydana gelen bombalama eylemlerine karışmış olabilecek yabancı öğrencilere ilişkin listesinde adı geçen yabancı hakkında, gerekli incelemeler yapılmaksızın yalnızca istihbarî nitelikteki bilgilere dayanılarak ülkeye giriş yasağı kararı alınmasının hukuka aykırı olduğuna hükmetmiştir (Danıştay, 10. Daire, 27.01.2000 tarih ve E. 1997, K. 2000/248 sayılı karar).

³¹⁰ “Hukukî güvenlik ile belirlilik ilkeleri, hukuk devletinin önkoşullarındandır. Kişilerin hukukî güvenliğini sağlamayı amaçlayan hukukî güvenlik ilkesi, hukuk normlarının öngörülebilir olmasını, bireylerin tüm eylem ve işlemlerinde Devlete güven duyabilmesini, Devletin de yasal düzenlemelerinde bu güven duygusunu zedeleyici yöntemlerden kaçınmasını gerekli kılar. Belirlilik ilkesi ise yalnızca yasal belirliliği değil, daha geniş anlamda hukukî belirliliği ifade etmektedir. Yasal düzenlemeye dayanarak erişilebilir, bilinebilir ve öngörülebilir gibi niteliksel

Türkiye’ye giriş yasağı dâhil olmak üzere yabancıların ülkeye giriş ve ikametleri ile ilgili karar alma hususunda idareye tanınmış olan takdir yetkisinin sınırları nihaî olarak yargı kararlarıyla belirlenmelidir³¹¹.

Bu noktada, idarenin kamu yararı ve kamu düzeni gibi sebeplerle yabancıların ülkeye girişini yasaklama, vize ya da ikamet izni talebini reddetme, yabancıyı sınır dışı etme gibi kararlarının hükümet tasarrufu³¹² olarak kabul edilip yargı denetimi dışında bırakılıp bırakılamayacağının değerlendirilmesi gerekir. Hükümet tasarrufu ifadesi ile “*hükümetin veya hükümet dışındaki idarî bir kuruluşun, yargı denetimi dışında kalan bazı üst siyasal yönetim etkinlikleri anlatılmak istenir*”³¹³. Hükümet tasarrufu olarak kabul edilen işlemlerin, yargı yerleri tarafından siyasî nitelikleri itibariyle denetlenmedikleri kabul edilmektedir³¹⁴. Danıştay’ın 1961 Anayasası’ndan önceki dönemlerde mukabele-i bilmisil kararlarını, iskân işleri ile ilgili kararları, vatandaşlık işleri ile ilgili kararları ve sınır dışı kararlarını hükümet tasarrufu sayarak açılan davaları reddettiği, ancak daha sonra bu yöndeki içtihadından vazgeçtiği ifade edilmektedir³¹⁵. Ancak hem 1961 Anayasasında³¹⁶ hem de 1982 Anayasasında idarenin her türlü eylem ve işlemlerine karşı yargı yolunun açık olduğu

---

gereklilikleri karşılması koşuluyla, mahkeme içtihatları ve yürütmenin düzenleyici işlemleri ile de hukukî belirlilik sağlanabilir. Hukukî belirlilik ilkesinde asıl olan, bir hukuk normunun uygulanmasıyla ortaya çıkacak sonuçların o hukuk düzeninde öngörülebilir olmasıdır.” 23.12.2015 tarih ve 2015/15 E., 2015/118 K. sayılı Anayasa Mahkemesi Kararı (RG. 07.01.2016-29586).

³¹¹ Aybay, Dardağan Kibar, s. 133.

³¹² Hükümet tasarrufu olarak nitelendirilen işlemler için Anglo-Amerikan ülkelerinde “devlet tasarrufu” (*act of state*), “siyasî meseleler” (*political questions*) ifadelerinin kullanıldığı belirtilmektedir (Gözübüyük, Tan, s. 35).

³¹³ Gözübüyük, Tan, s. 35.

³¹⁴ Çağlayan, *İdarî Yargılama Hukuku*, s. 123.

³¹⁵ Bkz. Gözübüyük, Tan, s. 37-40.

³¹⁶ 1961 Anayasası m. 114/1’in 1971 yılında yapılan değişiklikten önceki hali: “*İdarenin hiçbir eylem ve işlemi, hiçbir halde, yargı mercilerinin denetimi dışında bırakılamaz*”. Bkz. (Erişim) <http://www.anayasa.gov.tr/icsayfalar/mevzuat/anayasalar/1961.html>, 15.01.2017.

düzenlenmiştir³¹⁷. Bu hüküm karşısında artık hükümet tasarrufu anlayışının uygulanma imkânının kalmadığı savunulmaktadır³¹⁸.

Bu açıklamalar neticesinde, ülkeye girişin yasaklanması yönündeki işlemlerin siyasî bir karar olarak nitelendirilip yargı denetimi dışında bırakılamayacağı kanaatindeyiz. Nitekim yukarıda da görüldüğü üzere, yargı yerlerinin bu konudaki işlemleri esasa girerek, takdir yetkisinin hukuka uygun kullanılıp kullanılmadığı bakımından denetlediği görülmektedir.

Danıştay, ülkeye giriş yasağı kararına ilişkin bir davada idarenin takdir yetkisi denetlenebilirliğine ilişkin şu değerlendirmeleri yapmıştır: “(...) idareye, yurda girişine izin verilecek yabancıların tespitine yönelik olarak takdir yetkisi verilmiştir. Ancak söz konusu yetkinin mutlak ve sınırsız olmayıp, eşitlik, kamu yararı ve hizmet gerekleri ile sınırlı olduğunda kuşku bulunmamaktadır. Dolayısıyla, idarece bu yetkiye dayanılarak tesis edilen işlemlerin hukuka uygun olduğundan söz edilebilmesi için, aktarılan ilkelerin gözetilmesi ve hukuken kabul edilebilir gerekçelerin bulunması gerekmektedir.”³¹⁹

C. VİZE ALMA ZORUNLULUĞU

Vize genel olarak, yabancılara giriş yapmak istedikleri ülkenin yetkili makamları tarafından o ülkeye giriş için verilen izni ifade eder³²⁰. YUKK'ta ise vize, “Türkiye’de en fazla doksan güne kadar kalma hakkı tanıyan ya da transit geçişi sağlayan izin” olarak tanımlanmıştır (YUKK m. 3/1- t).

³¹⁷ Ancak Anayasa’da idarenin yargı denetiminden muaf tutulan işlemler ayrıca belirtilmektedir. Örneğin: Cumhurbaşkanının tek başına yapacağı işlemler (m. 125/2), Yüksek Askeri Şura’nın terfi işlemleri ile kadrosuzluk nedeniyle emekliye ayırma işlemleri (m. 125/2), Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu Kararları (meslekten çıkarma cezasına ilişkin olanlar hariç) (m. 159/10). Bu işlemler hakkında detaylı bilgi için bkz. Çağlayan, *İdarî Yargılama Hukuku*, s. 184-195.

³¹⁸ Gözübüyük, Tan, s. 41. Aksi yönde görüşe göre ise “hükümet etme işlevi”, “politik işler” gibi adlar altında idarenin yargı denetiminden bağışık işlemleri bulunmaktadır (İl Han Özay, *Günışığında Yönetim*, 4. Baskı, Alfa Yayınları, İstanbul, 2002, s. 341). Çağlayan, mevcut durumda, hükümet tasarrufu olarak nitelendirilebilecek işlemlerin olup olmadığı hususunda farklı görüşleri aktarmaktadır (Çağlayan, *İdarî Yargılama Hukuku*, s. 124, 125).

³¹⁹ Danıştay 10. Daire, 22.06.2011 tarih ve E. 2010/12954, K. 2011/2485, T. 22.06.2011.

³²⁰ Çiçekli, *Yabancılar ve Mülteci Hukuku*, s. 87; Doğan, *Türk Yabancılar Hukuku*, s. 41.

Yabancıların Türkiye'ye yasal olarak giriş yapabilmeleri için pasaport gösterme zorunluluğuna ek olarak, vize alma zorunlulukları bulunmaktadır. YUKK m. 11/1'e göre, Türkiye'de doksan güne kadar olacak olan yabancıların vatandaşı oldukları veya yasal olarak bulundukları ülkedeki konsolosluklardan geliş amaçlarını da belirten vize almaları zorunludur. Doksan günden fazla kalacak olan yabancıların ise ikamet izni almaları gerekmektedir (YUKK m. 19).

Vize veya vize muafiyetinin sağladığı kalış süresi, her yüz seksen günde doksan günü geçemez³²¹. Şöyle ki: Bir yabancıya doksan gün süreli vize verilmiş ise bu yabancının, vizenin sağladığı doksan günlük kalış hakkını vizenin verildiği tarihten itibaren yüz seksen gün içinde kullanması gerekir. Yabancı dilerse yüz seksen günlük süre içinde, Türkiye'ye giriş yaptıktan sonra hiç çıkış yapmadan tek seferde doksan gün kalarak vizenin sağladığı kalış hakkını kullanabilir. Dilerse de yüz seksen gün içinde birden fazla giriş-çıkış yaparak doksan günlük kalış hakkını parçalar halinde kullanabilir. Ancak vizenin verildiği tarihten itibaren yüz seksen gün geçtikten sonra artık vizenin geçerliliği kalmaz. Böyle bir süre kısıtlaması getirilmesindeki amaç, vizenin sağladığı kalış hakkının, sınırlardan farklı zamanlarda giriş-çıkış yapmak suretiyle uzun süre Türkiye'de kalmak amacıyla kötüye kullanılmasının, bir nevi ikamet izni kurallarının dolanılmasının önüne geçmektir³²². Her yüz seksen günde doksan gün uygulaması başka ülkeler tarafından da uygulanmaktadır³²³. Örneğin, diplomatik, hizmet damgalı ve hususî damgalı pasaport sahibi Türk vatandaşları yüz seksen gün içinde doksan günü aşmamak kaydıyla Orta

³²¹ Şu yabancılar bu uygulamanın kapsamı dışındadır: “a) Türkiye’de geçerli ikamet ya da çalışma izni bulunanlar b) 29.5.2009 tarihli ve 5901 sayılı Türk Vatandaşlığı Kanununun 28 inci maddesi kapsamında olanlar c) Türkiye Cumhuriyeti’nin taraf olduğu ikili veya çok taraflı anlaşmalarla ikamet izninden muaf tutulanlar ç) Türkiye’de görevli diplomasi ve konsolosluk resmi memurları ile bunların eşleri ve bakmakla yükümlü oldukları çocuklarıyla sınırlı olmak üzere, ailelerinden Dışişleri Bakanlığıınca bildirilenler d) Uluslararası kuruluşların Türkiye’deki temsilciliklerinde çalışan ve statüleri anlaşmalarla belirlenmiş olanlar e) Kanunun 50 nci maddesinin birinci fıkrası kapsamında verilen “vatansız kişi kimlik belgesi” sahipleri f) Uluslararası koruma başvurusu çerçevesinde geçerli “kayıt belgesi” veya “uluslararası koruma başvuru sahibi kimlik belgesi” ya da “uluslararası koruma statüsü sahibi kimlik belgesi” bulunanlar g) Kanunun 91 inci maddesi çerçevesinde geçici korunanlar ğ) Ülkemize taşımacılık amaçlı çok girişli vizelerle gelen şoför ve yanındaki yardımcıları h) İskân Kanunu kapsamında Türkiye’ye kabul edilen göçmenler” (YUKK Yönetmeliği m. 10/2).

³²² YUKK m. 11’in gerekçesi için bkz. “Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu Madde Gerekeçleri”, (Erişim) <http://www.goc.gov.tr/files/files/MADDE%20GEREK%C3%87ELER%C4%B0-2.pdf>, 03.11.2016; Çiçekli, “Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanununun Getirdiği Yenilikler”, ed. Ceyda Süral, Ekin Ömeroğlu, **Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanununun Değerlendirilmesi**, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2015, s. 22.

³²³ Erten, s. 14.

Avrupa’da Almanya, Avusturya, İsviçre, Macaristan ve Slovenya’ya yapacakları seyahatlerde vizeden muaftırlar³²⁴.

Vizeler Türkiye’ye giriş için mutlak hak sağlamaz (YUKK m.11/3). Yani bir yabancının Türkiye’ye giriş yapmadan önce vize almış olması, her durumda Türkiye’ye kabul edilmek zorunda olduğu anlamına gelmeyip, ülkeye girişe izin verilmemesi ve ülkeye girişin yasaklanması ile ilgili hükümlerin uygulanmasını engellemez. Örneğin, YUKK m. 7/1-b’ye göre vize süresinin bitiminden itibaren en az altmış gün süreli pasaportu olmayan bir yabancının vizesi bulunmasına rağmen ülkeye girişine izin verilmemektedir. Bir yabancıya vize verildikten sonra ortaya çıkan bir durum nedeniyle yabancının kamu düzeni, kamu güvenliği ya da kamu sağlığı açısından ülkeye girişinin sakıncalı olacağına karar verilirse bu yabancının ülkeye girişi yasaklanabilir (YUKK m. 9/1).

1. Vize Başvurusu ve Vize Vermeye Yetkili Makamlar

Vize başvuruları YUKK m. 11/4’e göre, kural olarak Türkiye Cumhuriyeti Konsolosluklarına yapılır. Yani vize vermeye asıl yetkili makam konsolosluklardır. Ancak, istisnâ hallerde sınır kapılarının bağlı bulunduğu valiliklerce de vize verilebilir. Bazı hallerde Türkiye Cumhuriyeti Büyükelçiliklerinin de vize verme yetkisi bulunmaktadır (YUKK m. 5, m. 6). Vize başvurularının değerlendirilebilmesi için usulüne uygun şekilde yapılması gerekir (YUKK m. 11/4)³²⁵.

a. Konsolosluklar ve Büyükelçilikler Tarafından Verilen Vizeler

Türkiye’de doksan güne kadar kalmak isteyen yabancılara, vize almak için başvuracakları konsolosluklar, vatandaşı oldukları ya da yasal olarak bulundukları Türkiye Cumhuriyeti Konsolosluklarıdır (YUKK m. 11/1). Konsolosluklar vize başvurularını Genel Müdürlüğe iletir ve Genel Müdürlük başvuruları sonuçlandırarak konsolosluklara bildirir (YUKK Yönetmeliği m. 12/5). Konsolosluklara yapılan başvuruların doksan gün içinde sonuçlandırılması gerekir (YUKK m. 11/1).

³²⁴ Bkz. “Türk Vatandaşlarının Tabi Olduğu Vize Uygulamaları”, (Erişim) <http://www.mfa.gov.tr/turk-vatandaslarinin-tabi-oldugu-vize-uygulamalari.tr.mfa>, 27.12.2016.

³²⁵ Vize başvurularına ilişkin usul ve esaslar YUKK Yönetmeliği’nin 12. maddesinde düzenlenmektedir.

Yabancı ülke diplomatlarına ise Türkiye Cumhuriyeti Büyükelçilikleri tarafından re'sen vize verilebilir. Büyükelçilikler, ülke menfaatleri göz önünde bulundurularak vize verilmesinde yarar görülen yabancılara da, istisnaî olarak re'sen vize verebilir. Bu amaçla verilen vizeler, genel vize verme usulüne uygun şekilde hem İçişleri Bakanlığına hem de Dışişleri Bakanlığına hemen bildirilir. Bu vizeler harca tabi değildir (YUKK m. 11/5 ve 6). Büyükelçilikler tarafından verilen vizelerin diğer vizelerden farkı ilgili yabancının talebine bağlı olmaksızın verilmiş olmalarıdır.

b. Sınır Kapılarında Verilen Vizeler

Sınır kapılarında verilen vizeler Kanunda ayrı bir madde ile düzenlenmiş olup istisnaî nitelik taşımaktadır. Bu vizeler, vize almadan sınır kapılarına gelen yabancılara, süresi içinde Türkiye'den ayrılacaklarını belgelemeleri halinde verilir (YUKK m. 13/1). Vizenin, konsolosluklardan alınmasının kural olması sebebiyle ve sınır kapılarında vize uygulamasının istisnaî niteliğinin korunabilmesi amacıyla hangi hallerde sınır kapılarında vize verilebileceği YUKK Yönetmeliği m. 15/1'de³²⁶ tek tek sayılmıştır³²⁷.

Sınır vizelerini vermeye yetkili makam sınır kapılarının bağlı olduğu valiliklerdir; ancak valilikler bu yetkilerini sınırda görevli kolluk birimine devredebilirler (YUKK m. 13/2). Sınır vizesinin verilmesinde, insani nedenlere bağlı

³²⁶ Bu maddeye göre sınır kapılarında vize verilebilecek istisnaî haller şunlardır: “a) Yabancı³²⁷nın yasal olarak bulunduğu ülkede konsolosluk bulunmaması veya vize işlemlerinin konsolosluk üzerinden gerçekleştirilememesi b) Yabancı³²⁷nın veya Türkiye'deki eşi ve yakın akrabalarının hastalığı, ölümü veya kaza gibi mücbir sebeplerinin bulunması c) Yabancı³²⁷nın geri gönderilmesinde sağlık durumu yönünden risk görüldüğünün ilgili birimlerce bildirilmesi ç) Yabancı³²⁷nın ulusal ve uluslararası bilimsel, ekonomik, kültürel ve ticari etkinliklere katılmak amacıyla gelmesi d) Deniz limanlarına gelen ticari gemi mürettebatının ülkesine veya başka bir ülkeye devam etme veya aynı limanda başka bir gemiye katılma zorunluluğunun ortaya çıkması e) Yabancıya sınır kapısında vize verilmesine ihtiyaç duyulduğunun kamu kurum ve kuruluşları tarafından bildirilmesi.”

Bakanlar Kurulunca farklı bir süre belirlenmediği sürece, birinci fıkranın (d) bendinde belirtilen durumlarda en fazla yetmiş iki saate kadar, diğer bentlerde sayılan hallerde en fazla on beş güne kadar kalış hakkı sağlayan vize verilir (YUKK Yönetmeliği m. 15/3).

³²⁷ Yakan, istisnaî hallerin düzenlenmesi gerekliliğini şöyle ifade etmiştir: “Türkiye'nin sınır kaplarındaki özellikle bandrol vize uygulamasının 90'lı yıllarda başlaması ve son 15 yılda hızla yaygınlaşması, sınır kapılarının vize ofislerine dönüşmesine sebep olmuş ve bu uygulamanın çağdaş ülkelerde rastlanılmayan bir durum olması nedeniyle de AB ilerleme raporlarında eleştiri konusu edilmiştir. 6458 sayılı Yasa ile sınır kapılarına vize almadan gelen yabancılara, istisnaî olarak sınır vizesi verilebilmesi düzenlenmiştir.(...) İstisnai hallerin ikincil bir düzenleme ile belirlenmesi halinde çağdaş bir uygulamaya geçileceği değerlendirilmektedir.” Bkz. Birol Yakan, *Uluslararası Seyahat ve Vize Anlaşmaları- Türkiye'nin Vize Politikası ve Uygulamaları*, Nobel Yayıncılık, Ankara, 2015, s. 6.

olarak sağlık sigortası şartı aranmayabilir³²⁸ (YUKK m. 13/3). Sınır vizesinin Türkiye’de sağladığı kalış süresi, Bakanlar Kurulunca farklı bir süre belirlenmediği sürece, on beş günden fazla olamaz (YUKK m. 13/2).

c. E-Vize Uygulaması

Vize başvuruları, Yönetmeliğe göre elektronik ortamda da alınabilir (YUKK Yönetmeliği m. 12/1). Ancak uygulamaya bakıldığında bu durumun tüm vize başvuruları için geçerli olmadığı görülmektedir.

Ülkemizde e-vize uygulaması³²⁹ 17 Nisan 2013 tarihinde başlatılmış olup konsolosluklardan verilen vizeler ile sınır kapılarında verilen vizelere alternatif oluşturmaktadır. Bu uygulama yalnızca Türkiye’ye turistik veya ticari amaçlarla yapılacak seyahatler için geçerli olmaktadır. Örneğin çalışma vizesi veya öğrenci vizesine elektronik ortamda başvurulamamaktadır. E-vize uygulamasından belirli ülkelerin vatandaşları, her ülkeye göre belirlenen bazı şartları taşımaları halinde yararlanabilmektedirler³³⁰. E-vizeden yararlanmak isteyen yabancılar T.C. Elektronik Vize Başvuru Sistemine gerekli bilgileri girmek ve kredi kartı ya da banka kartı ile e-vize harcını ödemek suretiyle başvuru yapabilirler. Başvurunun tamamlanmasının ardından, e-vize belgesi herhangi bir sıkıntının yaşanmaması için başvuranın e- posta adresine de gönderilir. Sınır kapılarındaki belge kontrol görevlileri de yabancının e-vizesini sistemden görebilmektedir. E-vizenin, hem yabancıları Türkiye’yi turistik ya da ticari amaçlarla seyahat etmeye teşvik etmek hem de özellikle sınır kapılarında yaşanan yoğunluğu azaltmak adına, çağın gereklerine uygun ve faydalı bir uygulama olduğu söylenebilir.

³²⁸ YUKK Yönetmeliği m. 15/2’de de bu hükme yer verilmiş ancak “insani nedenler” ifadesi yerine “mücbir sebepler” ifadesi kullanılmıştır.

³²⁹ E-vize uygulaması hakkında detaylı bilgi için bkz. (Erişim) <https://www.evisa.gov.tr/tr/info/e-vize-nedir/>, 03.11.2016.

³³⁰ Şu an 105 ülkenin vatandaşları 30 güne kadar ya da 90 güne kadar ikamet süreli e-vize alabilmektedir. Vatandaşları 30 gün süreli e- vize alabilecek ülkelerden bazıları: Ermenistan, Çin Halk Cumhuriyeti, Güney Kıbrıs Rum Yönetimi, Fiji, Endonezya, Mauritius, Meksika, Surinam, Tayvan, Doğu Timor, Güney Afrika Cumhuriyeti. Vatandaşları e-vize alabilecek ülkelerin tam listesi için bkz. (Erişim) <https://www.evisa.gov.tr/tr/info/hangi-ulke-vatandaslari-e-vize-alabilir/>, 03.12.2016. Ayrıca süreler ve şartlar için bkz. (Erişim) <http://www.mfa.gov.tr/yabancilarin-tabi-oldugu-vize-rejimi.tr.mfa>, 03.12.2016.

2. Vize Türleri

Vizeler, mutlaka yabancınn Türkiye'ye geliş amacını belirtir şekilde düzenlenir (YUKK m. 11/1). Geliş amacına göre vize türleri ise YUKK'ta değil YUKK Yönetmeliğinde düzenlenmiştir. Yönetmeliğin 11. maddesine göre vize türleri şunlardır:

a) Turizm vizesi: Türkiye'ye turistik veya resmi ziyaret, iş görüşmesi, konferans, seminer, toplantı, festival, fuar, sergi, sportif etkinlik, kültürel ve sanatsal etkinlik gibi amaçlarla gelmek isteyen yabancılara verilir.

b) Transit vize: Türkiye'ye herhangi bir sınır kapısından girerek belirlenen süre içinde Türkiye'den geçiş yapmak isteyen yabancılara verilecek transit vize ile belirlenen geçiş süresi, vizenin geçerlilik süresi içinde sınır kapısından her girişte yeniden başlar.

c) Havalimanı transit vizesi: Türkiye'ye giriş yapmaksızın sadece hava sınır kapısından geçiş yapmak isteyen yabancılara verilir.

YUKK m. 14'e göre, Türkiye'den transit geçecek yabancılara, havalimanı transit vizesi şartı getirilebilir. Havalimanı transit vizeleri, en fazla altı ay içinde kullanılmak üzere konsolosluklar tarafından verilir. Havalimanı transit vizesi istenecek yabancılar, Bakanlık ve Dışişleri Bakanlığınca müştereken belirlenir.

ç) Eğitim vizesi: Türkiye'ye eğitim, öğrenim, staj, kurs, öğrenci değişim programı, Türkçe dil kursuna katılma amacıyla gelmek isteyen yabancılara verilir.

d) Çalışma vizesi: Türkiye'ye 29.08.2003 tarihli ve 25214 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan Yabancıların Çalışma İzinleri Hakkında Kanunun Uygulama Yönetmeliğinin 55. maddesi kapsamındaki çalışma izninden muaf olan yabancılar ile bu kapsamda olmayan ve çalışma amacıyla gelmek isteyen yabancılara verilir³³¹.

³³¹ 27.02.2003 tarih ve 4817 sayılı Yabancıların Çalışma İzinleri Hakkında Kanun (YÇİHK) (RG. 06.03.2003- 25040) , 28.07.2016 tarih ve 6735 sayılı Uluslararası İşgücü Kanunu'nun (RG. 13.08.2016- 29800) 27. maddesinin yedinci fıkrası ile yürürlükten kaldırılmıştır. Buna bağlı olarak YÇİHK'nin Uygulama Yönetmeliğinin de kanunî bir dayanağı kalmamıştır. Uluslararası İşgücü Kanununun uygulanmasına ilişkin çıkarılacak Yönetmeliğinin ardından, YUKK Yönetmeliği m. 11/1-d hükmünde de gerekli güncellenin yapılması gerekmektedir.

YUKK m. 12/1-b gereği Türkiye'ye giriş yapacağı tarih itibariyle geçerli çalışma izni bulunan yabancılar vizeden muaf olduklarından, çalışma vizesinin yalnızca Türkiye'ye giriş yapmadan önce çalışma izni almamış olan ve Türkiye'ye çalışmak amacıyla giriş yapmak isteyen yabancılar için zorunlu olduğu anlaşılmaktadır. Yani, mevcut çalışma izni bulunan bir yabancının ayrıca çalışma vizesi almasına gerek görülmemektedir³³².

e) Resmi görev vizesi: Resmi göreve atanan veya diplomatik kurye olarak görevlendirilen yabancılara verilir.

f) Diğer vizeler: Türkiye'ye, yukarıda belirtilen amaçlar dışında kalan ve arkeolojik kazı, araştırma, film veya belgesel çekimi, tedavi, refakat, aile birleşimi, insani yardım, taşımacılık gibi amaçlarla gelmek isteyen yabancılara verilir.

3. Vize Muafiyeti

Vize muafiyeti, yabancının vize almaksızın bir ülkeye giriş yapabilmesi ve kendisine tanınan süre dâhilinde o ülkede yasal olarak bulunabilmesi anlamına gelir³³³. Vize muafiyeti halleri doğrudan bir kanun hükmünden kaynaklanabileceği gibi, ülkeler arasında imzalanmış andlaşmalardan da kaynaklanabilir.

Kanunda bazı yabancılara kesin olarak vize muafiyeti tanınırken, bazı yabancılara idarenin takdirine bağlı olarak vize muafiyeti tanınmaktadır³³⁴. Zira YUKK m. 12'de "vize şartı aranmaz" ve "vize şartı aranmayabilir" şeklinde iki ayrı ifade kullanılmıştır. YUKK m. 12/1 ve YUKK Yönetmeliği m. 13/1'e göre aşağıda sayılan yabancılarda, ülkeye girişte vize şartı aranmaz; yani bu kişilerin ülkeye girişi vize almamış olmaları sebebiyle engellenemez:

---

³³² TBMM, 26. Yasama Dönemi, 1. Yasama Yılı, Uluslararası İşgücü Kanunu Tasarısı (1/727) ve Sağlık, Aile, Çalışma ve Sosyal İşler Komisyonu Raporu, Genel Gerekçe, (Erişim), <https://www.tbmm.gov.tr/sirasayi/donem26/yil01/ss403.pdf>, 15.12.2016.

³³³ Çiçekli, *Yabancılar ve Mülteci Hukuku*, s. 89.

³³⁴ Nuray Ekşi, *Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu (Tasarısı)*, Beta Yayınevi, İstanbul, 2012, s. 146.

a) Türkiye Cumhuriyeti'nin taraf olduğu andlaşmalarla ya da Bakanlar Kurulu kararıyla vizeden muaf tutulan ülkelerin vatandaşları³³⁵.

Türkiye, taraf devletler arasında vize zorunluluğunu kaldıran pek çok uluslararası andlaşmaya imza atmıştır. Bunlardan birisi, 13 Aralık 1957 tarihinde kabul edilen, taraf devletler arasında vize muafiyetini öngören Avrupa Konseyine Üye Ülkeler Arasında Kişilerin Dolaşımını Düzenleyen Kurallara Dair Avrupa Sözleşmesi'dir³³⁶. Türkiye bu sözleşmeye 1961 yılında taraf olmuştur³³⁷.

Bu sözleşmenin 1. maddesi uyarınca taraf devlet vatandaşları, diğer taraf devlet ülkelere süresi üç ayı geçmeyen ve kazanç sağlama amacı gütmeyen seyahatleri için vizesiz olarak giriş yapabilirler³³⁸. Fakat aynı sözleşmenin 7. maddesine göre taraf devletler bu sözleşmeyi, kamu düzeni, kamu sağlığı ve kamu güvenliği sebepleriyle diğer taraf devletler ya da bunlardan bazılarına karşı geçici olarak yürürlükten kaldırabilirler. Bu hükme dayanarak Alman hükümeti, *“vize aranmadığı için çok sayıda kaçak Türk işçisinin Almanya'ya gelmesi ve aslı olmayan iltica taleplerinin çoğalmasının ülkenin kamu düzenini ve kamu güvenliğini bozduğunu”*³³⁹ ileri sürerek Türk vatandaşları açısından vize muafiyetini 5 Ekim 1980 tarihinden itibaren geçici olarak kaldırdığını bildirmiştir. Almanya'nın ardından Fransa, Belçika, Hollanda, Lüksemburg, İsviçre, İngiltere, Avusturya, İtalya ve İspanya da farklı tarihlerden itibaren, 7. maddedeki hakka dayanarak Türk vatandaşlarına karşı vize muafiyetini kamu düzeni gerekçesi ile geçici olarak yürürlükten kaldırdığını bildirmiştir³⁴⁰. Bunun sonucunda Türk vatandaşlarının

³³⁵ YUKK m. 18'e göre Bakanlar Kurulu, pasaporta ve vizeye dair işlemlerin belirlenmesine ilişkin anlaşmalar yapmaya ve gerek gördüğü hallerde bazı devletlerin vatandaşları için vize zorunluluğunu tek taraflı olarak kaldırmaya, vizelerin harçtan muaf tutulması da dâhil olmak üzere vize kolaylığı getirmeye ve vize sürelerini belirlemeye yetkilidir.

³³⁶ Sözleşme metni için bkz. (Erişim) <http://www.uhdigm.adalet.gov.tr/sozlesmeler/coktarafli-soz/ak.html>, 03.01.2017.

³³⁷ Türkiye bu sözleşmeyi 25.05.1961 tarihinde onaylamış, sözleşme 01.06.1961 tarihinde yürürlüğe girmiştir (RG. 01.12.1961-10972).

³³⁸ Daha önce değinildiği üzere, bu sözleşmenin 1. maddesine göre taraf devlet vatandaşları aynı zamanda geçerli pasaport olmaksızın, kimlik belgesi, süresi geçmiş kimlik belgesi ve süresi geçmiş pasaportlarla da taraf devlet ülkelere giriş yapabilirler.

³³⁹ Çelikel, Gelgel, s. 89.

³⁴⁰ Taraf devletlerin sözleşme hakkındaki çekince ve beyanları için bkz. “Reservations and Declarations for Treaty No: 025, European Agreement on Regulations governing the Movement of Persons between Member States of the Council of Europe”, (Erişim) https://www.coe.int/en/web/conventions/full-list/-/conventions/treaty/025/declarations?p_auth=Gd5ZnIWx,

anılan ülkelere vizesiz seyahat imkânı ortadan kalkmıştır³⁴¹. Her ne kadar bir devletin yabancıların ülkeye girişi hususunda şartlar koyma hatta yabancıları ülkesine kabul etmeme yetkisi uluslararası hukukça kabul edilmiş olsa da Türkiye'ye yönelik bahsi geçen vize uygulamalarının siyasî, sosyal ve özellikle ekonomik sebeplere dayandığı ve hukukî gerekçelerinin tartışmalı olduğu düşünülmektedir³⁴².

Türkiye'nin taraf olduğu vize muafiyetine ilişkin hükümler içeren uluslararası andlaşmalardan birisi de Kuzey Atlantik Andlaşmasına Taraf Devletler Arasında Kuvvetlerinin Statüsüne Dair Sözleşme'dir³⁴³. Bu sözleşmenin 3. maddesine göre bir kuvvetin mensupları, kabul eden devletin ülkesine girerken veya bu ülkeyi terk ederken pasaport ve vize kontrolünden muaf tutulacaklardır. Sözleşmede "kuvvet" kavramı ise *"Bir âkit tarafın resmi vazife ile diğer bir âkit tarafın Kuzey Atlantik Anlaşması sahası içindeki ülkesinde bulunan kara, deniz veya hava silahlı kuvvetlerine mensup personeli"* olarak tanımlanmıştır (m. 1-a).

Taraf devletler arasında vize muafiyetini öngören iki taraflı andlaşmalara³⁴⁴ örnek olarak ise 8 Mayıs 1992 tarihinde Türkiye ile Arjantin arasında kabul edilen vize muafiyeti anlaşması³⁴⁵ gösterilebilir. Bu anlaşmaya göre geçerli millî pasaport sahibi taraf devlet vatandaşları, vize alma zorunluluğundan muaf olarak diğerinin ülkesine girebilir ve o ülkede üç ay süre ile kalabilirler (m.1, m. 2). Vize muafiyetinden yararlanabilmek için seyahatin turistik amaçlı yapılmış olması gerekir

---

05.11.2016. Türkiye'ye karşı vize muafiyetinin geçici olarak kaldırıldığı beyan edilse de bugüne değin yukarıda anılan devletler tarafından vize muafiyetinin yeniden tanındığına ilişkin herhangi bir bayanda bulunulmadığını ilave etmek gerekir.

³⁴¹ Aybay ve Dardağan Kibar'a göre; *"Batı Avrupa ülkelerinin başlattığı Türk vatandaşlarına zorunlu vize uygulaması, Sözleşmenin Türkiye'ye karşı topluca ve tek yanlı olarak fiilen yürürlükten kalkması sonucunu doğurmuştur"* (Aybay, Dardağan Kibar, s. 119).

³⁴² Çelikel, Gelgel, s. 92.

³⁴³ Bu sözleşmeye ilişkin 10.03.1954 tarih ve 6375 sayılı Onay Kanunu ve sözleşme metni için bkz. RG. 20.03.1954-8663.

³⁴⁴ Şu an Türkiye'nin vatandaşlarına 30 gün, 60 gün ve 90 gün süreye kadar (KKTC vatandaşlarına süresiz olmak üzere) vize muafiyeti tanıdığı ülke sayısı 80'dir. Bu ülkelerin tam listesi için bkz. (Erişim) <http://www.mfa.gov.tr/yabancilarin-tabi-oldugu-vize-rejimi.tr.mfa>, 20.12.2016. Türkiye'nin imzalamış olduğu iki taraflı sözleşmeler ile vatandaşlarına 90 gün süreli vize muafiyeti tanıyan bazı ülkeler şöyledir: Arjantin, Andora, Belize, Bolivya, Moldova, El Salvador, Ekvator, Guatemala, Brezilya, Honduras, Malezya, Singapur. Tüm sözleşmeler için bkz. Yakan, s. 19-577.

³⁴⁵ 08.05.1992 tarihinde imzalanan bu anlaşmanın onaylanması 31.08.1992 tarihinde Bakanlar Kurulunca kararlaştırılmıştır. Bu karar ve sözleşme metni için bkz. RG. 23.09.1992-21354.

ve ülkeye girişlerde talep edilmesi halinde maddi durumun yeterli olduğunun ispat edilmesi gerekir (m. 1, m. 2).

Vize muafiyeti, uluslararası bir sözleşmeye dayanmaksızın Bakanlar Kurulu kararı ile tek taraflı olarak da öngörülebilir. Örneğin, 2009 yılında Bakanlar Kurulu kararı ile diplomatik ve hususî pasaport hamili Suudi Arabistan vatandaşlarının Türkiye’ye yapacakları turistik amaçlı seyahatlerinde 90 güne kadar vize muafiyeti tanınmıştır³⁴⁶.

b) Türkiye’ye giriş yapacağı tarih itibarıyla, geçerli ikamet veya çalışma izni bulunan yabancılar vizeden muaftır.

Çalışma izni muafiyeti³⁴⁷ ve ikamet izninden muafiyet sağlayan belgesi bulunanlar da vizeden muaftırlar (YUKK Yönetmeliği m. 13). Çalışma izni muafiyeti, çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığınca resmi bir belge şeklinde düzenlenen ve geçerlilik süresi içinde yabancıya Türkiye’de çalışma izni almaksızın çalışma ve ikamet hakkı veren muafiyeti ifade eder (Uluslararası İşgücü Kanunu m. 3/1- ).

c) Pasaport Kanunu’nun 18. maddesine göre verilmiş ve geçerliliklerini yitirmemiş yabancılar mahsus damgalı pasaport sahibi yabancılar vizeden muaftır.

 ) Türk Vatandaşlığı Kanununun 28. maddesi kapsamında olduğu anlaşılan yabancılar da vize muafiyeti kapsamındadır.

Bu yabancılar çalışmamızın ilk bölümünde yer verildiği üzere kısaca “mavi kart sahibi yabancılar” olarak adlandırılmaktadır³⁴⁸. Mavi kart sahibi yabancılar doğumla Türk vatandaşı olup da çıkma izni almak suretiyle Türk vatandaşlığını kaybeden ve bunların üçüncü dereceye kadar altsoylarıdır (TVK m. 28/1).

³⁴⁶ 17.12.2009 tarih ve 2009/15716 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı (RG. 09.01.2010-27457).

³⁴⁷ YUKK Yönetmeliği m. 13/1-b’de “ alışma izni muafiyet teyit belgesi” ifadesi kullanılmaktadır. Ancak Uluslararası İşgücü Kanunu’nun 26. maddesine göre diğer mevzuatta yer alan “ alışma izni muafiyet teyit belgesi” veya “ alışma izni muafiyet belgesi” ibarelerinden bu Kanunda yer alan “ alışma izni muafiyeti” anlaşılr.

³⁴⁸ Ekşi, *Yabancılar ve Uluslararası Koruma Hukuku*, s. 63.

d) İskân Kanunu kapsamında göçmen belgesi sahibi olanlar da vize muafiyeti kapsamındadır (YUKK Yönetmeliği m. 13/1-e).

YUKK m. 12/2’de ise yetkili makamların takdirine bağlı olarak vize şartından muaf tutulabilecek yabancılar düzenlenmiştir. Bunlardan ilki mücbir nedenlerle, Türk hava ve deniz limanlarını kullanmak zorunda kalan taşıtlardaki yabancılardan liman şehrine çıkacak kişilerdir (YUKK m. 12/2-a). Bu kişilerin vizesiz olarak ülkeye girişlerine izin verecek makam valiliklerdir. Bu izin, on beş gün süre ile geçerli olup mücbir nedenin ortadan kalkması ile sona erer (YUKK Yönetmeliği m. 14/1). Örneğin, yolculuk sırasında beklenmedik bir arıza veren ve uzun süre yolculuk yapması halinde batma riski bulunan bir yolcu gemisinin Türkiye limanlarından birine demirlediği, gemideki arızanın giderilmesi uzun zaman alacağından yolcuların liman şehrinde konaklanması gerektiği varsayıldığında bu kişilerden vize sorulmaması yerinde olacaktır.

Yetkili makamın takdirine bağlı olarak vizeden muaf tutulabilecek diğer yabancılar ise, deniz limanlarına gelip yetmiş iki saati geçmemek kaydıyla, liman şehrini veya civar illeri turizm amaçlı gezecek olanlardır (YUKK m. 12/2-b). Bu yabancıların da ülkeye girişine izin verecek makam valiliklerdir (YUKK Yönetmeliği m. 14/3).

4. Vize Verilmeyecek Yabancılar

Vize verilmeyecek yabancılar hakkındaki düzenleme YUKK ile getirilen önemli yeniliklerden birisidir³⁴⁹. Pasaport Kanunu’nda ve YİSHK’te böyle bir düzenleme yer almamaktaydı.

YUKK m. 15/1’de hangi yabancılara vize verilmeyeceği tek tek sayılmıştır. Bu düzenleme ile aslında, vize almanın şartları düzenlenmiştir. Daha önce de bahsedildiği üzere, vize verilmeyecek yabancılar aynı zamanda YUKK m. 7/1-c gereğince Türkiye’ye girişine izin verilmeyecek yabancılardır. Dolayısıyla vize

---

³⁴⁹ Dardağan Kibar, s. 111.

verilmeyecek yabancılara ilişkin m. 15/1 hükmünün birden fazla konuya ilişkin düzenleme getirdiği söylenebilir³⁵⁰. Vize verilmeyecek yabancılar şunlardır:

a) Talep ettikleri vize süresinden en az altmış gün daha uzun süreli pasaport ya da pasaport yerine geçen belgesi olmayanlar.

Bu yabancılar aynı zamanda, Türkiye'ye girişine izin verilmeyecek yabancılar arasında düzenlenmiştir (YUKK m. 7/1-b).

b) Türkiye'ye girişleri yasaklı olanlar.

Hakkında Türkiye'ye giriş yasağı kararı alınanlar, Türkiye dışında bulunup da kamu düzeni veya kamu güvenliği ya da kamu sağlığı açısından Türkiye'ye girmesinde sakınca görülen yabancılar ve Türkiye'den sınır dışı edilen yabancılardır (YUKK m. 9/1, 2)³⁵¹.

c) Kamu düzeni veya kamu güvenliği açısından sakıncalı görülenler.

Kimlerin kamu düzeni ve güvenliği bakımından sakıncalı olup olmadığının tespiti idarenin takdirindedir. Bu sebeplere dayanılarak vize vermeme hususunda idareye oldukça geniş bir takdir yetkisinin verilmiş olması keyfî uygulamalara yol açabileceği gerekçesiyle eleştirilmektedir³⁵². Buna bağlı olarak, YUKK m. 15/1-c hükmünün kapsamının ve sınırlarının belirsizliğinin yargısal denetimin önemini ortaya koyduğu düşünülmektedir³⁵³. Bu noktada, Danıştay'ın yabancılara ilişkin hususlarda idareye tanınmış olan takdir yetkisinin devletin egemenlik haklarının

³⁵⁰ Açıkgoz, Arner, s. 13; Teksoy, s. 879. Bu hükmün aynı zamanda, ikamet izninin şartlarına işaret ettiğine, ülkeye girişine izin verilmeyecek yabancılar hakkında yukarıda yapılan açıklamalarda değinilmişti. Burada kısaca hatırlatmak gerekirse bir yabancının kısa dönem ikamet izni, aile ikamet izni ve öğrenci ikamet alabilmesi için aranan şartlardan birisi m. 7 kapsamındaki ülkeye girişine izin verilmeyecek yabancılardan olmamaktır (YUKK m. 32/1-b, m. 35/3-d, m. 39/1-b). Ülkeye girişine izin verilmeyecek yabancılar arasında vize verilmeyecek yabancılar da düzenlendiğinden (YUKK m. 7/1-c), ikamet izninin şartlarından biri dolaylı olarak, vize verilmeyecek yabancılardan olmamaktır.

³⁵¹ YUKK m. 9: “Genel Müdürlük, gerektiğinde ilgili kamu kurum ve kuruluşlarının görüşlerini alarak, Türkiye dışında olup da kamu düzeni veya kamu güvenliği ya da kamu sağlığı açısından Türkiye'ye girmesinde sakınca görülen yabancıların ülkeye girişini yasaklayabilir. Türkiye'den sınır dışı edilen yabancıların Türkiye'ye girişi, Genel Müdürlük veya valilikler tarafından yasaklanır (...)”

³⁵² Dardağan Kibar, s. 112, Erten, s. 15; Teksoy, s. 881.

³⁵³ Dardağan Kibar, s. 112.

doğal sonucu olduğu ancak bu yetkinin belirli ilkelere uygun olarak kullanılması gerektiği görüşünde olduğunu hatırlatmak gerekir³⁵⁴.

ç) Kamu sağlığına tehdit olarak nitelendirilen hastalıklardan birini taşıyanlar.

Yabancıya vize verilmeme sebebi herhangi bir hastalık değil, kamu sağlığını tehlikeye düşürecek nitelikte bir hastalıktır. Örneğin Danıştay'ın baktığı bir davaya konu olayda bulaşıcı olan anti HCV (+) hastalığı (Hepatit C virüsü) kamu sağlığını tehdit eden bir hastalık olarak kabul edilmiş ve sınır dışı işlemine konu olmuştur³⁵⁵. Kamu sağlığına tehdit olarak nitelendirilen hastalıkların belirlenmesinde, hastalığın Umumi Hıfzıssıhha Kanununda belirtilen hastalıklardan olup olmadığının yanı sıra Dünya Sağlık Örgütünün Sağlık Tüzüğünde tanımlanan salgın potansiyeli olan hastalıklar ile bulaşıcı veya bulaşıcı parazit hastalıklardan olup olmadığı göz önünde bulundurulur³⁵⁶ (YUKK Yönetmeliği m. 17/2).

Yönetmelikte kamu sağlığına tehdit olarak nitelendirilen hastalıkların belirlenmesinde hangi yolun izleneceği düzenlenmiş olsa da, kamu sağlığının da kamu düzeni ve kamu güvenliği kavramları gibi tartışmaya açık ve muğlak bir kavram olduğu, dolayısıyla sınırlarının daha net çizilmesi gerektiği düşünülmektedir³⁵⁷.

d) Türkiye Cumhuriyeti'nin taraf olduğu andlaşmalar uyarınca, suçluların geri verilmesine esas olan suç veya suçlardan sanık olanlar ya da hükümlü bulunanlar.

Bu konudaki en önemli sözleşme 13 Aralık 1957'de Avrupa Konseyi'nde kabul edilen ve Türkiye'nin de taraf olduğu Suçluların İadesine Dair Avrupa Sözleşmesidir³⁵⁸. Bu sözleşmeye göre, bir fiilin geri vermeye elverişli olabilmesi için

---

³⁵⁴ Bkz. Danıştay 10. Daire, 19.10.1995 tarih ve E. 1993/3535, K. 1995/4616 sayılı karar; Danıştay 12. Daire, 21.04.1978 tarih ve E. 1977, K. 1978/955 sayılı karar.

³⁵⁵ Sınır dışı işleminin iptali istemiyle açılan davayı reddeden ilk derece mahkemesi kararı ve bu kararı onayan Danıştay kararı: 1. İdare Mahkemesi, 29.12.2008 tarih ve E. 2008/831, K. 2008/2518 sayılı karar; Danıştay 10. Daire, 26.04.2013 tarih ve E. 2009/11177, K. 2013/3777 sayılı karar.

³⁵⁶ Bu hususta detaylı bilgiye, Türkiye'ye giriş yasağına ilişkin yapmış olduğumuz açıklamalarda yer verilmiştir.

³⁵⁷ Dardağan Kibar, s. 112; Erten, s. 15.

³⁵⁸ 18.11.1959 tarih ve 7376 sayılı Onay Kanunu ve sözleşme metni için bkz. RG. 26.11.1959-10365.

özetle şu şartları taşıması gerekir: Fiilin her iki devletin (iade talep eden ve iade talep edilen) kanunları uyarınca suç teşkil etmesi, en aşağı bir yıl hürriyeti bağlayıcı cezayı gerektirmesi, iade talep eden ülkede mahkûmiyet kararı verilmişse en aşağı dört ay hürriyeti bağlayıcı cezaya hükmedilmiş olması, siyasî suç, sırf askerî suç niteliğinde olmaması. Aynı zamanda fiil iade talep eden devlette ölüm cezasını gerektiriyor fakat iade talep edilen devlette ölüm cezası bulunmuyor ya da genel olarak tatbik edilmiyorsa, iadenin söz konusu olabilmesi için talep eden devletin ölüm cezasını tatbik etmeyeceğine yönelik garanti vermesi gerekir.

Ulusal mevzuatımızda ise suçluların iadesine dair esaslar Cezai Konularda Uluslararası İşbirliği Kanunu³⁵⁹ ile düzenlenmektedir. Ancak YUKK m. 15/1-d’de “Türkiye Cumhuriyeti’nin taraf olduğu andlaşmalar uyarınca” ifadesi kullanılmıştır. Dolayısıyla suçun geri vermeye esas teşkil edip etmediğine ilişkin değerlendirmede, bu kanun hükümlerinin dikkate alınıp alınmayacağı açık değildir. Bir görüşe göre bu hususta yalnızca Türkiye’nin taraf olduğu uluslararası andlaşmaların dikkate alınması gerekir³⁶⁰.

Kanunda açıkça belirtildiği üzere yabancıya vize verilmemesi için geri vermeye esas teşkil eden suçtan hüküm giymiş olması gerekmez. Böyle bir suçtan dolayı sanık sıfatıyla yargılanıyor olması da yeterlidir³⁶¹.

e) Kalacağı süreyi kapsayan geçerli sağlık sigortası bulunmayanlar.

Hüküm ile amaçlanan hem devletin ekonomik açıdan taşıdığı yükü artırmamak hem de yabancıların Türkiye’de bulunduğu süre zarfında mağduriyet yaşamalarını önlemektir³⁶². Ancak sınır vizelerinin verilmesinde insanî nedenlere bağlı olarak bu şart aranmayabilir (YUKK m. 13/3).

f) Türkiye’ye giriş, Türkiye’den geçiş veya Türkiye’de kalış amacını haklı nedenlere dayandıramayanlar.

³⁵⁹ 23.04.2016 tarih ve 6706 sayılı Kanun (RG. 05.05.2016- 29703) ile 26.09.2004 tarih ve 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu’nun (RG. 12.10.2004- 25611) geri vermeyi düzenleyen 18. maddesi yürürlükten kaldırılmıştır.

³⁶⁰ Teksoy, s. 883.

³⁶¹ Yabancıların sanık ya da hükümlü olduğu ise Türk ceza hukuku kurallarına göre tespit edilir (Dardağan Kibar, s. 112).

³⁶² Teksoy, s. 884.

Vizeler, Türkiye'ye geliş amacını belirtecek şekilde verilir (YUKK m. 11/1). Yabancı'nın muhakkak eğitim, turistik gezi, çalışma, tedavi, araştırma vb. amaçlarla geldiğini belirtmesi ve bu amacın gerçek ve hukuka uygun olması gerekir³⁶³.

g) Kalacağı sürede, yeterli ve düzenli maddi imkâna sahip olmayanlar.

Hükmün amacı, geçerli sağlık sigortası şartı getirilmesindeki amaçla aynıdır. Yabancı'nın yeterli ve düzenli maddi imkâna sahip olup olmadığı belirlenirken destekleyicinin katkısı, banka hesap dökümü, nakit para, seyahat çeki ve maaş bordrosu gibi hususlar dikkate alınabilir (YUKK Yönetmeliği m. 17/3).

ğ) Vize ihlalden veya önceki ikamet izninden doğan ya da 21.07.1953 tarihli ve 6183 sayılı Amme Alacaklarının Tahsil Usulü Hakkında Kanuna³⁶⁴ göre takip ve tahsil edilmesi gereken alacakları ödemeyi kabul etmeyenler veya Türk Ceza Kanununa göre takip edilen borç ve cezalarını ödemeyi kabul etmeyenler.

Yabancı, yukarıda saydığımız nedenlerden bir ya da birden fazlasına bağlı olarak vize verilmeyecek yabancılar kapsamına giriyor olsa da kendisine vize verilmesi mümkün olabilir. Şöyle ki: Eğer bu yabancıya vize verilmesinde yarar görülüyorsa, İçişleri Bakanı'nın onayı ile vize verilebilir (YUKK m. 15/2). “Yabancıya vize verilmesinde yarar görülmesi” ifadesi belirsiz bir ifade olup³⁶⁵ bu ifadenin ne anlama geldiği zaman içinde uygulamaya ve yargı kararlarına bakılarak belirlenebilecektir³⁶⁶.

Vize talebinin reddi işlemleri ilgiliye tebliğ edilmek zorundadır (YUKK m. 17). YUKK yürürlüğe girmeden önce vize verilmeyecek yabancılar kanunda açıkça düzenlenmediği için vize taleplerinin hangi gerekçelerle reddedilebileceği öngörülememekteydi. Bu dönemdeki uygulama ile ilgili olarak, her ne kadar vize taleplerinin reddedilmesi halinde gerekçe gösterme zorunluluğu bulunmasa da, bir idarî işlem söz konusu olduğu için bu işleme karşı yargı yoluna başvurulabileceği ve

---

³⁶³ Teksoy, s. 884.

³⁶⁴ RG. 28.07.1953-8469

³⁶⁵ Yabancıya vize verilmesinde yarar görülmesi idarî makamların tasarrufuna bırakılmış siyasî bir karar olarak değerlendirilmektedir. Bkz. Teksoy, s. 880.

³⁶⁶ YUKK m. 15/2 ile yeni bir düzenleme getirildiğinden bu konuya ilişkin somut bir örneğe ya da yargı kararına ulaşılammıştır.

idarenin vizeyi reddederken kullandığı takdir yetkisinin gerekçelerini sunmasının mahkeme tarafından talep edilebileceği düşünülmektedir³⁶⁷.

5. Vizenin İptali

Bazı sebeplerin varlığı halinde yabancıya verilen vize, vizeyi veren makam ya da valiliklerce iptal edilir. YUKK m. 16'ya göre şu hallerde vize iptal edilir:

- a) Vizenin sahteciliğe konu olduğunun tespit edilmesi,
- b) Üzerinde silinti, kazıntı veya tahrifat yapıldığının anlaşılması,
- c) Vize sahibinin Türkiye'ye girişinin yasaklanması.

Ülkeye girişin yasaklanmış olması vize verilmeme sebeplerindendir. Ancak yasaklılık sebebi, yabancıya vize verildikten sonraki süreçte ortaya çıkmış ise bu durumda verilen vize iptal edilir.

- ç) Yabancınn suç işleyebileceği yönünde kuvvetli şüphe bulunması.

Kanaatimizce, bir kişiye suç işlemediği halde ileride suç işleyebileceği ihtimaline dayalı olarak vize verilmemesinin ne derece hukuka uygun olduğu tartışmaya açıktır. Aynı zamanda, yabancınn suç işleyebileceği yönünde kuvvetli şüphe bulunduğu tespit edilmesi hususunda idareye yetki verilmiş olması da sorun teşkil etmektedir. Çünkü Türk hukukunda, kuvvetli suç şüphesinin varlığını gösteren somut delillerin ve bir tutuklama nedeninin bulunması halinde tutuklama kararı verilebilir. Kişinin suç işlediği yönünde kuvvetli şüphe bulunup bulunmadığına ise tutuklama kararını verecek olan sulh ceza hâkimi ya da kovuşturmayı yürüten mahkeme karar verir³⁶⁸. Bir suçun işlendiğine yönelik kuvvetli şüphenin tespitini dahi mahkemeler

³⁶⁷ Aybay, Dardağan Kibar, s. 115. Ayrıca Aybay ve Dardağan Kibar, kuramsal olarak vize talebinin reddi halinde işlemin iptali için idarî yargıya başvurulabilmesi mümkün olsa da bu hususta bir mahkeme kararına ulaşamadığını ifade etmektedirler (Aybay, Dardağan Kibar, s. 115, dn. 38). Nitekim bu çalışma kapsamında da, vize talebinin reddi işlemine ilişkin tek bir Danıştay kararına ulaşılabilmiştir. Ancak davacının istemi Hollanda Büyükelçiliğinin vize talebinin reddi işleminin iptali olduğu için, olayda Türk idare makamlarınca yapılmış bir işlem olmaması nedeniyle istemin reddine karar verilmiştir. Bkz. Danıştay 10. Daire, 26.02.1992 tarih ve E. 1992/586, K. 1992/697 sayılı karar.

³⁶⁸ Bkz. 04.12.2004 tarih ve 5271 sayılı Ceza Muhakemeleri Kanunu (RG. 17.12.2004) m. 100 ve 101.

yaparken henüz işlenmemiş bir suça yönelik şüphenin tespitinin idarenin takdirine bırakılmasının hukuka uygun olmadığı kanaatindeyiz³⁶⁹.

d) Pasaport veya pasaport yerine geçen belgenin sahte olması veya geçerliliğinin sona ermesi.

Kişinin pasaportunun sahte olduğunun vize verildikten sonra anlaşılması halinde vize iptal edilir. Aksi halde sahte pasaportu olan bir yabancıya zaten vize verilmez.

e) Vize veya vize muafiyetinin amacı dışında kullanılması,

Vize ya da vize muafiyetinin kullanım amacının yasa dışı olması gerekmez. Örneğin, eğitim görmek amacıyla alınan eğitim vizesinin, eğitime devam etmeyerek ticari amaçlarla kullanılması vizenin iptal edilmesine neden olabilir³⁷⁰.

f) Vizenin verilmesine temel olan şartların veya belgelerin geçerli olmadığına anlaşılması,

Örneğin, resmî görev vizesi olarak Türkiye'ye giriş yapan yabancıların resmi görev belgesinin sahte olduğunun anlaşılması halinde vizesi iptal edilir.

g) Vizenin geçerlilik süresi içinde yabancıyla ilgili sınır dışı etme kararı alınması halinde de vize iptal edilir (YUKK m. 16/2).

Yukarıdaki sebeplerden bir ya da birden fazlasının varlığının tespit edilmesi halinde vizenin iptal edilmesi zorunlu olup bu konuda idarenin takdir yetkisi bulunmamaktadır³⁷¹. Zira YUKK m. 16'da “vizeler (...) vizeyi veren makam tarafından iptal edilir” ifadeleri kullanılmıştır. Vize talebinin reddi ya da vizenin iptaline ilişkin işlemlerin ilgiliye tebliğ edilmesi zorunludur (YUKK m. 17).

³⁶⁹ Aynı doğrultuda bir görüş için bkz. Teksoy, s. 887, 888. Bu hükmün ileride keyfi uygulamalara sebep olabileceği yönündeki görüş için bkz. Dardağan Kibar, s. 112.

³⁷⁰ Teksoy, s. 888.

³⁷¹ Teksoy, s. 885.

II. YABANCILARIN TÜRKİYE’DE İKAMETİ

A. İKAMET İZNİ ALMA ZORUNLULUĞU

Türk hukukuna göre yabancıların yasal olarak Türkiye’de belirli bir süreden fazla ikamet edebilmeleri için yetkili makamlardan ikamet izni almaları zorunludur. YUKK m. 3/1-j’ye göre “ikamet izni” Türkiye’de kalmak üzere verilen izin belgesini ifade etmektedir.

Türkiye’de doksan güne kadar kalacak yabancıların, vatandaşı oldukları veya yasal olarak bulundukları ülkedeki konsolosluklardan geliş amaçlarını da belirtecek şekilde vize almaları gerekmektedir (YUKK m. 11/1).

Türkiye’de vizenin veya vize muafiyetinin tanıdığı süreden ya da doksan günden fazla kalacak yabancıların ise ikamet izni almaları zorunludur³⁷². İkamet izni, altı ay içinde kullanılmaya başlanmadığında geçerliliğini kaybetmektedir (YUKK m. 19). Buradaki geçerlilik süresi, Yönetmelikte düzenlendiği üzere yurtdışından alınan ikamet izinleri için geçerlidir (YUKK Yönetmeliği m. 19/5).

1. İkamet İzni Başvurusu

a. Başvurulacak Makamlar

(1). Konsolosluklar

İkamet izni başvuruları kural olarak, yabancıların vatandaşı olduğu veya yasal olarak bulunduğu ülkedeki konsolosluklara yapılır (m. 21/1)³⁷³. Yani kural, ikamet izni başvurularının yurtdışından yapılmasıdır. YUKK yürürlüğe girmeden önce ikamet izni başvuruları Türkiye’deki yetkili emniyet makamlarına yapılmak zorundaydı (YİSHK m. 3/1). Dolayısıyla, yabancıların Türkiye dışından ikamet izni başvurusu yapması mümkün olmadığından öncelikle vize alarak (vize muafiyeti söz

³⁷² Mülga YİSHK’te göre Türkiye’de bir aydan fazla kalacak olan yabancıların ikamet izni almaları gerekmektedir (YİSHK m. 3).

³⁷³ Yönetmeliğin “Geçiş Hükümleri” arasında yer alan geçici madde 1/1’e göre : “Yurt dışından yapılması gereken ikamet izni başvuruları konsolosluklardan alınmaya başlanıncaya kadar valiliklerce alınmaya devam edilir”. 31 Aralık 2014 tarihinden itibaren başvurular konsolosluklardan alınmaya başlamıştır. Bkz. (Erişim) http://www.goc.gov.tr/files/files/sss_yabancilar.pdf, 12.01.2017.

konusu değilse) Türkiye'ye giriş yapmış olması gerekiyordu. YUKK'un getirmiş olduğu düzenleme ile hem bu iki basamaklı süreç kaldırılarak daha kolay bir usul getirilmiş hem de yabancının Türkiye'de ikamet edebilme hususunda engel bir durumunun olup olmadığının, henüz Türkiye'ye giriş yapmadan önce belirlenmesi ve engel bir durum var ise girişinin engellenmesi mümkün kılınmıştır³⁷⁴.

(2). Valilikler

Kural ikamet izni başvurularının yurt dışındaki konsolosluklara yapılması olmakla birlikte, kanunda bazı istisnâ hallerde başvuruların Türkiye içinden de yapılmasına imkân tanınmıştır. Çünkü bazı durumlarda, Türkiye'de hâlihazırda yasal olarak bulunan bir yabancının sırf ikamet izni almak ya da ikamet izinleri arasında geçiş yapmak amacıyla Türkiye dışına çıkması ve gerekli işlemleri yurtdışından yürütmesinin istenmesi mantık dışı görünmektedir.

Türkiye içinden yapılacak başvurular valilikler tarafından alınmaktadır (YUKK m. 22/1). Kanunda başvuruların valiliklere yapılabileceği haller tek tek sayılmış olup, sayılanlar dışında hiçbir sebeple Türkiye içinden yapılan başvurular kabul edilmeyecektir. Elbette ki valiliklere ikamet izni başvurusu yapabilmek için öncelikle ülkeye yasal olarak giriş yapmış olmak gerekir³⁷⁵. Bir yabancının Türkiye'ye hangi şartlar dâhilinde usulüne uygun olarak giriş yapmış olacağı, yukarıda detaylı olarak ele alınmıştır.

İkamet izni başvurularının valiliklere de yapılabileceği haller şöyledir³⁷⁶ (YUKK m. 22):

a) Adlî veya idarî makamların kararlarında veya taleplerinde yabancının Türkiye'de kalması öngörülmüşse, bu durumda ikamet izni başvurusu valiliklere yapılabilir (YUKK m. 22/1-a).

³⁷⁴ Açıkgoz, Arner, s. 12. Ayrıca, Açıkgoz ve Arner bu düzenlemeyi Türkiye'ye düzensiz göçü önleme açısından önemli bir araç olarak görmektedirler.

³⁷⁵ Tiryakioğlu, s. 69.

³⁷⁶ Başvurular valiliklerin bünyesinde bulunan il göç idaresi müdürlüklerine yapılır. Bkz. Göç İdaresi Genel Müdürlüğü Taşra Teşkilatı Kuruluş, Görev ve Çalışma Yönetmeliği m. 5 (RG. 14.11.2013-28821).

b) Yabancı'nın Türkiye'den ayrılmasının makul veya mümkün olmadığı durumlarda, başvuru valiliklere yapılabilir (YUKK m. 22/1-b).

c) Uzun dönem ikamet izni, öğrenci ikamet izni, insanî ikamet izni ve insan ticareti mağduru ikamet izni başvuruları valiliklere yapılabilir³⁷⁷ (YUKK m. 22/1-c, ç, d, e).

ç) Aile ikamet izninden kısa dönem ikamet iznine geçiş yapılmak isteniyorsa, başvuru valiliklere yapılabilir (YUKK m. 22/1-f).

d) Türkiye'de ikamet izni bulunan anne veya babanın Türkiye'de doğan çocukları için yapacağı ikamet izni başvuruları valiliklere yapılabilir (YUKK m. 22/1-g).

e) Geçerli ikamet izninin verilmesine esas olan gerekçenin sona ermesi veya değişikliğe uğramasından dolayı yeni kalış amacına uygun ikamet izni almak üzere yapılacak başvurular, valiliklere yapılabilir (YUKK m. 22/1-ğ). Örneğin, Türkiye'de bilimsel araştırma yapmak amacıyla kısa dönem ikamet izni alan bir yabancı araştırma faaliyeti sona erdikten sonra, Türkiye'de iş kurmaya karar veriyse bu amaçla alacağı kısa dönem ikamet izni için valiliklere başvurabilir.

f) Türkiye'de görevli diploması ve konsolosluk memurları, bunların ailelerinden Dışişleri Bakanlığınca bildirilenler, uluslararası kuruluşların Türkiye'deki temsilciliklerinde çalışan ve statüleri andlaşmalarla belirlenmiş olanlar, Türkiye Cumhuriyeti'nin taraf olduğu andlaşmalarla ikamet izninden muaf tutulanlar, muafiyet halleri sona erdikten sonra da Türkiye'de kalmaya devam etmek istiyorlarsa, en geç on gün içinde ikamet izni almaları gerekir (YUKK m. 20/2). Bu başvuruların valiliklere yapılması gerekir (YUKK m. 22/1-h).

g) Türkiye'de yükseköğrenimini tamamlayarak kısa dönem ikamet iznine geçmek isteyen yabancılar, ikamet izni için valiliklere başvuru yapabilir (YUKK m. 22/1-ı).

---

³⁷⁷ YUKK'ta altı tane ikamet izni türü düzenlenmiştir: Kısa dönem ikamet izni, aile ikamet izni, öğrenci ikamet izni, uzun dönem ikamet izni, insanî ikamet izni, insan ticareti mağduru ikamet izni (YUKK m. 30). Bu izinlerin her biri hakkında detaylı bilgiye çalışmamızın devamında yer verilecektir.

(3). E-İkamet Uygulaması

YUKK Yönetmeliği m. 19/4'te ikamet izni başvurularının, belirlenen usul ve esaslar çerçevesinde elektronik ortamda da alınabileceği düzenlenmiştir. Bu düzenleme kapsamında Göç İdaresi Genel Müdürlüğü tarafından yabancılara ait işlemlerin daha hızlı yerine getirilebilmesi, Türkiye'de yaşayan yabancıların ikamet izni başvurularını, ikamet izinleri arası geçiş başvurularını ve ikamet izinlerinin uzatılması işlemlerini kolayca yapabilmeleri için 18.5.2015 tarihinde Genel Müdürlük tarafından “e-ikamet” uygulaması³⁷⁸ hizmete sunulmuştur.

E-ikamet uygulaması Türkiye içinden yapılabilecek başvurular için geçerlidir. Önemle belirtmek gerekir ki bu uygulama kapsamında yapılan başvurular yine valiliklere yapılmış sayılır. Yani başvurunun yapıldığı makam değişmemekte, yalnızca başvuru usulü değişmektedir.

Bu uygulama ile kısa dönem, uzun dönem, aile ve öğrenci ikamet izinleri için ilk ve geçiş başvuruları yapılabilmektedir. Yabancı, sistem üzerinden başvuru formunu doldurmakta, ardından sistem tarafından randevu gün ve saatini ve diğer bilgileri içerir başvuru formu üretilmektedir. Bu form, randevu gününe kadar yabancıya ülkede yasal olarak kalma imkânı tanımaktadır³⁷⁹. Yabancı, sistem üzerinden alınan randevu gün ve saatinde başvurmuş olduğu İl Göç İdaresi Müdürlüğü'nde bulunması gerekmektedir. Aksi halde yabancı, başvurusu değerlendirmeye alınmamaktadır³⁸⁰.

---

³⁷⁸ E-ikamet sistemine ulaşmak için bkz. (Erişim) <https://e-ikamet.goc.gov.tr>, 24.5.2016.

³⁷⁹ Aynı husus YUKK Yönetmeliğinde de şu şekilde yer almıştır: “ Kanunun Türkiye içinden yapılabilecek ikamet izni başvurularına ilişkin veya ikamet izinlerinin uzatılmasına ilişkin hükümleri çerçevesinde ikamet izni başvurusunu tamamlayanlara ikamet izni müracaat belgesi verilir.” (m. 21/8) “Başvuru sonuçlanıncaya kadar, bu belge Türkiye’de kalma hakkı sağlar.” (m. 21/9-ç).

³⁸⁰ Bu paragrafta yer alan prosedür için bkz. “Türkçe e-ikamet broşürü”, (Erişim) <http://www.goc.gov.tr/files/files/T%C3%BCrk%C3%A7e%20e-ikamet%20BRO%C5%9E%C3%9CR.docx>, 24.5.2016.

E-ikamet uygulamasının hizmete sunulması ile birlikte düzenlenen ikamet izni sayısında artış görülmüştür. 18.5.2015-5.8.2015 tarihleri arasında 73.376 yabancıya ikamet izni verilmiştir. 2014 yılının aynı döneminde bu sayı 45.706 idi. Bkz. (Erişim) http://www.goc.gov.tr/icerik6/E%C4%B0KAMET%20B%C3%9CY%C3%9CK%20%C4%B0LG%C4%B0%20G%C3%96R%C3%96R_350_359_8834_icerik, 24.5.2016.

b. Başvurabilecekler

Kural olarak ikamet izni başvurularının yabancı tarafından bizzat yapılması esastır (YUKK Yönetmeliği m. 21/4). Yabancı adına, eşi, akrabası, arkadaşı ve benzeri kişiler tarafından izni başvurusunda bulunulması mümkün değildir. Ancak bu kuralın iki istisnası vardır. İlk olarak, ikamet izni başvurusu yabancıнын yasal temsilcisi ya da vekâletnameyi haiz avukatı aracılığıyla da yapılabilmektedir (YUKK Yönetmeliği m. 21/4).

İkinci istisna ise YUKK’un bazı maddelerinde değişiklik öngören 28.7.2016 tarih ve 6735 sayılı Uluslararası İşgücü Kanunu³⁸¹ ile 21. maddeye eklenen yedinci fıkrada düzenlenmektedir. Buna göre, artık ikamet izni başvuruları yetkili aracı kurum tarafından da yapılabilecektir. Yine aynı kanun ile YUKK’un “Tanımlar” başlıklı 3. maddesine eklenen (y) bendi ile yetkili aracı kurumun tanımı yapılmıştır. Bu tanıma göre yetkili aracı kurum *“nitelikleri ve görev çerçevesi yönetmelikle belirlenen ve Genel Müdürlük tarafından yetkilendirilen kurum veya kuruluşu”* ifade eder. Yani yabancı adına ikamet izni başvuru işlemlerini yürütebilecek kuruma bu yetki Göç İdaresi Genel Müdürlüğü tarafından verilecektir. Ancak burada bahsedilen yönetmelik henüz çıkarılmadığından, yetkili aracı kurum olabilmenin şartları, bu kurumların yetkileri ve işleyişi gibi hususlar belirsizdir.

Yetkili aracı kurum uygulamasının ikamet izni almak isteyen yabancılar açısından büyük kolaylık sağlayacağı, aynı zamanda hatalı ya da eksik belgeler nedeniyle tekrarlanan başvuru süreçlerinin yetkili makamlar üzerinde yaratmış olduğu yükü azaltacağı kanaatindeyiz. Ancak, ikamet izni almak isteyen yabancıların mağdur olmamaları adına, Genel Müdürlük tarafından yetkilendirilen bu kurumların denetimlerinin düzenli olarak yapılması gerekmektedir.

c. Başvuru İçin Ön şart

YUKK’ta düzenlenen her bir ikamet izni türü için farklı şartlar öngörülmüştür. Ancak tüm ikamet izni türleri için yapılacak başvuruların ön şartı, talep edilen ikamet izni süresinden altmış gün daha uzun süreli pasaport ya da

---

³⁸¹ RG. 13.8.2016-29800. Bu kanun ile YUKK’un 3, 21, 27, 31, 33, 34, 36, 38, 41 ve 105. maddelerinde değişiklik yapılmıştır.

pasaport yerine geçen belgeye sahip olmaktır (YUKK m. 21/2)³⁸². Örneğin bir yabancı 10.05.2016-10.05.2017 tarihleri arasında geçerli olmak üzere kısa dönem ikamet izni talebinde bulunuyorsa, en az 09.07.2017 tarihine kadar geçerli pasaport ya da pasaport yerine geçen belgesinin bulunması gerekir. Bu şart, hem yurt dışında konsolosluklara hem de Türkiye içinde valiliklere yapılacak başvurular için geçerlidir³⁸³.

d. Başvuruların Değerlendirilmesi ve Karar Verecek Makam

İkamet izni başvurusu için gerekli belgeler³⁸⁴ yetkili makamlara teslim edilir. Yabancınn ikamet izni için gerekli olan bilgi ve belgelerinde eksiklik var ise, başvurunun değerlendirilmesi eksiklikler giderilinceye kadar ertelenebilir. Eksik olan bilgi ve belgelerin neler olduğu ilgiliye bildirilir (YUKK m. 21/3). Bu düzenleme, yabancıya eksikliği giderebilme ve böylece izin talebinin reddedilmesini engelleyebilme imkânı tanıdığından olumlu bir gelişme olarak görülmektedir³⁸⁵.

Yabancıya eksikliklerin giderilmesi için bildirim tarihinden itibaren otuz gün süre tanınır. Bu süre içinde eksiklikler giderilmezse başvuru işleminden kaldırılır (YUKK Yönetmeliği m. 22/1). İkamet izni başvurusunu usulüne uygun tamamlayanlara ise ikamet izni müracaat belgesi verilir ve bu belge başvuru sonuçlandırılincaya kadar yabancıya Türkiye’de kalış hakkı sağlar (YUKK Yönetmeliği m. 21/9-ç)³⁸⁶.

Konsolosluklar, yurt dışından yapılan ikamet izni başvurularını görüşleriyle birlikte Göç İdaresi Genel Müdürlüğüne gönderir. Genel Müdürlük, gerekli

---

³⁸² Erten, s. 21.

³⁸³ E-ikamet sisteminde yapılan başvurular için de aynı şart geçerlidir. Zira e-ikamet başvuruları da valilikler bünyesinde yapılmış başvurulardır.

³⁸⁴ Yönetmeliğe göre başvuru için istenecek belgeler Genel Müdürlükçe (Göç İdaresi Genel Müdürlüğü) belirlenerek kurumsal internet sitesinde yayınlanır (m. 21/1). İkamet izni başvurularında ikamet izni başvuru belgesi, pasaport veya pasaport yerine geçen belgenin aslı ve fotokopisi, fotoğraf, yeterli geliri bulunduğunu bildirir beyan, geçerli sağlık sigortası bulunduğunu gösterir belge gibi belgeler istenmektedir. İlk ve geçiş başvurularında ve uzatma başvurularında istenen tüm belgeler için bkz. (Erişim) <https://e-ikamet.goc.gov.tr/Ikamet/IstenenBelgeler>, 23.05.2016.

³⁸⁵ Çörtoğlu Koca, s. 54.

³⁸⁶ İkamet izni müracaat belgesi aynı zamanda, ikamet harçlarını ödediklerini kanıtlamak ve talep ettikleri ikamet izni süresinin içinde olmak kaydıyla, başvuru sahiplerine sınır kapılarından birden fazla çıkış hakkı ve her defasında on beş gün içinde dönmek kaydıyla ülkeye girişte vizeden muafiyet sağlar (YUKK Yönetmeliği m. 21/9-d).

gördüğünde ilgili kurumların görüşlerini de alarak başvuruları sonuçlandırdıktan sonra, ikamet izninin düzenlenmesi ya da başvurunun reddedilmesi için konsolosluga bilgi verir. Başvurular, en geç doksan gün içinde sonuçlandırılır (YUKK m. 21/4). Bu usul Türkiye içinden valiliklere yapılan başvurular için de geçerlidir³⁸⁷. Sonuç olarak, ikamet izni başvurusunun kabul edilip edilmeyeceği hususunda karar verme yetkisi Göç İdaresi Genel Müdürlüğündedir.

e. İkamet İzinlerinin Düzenlenmesi ve Sonraki İşlemler

İkamet izinleri, pasaport veya pasaport yerine geçen belgelerin geçerlilik süresinden altmış gün daha kısa süreli olarak düzenlenmektedir (YUKK m. 23/1). Bu hüküm ikamet izinlerinin verilmesinin ön şartı ile uyumludur. İkamet izinlerinde kalış amacı (aile ikamet izni, öğrenci ikamet izni gibi) belirtilir ve her yabancı için ayrı ikamet izni düzenlenir (YUKK m. 23/1). Örneğin bir aile için müşterek bir ikamet izninin düzenlenmesi mümkün değildir³⁸⁸. İkamet izninin şekli ve içeriği İçişleri Bakanlığı tarafından, ikamet izni yerine geçen çalışma izninin şekli ve içeriği ise İçişleri Bakanlığı ve ilgili kurumlar tarafından birlikte belirlenir (YUKK m.23/1 ve 2).

İkamet izni, vize ya da vize muafiyeti süresinin sona erdiği tarihten itibaren, talep edilmesi halinde başvuru tarihinden itibaren başlatılır. Uzun dönem ikamet izinleri süre belirtilmeksizin, diğer ikamet izinleri süreli olarak düzenlenir³⁸⁹ (YUKK Yönetmeliği m. 23/1- ç ve e).

Konsolosluklar tarafından ikamet izni (ya da çalışma izni) düzenlendikten sonra bu izin ile Türkiye'ye gelen yabancılar, giriş tarihinden itibaren en geç yirmi iş günü içinde adres kayıt sistemine kayıtlarını yaptırmak zorundadırlar (YUKK m.

³⁸⁷ Zira YUKK'un "İkamet izni başvurusu" başlıklı 21. maddesi hem yurt dışından hem yurt içinden yapılan ikamet izni başvurularını kapsar niteliktedir. Aynı zamanda YUKK Yönetmeliği'nin 22. maddesinin başlığı "İkamet izni başvurularının incelenmesi ve sonuçlandırılması" olup, yurt içinden ve yurt dışından yapılan başvurular şeklinde bir ayrıma gidilmemiştir.

³⁸⁸ Çörtoğlu Koca, s. 60.

³⁸⁹ Kısa dönem ikamet izinleri kalış amacına göre 1, 2 ve 5 yıllık sürelerle (YUKK m. 31), aile ikamet izinleri 3 yıl süre ile (YUKK m. 34), öğrenci ikamet izinleri 1 yıl süre ile ya da öğrenim süresi kadar (YUKK m. 38), insanî ikamet izinleri 1 yıl süre ile (YUKK m. 46) ve insan ticareti mağduru ikamet izinleri 30 gün süre ile (YUKK m. 48) verilebilir. Her bir ikamet izni türüne ilişkin sürelerle, çalışmamızın devamında ilgili başlık altında yer verilecektir.

26/2). Yabancınn kayıt için muhtarlığa, emniyet makamlarına değil Türkiye’de ikamet ettiğı nüfus müdürlüğüne başvurusu gerekmektedir³⁹⁰.

f. İkamet İzni Uzatma Başvurusu

Yabancılar Türkiye’de ikamet etmek için ilk defa ikamet izni başvurusunda bulunabilecekleri gibi mevcut ikamet izinlerinin süresini de uzatabilirler. İkamet izinleri valiliklerce uzatılabilir (YUKK m. 24/1). İkamet izni konsolosluklardan alınmış olsa bile, uzatma başvuruları valiliklere yapılır. Uzatma başvuruları yine valiliklerce sonuçlandırılır (YUKK m. 24/4).

Uzatma başvurularının, mevcut ikamet izni süresinin dolmasına altmış gün kalmasından itibaren ve her koşulda ikamet izni süresi dolmadan önce yapılması gerekmektedir. Uzatma başvurusunda bulunan yabancılara ikamet izni süreleri sona ermiş olsa bile, başvuru işlemi sonuçlandırılana kadar Türkiye’de ikamet etme hakkı tanıyan ve harca tabi olmayan bir belge verilir (YUKK m. 24/2).

Uzatılan ikamet izinleri, yasal izin sürelerinin bitim tarihinden itibaren başlatılır (YUKK m. 24/3). Örneğin, 15 Ekim 2014 – 15 Ekim 2015 tarihleri arasında ikamet izni almış olan bir yabancı, ikamet iznini 20 Eylül 2015’te yenilemiş olsa dahi, uzatma 20 Eylül’den değil önceki izin süresinin bitim tarihi olan 15 Ekim 2015’den itibaren başlayacaktır.

YUKK Yönetmeliğı m. 23/1-g’de ikamet izni uzatma başvurularının tıpkı ikamet izni ilk başvuruları ve geçiş başvurularında olduğu gibi elektronik ortamda da alınabileceğı düzenlenmiştir. Yukarıda bahsetmiş olduğumuz e-ikamet uygulaması kapsamında ikamet izni uzatma işlemleri, ilk başvuru ve geçiş işlemlerine göre daha kolay bir usulle yapılmaktadır.

Göç İdaresi Genel Müdürlüğü e-ikamet internet sitesinde yer alan uzatma başvuru formu, yabancı tarafından doldurularak çıktısı alınıp imzalanır. Ardından, sistem tarafından, uzatma süresine göre hesaplanan harç miktarının ve gerekli belgelerin belirtildiğı “ikamet izni müracaat belgesi” üretilir. Yabancı tarafından ikamet izni harcı ve belge bedeli Maliye veznelerine, mal müdürlüklerine veya Gelir

³⁹⁰ Çiçekli, *Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu’nun Getirdiğı Yenilikler*, s. 24.

İdaresi Başkanlığı'nın anlaşmalı olduğu bankalara ödenir. Gerekli belgeler ile ödemelere ilişkin makbuzlar iadeli taahhütlü posta ya da kargo yoluyla uzatma işlemini yapacak İl Göç İdaresi Müdürlüğüne gönderilir. Başvuru, tüm bilgi ve belgelerin İl Göç İdaresi Müdürlüğüne iletildiği tarihte tamamlanmış sayılır. Değerlendirmenin olumlu sonuçlanması halinde ikamet izni belgesi Genel Müdürlükçe basılır ve yabancı tarafından bildirilen adrese gönderilir.

Sistem tarafından üretilen ikamet izni müracaat belgesi, ikamet izni işlemleri sonuçlanıncaya kadar ülkede yasal olarak kalma hakkı sağlar ancak ülkeden çıkış veya ülkeye giriş hakkı vermez. Ülkeye giriş çıkış yapılmak istenmesi halinde ikamet izni müracaat belgesinin il göç idaresi müdürlüklerinden onaylatılması gerekir.

Görüldüğü üzere, ilk başvuru ve geçiş başvurularında sistemden randevu aldıktan sonra il göç idaresi müdürlüklerine gidilmesi gerekirken, uzatma işlemleri il müdürlüklerine gitmeye gerek kalmadan elektronik ortamda yapılabilmektedir.

g. İzin Taleplerinin Reddi, İznin İptali veya Uzatılmaması İşlemleri ve Bu İşlemlere Karşı Başvuru Yolları

Yurt dışından yapılan ikamet izni taleplerinin reddi işlemleri ve bu işlemlerin tebliği konsolosluklar tarafından yapılır (YUKK m. 21/4 ve 6). Türkiye içinden yapılan ikamet izni taleplerinin reddi, izinlerin uzatılmaması veya iptali ile bu işlemlerin tebliği ise valiliklerce yapılır (YUKK m. 25/1).

Valiliklerce yapılan işlemler sırasında, yabancının Türkiye'deki aile bağları, ikamet süresi, vatandaşı olduğu ülkedeki durumu ve çocuğun yüksek yararı gibi hususlar göz önünde bulundurulur ve ikamet iznine ilişkin karar ertelenebilir (m. 25/1). Bu hükmün, başta AİHS olmak üzere, çeşitli uluslararası düzenlemelerle güvence altına alınmış olan hakları ihlal edebilecek uygulamaları önlemek adına yerinde bir düzenleme olduğu düşünülmektedir³⁹¹. Örneğin Türkiye'nin de taraf olduğu 1989 tarihli Çocuk Haklarına Dair Sözleşme'de "çocuğun yüksek yararı ilkesi" benimsenmiştir. Sözleşmenin 3. maddesine göre; "*Kamusal ya da özel sosyal yardım kuruluşları, mahkemeler, idarî makamlar veya yasama organları tarafından yapılan ve çocukları ilgilendiren bütün faaliyetlerde, çocuğun yararı temel*

---

³⁹¹ Erten, s. 23.

düşüncedir”³⁹². Bu hüküm gereğince çocukları doğrudan ya da dolaylı olarak ilgilendiren ikamet iznine ilişkin işlemlerde öncelikle çocuğun yararının düşünülmesi gerekmektedir.

Yukarıdaki sebeplere bağlı olarak ikamet iznine ilişkin kararın ertelenmesi, karar verilmesinin ertelenmesi şeklinde değil kararın icrasının ertelenmesi şeklinde anlaşılmalıdır. Zira YUKK Yönetmeliği m. 22/18’de kararın icrasının ertelenebileceği düzenlenmiştir (m. 22/18)³⁹³.

Her ikamet izni türüne ilişkin ret, uzatmama ya da iptal sebepleri ayrı ayrı maddelerde düzenlenmiştir³⁹⁴ (YUKK m.33, 36, 40, 45, 47, 49). Bu sebeplerden herhangi biri ile ikamet izni başvurusu reddedilenler ile ikamet izni iptal edilenler, altı ay içinde yeniden başvuru yaptıklarında yeni bir ikamet izni talep gerekçesi sunmaları istenir (YUKK Yönetmeliği m. 21/10).

Ancak, son bir yıl içinde yüz yirmi günden fazla süreyle yurtdışında kalmaları nedeniyle kısa dönem ikamet izinleri; son bir yıl içinde yüz seksen günden fazla süreyle yurtdışında kalmaları nedeniyle aile ikamet izinleri; kesintisiz bir yıldan fazla Türkiye dışında kalmaları nedeniyle uzun dönem ikamet izni iptal edilenlerden tekrar başvuru yapmaları halinde yeni bir gerekçe sunmaları istenmez. Bu yabancılardan Türkiye’de bulunanlar iptal kararının tebliğinden itibaren on gün içinde ikamet izni başvurusunda bulunabilirler. Bu sürenin hesaplanmasında yurtdışında geçirilen süreler dikkate alınmaz (YUKK Yönetmeliği m. 21/11 ve 12)³⁹⁵.

---

³⁹² Türkiye, bu sözleşmeyi 14.09.1990 tarihinde imzalamıştır. 09.12.1994 tarih ve 4058 sayılı kanun (RG. 11.12.1994-22138) ile onaylanması uygun bulunmuş, 23.12.1994 tarihli Bakanlar Kurulu kararı ile onaylanmıştır. Sözleşme metni için bkz. RG. 27.01.1995-22184.

³⁹³ YUKK m. 22/18: “(...) *Bu durumdaki yabancıya harca tabi olmayan ve Türkiye’de bir ay süresince kalma hakkı sağlayan belge verilir. Bir aylık süre sonunda Valilikçe tekrar değerlendirme yapılır ve yabancının ülkemizde kalmasını gerektiren durumun devam ettiğinin anlaşılması halinde söz konusu belgenin süresi birer aylık sürelerle uzatılabilir (...)*”

³⁹⁴ Bu sebepler her ikamet izni türüne ait başlık altında detaylı olarak incelenecektir.

³⁹⁵ YUKK’un kısa dönem ikamet izninin reddi (aynı zamanda iptali ya da uzatılmaması) sebepleri arasında düzenlenen “son bir yıl içinde toplamda yüz yirmi günden fazla süreyle yurt dışında kalınması” şeklindeki 33. maddenin (c) bendi; aile ikamet izninin reddi sebepleri arasında düzenlenen “son bir yıl içinde toplamda yüz seksen günden fazla süreyle yurt dışında kalınması” şeklindeki 36. maddenin (d) bendi Uluslararası İşgücü Kanunu’nun 27. maddesi ile yürürlükten kaldırıldığından Yönetmeliğin 21. maddesinin 11 ve 12. fıkralarında güncelleme yapılması gerekmektedir.

YUKK m. 25/2'ye göre ikamet izni talebinin reddi, iznin uzatılmaması veya iptali, yabancıya ya da yasal temsilcisine veya avukatına tebliğ edilir. Tebligatta, yabancının karara karşı itiraz haklarını etkin şekilde nasıl kullanabileceği ve bu süreçteki diğer hak ve yükümlülükleri de yer alır (YUKK m. 25/2).

YUKK'un getirdiği önemli yeniliklerden birisi ülkeye giriş ve ikametle ilgili çeşitli hükümlerinde³⁹⁶ yabancılar hakkında alınan olumsuz yöndeki kararların ilgiliye tebliğ edilmesi ve karara karşı başvuru yollarının gösterilmesi zorunluluğunun öngörülmüş olmasıdır. Aslında bu zorunluluk Anayasada da açıkça ifade edilmiştir. Anayasanın 40. maddesine göre “Devlet, işlemlerinde, ilgili kişilerin hangi kanun yolları ve mercilere başvuracağını ve sürelerini belirtmek zorundadır”. Dolayısıyla Kanunda yer verilmese bile, idarenin Anayasa hükmü gereğince işlemlerinde başvuru yollarını da belirtmesi gerekir. Ancak yine de, Kanunda bu yönde hükümlere yer verilmiş olması yabancıların sahip olduğu usulî güvencelerin pekiştirilmesi açısından oldukça önemlidir³⁹⁷.

Yabancıların Türkiye'ye girişleri ve ikamet izinlerine ilişkin işlemler idarî işlem niteliğinde olduklarından Anayasa'nın 125. maddesinde yer alan “İdarenin her türlü eylem ve işlemlerine karşı yargı yolu açıktır.” hükmü gereği, ilgili yabancı verilen karara karşı idarî yargı yoluna başvurabilir³⁹⁸. Bu durumda İdarî Yargılama Usulü Kanunu³⁹⁹ hükümleri gündeme gelir. Kanunun 11. ve 12. maddeleri uyarınca ilgili yabancı, dava açmadan önce idarî işlemin kaldırılması, geri alınması, değiştirilmesi ya da yeni bir işlem yapılması için üst makamlara başvurabileceği gibi doğrudan iptal davası, tam yargı davası ya da her ikisini birlikte açabilir⁴⁰⁰. Dava açma süresi özel kanunlarında ayrı süre gösterilmeyen hallerde Danıştay'da ve idare mahkemelerinde altmış gündür (İYUK m. 7/1)⁴⁰¹. Türkiye içinden yapılan ikamet

³⁹⁶ YUKK m. 7/2, m. 10, m. 17, m. 21/6, m. 25/1.

³⁹⁷ Teksoy'a göre karara karşı etkin başvuru hakkının kullanılabilmesi için, tebligatta yabancının anlayabileceği bir dilin kullanılmasına ya da talebe bağlı olarak tercümanlık hizmeti sağlanabileceğine ilişkin bir hükme yer verilmelidir (Teksoy, s. 892, dn. 51).

³⁹⁸ Çörtoğlu Koca, s. 63.

³⁹⁹ 06.01.1982 tarih ve 2577 sayılı Kanun, RG. 20.01.1982-17580.

⁴⁰⁰ İdarî yargılama usulünde yargılamanın aşamaları ve iptal ve tam yargı davaları hakkında detaylı bilgi için bkz. Çağlayan, *İdarî Yargılama Hukuku*, s. 219-696.

⁴⁰¹ Bu süre idarî uyuşmazlıklarda yazılı bildirimin yapıldığı tarihi izleyen günden başlar (İYUK m. 7/2).

izninin iptali, reddi ya da süresinin uzatılmaması işlemleri valilikler tarafından yürütüldüğünden bu işlemlere karşı açılacak davalarda görevli mahkeme idare mahkemeleridir (2576 sayılı Kanun m. 5)⁴⁰².

Anayasa’da 2010 yılında yapılan değişiklikle⁴⁰³, karşılaştırmalı hukukta “anayasa şikâyeti” olarak bilinen, “bireysel başvuru” yolu Türk hukuk sistemine girmiştir⁴⁰⁴. Anayasa Mahkemesi’nin görev ve yetkilerini düzenleyen 148. maddesine göre; “*Herkes, Anayasada güvence altına alınmış temel hak ve özgürlüklerinden, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi kapsamındaki herhangi birinin kamu gücü*⁴⁰⁵ *tarafından, ihlal edildiği iddiasıyla Anayasa Mahkemesine başvurabilir. Başvuruda bulunabilmek için olağan kanun yollarının tüketilmiş olması şarttır*” (m. 148/3).

İdare tarafından yapılan bir işlemin olağan kanun yolları tüketildikten sonra bireysel başvuru yoluna götürülebilmesi için ihlal edildiği iddia edilen hakkın hem Anayasada hem de AİHS ve buna ek Türkiye’nin taraf olduğu protokollerde ortak olarak güvence altına alınan temel hak ve özgürlüklerden olması gerekir (6216 sayılı Kanun m. 45/1⁴⁰⁶). Örneğin yaşama hakkı, işkence ve eziyet yasağı, zorla çalıştırma yasağı, kişi hürriyeti ve güvenliği, hak arama hürriyeti, suç ve cezaların kanunîliği, düşünce, din ve vicdan hürriyeti, düşünceyi açıklama ve yayma hürriyeti bu haklardandır. Anayasa 148. maddede “herkes” ifadesi kullanıldığından dolayı yabancılar da bireysel başvuru hakkına sahiptir. Ancak “*Yalnızca Türk vatandaşlarına tanınan haklarla ilgili olarak yabancılar bireysel başvuru yapamaz*” (6216 sayılı Kanun m. 46/3). Örneğin seçme ve seçilme hakkı hakkına ilişkin olarak yabancılar bireysel başvuru yapamazlar.

⁴⁰² “İdare mahkemeleri, vergi mahkemelerinin görevine giren davalarla ilk derecede Danıştay’da çözümlenecek olanlar dışındaki: a) İptal davalarını, b) Tam yargı davalarını (...) çözümler.” (m. 5/1) Bkz. 06.01.1982 tarih ve 2576 sayılı Bölge İdare Mahkemeleri, İdare Mahkemeleri ve Vergi Mahkemelerinin Kuruluşu ve Görevleri Hakkında Kanun (RG. 20.01.1982-17580).

⁴⁰³ 07.05.2010 tarih ve 5982 sayılı Kanun (RG. 13.05.2010 -27580) m. 18.

⁴⁰⁴ Özbudun, s. 404; Tanör, Yüzbaşıoğlu, s. 482.

⁴⁰⁵ “Kamu gücü” ifadesinin hem idarî makamları hem de yargı organlarını kapsadığı kabul edilmektedir (Özbudun, s. 404; Tanör, Yüzbaşıoğlu, s. 523).

⁴⁰⁶ 30.03.2011 tarih ve 6216 sayılı Anayasa Mahkemesinin Kuruluşu ve Yargılama Usulleri Hakkında Kanun (RG. 03.04.2011-27894).

Anayasanın “yerleşme ve seyahat hürriyeti” başlıklı 23. maddesinde düzenlenen hak ve özgürlüklerin ihlal edildiği iddiası ile bireysel başvuru yoluna gidilmesi ise mümkün değildir⁴⁰⁷. Zira bu hak ve özgürlükler AIHS’de ve Türkiye’nin taraf olduğu ek protokollerde güvence altına alınmamaktadır. Bu noktada Türkiye’nin, serbest dolaşım özgürlüğünü güvence altına alan 4 Numaralı Protokol’e taraf olmadığını hatırlatmak gerekir⁴⁰⁸. Dolayısıyla yabancıların ikamet izni talebinin reddi, ikamet izninin iptali, izin süresinin uzatılmaması, Türkiye’ye girişin yasaklanması, girişe izin verilmemesi gibi işlemlere karşı Anayasa Mahkemesi’ne bireysel başvuru yapma hakları bulunmamaktadır. Bu şekildeki başvurular hakkında kabul edilemezlik kararı verilir (6216 sayılı Kanun m. 48).

2. İkamet İzninden Muafiyet

Kanun, Türkiye’de ikamet etmek isteyen bazı yabancıları ikamet izninden muaf tutmuştur. Bu yabancılar YUKK m. 20’de tek tek sayılmaktadır:

a) Bu yabancılardan ilki Türkiye’ye doksan güne kadar vizeyle veya vizeden muaf olarak gelenlerdir. Bu kişiler vize süresi boyunca ya da vizeden muaf iseler muafiyet süresince Türkiye’de ikamet izni almaksızın ikamet edebilirler.

Ancak, ikamet izninden muafiyet halleri arasında vizeyle ya da vizeden muaf olarak Türkiye’ye gelen yabancıların düzenlenmiş olması kanaatimizce anlamsızdır. Zira ikamet izni alma zorunluluğu Türkiye’de doksan günden fazla kalışlarda söz konusu olmaktadır. Doksan güne kadar olan kalışlarda zaten ikamet izni alma zorunluluğundan bahsedilemeyeceğinden bir muafiyet hali de söz konusu olmasa gerekir.

b) YUKK m. 50 kapsamında vatansız kişi kimlik belgesi sahibi olanlar ikamet izninden muaftırlar.

YUKK m. 20/1-b hükmü, vatansız kişilerin, hiçbir devletin vatandaşı olmamalarından dolayı içinde bulundukları zayıf ve korunmasız durumun yaratabileceği olumsuz etkileri azaltabilme imkânı getirmektedir.

---

⁴⁰⁷ Göçmen, s. 245.

⁴⁰⁸ (Erişim) <https://www.tbmm.gov.tr/komisyon/insanhaklari/pdf01/351-353.pdf>, 15.01.2017.

c) Türkiye’de görevli diplomasi ve konsolosluk memurları da ikamet izninden muaftırlar. Bu düzenleme, Türkiye’nin taraf olduğu uluslararası andlaşmaların bir gereğidir. Diplomatik İlişkiler Hakkındaki Viyana Sözleşmesi ve Konsolosluk İlişkileri Hakkında Viyana Sözleşmesi, diplomasi ve konsolosluk memurlarını kabul eden devletlere, bu kişilere mesken temini konusunda yardım etme ve ülke içinde yer değiştirme ve seyahat etme serbestliği sağlama yükümlülüğü getirmiştir⁴⁰⁹.

ç) Türkiye’de görevli diplomasi ve konsolosluk memurlarının ailelerinden Dışişleri Bakanlığınca bildirilenler de ikamet izninden muaftırlar.

d) Uluslararası kuruluşların Türkiye’deki temsilciliklerinde çalışan ve statüleri andlaşmalarla belirlenmiş olan yabancılar ikamet izninden muaftırlar.

e) Türkiye Cumhuriyeti’nin taraf olduğu andlaşmalarla, andlaşmanın tarafı olan diğer devlet vatandaşları ikamet izninden muaf tutulabilmektedir⁴¹⁰.

f) 5901 sayılı Türk Vatandaşlığı Kanunu’nun 28. maddesi kapsamındaki doğumla Türk vatandaşı olup da çıkma izni almak suretiyle Türk vatandaşlığını kaybedenler ile bunların üçüncü dereceye kadar altsoyları da ikamet izninden muaftırlar. Bu yabancılar bazı istisnalar dışında Türk vatandaşlarına tanınan haklardan aynen yararlanmaya devam ederler. Dolayısıyla nasıl Türk vatandaşlarının Türkiye’de ikamet etmeleri izne tabi değilse TVK 28. madde kapsamındaki yabancılar da ikamet izni almaksızın Türkiye’de ikamet edebilmektedirler.

g) YUKK m. 69/7 ile m. 76/1 ve m. 83/1 kapsamında belge sahibi olanlar ikamet izninden muaftırlar. Bu yabancılar uluslararası koruma başvurusu

⁴⁰⁹ Diplomatik İlişkiler Hakkındaki Viyana Sözleşmesi m. 21/2: “(...) kabul eden Devlet, gerekiyorsa üyelerine uygun yer bulmaları için misyonlara yardım edecektir.” ve m. 26: “Millî güvenlik nedenleriyle girişi yasaklanan veya düzenlemeye bağlanan bölgeler hakkındaki mevzuat hükümleri saklı kalmak şartıyla, kabul eden Devlet, ülkesinde misyonun bütün üyelerine hareket ve seyahat serbestliği sağlayacaktır.”

Konsolosluk İlişkileri Hakkında Viyana Sözleşmesi m. 30/2: “Kabul eden Devlet, keza gerektiğinde, konsolosluk mensuplarına uygun mesken temini hususunda konsolosluga yardımcı olmalıdır.” ve m.34: “Ulusal güvenlik nedenleriyle girmesi yasaklanmış veya nizamla bağlanmış bölgelerle ilgili kanun ve düzenlemeler saklı kalmak üzere, kabul eden Devlet, ülkesi üzerinde konsolosluğun bütün mensuplarına yer değiştirme ve seyahat etme serbestliğini sağlar.”

⁴¹⁰ Kuzey Atlantik Antlaşmasına Taraf Devletler Arasında Kuvvetlerinin Statüsüne dair Sözleşme’nin 3. maddesine göre bir kuvvetin mensupları, kabul eden devletin ülkesinde pasaport ile vize kontrolünden ve ikamet izninden muaf tutulurlar. Ancak, kabul eden devletin ülkesinde devamlı surette ikamet etmeye hak kazanmış sayılmayacaklardır. .

çerçevesinde geçerli kayıt belgesi veya uluslararası koruma başvuru sahibi kimlik belgesi veya uluslararası koruma statüsü sahibi kimlik belgesi bulunanlardır⁴¹¹.

Türkiye’de görevli diplomasi ve konsolosluk memurları ve bunların ailelerinden Dışişleri Bakanlığınca bildirilenler, uluslararası kuruluşların Türkiye’deki temsilciliklerinde çalışan ve statüleri andlaşmalarla belirlenmiş olanlar ve Türkiye Cumhuriyeti’nin taraf olduğu andlaşmalarla ikamet izninden muaf tutulanlara şekil ve içeriği İçişleri Bakanlığı ve Dışişleri Bakanlığınca birlikte belirlenen belge tanzim edilmektedir. Bu yabancılar, ikamet izninden muafiyet sağlayan durumları sona erdikten sonra da Türkiye’de kalmaya devam edeceklerse, en geç on gün içinde ikamet izni almak üzere valiliklere başvurmakla yükümlüdür (YUKK m. 20/2).

YUKK m. 20’de sayılmamasına rağmen ikamet izninden muaf tutulan yabancılar da bulunmaktadır:

- Çalışma iznine veya çalışma izni muafiyetine sahip olan yabancılar ikamet izninden muafıdır (YUKK Yönetmeliği m. 20/1-ğ)⁴¹². Bu yabancıların ikamet izninden muaf oldukları YUKK’un “Çalışma izninin ikamet izni sayılması” başlıklı 27. maddesinde de düzenlenmiştir. Dolayısıyla çalışma iznine sahip olan yabancıların ikamet izninden muafiyetleri de YUKK hükümlerine dayanmaktadır.
- İskân Kanunu kapsamında “Göçmen Belgesi” sahibi olanlar da ikamet izninden muafırlar (YUKK Yönetmeliği m. 20/1-h).
- Geçici Koruma Yönetmeliği’nin 22. maddesi kapsamında verilen geçici koruma sahibi kimlik belgesi olan yabancılar da ikamet izninden muafırlar (YUKK Yönetmeliği m. 20/1-ı).

⁴¹¹ Kayıt belgesi otuz gün geçerlidir. Bu belge, gerektiğinde otuz günlük sürelerle uzatılabilir. Kayıt belgesi, hiçbir harca tabi olmayıp başvuru sahibinin Türkiye’de kalışına imkân sağlar (YUKK m.69/7). Uluslararası koruma sahiplerinin Türkiye’de ikametleri çalışmamızın devamında ayrı bir başlık altında incelenecektir.

⁴¹² YUKK Yönetmeliği m. 20/1-ğ’nin aslı “*Çalışma iznine veya Çalışma İzni Muafiyet Teyit Belgesine sahip olanlar*” şeklindedir. Ancak, Uluslararası İşgücü Kanunu’nun 26. maddesi gereğince diğer mevzuatta, 27.2.2003 tarihli ve 4817 sayılı Yabancıların Çalışma İzinleri Hakkında Kanuna yapılmış olan atıflar Uluslararası İşgücü Kanununa yapılmış sayılır. Diğer mevzuatta “çalışma izni muafiyet teyit belgesi” veya “çalışma izni muafiyet belgesi” ibarelerinden bu Kanunda yer alan “çalışma izni muafiyeti”, “çalışma izni belgesi” ibaresinden ise bu Kanunda yer alan “çalışma izni” anlaşılr.

Göçmen belgesi sahibi olan ve geçici koruma sahibi kimlik belgesi olan yabancıların muafiyetleri YUKK'ta değil YUKK Yönetmeliğinde düzenlenmiştir. Anayasa m. 124/1⁴¹³ hükmü gereğince konusu bir kanunun ya da tüzüğün uygulanmasını göstermek olan yönetmeliklerin tüzüğe, kanuna ve anayasaya aykırı olmaması gerekir⁴¹⁴. Ayrıca kanunun daha önce düzenlemediği bir alanda yönetmelik çıkarılması da mümkün değildir⁴¹⁵. Yönetmelikle kanun hükmünün genişletilmemesi, daraltılmaması ve kanunda öngörülmeleyen bir takım hususların düzenlenmemesi gerekir⁴¹⁶. YUKK Yönetmeliği m. 20 ile kanun hükmünün (YUKK m. 20) kapsamının genişletildiğini söylemek mümkündür⁴¹⁷. Bahsi geçen muafiyet hallerinin farklı dayanakları olsa da⁴¹⁸, YUKK Yönetmeliği yerine YUKK'un 20. maddesinde diğer muafiyet halleri ile birlikte düzenlenmesi gerekirdi.

Vatansızlar ve uluslararası koruma statüsü sahipleri (mülteciler, şartlı mülteciler ve ikincil koruma statüsü sahipleri) dışında yukarıda sayılan tüm yabancıların Türkiye'de kalışlarına esas teşkil eden belge ve izinlerle ikamet izninden muaf olarak geçirdikleri süreler, ikamet izin sürelerinin toplamına dâhil edilmez (YUKK Yönetmeliği m. 20/4). Örneğin, Türkiye'de görevli bir konsolosluk memuru görevi sona erdikten sonra Türkiye'de kalmaya devam etmek üzere uzun dönem ikamet izni başvurusunda bulunursa ikamet izninden muaf olarak Türkiye'de geçirdiği süre dikkate alınmayacaktır.

---

⁴¹³ Anayasa m. 124/1'e göre; "Başbakanlık, bakanlıklar ve kamu tüzelkişileri, kendi görev alanlarını ilgilendiren kanunların ve tüzüklerin uygulanmasını sağlamak üzere ve bunlara aykırı olmamak şartıyla, yönetmelikler çıkarabilirler."

⁴¹⁴ Akyılmaz, Sezginer, Kaya, s. 71; Çağlayan, *İdare Hukuku*, s. 451; Tunç, Bilir, Yavuz, s. 289.

⁴¹⁵ Günday, 2015, s. 116.

⁴¹⁶ Akyılmaz, Sezginer, Kaya, s. 71.

⁴¹⁷ "Yönetmeliğin 20. maddesinde ise, ikamet izninden muaf olan kişilerin kapsamı yabancıların lehine olacak bir biçimde genişletilmiştir" (Çörtoğlu Koca, s. 51).

⁴¹⁸ Geçici Koruma Yönetmeliği'nin 25. maddesine göre geçici koruma sahibi kimlik belgesi kişiye Türkiye'de kalış hakkı sağlar. Geçici Koruma Yönetmeliği'nin bu hükmü ise kaynağını YUKK'tan almaktadır. Zira YUKK m. 91/2'ye göre geçici koruma sağlanan yabancıların ülkede kalışları ve hak ve yükümlülükleri yönetmelikle düzenlenir.

3. Çalışma İzninin İkamet İzni Sayılması

Bir yabancınn kural olarak, Türkiye de çalışabilmesi için çalışma izni alması gerekmektedir⁴¹⁹. Ancak, diğer kanunlarda ya da Türkiye'nin taraf olduğu ikili veya çok taraflı andlaşmalar veya uluslararası andlaşmalarda çalışma izni almadan çalışabileceğı belirtilen yabancılar, çalışma izni almadan çalışabilir ya da çalıştırılabilirler (Uluslararası İşgücü Kanunu m. 6/3)⁴²⁰.

YUKK yürürlüğe girmeden önce, çalışmak amacıyla Türkiye'ye gelen yabancılar geldikleri tarihten itibaren bir ay içinde ve her halde çalışmaya başlamadan önce ikamet izni almak zorundaydılar (YÇİHK m. 3/2). Ancak, YUKK ile birlikte yurtdışından çalışma izni alarak Türkiye'ye gelen yabancıların ikamet izni alma zorunlulukları kaldırılmıştır.

Geçerli çalışma izni ile 27.02.2003 tarihli ve 4817 sayılı Yabancıların Çalışma İzinleri Hakkında Kanunun 10. maddesine (Şimdiki Uluslararası İşgücü Kanunu 13.madde)⁴²¹ istinaden verilen Çalışma İzni Muafiyet Teyit Belgesi, ikamet izni sayılmaktadır (YUKK m. 27/1).

Harçlar Kanunu'nda Uluslararası İşgücü Kanunu'nun 27. maddesi ile yapılan değişiklik ile Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığında çalışma izni veya çalışma muafiyeti olanlara ikamet izinlerinin harçsız olarak verileceğı düzenlenmiştir. Buna bağılı olarak *“Çalışma izni ya da Çalışma İzni Muafiyet Teyit Belgesi verilen yabancılardan, 2.7.1964 tarihli ve 492 sayılı Harçlar Kanununa göre çalışma izni*

⁴¹⁹ Çalışma izinleri, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı tarafından verilir (Uluslararası İşgücü Kanunu m. 6/1). Ancak YUKK'un Yönetmeliğinin 25. maddesine göre kendi mevzuatında çalışma izni vermeye yetkili kurum ve kuruluşlar da çalışma izni verebilir. Çalışma izni başvuruları yurt içinde doğrudan Bakanlığa, yurt dışında yabancınn vatandaşı olduğu veya yasal olarak bulunduğu ülkedeki Türkiye Cumhuriyeti büyükelçilikleri veya başkonsolosluklarına yapılır. Yurt dışında yapılan çalışma izni başvuruları Türkiye Cumhuriyeti büyükelçilikleri veya başkonsolosluklarınca Bakanlığa iletilir. Çalışma izni başvuruları yetkili aracı kurum tarafından da yapılabilir (Uluslararası İşgücü Kanunu m. 7/1, 2).

⁴²⁰ Bu hüküm mülga YÇİHK'de *“Türkiye'nin taraf olduğu ikili ya da çok taraflı sözleşmelerde aksi öngörülmedikçe, yabancıların Türkiye'de bağımlı veya bağımsız çalışmaya başlamadan önce izin almaları gerekir”* (m. 4/1) şeklindeydi.

⁴²¹ Uluslararası İşgücü Kanunu'nun 26. maddesi gereğince diğer mevzuatta, 27.2.2003 tarihli ve 4817 sayılı Yabancıların Çalışma İzinleri Hakkında Kanuna yapılmış olan atıflar Uluslararası İşgücü Kanununa yapılmış sayılır. Diğer mevzuatta *“çalışma izni muafiyet teyit belgesi”* veya *“çalışma izni muafiyet belgesi”* ibarelerinden bu Kanunda yer alan *“çalışma izni muafiyeti”*, *“çalışma izni belgesi”* ibaresinden ise bu Kanunda yer alan *“çalışma izni”* anlaşılr.

süresi kadar ikamet izni harcı tahsil edilir.” şeklindeki YUKK m. 27/1’in ikinci cümlesi yürürlükten kaldırılmıştır. Bu değişiklikler ile YUKK Yönetmeliğinin 25. maddesinin birinci fıkrasında yer alan çalışma izni bulunan yabancılar ile çalışma izni muafiyet teyit belgesine sahip yabancıların ikamet izin harcını ödemeleri kaydıyla ayrıca ikamet izni almayacaklarına ilişkin düzenleme de hükümsüz hale gelmiştir.

YUKK m. 27/2’ye göre çalışma izni verilebilmesi veya uzatılabilmesi için yabancının 7. maddedeki Türkiye’ye girişlerine izin verilmeyecek yabancılardan olmaması gerekir.

Çalışma izninin sona erdiği tarih, aynı zamanda ikamet izninin de bitiş tarihidir. Çalışma izni süresi sona erdiği halde süresini uzatmayan ya da yeni durumuna uygun ikamet izni almayan yabancılar, ikamet izni ihlali yapmış sayılırlar (YUKK Yönetmeliği m. 25/3).

Çalışma izninin ikamet izni sayılmasında önemli bir husus çalışma izni ile ya da çalışma izni muafiyeti ile Türkiye’de geçirilen sürelerin ikamet izni sürelerinin hesaplanmasında dikkate alınıp alınmayacağıdır. YUKK Yönetmeliği m. 25/4’e göre çalışma izni ve çalışma izni muafiyet teyit belgesi süreleri, ikamet izni sürelerinin hesaplanmasında toplam süreye dahil edilir. Oysaki aynı yönetmeliğin ikamet izninden muaf olan yabancıları düzenleyen 20. maddesinin “*Vatansızlar ve uluslararası koruma statüsü sahipleri dışında, birinci fıkra da belirtilen yabancıların Türkiye’de kalışlarına esas teşkil eden belge ve izinlerle ikamet izninden muaf olarak geçirdikleri süreler, ikamet izin sürelerinin toplamına dâhil edilmez.*” şeklindeki dördüncü fıkrası gereğince çalışma izni veya çalışma izni muafiyet teyit belgesine sahip olanların bu belgelerle Türkiye’de geçirdikleri süreler ikamet izni sürelerinin toplamına dâhil edilmez⁴²². Aynı zamanda, Uluslararası İşgücü Kanunu’nda da çalışma izni muafiyeti ile geçirilen sürelerin kanunî çalışma izni veya ikamet izni sürelerinin hesabında dikkate alınmayacağı açıkça düzenlenmiştir (m. 13/6).

Bu hükümler birlikte değerlendirildiğinde, çalışma izni muafiyeti ile geçirilen sürelerin ikamet izni sürelerinin hesabında dikkate alınmayacağı açıktır. Zira çalışma

⁴²² Çörtoğlu Koca’ya göre YUKK Yönetmeliğinin bu iki hükmü arasındaki çelişki, m.20/4 hükmünde “*Vatansızlar, uluslararası koruma statüsü sahipleri ve çalışma izni veya çalışma izni muafiyeti bulunanlar dışında*” şeklinde bir değişiklik yapılarak giderilmelidir (Çörtoğlu Koca, s. 54).

izinleri konusunda özel kanun olan Uluslararası İşgücü Kanunu hükmü açık olup, bu hususta YUKK'ta herhangi bir düzenleme bulunmamaktadır. Ancak çalışma izni ile geçirilen sürelerin ikamet izni sürelerinin hesabında dikkate alınıp alınmayacağı hususunda tereddüt bulunmaktadır. Bu tereddüdün yönetmelik hükümleri arasındaki çelişkiyi gideren daha açık bir düzenleme ile giderilmesi gerekmektedir.

4. Türkiye’de İkamet Eden Yabancıların Nüfus Kayıtlarının Tutulması

Kişilerin doğumundan ölümüne kadar kişisel ve medeni durumuna, uyrukluğuna ve bunlarda meydana gelebilecek değişikliklere ait doğal ve hukukî olayların belirlenip saptanması, bu amaçla düzenlenmiş kütüklere yazılması, elektronik ortamda ulusal adres veri tabanının oluşturulması, nüfus kayıtları ile adres bilgilerinin ilişkilendirilmesini sağlamak amacıyla Nüfus Hizmetleri Kanunu⁴²³ düzenlenmiştir (Nüfus Hizmetleri Kanunu m. 1). Bu kanunun 2. maddesine göre kanun kapsamına Türk vatandaşları, doğumla Türk vatandaşı olup çıkma izni almak suretiyle Türk vatandaşlığını kaybedenlerle bunların altsoyları ve Türkiye’de bulunan yabancılar girmektedir.

Bu kanunun 2. maddesinin birinci fıkrasına⁴²⁴ göre Türkiye’de herhangi bir amaçla en az doksan gün süreli ikamet izni alan yabancılar, Nüfus ve Vatandaşlık İşleri Genel Müdürlüğünce yabancılar kütüğüne kayıt edilir. Ancak, Türkiye’de yasal olarak bulunan yabancılar da talep etmeleri halinde yabancılar kütüğüne kayıt edilir. Yani ikamet izni bulunmaksızın vize ya da vize muafiyeti ile ya da ikamet izninden muaf olarak Türkiye’de bulunanlar da yabancılar kütüğüne kaydedilebilir. Bu kütüğe kayıt edilen yabancılar, her tür nüfus olayını nüfus müdürlüklerine beyan etmekle yükümlüdürler. Diplomatik misyon mensupları bu hükmün dışındadır. İkinci fıkrada ise bu konudaki YUKK hükümleri saklı tutulmuştur⁴²⁵.

---

⁴²³ 25.4.2006 tarih ve 5490 sayılı Kanun (RG. 29.4.2006-26153).

⁴²⁴ Nüfus Hizmetleri Kanunu m. 8/1 hükmü YUKK’un 123. maddesi ile değiştirilmiştir. Hükmün değişiklikten önceki hali şöyledir: “Türkiye’de herhangi bir amaçla en az altı ay süreli yabancılara mahsus ikamet tezkeresi alan yabancılar, Genel Müdürlükçe yabancılar kütüğüne kayıt edilir. Bu kütüğe kayıt edilen yabancılar, her türlü nüfus olaylarını nüfus müdürlüklerine beyan etmekle yükümlüdürler. Diplomatik misyon mensupları bu hükmün dışındadır”.

⁴²⁵ Aslında Nüfus Hizmetleri Kanunu m. 8/2 hükmü şöyledir: “15.7.1950 tarihli ve 5683 sayılı Yabancıların Türkiye’de İkamet ve Seyahatleri Hakkında Kanun hükümleri saklıdır.”. Ancak YUKK’un 122. maddesi gereğince diğer mevzuatta YİSHK’e yapılmış olan atıflar YUKK’a yapılmış sayılmaktadır.

Doğumla Türk vatandaşı olup da çıkma izni almak suretiyle Türk vatandaşlığını kaybedenler ve bunların üçüncü dereceye kadar altsoyları, Nüfus ve Vatandaşlık İşleri Genel Müdürlüğünce elektronik ortamda tutulan Mavi Kartlılar Kütüğüne kaydedilir. Bu Kütüğe kaydedilenler, her türlü nüfus olaylarını yurt içinde nüfus müdürlüklerine, yurt dışında ise dış temsilciliklere beyan etmekle yükümlüdürler (Nüfus Hizmetleri Kanunu m. 8/A⁴²⁶).

Nüfus Hizmetleri Kanunu'na dayanarak Türkiye'de bulunan yabancıların kimlik bilgileri ve nüfus olayları ile ilgili kayıtların tutulmasına ilişkin usul ve esasları düzenlemek amacıyla Türkiye'de Oturan Yabancıların Nüfus Kayıtlarının Tutulması Hakkında Yönetmelik⁴²⁷ çıkarılmıştır.

Bu yönetmeliğe göre Türkiye'de herhangi bir amaçla en az altı ay süreli ikamet eden yabancıların kayıtlarının tutulmasına ilişkin yabancılar kütüğü oluşturulur (m. 2). Bu maddede kullanılan “*en az altı ay*” ifadesinin Nüfus Hizmetleri Kanunu'nun sekizinci maddesinde yapılan değişiklik gereği “*en az doksan gün*” olarak anlaşılması gerekmektedir.

Bu yönetmeliğe göre yabancılar kütüğünde kayıtlı bulunan kişilerin kaydına ulaşmak, nüfus kayıtları arasında bağ kurmak, kamu kuruluşlarında yabancılarla ilgili olarak tutulan kayıtları ilişkilendirmek ve kimlik numaralarının zorunlu tutulduğu diğer işlemlerde karşılaşılabilecekleri sıkıntıları gidermek amacıyla yabancılar kimlik numarası verilir (m. 5/1). Yabancıların nüfus olaylarına ilişkin işlemler, yerleşim yerinin bulunduğu nüfus müdürlüğünde yürütülür (m. 6). Nüfus kayıtları tutulan yabancılar kendileri ile ilgili nüfus olaylarını, yerleşim yeri adreslerini ve bunlardaki değişiklikleri, yerleşim yeri nüfus müdürlüğüne bildirmekle yükümlüdürler. Nüfus müdürlüklerince gerekli işlemler yapılarak, bu değişiklikler yabancılar kütüğüne işlenir (m.9).

⁴²⁶ Bu madde 9.5.2012 tarih ve 6304 sayılı Seçimlerin Temel Hükümleri ve Seçmen Kütükleri Hakkında Kanun ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanunun 12. maddesi ile eklenmiştir.

⁴²⁷ Bu yönetmelik 27.9.2006 tarih ve 2006/11057 sayılı Bakanlar Kurulu kararı ile çıkarılmıştır (RG. 20.10.2006-26325).

B. İKAMET İZNİ TÜRLERİ

YUKK'tan önce yürürlükte olan YİSHK'te, ikamet izni türleri düzenlenmemiştir. Yalnızca “İkamet tezkerelerinin süresi” başlıklı 9. maddede şahsî ikamet tezkeresi ve müşterek ikamet tezkeresinden bahsedilmekteydi. Kural olarak ikamet tezkereleri şahsî olmakla birlikte, karı, koca ve bunların on sekiz yaşını doldurmamış çocuklarına ya hepsi için yahut çocukların baba ve annelerinin refakat hanesine kaydı suretiyle müşterek ikamet tezkeresi verilebiliyordu. Çalışan kişilerin ise mutlaka şahsî ikamet tezkeresi alması gerekmektedir.

YİSHK'te ikamet izni türleri düzenlenmemesine rağmen, uygulamaya yön veren İçişleri Bakanlığı'nın genelgelerinde ülkede bulunuş amacına göre ikamet izni türlerine yer verilmekteydi. Bunlar; çalışma amaçlı ikamet tezkeresi, öğrenim amaçlı ikamet tezkeresi, uzun süreli kalmak amaçlı gelenlere verilen ikamet tezkeresi, evliliğe bağlı ikamet tezkeresi, küçük çocuklara anne babaya bağlı olarak verilen ikamet tezkeresi, kısa süreli ikamet tezkeresiydi⁴²⁸.

YİSHK'te ayrı ayrı ikamet izni türleri düzenlenmediğinden ikamet izni süresi için kural olarak tek bir süre belirlenmişti. İkamet tezkerelerinin süresi beş senelikti⁴²⁹ ve karşılıklılık ilkesi uyarınca bu süre Dışişleri Bakanlığının görüşü alınmak suretiyle İçişleri Bakanlığı tarafından, daha uzun veya daha kısa olarak tespit edilebiliyordu (YİSHK m. 9/1). Kural ikamet izni süresinin beş yıl olması ile birlikte izinler daha kısa süreli olarak da verilebiliyordu. Bu süre, mevzuatın ve yabancı devletlerle akdedilmiş bulunan andlaşmaların hükümleri dairesinde ve mümkün mertebe, müracaat sahibinin talebi nazarı itibara alınmak suretiyle tespit ediliyordu (YİSHK m. 8).

YUKK'ta ise ikamet izni türleri tek tek sayılmış; her bir ikamet izni için aranan şartlar, bu izinlerden yararlanabilecek yabancılar, izin taleplerinin reddi, iznin iptali ya da uzatılmaması halleri ayrıntılı şekilde düzenlenerek hukukî belirliliğin

⁴²⁸ Çiçekli, *Yabancılar Hukuku*, s.111-117. YUKK Yönetmeliği'nin geçici 1. maddesinin ikinci fıkrasına göre 11.4.2014 tarihinden önce alınan bu tür ikamet tezkerelerinin Kanunda düzenlenen ikamet izni türlerinden hangisine karşılık geldiği Genel Müdürlükçe belirlenir.

⁴²⁹ Aybay ve Dardağan Kibar, bu ifadenin Türkçe açısından çok özensiz olduğunu ve “İkamet tezkeresinin süresi beş yıldır” denilmesi gerektiğini belirtmişlerdir (Aybay, Dardağan Kibar, s. 132, dn. 19).

sağlanması açısından olumlu bir adım atılmıştır⁴³⁰. YUKK Yönetmeliği'nde de ikamet izinleri ile ilgili detaylı düzenlemelere yer verilmiştir. Kanundaki ve Yönetmelikteki bu düzenlemeler, ikamet izinleri hususundaki dağınık mevzuat hükümlerini yeknesaklaştırmak ve uygulamadaki sıkıntıları giderebilmek adına önemlidir⁴³¹. Ancak, Türkiye'nin bugüne kadar karşılaştığı yoğun göç hareketlerinin yaratmış olduğu sorunlar düşünüldüğünde bu düzenlemelerin çok daha evvelden yapılmış olması gerektiği kanaatindeyiz.

1. Kısa Dönem İkamet İzni

Kısa dönem ikamet izni, YUKK'ta yer alan diğer ikamet izinlerine göre daha genel sebeplerle başvurulabilen, bu nedenle de pek çok yabancıya kolaylıkla edinebildiği kapsayıcı bir ikamet izni türüdür⁴³². Kısa dönem ikamet izni, aşağıda görüleceği üzere bilimsel araştırma amacıyla ve ticari amaçlarla gelen yabancılara da verilebildiğinden, Açıkgöz ve Arıner'e göre bu izin türü, Türkiye için yabancı sermaye ve yatırımları çekmenin yanı sıra bilimsel araştırma ve nitelikli iş gücü için cazip bir hedef olma umudunun başlıca aracı olarak öne çıkmaktadır⁴³³.

Kısa dönem ikamet izninin düzenlendiği YUKK m. 31'de "kısa dönem ikamet izni verilebilir" şeklinde bir ifade kullanılmıştır⁴³⁴. Kanunun diğer ikamet izni türlerine ilişkin hükümleri incelendiğinde bu konudaki ifade farklılığı dikkat çekmektedir⁴³⁵. Kısa dönem, aile ve insanî ikamet izinlerinde "ikamet izni verilebilir" ifadesi kullanılırken; öğrenci, uzun dönem ve insan ticareti mağduru ikamet izinlerinde "ikamet izni verilir" ifadesi kullanılmaktadır. Madde gerekçelerinde bu farklılığın kanun koyucunun bilinçli bir tercihi olup olmadığına ilişkin herhangi bir açıklama bulunmamaktadır. Ancak hukuk kurallarında yer alan "verilebilir", "tanınabilir", "yapılabilir" şeklindeki ifadelerin idareye takdir yetkisi

⁴³⁰ Lami Bertan Tokuzlu, "Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu'nun Yasal Belirlilik İlkesi Konusunda Türk Uygulamasına Katkısı Üzerine Bir Değerlendirme", *Uyuşmazlık Mahkemesi Dergisi*, S. 7, Ankara, 2016, s. 1090.

⁴³¹ Baran Çelik, s. 69.

⁴³² Açıkgöz, Arıner, s. 13; Doğan, s. 72.

⁴³³ "Short-term residence permits (...) stand out as the primary instruments by which Turkey hopes to attract foreign capital, investments, as well as to become an attractive destination for scientific research and for highly skilled labor" Açıkgöz, Arıner, s. 13.

⁴³⁴ YUKK m. 31/1: "Aşağıda belirtilen yabancılara kısa dönem ikamet izni verilebilir: (...) "

⁴³⁵ Erten, s. 22.

tanındığının göstergesi olduğu kabul edilmektedir⁴³⁶. Dolayısıyla kısa dönem ikamet izinlerinin verilmesi hususunda da idareye takdir yetkisi verildiğinin kabulü gerekir⁴³⁷. Yani yabancı, YUKK m. 31 kapsamında kısa dönem ikamet izni verilebilecek yabancılardan olsa dahi idarenin, takdir yetkisine dayanarak ikamet izni vermemesi söz konusu olabilir. Ancak bunun tersi mümkün değildir. Şöyle ki: Çelikel ve Gelgel'e göre Kanunda kısa dönem ikamet izni kapsamına girecek olan kişiler tek tek sayıldığından ancak bu durumların varlığı halinde kısa dönem ikamet izni verilmesi esas olup bu konuda idarenin takdir yetkisi sınırlandırılmıştır⁴³⁸. Yani kanunda sayılan haller dışında kısa dönem ikamet izni verilmesi mümkün değildir.

a. Kısa Dönem İkamet İzni Verilebilecek Yabancılar

YUKK m. 31'de kısa dönem ikamet izni verilebilecek yabancılar tek tek sayılmıştır. Ancak, maddede sayılan yabancılar bakımından farklı izin süreleri öngörülmüştür.

(1). İki Yıl Süre ile İzin Verilebilecek Yabancılar

Kural olarak kısa dönem ikamet izinleri, her defasında en fazla ikişer yıllık süreler ile verilmektedir (YUKK m. 31/2)⁴³⁹. Yani kısa dönem ikamet izinleri her defasında iki yılı geçmeyecek şekilde, farklı zamanlarda birden çok kez alınabilir ya da süresi uzatılabilir. Bu şartlar dâhilinde ikamet izni alabilecek yabancılar şunlardır:

a) Bilimsel araştırma amacıyla gelecekler (YUKK m. 31/1-a).

Bu amaçla kısa dönem ikamet izni için başvuru yapan yabancından YUKK Yönetmeliğine göre, yapacağı bilimsel araştırma izne tabi ise ilgili kurum ve kuruluştan alınmış izin, izne tabi değilse araştırma konusuna ilişkin beyan istenir⁴⁴⁰.

---

⁴³⁶ Atay, s. 521.

⁴³⁷ Çelikel, Gelgel, s. 99.

⁴³⁸ Çelikel, Gelgel, s. 99, 100.

⁴³⁹ 6735 sayılı Kanunun 27. maddesi ile YUKK m. 31/2'de değişiklik yapılmadan önce, kısa dönem ikamet izinleri için öngörülen "iki yıllık" süre "bir yıl" olarak düzenlenmekteydi.

⁴⁴⁰ Örneğin, Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu (21.07.1983 tarih ve 2863 sayılı kanun, RG. 23.07.1983-18113) m. 35/2'ye göre; bilimsel ve mali yeterliği Kültür ve Turizm Bakanlığınca takdir ve kabul olunan Türk ve yabancı heyet ve kurumlara bu kanun hükümlerine tabi taşınır ve taşınmaz kültür ve tabiat varlıklarını araştırma izni, Kültür ve Turizm Bakanlığı tarafından verilir.

Arkeolojik kazılar ve yüzey araştırmaları amacıyla gelecek yabancılarda ayrıca amacına uygun vize şartı aranır. Gerektiğinde araştırma konusu ve planına ilişkin bilgi ve belge sunulması istenir. Eğer yabancı başka bir ikamet izni ile Türkiye’de ikamet ediyorken arkeolojik ve yüzey araştırmasına katılmak isterse talebi ilgili kurumlar tarafından görüşleriyle birlikte İçişleri Bakanlığına gönderilir (YUKK Yönetmeliği m. 28/2).

b) Türkiye’de taşınmaz malı bulunanlar (YUKK m. 31/1-b).

YUKK Yönetmeliğine göre bu amaçla ikamet izni alınabilmesi için taşınmazın konut olması ve bu amaçla kullanılması gerekir. Eğer aile üyeleri konut üzerinde paylı veya elbirliğiyle mülkiyet hakkına sahip ise, onlar da bu kapsamda ikamet iznine başvurabilir. Konut üzerinde paylı veya elbirliğiyle mülkiyet hakkına sahip olmayan aile üyeleri için bu taşınmaz yalnızca Türkiye’deki maddi imkânın tespitine dayanak oluşturabilir (YUKK Yönetmeliği m. 28/3).

c) Ticari bağlantı veya iş kuracaklar (YUKK m. 31/1-c).

Bu amaçla yapılan ikamet izni talebi üç ayın üzerinde ise yabancından temas kuracağı kişi veya şirketlerin davet mektubu veya benzeri belgeler istenebilir (YUKK Yönetmeliği m. 28/4).

ç) Turizm amaçlı kalacaklar (YUKK m. 31/1-e).

Türkiye’ye turizm amaçlı gelecek yabancılar, turizm vizesi alarak ya da varsa vize muafiyetinden yararlanarak Türkiye’de doksan güne kadar kalabilirler. Ancak kalışları doksan günden fazla sürecekse bu amaçla ikamet izni almaları gerekmektedir.

YUKK Yönetmeliğine göre bu amaçla yapılan ikamet izni başvurularında; yabancının ülkede nerede, ne zaman ve ne süreyle kalacağı gibi seyahat planına ilişkin hususlardaki beyanı değerlendirilir. Yabancından seyahat planına ilişkin ya da kalış amacını ortaya koyan bilgi veya belge sunulması istenebilir (YUKK Yönetmeliği m. 28/7).

d) Kamu sağlığına tehdit olarak nitelendirilen hastalıklardan birini taşımamak kaydıyla tedavi görecekle (YUKK m. 31/1-f).

Kamu sağlığı da kamu düzeni ve kamu güvenliği gibi, YUKK'un çeşitli hükümlerinde yabancıların hak ve özgürlüklerinin sınırlandırılmasında kullanılan ölçütlerdendir. Örneğin, YUKK m. 9/1'e göre Türkiye dışında olup da kamu düzeni ya da kamu güvenliği veya kamu sağlığı açısından Türkiye'ye girmesinde sakınca bulunan yabancıların ülkeye girişı yasaklanabilir. Yine m. 15/1-ç'ye göre kamu sağlığına tehdit olarak nitelendirilen hastalıklardan birini taşıyan yabancılara vize verilmez. Aynı şekilde m. 54/1-d'ye göre kamu sağlığı açısından tehdit oluşturan yabancılar hakkında sınır dışı kararı alınır.

Kanunda kamu sağlığını tehdit eden hastalıkların neler olduğu düzenlenmediğinden bu konuda YUKK Yönetmeliği m. 17/2 hükmü dikkate alınmalıdır. Bu hükmeye göre Umumi Hıfzıssıhha Kanunu ve Dünya Sağlık Örgütünün Sağlık Tüzüğünde yer alan veba, ebola, sars, karahumma gibi hastalıklar kamu sağlığını tehdit eden hastalıklardır.

YUKK Yönetmeliğine göre tedavi amacıyla Türkiye'ye gelmiş olan yabancıların öncelikle kamu hastaneleri veya özel hastanelerden birine kabul edilmiş olmaları gerekir. Bunların ikamet izinleri tedavi sürelerine uygun olacak şekilde düzenlenir (YUKK Yönetmeliği m. 28/11).

e) Adli veya idari makamların talep veya kararına bağlı olarak Türkiye'de kalması gerekenle (YUKK m. 31/1-g).

Bu ikamet izninin süresi, adli veya idari makamın karar veya taleplerinde belirtilen süre göz önünde bulundurularak düzenlenir (YUKK Yönetmeliği m. 28/12). Süre en fazla iki yıl olabilir.

f) Aile ikamet izninden kısa dönem ikamet iznine geçmek isteyenle (YUKK m. 31/1-ğ).

g) Kamu kurumları aracılığıyla Türkiye'de eğitim, araştırma, staj ve kurslara katılacaklar (YUKK m. 31/1-ı).

Aşağıdaki yabancılar için ise, her defasında ikişer yıllık sürelerle kısa dönem ikamet izni alabilme imkânı kısıtlı olarak tanınmaktadır:

a) Hizmet içi eğitim programlarına katılacaklar (YUKK m. 31/1-ç).

Bu amaçla verilen ikamet izinleri, hizmet içi eğitim verecek kurum veya kuruluş tarafından sunulan eğitimin içeriği, süresi, yeri konularındaki bilgi ve belgelere dayanarak program süresince düzenlenir (YUKK Yönetmeliği m. 28/5). Yani bu yabancıların eğitim programları iki yıldan daha az ise ikamet izninin süresi de eğitim programı kadar olacaktır.

b) Türkiye Cumhuriyeti'nin taraf olduğu andlaşmalar ya da öğrenci değişim programları çerçevesinde eğitim veya benzeri amaçlarla gelecekler (YUKK m. 31/1-d).

Bu amaçla ikamet izni verilecekler için ilgili kurumdan alınacak bilgi veya belgelerin sunulması istenir. Bu kişilerin ikamet izni süresi kural olarak en fazla iki yıl olabilir. Ancak iznin süresi, eğitim veya benzeri amacın süresini hiçbir şekilde geçemez (YUKK Yönetmeliği m. 28/6). Örneğin, Türkiye'deki bir üniversitede Erasmus Öğrenci Değişim Programı kapsamında altı ay süreyle eğitim görecektir olan yabancı öğrenciye verilecek ikamet izninin süresi altı ayı geçemeyecektir.

Öğrenci değişim programı kapsamında gelen öğrencilerde aranacak sağlık sigortası koşulu ile ilgili olarak öğrenci ikamet iznindeki sağlık sigortası hükümleri uygulanır (YUKK Yönetmeliği m. 28/6).

c) Türkçe öğrenme kurslarına katılacaklar (YUKK m. 31/1-h).

Bu amaçla ikamet izninin verilebilmesi için yabancıların, Millî Eğitim Bakanlığından izinli ve Türkçe öğrenme kursu vermeye yetkili bir kuruma kayıt yaptırmış olması gerekmektedir (YUKK Yönetmeliği m. 28/13).

Türkçe öğrenme kurslarına katılacak öğrencilere verilecek iznin süresi de en fazla iki yıl olabilir. Ancak bu yabancılar, bu amaçla en fazla iki defa kısa dönem ikamet izni alabilirler (YUKK m. 31/3). Aynı zamanda kurs süresi iki yıldan az ise, ikamet izni süresi kurs süresinden fazla olamaz (YUKK Yönetmeliği m. 28/13).

Örneğin, Türkçe ve Yabancı Dil Uygulama ve Araştırma Merkezi (TÖMER)’nde on ay sürecek Türkçe öğrenme kursuna katılacak İranlı bir yabancı en fazla on ay süreli kısa dönem ikamet izni alabilir.

(2). Bir Yıl Süre ile İzin Verilebilecek Yabancılar

Türkiye’de yükseköğrenimini tamamlayanlardan mezuniyet tarihinden itibaren altı ay içinde müracaat edenlere kısa dönem ikamet izni verilebilir (YUKK m. 31/1-i). Ancak bu yabancılar en fazla bir yıl süre ile ve yalnızca bir defaya mahsus ikamet izni verilebilir (YUKK m. 31/4).

Açıkgöz ve Arıner’e göre (i) bendindeki bu düzenlemeye yer verilmesinin sebebi Türkiye’de eğitim görmüş yabancılar iş arama imkânı sunmaktır⁴⁴¹. Bu düzenleme Türkiye’de yüksek öğrenim görmüş yabancıların nitelikli iş gücü olarak ülkeye kazandırılması adına olumlu bir gelişmedir.

(3). Beş Yıl Süre ile İzin Verilebilecek Yabancılar

YUKK m. 31’e göre beş yıl süre ile kısa dönem ikamet izni alabilecek iki grup yabancı vardır:

a) Türkiye’de çalışmayan ancak Bakanlar Kurulunca belirlenecek kapsam ve tutarda yatırım yapacaklar ile bunların yabancı eşi, kendisinin ve eşinin ergin olmayan veya bağımlı yabancı çocuğuna, en fazla beşer yıllık sürelerle kısa dönem ikamet izni verilebilir (YUKK m. 31/1-j⁴⁴² ve m. 31/5⁴⁴³). Bu hüküm, yabancının ailesi ile birlikte Türkiye’de yasal olarak ikametini kolaylaştırmakta ve buna bağlı olarak Türkiye’de yatırım yapmasını teşvik etmektedir.

---

⁴⁴¹ Açıkgöz, Arıner, s. 14 (Açıkgöz ve Arıner, bu yabancıların eğitimleri boyunca ülkede kalmalarından dolayı topluma entegre olmalarının herhangi bir sorun teşkil etmeyeceği varsayımı ile hareket etmektedirler).

⁴⁴² Ek: 6735 sayılı Kanun m. 27.

⁴⁴³ Ek: 6735 sayılı Kanun m. 27.

b) Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti vatandaşları da ikamet izni almak isterlerse en fazla beşer yıllık sürelerle kısa dönem ikamet izni alabilir (YUKK m. 31/1-k⁴⁴⁴ ve m. 31/5)⁴⁴⁵.

b. Kısa Dönem İkamet İzninin Şartları

Kısa dönem ikamet izinlerinin verilmesinde aranan şartlar YUKK'un 32. maddesinde şu şekilde düzenlenmiştir:

a) 31. maddenin birinci fıkrasında sayılan gerekçelerden biri veya birkaçını ileri sürerek talepte bulunmak ve bu talebiyle ilgili bilgi ve belgeleri ibraz etmek.

Yani bir yabancıнын kısa dönem ikamet izni alabilmesi için öncelikle yukarıda saymış olduğumuz kişi gruplarından bir veya birkaçına dâhil olması ve bu durumu bilgi ve belgelerle ispat etmesi gerekmektedir. Örneğin, Türkçe öğrenmek amacıyla Türkiye'de ikamet etmek isteyen bir yabancıнын bu konuda yetkili bir kursa kayıt yaptırdığını belgelemesi gerekmektedir.

b) 7. maddedeki Türkiye'ye girişlerine izin verilmeyecek yabancılardan olmamak.

c) Genel sağlık ve güvenlik standartlarına uygun barınma şartlarına sahip olmak.

İzin talebinin özünde kısa süreli de olsa Türkiye'de ikamet etmek amacı bulunduğundan dolayı, bu şartın aranması pek tabiidir. Yasal olarak Türkiye'de ikamet etmek isteyen bir yabancıнын sağlıklı ve güvenli şartlarda barınma imkânı bulunduğunu ispat etmesi gerekir.

ç) İstenilmesi halinde, vatandaşı olduğu veya yasal olarak ikamet ettiği ülkenin yetkili makamları tarafından düzenlenmiş adlî sicil kaydını gösteren belgeyi sunmak.

---

⁴⁴⁴ Ek: 6735 sayılı Kanun m. 27.

⁴⁴⁵ KKTC vatandaşlarına verilecek ikamet izinlerinin azami beş yıl süre ile verilebileceği hükmünün dayanağı, KKTC ile Türkiye Cumhuriyeti arasında imzalanan ikili anlaşmanın 2. maddesidir. Bkz. (Erişim) <https://www.tbmm.gov.tr/kanunlar/k4465.html>, 21.10.2016. KKTC vatandaşlarının Türkiye'de ikameti çalışmamızın devamında ayrı bir başlık altında ele alınacaktır.

Adli sicil kaydını gösteren belgenin sunulması, hükümde “istenilmesi halinde” ifadesi kullanıldığından dolayı kural değildir. Bu şart bu yönüyle, aranan diğer şartlardan ayrılmaktadır. Bu şartın getirilmesindeki amacın, başvuru sahibi yabancının kamu düzeni ve kamu güvenliği açısından tehdit oluşturup oluşturmayacağı hususunda tereddüt yaşanması halinde, bu tereddüdün resmî bir belgeye dayanarak giderilmesi olduğu kanaatindeyiz. Elbette ki kişinin kamu düzeni ve güvenliği açısından tehdit oluşturup oluşturmayacağına karar verebilmek için adli sicil kaydında yer alan suç kaydına bakmak her durumda tek başına yeterli olmayabilir.

d) Türkiye’de kalacağı adres bilgilerini vermek.

Türk vatandaşlarının ikametgâhlarını ve ikametgâhlarındaki değişiklikleri bildirme yükümlülüğüne benzer olarak yabancılardan da kalacağı adres bilgilerinin verilmesi istenmektedir.

Kısa dönem ikamet izni için başvuran yabancı YUKK m. 31’de sayılan yabancılardan ise ve yukarıda saymış olduğumuz şartları sağlıyor ise kendisine kısa dönem ikamet izni verilebilir. Ancak hatırlatmakta fayda vardır ki kişi tüm şartları taşıyor olsa da idarenin izin verip vermeme hususunda takdir yetkisi bulunmaktadır.

c. Kısa Dönem İkamet İzninin Reddi, İptali veya Uzatılmaması

YUKK m. 33’e göre aşağıda sayılan hallerde ikamet izni verilmez, verilmişse iptal edilir, süresi bitenler ise uzatılmaz:

a) 32. maddede düzenlenen kısa dönem ikamet iznine ilişkin şartlardan birinin veya birkaçının yerine getirilmemesi veya ortadan kalkması (YUKK m. 33/1-a).

Örneğin, bir şekilde sahte pasaport ile Türkiye’ye giriş yapan bir yabancının kısa dönem ikamet izni başvurusunda bu hususun tespit edilmesi halinde, YUKK m. 7 kapsamına giren bu yabancıya ikamet izni verilmesi mümkün olmayıp sınır dışı edilmesi gerekir (YUKK m.7/1-a, m. 32/1-b).

Yine yabancınn kamu düzeni veya kamu güvenliği açısından sakıncalı görölmesi de iznin verilmemesi, iptali veya uzatılmaması sebeplerinden biridir (YUKK m. 7/1-c, m. 32/1-b). Kimlerin ya da hangi eylemlerin kamu düzeni ve güvenliği açısından sakıncalı olduğunun tespiti idarenin takdir yetkisi dâhilindedir⁴⁴⁶. Danıştay eski bir kararında⁴⁴⁷, Hristiyanlık propagandası yapan bir yabancınn ikamet izninin iptal edilmesi işlemini kamu düzeninin korunması amacına ve mevzuata aykırı bulmayan ilk derece mahkemesi kararını onamıştır. Ancak başka bir kararında⁴⁴⁸ herhangi bir dini inancın yayılması amacıyla zorlama olmadan yürütölen propaganda faaliyetlerinin yasaklanmasını ya da bu faaliyetleri yürütenler hakkında idarece cezalandırıcı mahiyette işlem tesis edilmesini din ve vicdan özgürlüğüne aykırı bulmuştur.

b) İkamet izninin, veriliş amacı dışında kullanıldığının belirlenmesi (YUKK m. 33/1-b).

c) Hakkında geçerli sınır dışı etme veya Türkiye'ye giriş yasağı kararı bulunması (YUKK m. 33/1-ç).

YUKK m. 54'te hakkında sınır dışı kararı alınacak yabancılar tek tek sayılmıştır. Örneğın, Türkiye'de çalışma izni olmadan çalıştığının tespit edilmesi üzerine hakkında sınır dışı kararı alınan bir yabancınn ikamet izni başvurusu reddedilir.

⁴⁴⁶ Aybay, Dardağan Kibar, s. 131.

⁴⁴⁷ Karara konu olayda 1991 yılında Türkiye'ye gelerek Türkçe öğrenme kurslarına başlayan Avustralya uyruklu davacının, bir Türk vatandaşına Hristiyanlık propagandası yapmaya yönelik kitap ve broşür götürürken yakalanması ve aynı dönemde aynı nitelikte eylemlerde bulunduğının anlaşılması üzerine hakkında sınır dışı kararı verilmiş ve ikamet izni iptal edilmiştir. Danıştay 10. Daire, 27.1.2000 tarih ve E. 1998/4546, K. 2000/251 sayılı karar. Bkz. Nuray Ekşi, Bülent Çiçekli, *Yabancılar ve Mülteci Hukukuna İlişkin Danıştay 10. Daire Kararları*, Beta Yayınevi, İstanbul, 2012, s. 16-18.

⁴⁴⁸ Dava konusu olayda İngiltere uyruklu yabancınn, Kocaeli ilinde din adamı olarak izinsiz çalıştığından bahisle 1 yıl süre ile yurda girişi yasaklanmış ve sınır dışı edilmesine karar verilmiştir. Ancak Danıştay, "Yabancınn kilise tarafından "din adamı" olarak görevlendirilmediğı açık olup; resmi olarak kilise niteliğinde bulunmayan bir binada aynı inanca sahip bazı kişilerle birlikte inancının gereğini yerine getirdiğinin anlaşılması karşısında, din adamı olarak çalışma izin belgesine sahip bulunmadığı gerekçesiyle tesis edilen dava konusu işlemden hukuka uyarlık bulunmamaktadır." şeklinde hüküm vermiştir. Danıştay 10. Daire, 26.05.2014 tarih ve E. 2010/9929, K. 2014/3373 sayılı karar. Aksi yönde bir karar için bkz. Danıştay 10. Daire, 25.10.1995 tarih ve E. 1994, K. 1995/4881 sayılı karar.

ç) İkamet izninin yurt dışında belirli bir süreden fazla kalınması sebebiyle iptal edilmesi de söz konusu olabilir. Ancak Kanunda bu hususa ilişkin usul ve esasların yönetmelikle düzenleneceği belirtilmiştir (YUKK m. 33/2)⁴⁴⁹. Ancak bu hükmün düzenlenmesinden sonra henüz yeni bir yönetmelik hükmü getirilmemiştir.

İdarenin Kanunda yer alan kısa dönem ikamet izninin reddi, iptali veya uzatılmaması sebeplerinden birinin ya da birkaçının gerçekleşmesi halinde karar verme hususunda takdir yetkisi bulunmamaktadır. Çünkü YUKK m. 33'te “*kısa dönem ikamet izni verilmez, verilmişse iptal edilir, süresi bitenler uzatılmaz*” şeklinde bir ifade kullanılmıştır. Yani bu maddede yer alan sebeplerden bir ya da birkaçının gerçekleşmesi halinde idare ret, iptal ya da uzatmama yönünde karar vermek zorundadır. Örneğin, hakkında geçerli sınır dışı veya yurda giriş yasağı kararı bulunan yabancıнын izin talebi reddolunur, izni iptal edilir ya da süresi uzatılmaz. Ancak (a) ve (b) bentlerinde yer alan sebeplerin değerlendirilmesi noktasında idarenin takdir yetkisi devreye girmektedir. Yani idare, 32. maddede yer alan koşulların gerçekleşip gerçekleşmediğini yahut iznin veriliş amacına uygun kullanılıp kullanılmadığını takdir yetkisi çerçevesinde değerlendirmektedir.

2. Aile İkamet İzni

Doktrinde⁴⁵⁰ “aile birleşimi” şeklinde anılan aile bireylerine bağlı olarak ikamet izni verilmesi durumu uluslararası hukukun gerekliliklerinden biri haline gelmiş olması sebebiyle Türk hukukunda da detaylı olarak düzenlenmiştir. AİHS'nin 8.maddesinin birinci fıkrasına göre; “*Herkes özel ve aile hayatına, konutuna ve yazışmasına saygı gösterilmesi hakkına sahiptir.*”. Yine Birleşmiş Milletler Kişisel ve Siyasal Haklar Uluslararası Sözleşmesi'nin⁴⁵¹ “Ailenin korunması” başlıklı 23.maddesinin birinci fıkrasına göre “*Aile toplumun doğal ve esassı bir birimidir ve*

⁴⁴⁹ Ek: 6735 sayılı Kanun m. 27.

⁴⁵⁰ Açıkgöz, Arıner, s.18.; Çiçekli, *Yabancılar ve Mülteci Hukuku*, s.103; Ergin Ergül, “Avrupa Birliği Müktesabatında Yabancıların Aile ve Özel Hayat Hakkı Çerçevesinde Korunması”, *Ankara Barosu Dergisi*, S. 3, 2013, s. 200; Kees Groenendijk vd., *The Family Reunification Directive in EU Member States-the First Year of Implementation*, Wolf Legal Publishers, Center for Migration Law, Nijmegen, 2007, s. 25, 29, 31 vd. Ayrıca bu ifade, 2003/86/EC sayılı Avrupa Birliği Konsey Yönergesi'nde de kullanılmaktadır. Bkz. “Council Directive 2003/86/EC of 22 September 2003 on the right to family reunification”, (Erişim) <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2003:251:0012:0018:en:PDF>, 06.08.2016.

⁴⁵¹ 16.12.1966 tarihli sözleşmenin tam metni için bkz. (Erişim) http://www.uhdigm.adalet.gov.tr/sozlesmeler/coktaraflioz/bm/bm_05.pdf, 06.08.2016.

aile toplum ve Devlet tarafından korunma hakkına sahiptir”. Aile ikamet iznine ilişkin düzenlemeler, bu sözleşmelerde yer alan ailenin korunması ilkesine hizmet eden önemli araçlardandır. Zira aile birliğinin sağlıklı bir şekilde sürdürülebilmesi için öncelikle aile bireylerinin bir arada yaşamasına imkân tanımak gerekir.

a. Destekleyici Olabilecek Kişiler

Aile ikamet izni verilebilecek yabancıları incelemeden önce “destekleyici (*sponsor*)” kavramını açıklamak gerekmektedir. YUKK m. 3/1-f’ye göre, destekleyici, aile birliği amacıyla Türkiye’ye gelecek yabancıların masraflarını üstlenen ve ikamet izni talebinde bulunanlar tarafından başvuruya dayanak gösterilen Türk vatandaşını veya Türkiye’de yasal olarak bulunan yabancıyı ifade eder. Yani destekleyiciyi basit şekilde, aile ikamet izninin kendisine bağlı olarak verildiği kişi olarak ifade edebiliriz.

YUKK m. 34/1’e göre destekleyici olabilecek kişiler şunlardır:

- Türk vatandaşları
- Türk Vatandaşlığı Kanunu’nun 28. maddesi kapsamında olanlar (Çıkma izni almak suretiyle Türk vatandaşlığını kaybeden kişiler ile bunların üçüncü dereceye kadar altsoyları)
- İkamet izinlerinden birine sahip olan yabancılar. Bu yabancılarda Türkiye’de en az bir yıldır ikamet izniyle kalıyor olmak şartı aranmaktadır (YUKK Yönetmeliği m. 30/1-c).
- Mülteciler ve ikincil koruma statüsü sahipleri.

YUKK Yönetmeliği m. 30/1-ç’de uluslararası koruma başvuru sahipleri ile şartlı mülteciler ile geçici korunanlar hariç, Kanunda ikamet izni yerine geçtiği kabul edilen kimlik belgesi olanlar da destekleyici olarak düzenlenmiştir. Dolayısıyla “Vatansız Kişi Kimlik Belgesi” sahibi olan yabancılar da destekleyici olabilmektedir (YUKK m. 50/2).

b. Aile İkamet İzni Verilebilecek Yabancılar

Yukarıda sayılan destekleyicilere bağılı olarak aile ikamet izni verilebilecek yabancılar ise şunlardır (YUKK m. 34/1-a, b, c):

- Destekleyicinin yabancı eşı
- Destekleyicinin veya eşinin ergin olmayan yabancı çocuğı
- Destekleyicinin veya eşinin bağımlı ergin yabancı çocuğı.

Eğer destekleyicinin vatandaşı olduğı ülke hukukuna göre birden fazla eşı var ise eşlerden yalnızca birine aile ikamet izni verilebilir. Ancak ikamet izni verilmeyen diğere eş ya da eşlerden olan çocuklarına da aile ikamet izni verilebilir (YUKK m. 34/2). Çocukların aile ikamet izninde, Türkiye dışında varsa ortak velayeti bulunan anne veya babanın muvafakati aranır (YUKK m. 34/3)

Önemle belirtmek gerekir ki YUKK m. 34/1’de “aile ikamet izni verilebilir” ifadesi kullanıldığından dolayı idarenin yukarıda sayılan yabancılarla ikamet izni vermeme yetkisinin bulunduğı kabul edilmelidir⁴⁵².

c. Aile İkamet İzninin Süresi

Aile ikamet izni her defasında üç yılı aşmayacak şekilde verilir⁴⁵³; ancak bu iznin süresi hiçbir şekilde destekleyicinin ikamet izni süresini aşamaz (YUKK m. 34/1). Destekleyicinin ikamet izni süresi ile kastedilenin destekleyiciye tanınan sürenin tamamı mı yoksa aile ikamet izni için başvuru yapıldığı tarihte destekleyicinin kalan ikamet izni süresi mi olduğu madde metninden anlaşılamamaktadır. Ancak bize göre, burada kastedilen destekleyicinin kalan ikamet izni süresidir. Aksi halde, destekleyicinin ikamet izni süresinin bitmesine rağmen ona bağılı olarak ikamet izni almış olan aile üyelerinin izin süresinin devam etmesi söz konusu olabilir. Böyle bir durumun ise hükmün amacına ters düşeceğini söylemek mümkündür.

⁴⁵² Kısa dönem ikamet izninin verilmesinde idarenin takdir yetkisi hakkında yaptığımız açıklamalar aile ikamet izni için de geçerlidir.

⁴⁵³ 6735 sayılı Kanunun 27. maddesiyle bu fıkrada yer alan “iki yılı” ibaresi “üç yılı” şeklinde değiştirilmiştir.

d. Aile İkamet İzninin Şartları

Aile ikamet izninin verilmesinde aranan şartlar YUKK'un 35. maddesinde, destekleyicide aranan şartlar ve izin talebinde bulunacak yabancılarda aranan şartlar şeklinde ayrı ayrı düzenlenmiştir.

(1). Destekleyicide Aranan Şartlar

YUKK m. 35/1'e göre destekleyicide aranan şartlar şu şekildedir:

a) Toplam geliri asgari ücretten az olmamak üzere, ailedeki fert başına asgari ücretin üçte birinden az olmayan aylık geliri bulunmak.

Örneğin, toplam geliri 1.900 TL olan bir destekleyicinin eşi ve dört çocuğu bulunsun. Bu kişinin toplam geliri her ne kadar asgari ücretten⁴⁵⁴ fazla olsa da her bir aile üyesi için asgari ücretin üçte biri kadar gideri (Yaklaşık olarak 433 TL) karşılayabilecek miktarda bulunmadığından destekleyicide aranan gelir şartı sağlanmamış olur. Kanunda ya da yönetmelikte aylık gelirin kapsamına nelerin dâhil olduğuna ilişkin bir düzenleme bulunmamaktadır. Ancak aylık gelir ile yalnızca, kişiye her ay düzenli olarak ödenen ücret gelirinin kastedilmediği açıktır. Toplam aylık gelirin hesaplanmasında destekleyicinin ücret gelirinin yanında, destekleyici bağımsız bir çalışansa aylık kazancı, maliki bulunduğu taşınmazdan elde ettiği kira geliri gibi gelirlerin de hesaba katılması gerekir⁴⁵⁵. Çiftçilik gibi yılın belli aylarında daha çok gelir getiren mesleklerde aylık gelirin değil yıllık gelirin dikkate alınması gerektiği düşünülmektedir⁴⁵⁶.

b) Ailenin nüfusuna göre, genel sağlık ve güvenlik standartlarına uygun barınma şartlarına sahip olmak ve tüm aile fertlerini kapsayan sağlık sigortası yaptırmış olmak.

⁴⁵⁴ Net asgari ücret, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı'nın verilerine göre 1.1.2016-31.12.2016 dönemi için 1.300,99 Türk Lirasıdır. Bkz. (Erişim) <http://www.csgeb.gov.tr/home/Contents/Istatistikler/AsgariUcret>, 19.9.2016.

⁴⁵⁵ 31.12.1960 tarih ve 193 sayılı Gelir Vergisi Kanunu (RG. 06.01.1961-10700) m. 2'ye göre; *Gelire giren kazanç ve iratlar şunlardır: 1. Ticarî kazançlar, 2. Ziraî kazançlar, 3. Ücretler, 4. Serbest meslek kazançları, 5. Gayrimenkul sermaye iratları, 6. Menkul sermaye iratları, 7. Diğer kazanç ve iratlar.*"

⁴⁵⁶ Çörtoğlu Koca, s. 67.

c) Başvuru tarihi itibarıyla, beş yıl içinde aile düzenine karşı suçlardan⁴⁵⁷ herhangi birinden hüküm giymemiş olduğunu adli sicil kaydıyla belgelemek.

Kısa dönem ikamet izninin verilmesinde, istenilmesi halinde vatandaşı olduğu ya da yasal olarak ikamet ettiği ülkenin yetkili makamları tarafından verilmiş adli sicil kaydını gösteren belgeyi sunmak şartı aranıyordu (YUKK m. 32/1-ç). Bu hükümden yola çıkarak, destekleyicinin adli sicil kaydı belgesini vatandaşı olduğu ya da yasal olarak ikamet ettiği ülke yetkili makamlarından alması gerektiği söylenebilir.

ç) Türkiye’de en az bir yıldır ikamet izniyle kalıyor olmak.

Bu şart Türk vatandaşı olmayan destekleyiciler için getirilmiştir. Fakat bilimsel araştırma amaçlı ikamet izni ya da çalışma izni bulunanlar, TVK’nın 28. maddesi kapsamında olanlar veya Türk vatandaşları ile evli olan yabancılar hakkında da bu şart uygulanmamaktadır (YUKK m. 35/2).

d) Adres kayıt sisteminde kaydı bulunmak.

Bu şart destekleyicinin ve ona bağlı olarak izin talebinde bulunan aile fertlerinin nerede ikamet edeceklerinin bilinmesi açısından gereklidir.

Türkiye’de bulunan mülteciler ve ikincil koruma statüsü sahibi olan destekleyicilerde, yukarıdaki şartlar aranmayabilir (YUKK m. 35/4).

Aile ikamet izni başvurusunun işleme konulması için, konsolosluga başvurunun yapılmasından itibaren, yukarıda sayılan şartları taşıdığını ortaya koyan bilgi ve belgelerin, destekleyici tarafından ikamet ettiği yerdeki valiliğe teslim edilmesi gerekir (YUKK Yönetmeliği m. 32).

---

⁴⁵⁷ TCK’ya göre birden çok evlilik, hileli evlenme, çocuğun soy bağıını değiştirme, kötü muamele, aile hukukundan kaynaklanan yükümlülüğün ihlali, çocuğun kaçırılması ve alıkonulması suçları aile düzenine karşı suçlardır (m. 230-234).

(2). Aile İkamet İzni Verilebilecek Yabancılarda Aranan Şartlar

Destekleyicinin yanında kalmak üzere aile ikamet izni talebinde bulunacak yabancılarda aranan şartlar 35. maddenin üçüncü fıkrasında şu şekilde düzenlenmiştir:

a) 34. maddenin birinci fıkrası kapsamındaki kişilerden olduğunu gösteren bilgi ve belgeleri ibraz etmek.

Yabancıнын bu maddede sayılan aile üyelerinden biri olduğunu ispatlaması gerekmektedir.

b) 34. maddenin birinci fıkrasında belirtilen kişilerle birlikte yaşadığını veya yaşama niyeti taşıdığını ortaya koymak.

Bu hususun ne şekilde ortaya koyulacağı ya da tespit edileceği kanunda yer almayıp belirsizlik yaratmaktadır. İdarenin yalnızca yabancıнын bu yönde inandırıcı bir beyanına göre mi yoksa yabancıнын izin başvurusundan önceki yaşantısında da burada sayılan kişilerle birlikte yaşadığını gösteren bir belge gibi somut verilere göre mi işlem yapacağının uygulamada netleşeceği kanaatindeyiz.

c) Evliliği aile ikamet izni alabilmek amacıyla yapmamış olmak.

Evliliğin gerçek bir evlilik olması, sırf ikamet izni alabilmek amacıyla yapılmış anlaşmalı bir evlilik olmaması gerekmektedir. Evliliğin anlaşmalı evlilik olup olmadığının ne şekilde tespit edileceği ve bu yolla aile ikamet izni talep etmenin hüküm ve sonuçları ayrı bir madde ile düzenlenmiş olup aşağıda incelenecektir.

ç) Eşlerden her biri için on sekiz yaşını doldurmuş olmak.

Burada kastedilen destekleyici eşin ve izin talebinde bulunan eşin on sekiz yaşını doldurmuş olmalarıdır. Yoksa destekleyicinin vatandaşı olduğu ülke hukukuna göre birden fazla eşi var ise her birinin on sekiz yaşını doldurmuş olması değildir. Çünkü yukarıda da bahsedildiği üzere destekleyicinin birden fazla eşi olsa da bunlardan yalnızca birine aile ikamet izni verilebilmektedir.

Eşlerin on sekiz yaşını doldurmuş olmaları şartının aranması çocuk yaşta evlilikleri önlemek, bu tarz evlilikleri teşvik etmemek adına yerinde bir düzenleme olmuştur⁴⁵⁸.

d) 7. maddede sayılan Türkiye'ye girişlerine izin verilmeyecek yabancılar kapsamına girmemek.

e. Anlaşmalı Evlilik Yoluyla Talep Edilen Aile İkamet İzni

Sırf ikamet izni alabilmek ya da Türk vatandaşlığını kazanabilmek amacıyla⁴⁵⁹ yapılan anlaşmalı evlilikler uygulamada sıkça sorun yaratmış ve Danıştay kararlarına konu olmuştur. YUKK'tan önceki yabancılar hukuku mevzuatında evliliğin sırf ikamet izni almak amacı ile yapılmış danışıklı bir evlilik olmasının ikamet izni verilmesine engel bir durum olduğuna ilişkin bir hüküm düzenlenmemiştir. Haliyle bu tespitin ne şekilde ve kim tarafından yapılacağı ile ilgili bir düzenleme de bulunmadığından belirsizlik hali söz konusuydu. Danıştay pek çok kararında, Anayasa ve TMK hükümlerini dayanak göstererek, evliliğin gerçek bir evlilik olmaması sebebiyle ikamet izni taleplerinin reddedilmesine ilişkin idarî işlemleri hukuka aykırı bulurken nadiren aksi yönde hüküm vermektedir.

Danıştay 10. Dairesi'nde görülen bir davaya konu olayda, Türk vatandaşı ile evli Ukrayna uyruklu yabancı kadının ikamet izni süresinin uzatılması talebi, idarece yapılan soruşturmada ev ortamının normal bir aile yaşantısının sürdürülebileceği nitelikte olmadığı, kocanın fuhşiyata teşvik ve kadın ticareti suçundan savcılığa sevk edildiği, alınan ifadelerden evliliğin aile birliği içinde olmadığı tespit edilerek reddedilmiştir. 10. Daire yapılan bu işlemi şu gerekçe ile hukuka aykırı bulmuştur :

---

⁴⁵⁸ Açıkgöz, Arıner, s. 16.

⁴⁵⁹ TVK'nın 16. maddesine göre Türk vatandaşlığını evlenme yoluyla kazanabilmenin şartları, en az üç yıldan beri devam eden bir evliliği olmak, aile birliği içinde yaşamak, evlilik birliği ile bağdaşmayacak bir faaliyette bulunmamak ve millî güvenlik ve kamu düzeni bakımından engel teşkil etmemektir. Bu şartlar çerçevesinde başvuru değerlendirilirken, evliliğin sırf vatandaşlık alabilmek amacıyla yapılan anlaşmalı (muvazaalı/câli/danışıklı) bir evlilik olup olmadığı araştırılır (Güngör, s. 120; Nomer, s. 99; Doğan, *Türk Vatandaşlık Hukuku*, s. 100). Evliliğin gerçek bir evlilik olmaması nedeniyle başvurunun reddi yönündeki işlemlerde hukuka aykırılık bulunmadığına hükmeden Danıştay kararları: Danıştay 10. Daire, 29.03.2016 tarih ve E. 2013/3281, K. 2016/1750 sayılı karar; 23.03.2016 tarih ve E. 2013/3739, K. 2016/1743 sayılı karar; 17.03.2016 tarih ve E. 2013/749, K. 2016/1465 sayılı karar. Aksi yönde kararlar: Danıştay 10. Daire, 19.11.2015 tarih ve E. 2012/2262, K. 2015/5111 sayılı karar; 19.10.2015 tarih ve E. 2012/3265, K. 2015/4437 sayılı karar; 05.10.2015 tarih ve E. 2012/8144, K. 2015/4051 sayılı karar.

“2709 sayılı Türkiye Cumhuriyeti Anayasası’nın 41. maddesinde ‘Aile, Türk toplumunun temelidir ve eşler arasında eşitliğe dayanır. Devlet, ailenin huzur ve refahı ile özellikle ananın ve çocukların korunması ve aile planlamasının öğretimi ile uygulanmasını sağlamak için gerekli tedbirleri alır, teşkilatı kurar.’ hükmüne yer vermiştir. 4721 sayılı Türk Medeni Kanunu’nun 156. maddesinde ise, mutlak butlan ile batıl bir evlilik halinde dahi, hâkim kararıyla sonuçlandırılincaya kadar bu evliliğin geçerli bir evliliğin hüküm ve sonuçlarını doğuracağı belirtilmiştir. Bir başka ifadeyle evlilik ilişkisinin sonlandırılması, ancak adli yargı yerince verilecek bir mahkeme kararı ile mümkün bulunduğundan, yargı yerlerince verilmiş bir karar olmadıkça, idarece; menfaat karşılığında anlaşmalı olarak evlenildiği veya evliliğin aile birliği içinde olmadığı gibi iddialarla yapılan bir evliliğin tartışılması veya sorgulaması sonucunda tesis edilen dava konusu işlemde hukuka uyarlık bulunmadığı gibi, davacıların kurmuş olduğu aile birliğinin korunması da anayasal bir zorunluluktur”⁴⁶⁰.

YUKK’ta açık bir hüküm ile evliliğin sırf ikamet izni alabilmek amacıyla yapılmış anlaşmalı bir evlilik olması, aile ikamet izni verilmesi yahut süresinin uzatılmasına engel bir durum olarak düzenlenmiştir. Evliliğin gerçek bir evlilik olup olmadığının tespit edilmesi hususunda ise doğrudan valilikler yetkilendirilmiştir. Yani valiliklerin bu husustaki yetkisi yasal bir dayanağa kavuşturulmuştur. Aynı zamanda YUKK Yönetmeliği ile bu tespitin ne şekilde yapılacağı, araştırma yapılırken hangi hususlara dikkat edilmesi gerektiği detaylı olarak düzenlenerek bu konudaki hukukî belirsizliğin giderilmesi adına önemli bir adım atılmıştır.

Bizim de katıldığımız görüşe⁴⁶¹ göre, idarece bir evliliğin sırf ikamet izni alabilmek amacıyla yapılmış bir evlilik olup olmadığının araştırılması ve araştırma sonucunda evliliğin gerçek olmadığının tespit edilerek ikamet izni verilmemesi, TMK ile mahkemelere verilmiş olan evliliğin sona erdirilmesi yetkisi ile ilgili değildir. İdarenin bu işlemi yalnızca, gerçek olmayan bir evlilik yoluyla yabancılara

⁴⁶⁰ Danıştay 10. Daire, 18.2.2008 tarih ve E. 2005/5676, K. 2008/745 sayılı karar (Bkz. Ekşi, Çiçekli, s. 67-70). Aynı yönde kararlar: Danıştay 10. Daire, 27.02.2014 tarih ve E. 2013/7573, K. 2014/1254 sayılı karar; 25.04.2012 tarih ve E. 2008/3748, K. 2012/1759 sayılı karar; 24.9.2010 tarih ve E. 2007/1741, K. 2010/6781 sayılı karar; 21.7.2009 tarih ve E. 2009/2823, K. 2009/7707 sayılı karar. Aksi yönde bir karar: Danıştay 10. Daire, 19.10.2009 tarih ve E. 2009/7253, K. 2009/8962 sayılı karar.

⁴⁶¹ Bülent Çiçekli, Nuray Ekşi, “I. Oturum-Tartışmalar”, *Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanununun Değerlendirilmesi*, s. 58, 59.

sağlanan bir haktan yararlanılmasının önüne geçmek adına yapılmış bir işlemdir. Zira yabancılar hukukunun ve vatandaşlık hukukunun ilgilendiği husus evliliğin geçerliliği değil evliliğin gerçekliğidir⁴⁶². Ancak evliliğin gerçek bir evlilik olup olmadığının tespiti oldukça zor olduğu düşünüldüğünde⁴⁶³ elbette ki valiliklerce yapılan araştırmalarda titiz davranılması, farazi bilgilerle hareket edilmemesi başvuru sahiplerinin mağduriyetinin önüne geçmek adına önemlidir. Yapılan bu düzenlemelerden sonra, Danıştay’ın anlaşmalı evlilikler yoluyla talep edilen ikamet izinleri konusunda ne yönde karar vereceği zaman içinde şekillenecektir.

YUKK m. 37’ye göre aile ikamet izni verilmeden veya uzatılmadan önce makul şüphe varsa, evliliğin sırf ikamet izni alabilme amacıyla yapılıp yapılmadığı valiliklerce araştırılır. Araştırma sonucunda, evliliğin bu amaçla yapıldığı tespit edilirse aile ikamet izni verilmez, verilmişse iptal edilir. YUKK Yönetmeliği’nin 34. maddesinde, evliliğin sırf ikamet izni almak amacıyla yapıldığı yönünde makul şüphe olduğu kabul edilen haller sayılmıştır. Buna göre;

- a) Eşlerin aynı konutta yaşamaması veya evliliğin aile birliği içinde devam etmediği yönünde ihbar ya da şikâyetin bulunması,
- b) Eşlerin konuştuğu ortak bir dilin olmaması,
- c) Eşler arasında makul olmayan yaş farkının olması,
- ç) Yabancınnın vize veya ikamet izni ihlallerinde bulunması,
- d) Eşlerin evliliğin anlaşmalı olduğunu beyan etmesi,
- e) Eşlerden biri hakkında geçimini meşru olmayan yollardan sağlamaktan veya izinsiz çalışmaktan işlem yapılmış olması,
- f) Ailenin geliri ile yaşam standardının uygun olmaması.

⁴⁶² Nuray Ekşi, “I. Oturum-Tartışmalar”, *Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanununun Değerlendirilmesi*, s. 59.

⁴⁶³ Doğan, *Türk Yabancılar Hukuku*, s. 77. Çiçekli’ye göre; “İster vatandaşlık hukuku açısından, isterse yabancılar hukuku açısından olsun burada karşılaşılan temel sorun evlenen tarafların hangi amaçla evlendiklerinin tespiti hususudur. Bu tespit, evlenen tarafların çoğu zaman objektif olarak ortaya konması mümkün olmayan sübjektif iradelerinin açıklığa kavuşturulmasını gerektirmektedir” (Çiçekli, *Yabancılar ve Mülteci Hukuku*, s. 104).

Yukarıdaki hallerden bir veya bir kaçının varlığı halinde makul şüphenin bulunduğu kabul edilir ve araştırma yapılır⁴⁶⁴. Ancak bu noktada önemle belirtmek gerekir ki bu hüküm, sayılan hallerden birinin veya birkaçının varlığının evliliğin anlaşmalı bir evlilik olduğuna karar vermede tek başına yeterli olacağı şeklinde anlaşılmalıdır. Sayılan bu haller yalnızca, evliliğin gerçek olup olmadığının araştırılması için ön sebep niteliğinde olup her somut olaya göre ayrıca değerlendirilmelidir⁴⁶⁵.

Yönetmelikte, araştırma yapılırken insanları rahatsız edici ve onur kırıcı davranışlardan kaçınma, özel hayatın gizliliği ve konut dokunulmazlığının ihlal edilmemesi için gerekli tedbirlerin alınması gibi dikkate alınması gereken hususlar da tek tek sayılmıştır (YUKK Yönetmeliği m. 34/2). Aile ikamet izni verildikten sonra da evliliğin anlaşmalı olup olmadığı konusunda valiliklerce denetim yapılabilmektedir (YUKK m. 37/2).

Anlaşmalı evlilik yoluyla alınan ve sonradan iptal edilen ikamet izinleri, bu kanunda öngörülen ikamet izin sürelerinin toplanmasında hesaba katılmaz (YUKK m. 37/3). Bu hüküm ile sırf ikamet izni alabilmek amacıyla evlenerek hileli yollara başvuran yabancıların, ikamet süresine bağlı olarak kazanabileceği haklardan yararlanması zorlaştırılmıştır.

f. Aile İkamet İzninin Sağladığı Haklar

YUKK, aile ikamet izni bulunan yabancılarla, öğrenci ikamet izninin sağladığı haklardan yararlanma, belirli şartlar dâhilinde kısa dönem ikamet iznine geçiş yapma gibi imkânlar sağlamaktadır.

En az üç yıl aile ikamet izniyle Türkiye’de kalmış olan yabancılarından on sekiz yaşını tamamlayanlar, talep etmeleri halinde bu izinlerini kısa dönem ikamet iznine dönüştürebilir (YUKK m. 34/5).

⁴⁶⁴ Bu araştırma sonucunda, evliliğin sırf ikamet izni almak amacıyla yapılıp yapılmadığının değerlendirilmesi ve tespiti için il müdürlüğü temsilcisi başkanlığında aile ve sosyal politikalar il müdürlüğü, il nüfus ve vatandaşlık müdürlüğü ve il emniyet müdürlüğünden birer temsilcinin katılımıyla en az bir kadın üyenin de bulunduğu komisyon oluşturulur. Komisyon, kararlarını salt çoğunlukla alır. Oyların eşitliği halinde komisyon başkanının kullandığı oy yönünde çoğunluk sağlanmış sayılır. Komisyona diğer kurumlardan temsilciler de davet edilebilir (YUKK Yönetmeliği m.34/3).

⁴⁶⁵ Tokuzlu, s. 1091.

Türk vatandaşı eşine bağlı olarak en az üç yıl aile ikamet izniyle Türkiye’de kalmış olan yabancıya, boşanma halinde kısa dönem ikamet izni verilebilir. Ancak yabancı eşin, aile içi şiddet gerekçesiyle mağdur olduğu ilgili mahkeme kararıyla sabit ise, üç yıldan az süre ile kalmış olsa da kısa dönem ikamet izni verilebilir (YUKK m. 34/6).

Aile ikamet izinleri, on sekiz yaşına kadar, öğrenci ikamet izni almadan ilk ve ortaöğretim kurumlarında eğitim hakkı sağlar (YUKK m. 34/4). YUKK Yönetmeliğine göre, yasal temsilcinin bakmakla yükümlü olmadığı on sekiz yaşını doldurmuş yabancılar, öğrenimlerine devam etmek isterlerse öğrenci ikamet izni almak zorundadırlar. Bakmakla yükümlü olunan on sekiz yaşını doldurmuş yabancıların ise aile ikamet izinleri devam eder ve öğrenci ikamet izninin sağladığı haklardan yararlanırlar. Bakmakla yükümlü olunan yabancı çocukların belirlenmesinde 31.5.2006 tarih ve 5510 sayılı Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu hükümleri uygulanır⁴⁶⁶ (YUKK m. 30/5).

Destekleyicinin ölümü halindeyse, bu kişiye bağlı olarak aile ikamet izniyle kalan yabancılar, herhangi bir süre şartı aranmaksızın kısa dönem ikamet izni verilebilir (YUKK m. 34/7).

Aile ikamet izni ile Türkiye’de kalan yabancılar kısa dönem ikamet iznine geçiş hakkı veren hükümlerin düzenlenmesi, bu kişilerin Türkiye’de belli bir süre yaşamaya alıştıktan sonra destekleyicinin ölümü, sınır dışı edilmesi, boşanma gibi sebeplerden dolayı Türkiye’den ayrılma kararının istenerek zor durumda kalmalarını engellemek bakımından isabetli olmuştur⁴⁶⁷. Bu düzenlemeler uluslararası hukuka da uygundur. 2003/86/EC sayılı AB Konsey Yönergesi’nin 15. maddesinin üçüncü fıkrasına göre boşanma, ayrılık, ölüm gibi hallerde aile üyelerine başvuru üzerine bağımsız bir ikamet izni verilebilir. Üye devletler zor durumlar halinde bağımsız

⁴⁶⁶ Bu kanunun 3. maddesinin onuncu fıkrasına göre; “(Değişik: 17/4/2008-5754/1 md.) Bakmakla yükümlü olduğu kişi: (...) genel sağlık sigortalısının, sigortalı sayılmayan veya isteğe bağlı sigortalı olmayan, kendi sigortalılığı nedeniyle gelir veya aylık bağlanmamış olan; a) Eşini, b) 18 yaşını, lise ve dengi öğrenim veya 5/6/1986 tarihli ve 3308 sayılı Meslekî Eğitim Kanununda belirtilen aday çıraklık ve çıraklık eğitimi ile işletmelerde meslekî eğitim görmesi halinde 20 yaşını, yüksek öğrenim görmesi halinde 25 yaşını doldurmamış ve evli olmayan çocukları c) Yaşını bakılmaksızın bu Kanuna göre malûl olduğu tespit edilen evli olmayan çocuklarını, c) Geçiminin genel sağlık sigortalısı tarafından sağlandığı Kurumca belirlenen kriterlere göre tespit edilen ana ve babasını, ifade eder.”

⁴⁶⁷ Açıkgöz, Arıner, s. 15.

ikamet izni verilmesini sağlamak üzere hükümler düzenlemelidir⁴⁶⁸. Tüm Göçmen İşçilerin ve Aile Fertlerinin Haklarının Korunmasına Dair Uluslararası Sözleşme'nin 50. maddesinde de aile birleşiminin temini ilkesi gereğince, bir göçmen işçinin ölümü veya evliliğinin sona ermesi halinde istihdam devletinin, işçinin o devlette oturan aile fertlerine oturma izni verilmesine olumlu yaklaşacağı ve bu fertlerin o zamana kadar o devlette kaldıkları süreyi de göz önüne alacağı düzenlenmiştir.

g. Aile İkamet İzni Talebinin Reddi, İptali veya Uzatılmaması

YUKK m. 36'ya göre aşağıdaki hallerde aile ikamet izni verilmez, verilmişse iptal edilir, süresi bitenler ise uzatılmaz:

a) 35. maddenin birinci ve üçüncü fıkralarında düzenlenen destekleyicide ve destekleyiciye bağlı olarak ikamet izni talebinde bulunacak yabancılarda aranan şartların karşılanmaması veya ortadan kalkması.

Bu şartların yalnızca birinin dahi yokluğu aile ikamet izninin verilmemesi, iptal edilmesi ya da süresinin uzatılmaması için yeterlidir.

b) Aile ikamet izni alma şartları ortadan kalktıktan sonra kısa dönem ikamet izni verilmemesi.

c) Hakkında geçerli sınır dışı etme veya Türkiye'ye giriş yasağı kararı bulunması.

Örneğin, YUKK m. 54/1-b uyarınca terör örgütü üyesi olduğu tespit edilerek hakkında sınır dışı kararı verilmiş bir yabancının mevcut aile ikamet izni iptal edilir.

ç) Aile ikamet izninin, veriliş amacı dışında kullanıldığının belirlenmesi.

Örneğin, Danıştay 10. Dairesi'nin YİSHK'in uygulandığı dönemde verdiği bir kararına⁴⁶⁹ konu olan olayda, Gürcistan uyruklu yabancı kadının eşi Türk vatandaşıdır. Yabancı kadının eşinin, Rus, Ukrayna ve Gürcü uyruklu yabancı

⁴⁶⁸ (Erişim) <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2003:251:0012:0018:en:PDF>, 9.8.2016.

⁴⁶⁹ Danıştay 10. Daire, 26.10.2010 tarih ve E. 2007/7613, K. 2010/8379 sayılı karar (Ekşi, Çiçekli, s. 99-101).

kadınları pazarlamakta olduğu ve fuhuşa aracılık etme suçundan dolayı hakkında defalarca işlem yapıldığı tespit edilmiştir. Yapılan araştırmalarda, Gürcistan uyruklu kadının da, yabancı kadınların söz konusu ülkelerden Marmaris'e gelmelerine yardımcı olduğu, onlara tercümanlık yaptığı ve genel ahlaka aykırı faaliyetlerde bulunduğu idarece tespit edildiğinden ikamet tezkeresinin süresi kısaltılarak 15 gün süreli ikamet tezkeresi verilmiştir. 10. Daire, bu idarî işlemi hukuka uygun bularak davayı reddeden ilk derece mahkemesinin kararını onamıştır. Görüldüğü üzere davaya konu olayda Gürcistan uyruklu olan yabancınn ikamet iznini amacı dışında kullandığı açıktır. Aynı zamanda yabancınn, fuhuşa aracılık etmesi kamu düzeni veya kamu güvenliği açısından da tehlike oluşturduğundan bu yabancı Türkiye'ye girişlerine izin verilmeyecek yabancılar kapsamına girmektedir (YUKK m. 7/1-c). Dolayısıyla YUKK hükümlerine göre böyle bir yabancınn aile ikamet izninin iptal edilmesi gerekir (YUKK m. 36/a,ç).

d) Aile ikamet izninin belirli bir süreden fazla yurt dışında kalınması sebebiyle de iptal edilmesi söz konusu olabilir. Ancak Kanunda bu hususa ilişkin usul ve esasların yönetmelikle düzenleneceği belirtilmiştir (YUKK m. 36/2)⁴⁷⁰. Ancak bu hükmün düzenlenmesinden sonra henüz yeni bir yönetmelik hükmü getirilmemiştir.

Kanunda sayılan bu hallere ek olarak, Yönetmelikte evliliğin ikamet izni alabilmek amacıyla yapıldığının tespit edilmesi halinde de aile ikamet izni verilmeyeceği, verilmişse iptal edileceği ya da süresinin uzatılmayacağı düzenlenmiştir (YUKK Yönetmeliği m. 33/1-e). Yönetmelikte böyle bir hüküm düzenlenmemiş olsaydı da zaten YUKK'un 35. maddesi ile aile ikamet izninin verilebilmesi için evliliğin sırf ikamet izni almak amacıyla yapılmamış olması şartı getirilmiştir. Yine 37. madde ile bu tarz evliliklerin aile ikamet izninin verilmesine engel teşkil ettiği düzenlenmiştir.

Kısa dönem ikamet izni ile aile ikamet izninin red, iptal ya da uzatmama sebepleri paralellik arz eder. Kısa dönem ikamet izninde olduğu gibi aile ikamet izninde de bu sebeplerden bir veya birkaçının varlığı halinde idarenin bu yönde işlem

---

⁴⁷⁰ Ek: 6735 sayılı Kanun m. 27.

yapması zorunlu olup takdir yetkisi bulunmamaktadır. Bu konuda kısa dönem ikamet izni hakkında yaptığımız açıklamalar aile ikamet izni hakkında da geçerlidir.

3. Öğrenci İkamet İzni

YUKK yürürlüğe girmeden önce, yabancı öğrencilerin Türkiye’de ikametlerine ilişkin kanun ve yönetmelik düzeyinde çeşitli düzenlemeler getirilmiştir. Bunlardan 1983 yılında çıkarılan “Türkiye’de Öğrenim Gören Yabancı Uyruklu Öğrencilere İlişkin Kanun”⁴⁷¹ uyarınca çıkarılan Yönetmeliğe göre öğrenim görmek üzere Türkiye’ye gelecek yabancı uyruklu öğrencilerin Türk dış temsilciliklerinden öğrenim meşruhatlı giriş vizesi almaları ve İçişleri Bakanlığı’ndan ikamet tezkeresi almaları gerekmektedir (m. 3, m. 6/B). Bu yönetmelik 2011 yılında çıkarılan “Türkiye’de Öğrenim Gören Yabancı Uyruklu Öğrencilere İlişkin Yönetmeliğin Yürürlükten Kaldırılmasına Dair Yönetmelik”⁴⁷² ile yürürlükten kaldırılmıştır.

Yabancı öğrencilerin Türkiye’de ikameti ile ilgili YİSHK’te özel bir düzenleme bulunmamaktaydı. YİSHK’teki genel hüküm gereği Türkiye’de bir aydan fazla kalacak olan her yabancı gibi yabancı öğrencilerin de emniyet makamlarına ikamet izni almak için müracaat etmeleri gerekmektedir (YİSHK m. 3/1). Yabancı öğrencilerin Türkiye’de ikametlerine ilişkin detaylar ise çeşitli genelgeler ile düzenlenmekteydi. Görüldüğü üzere yabancı öğrencilerin Türkiye’de ikametlerine ilişkin düzenlemeler oldukça dağınıktı. Türkiye’nin özellikle az gelişmiş ülke vatandaşı olan yabancı öğrencilerin eğitim görmek amacıyla sıklıkla tercih ettikleri bir ülke olduğu dikkate alındığında, öğrenci ikamet izinlerine ve yabancı öğrencilerin Türkiye’de çalışma haklarına ilişkin dağınık haldeki düzenlemelerin YUKK ile tek bir çatı altında toplanmış olması önemli bir gelişme olarak değerlendirilebilir⁴⁷³.

---

⁴⁷¹ 15.04.1985 tarih ve 2922 sayılı bu kanun (RG. 19.10.1983-18196), 24.03.2010 tarih ve 5978 sayılı “Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun” (RG. 06.04.2010-27544) ile yürürlükten kaldırılmıştır.

⁴⁷² RG. 27.8.2011-28038.

⁴⁷³ Doğan, *Türk Yabancılar Hukuku*, s. 78.

a. Öğrenci İkamet İzni Verilebilecek Yabancılar

Öğrenci ikamet izni YUKK m. 38'e göre şu yabancılar hakkında düzenlenebilir:

a) Türkiye'de bir yükseköğretim kurumunda ön lisans, lisans, yüksek lisans ya da doktora öğrenimi görecektir yabancılar öğrenci ikamet izni verilir (YUKK m. 38/1).

YUKK m. 38/1'de kısa dönem ikamet izninden ve aile ikamet izninden farklı olarak “öğrenci ikamet izni verilir” ifadesi kullanılmaktadır⁴⁷⁴. Daha önce Kanundaki bu ifade farklılığına ilişkin açıklamalardan yola çıkılarak yükseköğretim kurumunda öğrenim görecektir yabancılar, öngörülen diğer şartların gerçekleşmesi halinde ikamet izni verilmesinin zorunlu olduğunu, idarenin izin vermeme yetkisinin bulunmadığını söylemek mümkündür. Zira hukuk kurallarında “verilir”, “alır”, “yapar”, “uygular”, “reddedilir” gibi ifadelerin kullanılmasının bağlı yetkinin varlığına işaret ettiği kabul edilmektedir⁴⁷⁵. Bağlı yetki ise “*takdir yetkisinin zıddı olup, bağlı yetkinin bulunduğu durumda takdir yetkisinden bahsedilemez*”⁴⁷⁶.

b) Bakımı ve masrafları gerçek veya tüzel kişi tarafından üstlenilen ilk ve orta derecede öğrenim görecektir yabancılar, velilerinin veya yasal temsilcilerinin muvafakatiyle öğrenci ikamet izni verilebilir (YUKK m. 38/2). Bu yabancıların Türkiye'den yapılacak başvurularında amacına uygun vize şartı aranır (YUKK Yönetmeliği m. 35/2). Eğer yabancı on sekiz yaşından küçükse ve aile ikamet izni bulunuyorsa, Türkiye'de ilk ve orta derece öğrenim görebilmek için öğrenci ikamet izni almasına gerek yoktur. Zira aile ikamet izni bu yabancıya ilk ve orta öğretimde eğitim hakkı sağlar (YUKK m. 34/4).

YUKK m. 38/2'de birinci fıkranın aksine “öğrenci ikamet izni verilebilir” ifadesi kullanılmaktadır. Bu ifade farklılığı bilinçli bir tercih ise, ilk ve orta derecede

⁴⁷⁴ YUKK m. 38/1: “Türkiye’de bir yükseköğretim kurumunda ön lisans, lisans, yüksek lisans ya da doktora öğrenimi görecektir yabancılar öğrenci ikamet izni verilir.”

⁴⁷⁵ Atay, s. 515.

⁴⁷⁶ René Chapus, Droit Administratif Général, C. 1, 14. Baskı, Paris, 2000, s. 1036’dan naklen Çağlayan, *İdare Hukuku Dersleri*, s. 532. Akyılmaz, Sezginer ve Kaya bağlı yetkiyi kısaca şöyle tanımlamışlardır: “İdarenin bir yetkisinin belli bir yönde kullanılmasının mevzuatta açık ve emredici bir biçimde düzenlenmesine bağlı yetki adı verilir” (Akyılmaz, Sezginer, Kaya, s. 147).

öğrenim görecek olan yabancılara ikamet izni verilmesinde idarenin takdir yetkisi olduğu sonucu çıkarılmaktadır. Kural olarak on sekiz yaşından küçük olan bu yabancılara Türkiye’de öğrenim görmek amacıyla ikamet etmesinin çocuğun yüksek yararı açısından yerinde olup olmadığının değerlendirilebilmesi amacıyla, idareye takdir yetkisi verilmiş olabileceği kanaatindeyiz.

c) Kamu kurum ve kuruluşları aracılığıyla gelerek Türkiye’de öğrenim görecek yabancılara öğrenci ikamet izni verilebilir (YUKK m. 38/5)⁴⁷⁷. Burada da “ikamet izni verilebilir” ifadesinden dolayı idareye izin vermeme yetkisinin tanınmış olduğu sonucuna varılmaktadır⁴⁷⁸.

Uluslararası koruma başvuru sahibi kimlik belgesi olan yabancılar ve uluslararası koruma statüsü sahibi kimlik belgesi olan yabancılara bu belgeleri ikamet izni yerine geçtiğinden bunların Türkiye’de eğitim görebilmek için öğrenci ikamet izni almalarına gerek yoktur (YUKK m. 76/4, m. 83/3, YUKK Yönetmeliği m. 35/1).

Özel öğrencilik, uzaktan eğitim ve açık öğretim kapsamında eğitim görecekları hakkında öğrenci ikamet izni düzenlenemez (YUKK Yönetmeliği m. 35/14).

Öğrenci ikamet izinleri, öğrenciye, yalnızca eş ve çocuklarının aile ikamet izni başvurularında destekleyici olma hakkı sağlar. Bunun dışında anne ve babası gibi diğer yakınlarına ikamet izni alma konusunda hiçbir hak sağlamaz (YUKK m. 38/3, YUKK Yönetmeliği m. 35/6).

Öğrenci ikamet izni verilebilecek yabancılar ikamet izni için bizzat kendileri başvurabilecekleri gibi, öğrenim görecekları okul tarafından da bunlar adına başvuru yapılabilir (YUKK Yönetmeliği m. 36/1).

---

⁴⁷⁷ Ek: 6735 sayılı Kanun m. 27.

⁴⁷⁸ YUKK m. 38/5: “Kamu kurum ve kuruluşları aracılığıyla gelerek Türkiye’de öğrenim görecekları yabancılara, öğrenim süresince ikamet izni verilebilir.”

b. Öğrenci İkamet İzninin Süresi

Türkiye’de öğrenim görecektir olan öğrencilere öğrenimleri süresince öğrenci ikamet izni verilebilir (YUKK m. 34). Türkiye’de bir yükseköğretim kurumunda ön lisans, lisans, yüksek lisans ya da doktora öğrenimi görecektir yabancılara verilecek ikamet izni, ikamet izni müracaat tarihinden itibaren öğrenim programının tamamını kapsayacak şekilde düzenlenebilir (YUKK Yönetmeliği m. 37/2). Yükseköğrenim öğrencisinin kayıt dondurması durumunda kayıt dondurma tarihinden itibaren ikamet izni kesilir (YUKK Yönetmeliği m. 35/13⁴⁷⁹).

Bakımı ve masrafları gerçek veya tüzel kişi tarafından üstlenilen ilk ve orta derecede öğrenim görecektir yabancılara ise öğrenimleri süresince birer yıllık sürelerle öğrenci ikamet izni verilebilir (YUKK m. 38/2). Ancak öğrenim süresi bir yıldan kısa ise öğrenci ikamet izni süresi öğrenim süresini aşamaz (YUKK m. 38/4).

Kamu kurum ve kuruluşları aracılığıyla gelerek Türkiye’de öğrenim görecektir yabancılara ise öğrenim süresince ikamet izni verilebilir (YUKK m. 38/5).

c. Öğrenci İkamet İzninin Şartları

YUKK m. 39’a göre öğrenci ikamet izninin şartları şunlardır:

a) 38. madde kapsamındaki bilgi ve belgeleri ibraz etmek.

Yani öğrencinin Türkiye’deki bir öğretim kurumunda öğrenim göreceğini ispat etmesi gerekir. Zira yabancı öğrenci, öğrenim göreceği okula ön kayıt yaptırmadan ikamet izni başvurusunda bulunamaz (YUKK Yönetmeliği m. 36/1)⁴⁸⁰.

b) 7. maddede sayılan Türkiye’ye girişlerine izin verilmeyecek yabancılardan olmamak.

c) Türkiye’de kalacağı adres bilgilerini vermek.

⁴⁷⁹ YUKK Yönetmeliğinin 35. maddesinde ayrıca ikamet izni harçları, bakım ve masrafların üstlenilmesine ilişkin ölçütler, sağlık sigortası, fakülte veya bölüm değişikliklerine ilişkin detaylı düzenlemelere yer verilmiştir.

⁴⁸⁰ Uluslararası Öğrenciler Değerlendirme Kurulu Kararı ile yerleştirilenlerden ön kayıt şartı aranmaz (YUKK Yönetmeliği m. 36/1).

Her ne kadar öğrencinin öğrenim göreceği kurum bilinse de, iznin özü gereği öğrencinin hangi adreste ikamet edeceğinin de bilinmesi gerekmektedir.

d. Yabancı Öğrencilerin Türkiye’de Çalışma Hakkı

Yürürlükten kaldırılan Türkiye’de Öğrenim Gören Yabancı Uyruklu Öğrencilere İlişkin Yönetmeliğin 10. maddesine göre yabancı uyruklu öğrenciler, öğrenimleri süresince gelir getiren herhangi bir işte çalışmamaktaydılar. Ancak, lisansüstü öğrenim gören yabancı uyruklu öğrenciler, araştırma yaptıkları yükseköğretim kurumlarında ücret karşılığı çalışabilmekteydiler. Öğrenci değişim programları çerçevesinde Türkiye’de eğitim gören yabancı öğrencilerin stajyer olarak çalışmaları ise mümkün kılınmıştı. Mülga YÇİHK’nin uygulama yönetmeliğine⁴⁸¹ göre, kapsamı ve süresi konusunda Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, İçişleri ve Dışişleri Bakanlığı ile Yüksek Öğretim Kurulu Başkanlığının mutabakata vardığı uluslararası stajyer öğrenci programları çerçevesinde staj göreceк yabancılar çalışma izninden muaf tutulmuşlardı.

Görüldüğü üzere, kendi ülkelerindeki kısıtlı eğitim olanaklarından dolayı daha kaliteli bir eğitim alabilmek amacıyla Türkiye’ye gelen yabancı öğrencilerin okurken aynı zamanda çalışmak istemeleri halinde önlerinde yasal bir engel bulunmaktaydı. YUKK’un getirdiği yeni düzenleme ile artık yabancı öğrencilerin okurken çalışabilmeleri mümkün hale gelmiştir. Bu düzenleme, hem kültürel ve sosyal hem de ekonomik açıdan ülkeye katkı sağlayan yabancı öğrencilerin⁴⁸² Türkiye’de eğitim görmesini teşvik edici niteliktedir.

YUKK m. 41/1’e⁴⁸³ göre Türkiye’de örgün öğrenim gören ön lisans, lisans, yüksek lisans ve doktora öğrencileri, çalışma izni almak kaydıyla çalışabilirler.

Ancak, ön lisans ve lisans öğrencileri için çalışma hakkı, ilk yıldan sonra başlar ve ilgili kanunlarla⁴⁸⁴ düzenlenir. Ön lisans ve lisans öğrencilerinin çalışma

---

⁴⁸¹ RG. 29.8.2003-25214.

⁴⁸² Doğan, *Türk Yabancılar Hukuku*, s. 78 (Doğan’a göre; “Gelişmiş hemen her ülke yabancı öğrencilerin ülkelerine gelmesi ve eğitim alması hususunda kolaylıklar sağlamaktadır”).

⁴⁸³ 6735 sayılı Kanunun 27. maddesiyle bu maddenin birinci fıkrasının birinci cümlesine “Türkiye’de” ibaresinden sonra gelmek üzere “örgün” ibaresi eklenmiş ve fıkranın ikinci cümlesinde yer alan “haftada yirmi dört saatten fazla olamaz” ibaresi “ilgili kanunlarla düzenlenir” şeklinde değiştirilmiştir.

hakkına ilişkin usul ve esaslar, Göç Politikaları Kurulunca belirlenecek esaslar çerçevesinde Bakanlık ile Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı tarafından müştereken düzenlenir (m. 41/2).

e. Öğrenci İkamet İzni Talebinin Reddi, İptali ya da Uzatılmaması

YUKK m. 40'a göre aşağıdaki hallerde ikamet izni verilmez, verilmişse iptal edilir, süresi uzatılmaz:

a) 39. maddede düzenlenen öğrenci ikamet izninin şartlarının karşılanmaması veya ortadan kalkması.

b) Öğrenimin sürdürülemeyeceği konusunda kanıtların ortaya çıkması.

Öğrenimin sürdürülemeyeceğine ilişkin ilk akla gelen ve belki de tek kanıt, öğrencinin öğrenim gördüğü kurumdan kendi isteği dışında ilişkisinin kesilmesidir. Ancak bu durum Türkiye açısından değerlendirildiğinde, hükmün uygulanabilirliği pek de mümkün görünmemektedir⁴⁸⁵. Bu konuda Doğan'ın görüşlerini aynen aktarmayı uygun görüyoruz:

“Kanunkoyucu, neredeyse her yıl bir af kanunu ile öğrencilerin üniversitelerden atılmalarına engel olucu bir düzenleme yapmaktadır. Zaman zaman yapılan düzenlemelerde, üniversitelerden atılma tamamen kaldırılmaktadır. (...) Bu tür af kanunlarının sıklıkla yürürlüğe konuluyor olması, yabancı öğrencilerin ikamet sürelerinin ve dolayısıyla çalışma imkânlarının da neredeyse sınırsız olması gibi bir sonucu ortaya çıkarmaktadır”⁴⁸⁶.

c) Öğrenci ikamet izninin veriliş amacı dışında kullanıldığının öğrenilmesi.

İznin kullanım amacının yasa dışı olması gerekmez. Öğrenim amacı dışında herhangi bir amaçla, örneğin turizm amacıyla, kullanılması bu hükmün

⁴⁸⁴ 6735 sayılı Kanunun m.19/2'ye göre yabancı öğrencilerden ön lisans ve lisans düzeyinde öğrenim görmekte olanlar, öğrenimlerinin ilk yılının tamamlanmasından sonra çalışma iznine başvurabilir ve 22.5.2003 tarihli ve 4857 sayılı İş Kanunu uyarınca kısmi süreli çalışabilirler. Örgün öğretim programlarına kayıtlı lisansüstü öğrenciler için bu sınırlamalar uygulanmaz.

⁴⁸⁵ Doğan, *Türk Yabancılar Hukuku*, s. 80.

⁴⁸⁶ Doğan, *Türk Yabancılar Hukuku*, s. 80.

uygulanabilmesi için yeterlidir. Zira yabancılara Türkiye’de kalış amaçlarına bağlı olarak ikamet izni verilmesi bir zorunluluktur (YUKK m. 23/1).

ç) Hakkında geçerli sınır dışı etme veya yurda giriş yasağı kararı bulunması.

4. Uzun Dönem İkamet İzni

İkamet izin türleri YİSHK’te düzenlenmediğinden, “uzun dönem ikamet izni” adında bir ikamet izni de bulunmuyordu⁴⁸⁷. İlk defa YUKK ile düzenlenen uzun dönem ikamet izni, diğer izin türlerinden farklı olarak Türkiye’de daha önce belirli bir süre ikamet etmiş olma şartının arandığı fakat bunun karşılığında da izin sahibi yabancıya bazı hakların tanındığı bir izin türüdür.

Uzun dönem ikamet izni, uzun yıllar boyunca Türkiye’de yaşayarak hayat ilişkilerini burada yoğunlaştıran ve Türk toplumuna uyum sağlayan ancak kendi ülke hukukları çifte vatandaşlığa izin vermediği için Türk vatandaşlığını kazanamayan yabancılar açısından önemli bir yenilik olmuştur⁴⁸⁸. Bu düzenleme ile uzun dönem ikamet izni sahibi yabancılara, hem izinlerini periyodik aralıklarla yenilemek zorunda kalmayacakları hem de Türk vatandaşlarının sahip olduğu bazı haklara sahip olacakları için çok daha rahat koşullarda Türkiye’de yaşamlarını sürdürebilme imkânı tanınmıştır⁴⁸⁹.

a. Uzun Dönem İkamet İzni Verilebilecek Yabancılar

YUKK m. 42/1’e göre Bakanlığın onayı ile valilikler tarafından şu yabancılara uzun dönem ikamet izni verilir:

a) Türkiye’de kesintisiz en az sekiz yıl ikamet izni ile kalmış olan yabancılar.

⁴⁸⁷ Yönetmeliğin geçici 1. maddesinin ikinci fıkrasına göre 11.4.2014 tarihinden önce alınan ikamet tezkerelerinin Kanunda düzenlenen ikamet izni türlerinden hangisine karşılık geldiği Genel Müdürlükçe belirlendiğinden bu tarihten önce verilmiş olan izinlerden uzun dönem ikamet iznine karşılık gelen bir iznin olup olmadığına da Genel Müdürlük karar verebilmektedir (Çörtoğlu Koca, s. 64).

⁴⁸⁸ Arıner, Açıkgöz, s. 14, 15.

⁴⁸⁹ YUKK’ta amaçlanan, uzun dönem ikamet izni sahiplerine Türk vatandaşları ile benzer haklar tanımak olsa da düzenlemede bazı sıkıntılar yer almaktadır. Bu sıkıntılara çalışmamızın devamında yer verilecektir.

Kısa dönem ikamet izni, aile ikamet izni ve öğrenci ikamet izni ile Türkiye’de kalmış olan yabancılara uzun dönem ikamet iznine geçiş hakkı tanınırken mülteci, şartlı mülteci ve ikincil koruma statüsü sahipleri ile insanî ikamet izni sahiplerine ve geçici koruma sağlananlara, uzun dönem ikamet iznine geçiş hakkı tanınmaz (YUKK m. 42/2). Hükümde uzun dönem ikamet iznine geçiş hakkı tanınmayanlar arasında insan ticareti mağduru ikamet izni sahiplerine yer verilmemiş olsa da bu yabancılardan doğrudan uzun dönem ikamet iznine geçiş yapmaları mümkün değildir. Çünkü zaten insan ticareti mağduru ikamet izinleri kural olarak otuz gün süreli verilmekte olup mağdurun güvenliği, sağlığı veya özel durumu nedeniyle en fazla altışar aylık sürelerle uzatılabildiğinden ve bu sürelerin toplamı hiçbir şekilde üç yılı geçemediğinden bu yabancılar uzun dönem ikamet izni için gerekli ikamet süresini sağlayamazlar⁴⁹⁰ (YUKK m. 48/1, m. 49/1). Ancak, örneğin iki yıl insan ticareti mağduru ikamet izni ile Türkiye’de kalmış olan bir yabancı, sonrasında altı yıl aile ikamet izni ile ikamet etmeye devam etmiş ise uzun dönem ikamet izni için başvuru yapabilir. Çünkü mevzuatımızda insan ticareti mağduru ikamet izni ile geçirilen sürelerin toplam ikamet süresinin hesaplanmasında dikkate alınmayacağına ilişkin bir hüküm bulunmamaktadır.

b) Göç Politikaları Kurulunun⁴⁹¹ belirlediği şartlara uyan yabancılar.

Göç Politikaları Kurulunun bu yönde bir kararı var ise başvuran yabancıya ayrıca bildirilmektedir⁴⁹². Kurulun belirlediği şartları taşıyan yabancılardan uzun dönem ikamet izni alabilmesi için Türkiye’de en az sekiz yıl ikamet etmiş olması gerekmez.

Uzun dönem ikamet iznine ilişkin YUKK m. 42/1’deki “süresiz ikamet izni verilir” ifadesinden⁴⁹³, kanundaki şartları taşıyan yabancılara ikamet izni

⁴⁹⁰ Çörtoğlu Koca, s. 65.

⁴⁹¹ YUKK m. 105/1: “Göç Politikaları Kurulu, İçişleri Bakanının başkanlığında, Aile ve Sosyal Politikalar, Avrupa Birliği, Çalışma ve Sosyal Güvenlik, Dışişleri, İçişleri, Kültür ve Turizm, Maliye, Millî Eğitim, Sağlık ve Ulaştırma, Denizcilik ve Haberleşme bakanlıkları müsteşarları ile Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanı ve Göç İdaresi Genel Müdüründen oluşur.”

⁴⁹² (Erişim) http://www.goc.gov.tr/files/files/uzun_donem_ikamet_izni_4.pdf, 16.01.2017. Göç Politikaları Kurulu’nun belirlediği şartlar hakkında bir bilgiye ulaşılamamıştır.

⁴⁹³ YUKK m. 42/1: “Türkiye’de kesintisiz en az sekiz yıl ikamet izniyle kalmış olan ya da Göç Politikaları Kurulunun belirlediği şartlara uyan yabancılara, Bakanlığın onayıyla valilikler tarafından süresiz ikamet izni verilir.”

verilmesinin zorunlu olduğu, idareye takdir yetkisi tanınmadığı sonucu çıkarılmaktadır⁴⁹⁴.

b. Uzun Dönem İkamet İzninin Süresi

Uzun dönem ikamet izinleri süresiz olarak verilir (YUKK m. 42/1). Yani bu izin türü diğer izin türlerinden farklı olarak yabancıya, iznin verilmesinden itibaren herhangi bir uzatma işlemine gerek kalmaksızın Türkiye’de dilediği kadar ikamet etme imkânı verir.

Ekşi’ye göre uzun dönem ikamet izninde herhangi bir süre belirtilmediği ve bu ikamet izni hamiline Türkiye’de daimi ikamet hakkı verdiği için “uzun dönem ikamet izni” ifadesi yerine “daimi ikamet izni” ya da “süresiz ikamet izni” ifadesi kullanılmalıydı⁴⁹⁵.

c. Uzun Dönem İkamet İzninin Şartları

Uzun dönem ikamet iznine geçişte aranan şartlar YUKK m. 43’te şöyle düzenlenmiştir:

a) Kesintisiz en az sekiz yıl ikamet izniyle Türkiye’de kalmış olmak.

Bu şart, uzun dönem ikamet izni verilmesinin ön şartı olarak değerlendirilebilir. Zira YUKK m. 42/1’de kimlere uzun dönem ikamet izni verileceği ifade edilirken kesintisiz en az sekiz yıl Türkiye’de ikamet etmiş olan yabancılardan bahsedilmiştir.

YUKK m. 28 ikamette kesintiyi düzenlemektedir. Hükme göre, YUKK hükümlerinin uygulanmasında; zorunlu kamu hizmeti, eğitim ve sağlık nedenleri hariç, bir yılda toplam altı ayı geçen veya son beş yıl içinde toplam bir yılı aşan Türkiye dışında kalışlar ikamette kesinti sayılır. İkamet süresinde kesintisi olanların ikamet izni başvurularında veya başka bir ikamet iznine geçişlerinde, önceki izin

⁴⁹⁴ Doğan, *Türk Yabancılar Hukuku*, s. 81 (Doğan’a göre uzun dönem ikamet izninde, diğer ikamet izinlerinden farklı olarak idareye takdir yetkisi tanınmamıştır. Yani uzun dönem ikamet izni hariç tüm ikamet izinlerinde idarenin takdir yetkisi bulunmaktadır).

⁴⁹⁵ Ekşi, *Yabancılar ve Uluslararası Koruma Hukuku*, s. 94.

süreleri hesaba katılmaz. Kesintisiz ikamet izin sürelerinin hesaplanmasında, öğrenci ikamet izinlerinin yarısı, diğer ikamet izinlerinin ise tamamı sayılır (YUKK m. 28/2).

Bu hüküm uzun dönem ikamet iznine geçişlerde sekiz yıllık kesintisiz ikamet süresinin hesaplanmasında da dikkate alınır. YUKK Yönetmeliği m. 40/2'ye göre kesintisiz sekiz yıl süreyle ikamet etmiş olmak şartının sağlanıp sağlanmadığı kontrol edilirken ikamette kesinti şu şekilde belirlenir:

- Hesaplama başvuru tarihi esas alınır. Yabancıнын yurtdışında kaldığı süreler ve ikamet izni almadan Türkiye’de kaldığı süreler kesintidir.
- Başvuru tarihinden itibaren geriye dönük birer yıllık dilimler içerisinde toplam yüz seksen günü aşan kesinti bulunmuyorsa diğer bir yıllık dilime geçilir ve bu kontrole sekiz yıl tamamlanana kadar devam edilir.
- Birer yıllık dilimlerde yüz seksen günü aşan kesinti olmaması durumunda son beş yıllık dilim içinde toplam üç yüz altmış beş günü aşan kesinti olup olmadığına bakılır.
- Sekiz yıl içerisinde bir seferde veya peş peşe, yurtdışında ya da ikametsiz olarak Türkiye’de geçirdiği süre altı ayı geçen yabancıların talepleri, dilimlik hesaplama geçilmeden olumsuz olarak sonuçlandırılır.
- Sınır dışı etme işlemi uygulanan yabancıların, önceki ikamet izni süreleri, ikamet izin sürelerinin toplanmasında hesaba katılmaz⁴⁹⁶

⁴⁹⁶ Bu hesaplamanın ne şekilde yapılacağına ilişkin Çörtoğlu Koca’nın örneğini ve bu konudaki görüşlerini aynen aktarmayı uygun görüyoruz:

“Örneğin, 04.01.2008’de Türkiye’de kısa dönem ikamet izni alan bir yabancı kesintisiz sekiz yıl Türkiye’de ikamet ederse 04.01.2016 tarihinde uzun dönem ikamet iznine başvurabilir. Ancak, zorunlu kamu hizmeti, eğitim ve sağlık nedenleri hariç, bir yılda toplam yüz seksen günden fazla Türkiye dışında kaldıysa ya da ikamet izni olmaksızın Türkiye’de yaşadıysa, uzun dönem ikamet izni alması mümkün değildir. Yabancıнын sekiz yıllık ikameti süresince, birer yıllık dilimlerde, yüz seksen günü aşan bir kesintisinin olmaması durumunda, son beş yıllık dilim içinde toplam üç yüz altmış beş günü aşan kesinti olup olmadığına bakılır. Örneğimizde, 04.01.2011 tarihinden itibaren yabancıнын üç yüz altmış beş günü aşan yurtdışında ya da ikamet izni olmaksızın Türkiye’de bulunup bulunmadığı araştırılır. Yabancıнын son beş yıl içerisinde üç yüz altmış beş günü aşan kesintisi varsa veya bir yıl içerisinde toplam yüz seksen günü aşan kesinti bulunuyorsa, süre kesilir ve uzun dönem ikamet izni başvuru koşulu yerine getirilmemiş kabul edilir. Yönetmelik 40(2)(ç) maddesinde, yabancıнын sekiz yıl içerisinde bir seferde veya peş peşe, yurtdışında ya da ikamet izni olmaksızın Türkiye’de geçirdiği süre yüz seksen günü geçerse, dilimlik hesaplama geçilmeyeceği hükme bağlanmıştır.

Aynı fıkranın (b) bendinde her yıl için yüz seksen günü geçen bir kesinti olup olmadığı incelendikten sonra (c) bendi uyarınca son beş yıllık dilim içinde toplam üç yüz altmış beş günü aşan kesinti de olmaması halinde, burada tekrar hangi dilim içerisinde yüz seksen günü aşan bir kesinti var mı diye inceleneceği maddenin metninden anlaşılamamaktadır. Kanımızca, burada kastedilen, sekiz yıllık süreçte örneğin 4 Ocak 2008-4 Ocak 2009, 4 Ocak 2009-4 Ocak 2010... şeklinde devam ederek her bir yıllık dilim içinde yüz seksen günü aşan kesinti olup olmadığına

Kesintisiz en az sekiz yıllık ikamet izniyle Türkiye’de kalmış olmak şartı bakımından, YUKK yürürlüğe girmeden önce alınan ikamet izinleri için de yukarıdaki şekilde hesaplama yapılır (YUKK Yönetmeliği m. 40/3).

b) Son üç yıl içinde sosyal yardım almamış olmak.

Hükümle amaçlanan Türkiye’de uzun süre ikamet edecek olan yabancının geçimini kendi imkânlarıyla sağlayabilecek durumda olup olmadığını tespit edebilmektir⁴⁹⁷.

c) Kendisi veya varsa ailesinin geçimini sağlayacak yeterli ve düzenli gelir kaynağına sahip olmak⁴⁹⁸.

Bu hükmün amacı da (b) bendi hükmü ile paralel olup bu tarz hükümler, yabancının ülke ekonomisine yük olmadan makul yaşam standartları içinde Türkiye’de yaşayacağını garanti altına almayı amaçlamaktadır.

ç) Geçerli sağlık sigortasına sahip olmak⁴⁹⁹.

d) Kamu düzeni veya kamu güvenliği açısından tehdit oluşturmamak.

Bu şart, uzun dönem ikamet izni dışındaki diğer ikamet izinlerinin verilmesinde ayrı bir şart olarak düzenlenmemiştir. Uzun dönem ikamet izni, yabancıya süresiz olarak Türkiye’de ikamet edebilme imkânı tanıdığından bu iznin

---

bakılırken aynı zamanda peş peşe gelen yüz seksen günlük bir kesintinin de olup olmadığının inceleneceğidir. Örneğin, 1 Kasım 2008-1 Mayıs 2009 arasında yurtdışında bulunan bir yabancı, bir yıllık dilimlik hesaplamada herhangi bir kesintisi oluşmaz, çünkü farklı iki dilim arasında kalan yüz seksen gün bulunmaktadır. Ancak yabancının bu örnekte yurtdışında geçirdiği süre, bir seferde yüz seksen günü geçmiştir. Bu nedenle bu kişinin süresi kesilir ve uzun dönem ikamet izni başvurusu reddedilir.” Çörtoğlu Koca, s. 66.

⁴⁹⁷ Çörtoğlu Koca, s. 67.

⁴⁹⁸ “Bu kuralın uygulanmasında aşağıdaki hususlar gözetilir: a) Yabancı, başvuru yaptığı yıl itibariyle geçerli olan net asgari ücret kadar aylık giderini karşılayabilecek maddi güce sahip olmalıdır. b) Yabancı, toplamda asgari ücretten az olmamak üzere kendisi dâhil her bir aile üyesi için asgari ücretin üçte biri kadar gideri karşılayabilecek maddi güce sahip olmalıdır. c) Gelir kaynağının tespitinde üçüncü kişilerin taahhütleri kabul edilmez” (YUKK Yönetmeliği m. 40/5).

⁴⁹⁹ Şu belgeler geçerli sağlık sigortası olarak kabul edilmektedir: “İkili sosyal güvenlik sözleşmeleri kapsamında Türkiye’de sağlık hizmetlerinden faydalanıldığına dair il sosyal güvenlik birimlerinden alınan e-imzalı/imzalı ve kaşeli/mühürlü belge, Sosyal Güvenlik Kurumundan alınmış e-imzalı/imzalı ve kaşeli/mühürlü provizyon belgesi, Sosyal Güvenlik Kurumuna genel sağlık sigortalısı olmak için yapılan başvuruya dair e-imzalı/imzalı ve kaşeli/mühürlü belge, en az 1 yıl süreli özel sağlık sigortası” Bkz. “İlk ve Geçiş Randevularında İstenecek Belgeler”, s. 8, (Erişim) <https://e-ikamet.goc.gov.tr/Ikamet/IstenecekBelgeler>, 07.10.2016.

verilmesinde diğer izin türlerine göre daha detaylı bir inceleme yapılması ve ek şartlar öngörülmesi olağandır. Ancak kamu düzeni ve kamu güvenliği gibi kavramlar yoruma açık, idarenin takdir yetkisini genişleten, muğlak kavramlar olduklarından⁵⁰⁰, daha önce de açıklandığı üzere yabancının kamu düzeni veya kamu güvenliği bakımından tehdit oluşturup oluşturmadığının tespitinin somut verilere dayandırılması keyfî uygulamaları engellemek açısından önemlidir.

YUKK m. 43/2'ye göre Göç Politikaları Kurulunun belirlediği şartlara sahip olması nedeniyle uzun dönem ikamet izni verilmesi uygun görülen yabancılar için “kamu düzeni veya kamu güvenliği açısından tehdit oluşturmamak” şartı dışındaki şartlar aranmaz. YUKK ile Göç Politikaları Kurulu'na iki yönlü bir yetki verilmiştir. Birincisi uzun dönem ikamet izni verilmesini kanunda yer almayan şartlara tabi tutabilme yetkisi, ikincisi ise kanunda aranan şartlara bağlı kalmaksızın (kamu düzeni ve kamu güvenliği sebepleri hariç) ikamet izni verilebilecek yabancıları belirleme yetkisidir⁵⁰¹. Uzun dönem ikamet izninin, diğer ikamet izinlerine göre, yabancıya daha fazla haklar tanıdığı dikkate alındığında Kurula tanınmış bu takdir yetkisinin kullanımında oldukça titiz davranılması gerektiği düşünülmektedir⁵⁰².

d. Uzun Dönem İkamet İzninin Sağladığı Haklar

YUKK ile uzun dönem ikamet iznine sahip yabancılar için diğer ikamet izinleri ile Türkiye'de bulunan yabancılara göre daha avantajlı bir durum yaratılmak istenmiştir. Öyle ki bu yabancılara hem Türkiye'de süresiz olarak ikamet edebilme hakkı tanınmış hem de TVK m. 28'deki doğumla Türk vatandaşı olup çıkma izni almak suretiyle Türk vatandaşlığını kaybedenler ve bunların üçüncü dereceye kadar altsoyları hakkında getirilen düzenlemeye⁵⁰³ benzer bir düzenleme getirilmiştir.

⁵⁰⁰ Teksoy, s. 881.

⁵⁰¹ Çörtoğlu Koca, s. 68; Doğan, *Türk Yabancılar Hukuku*, s. 81.

⁵⁰² Çörtoğlu Koca, s. 68.

⁵⁰³ TVK m.28/1-3: “Doğumla Türk vatandaşı olup da çıkma izni almak suretiyle Türk vatandaşlığını kaybedenler ve üçüncü dereceye kadar olan altsoyları, bu maddede belirtilen istisnalar dışında Türk vatandaşlarına tanınan haklardan aynen yararlanmaya devam ederler. Millî güvenliğe ve kamu düzenine ilişkin hükümler saklıdır. Bu madde kapsamında bulunan kişilerin, seçme ve seçilme, muafin araç veya ev eşyası ithal etme hakları ile askerlik hizmetini yapma yükümlülüğü yoktur. Bu kişilerin sosyal güvenliğe ilişkin kazanılmış hakları saklı olup bu hakların kullanımında ilgili kanunlardaki hükümlere tabidirler. Bu madde kapsamında bulunan kişiler, bir kadroya dayalı ve kamu hukuku rejimine tabi olarak asli ve sürekli kamu hizmeti görevlerinde

YUKK m. 44/1'e göre uzun dönem ikamet izni bulunan yabancılar, askerlik yapma yükümlülüğü, seçme ve seçilme, kamu görevlerine girme, muaf olarak araç ithal etme ve özel kanunlardaki düzenlemeler hariç, sosyal güvenliğe ilişkin kazanılmış hakları saklı kalmak ve bu hakların kullanımında ilgili mevzuat hükümlerine tabi olmak şartıyla, Türk vatandaşlarına tanınan haklardan yararlanırlar.

İlk bakışta uzun dönem ikamet iznine sahip yabancılar, TVK m. 28 kapsamındaki yabancılarla aynı haklara sahip gibi görünse de hükümde yer alan “özel kanunlardaki düzenlemeler hariç” ifadesi uzun dönem ikamet iznine sahip yabancılar için yaratılmak istenen avantajlı durumu kısıtlayabilecek niteliktedir⁵⁰⁴. Kullanılan bu ifadeden dolayı uzun dönem ikamet izni sahiplerinin hangi haklardan Türk vatandaşları gibi yararlanabilecekleri kanun metninden anlaşılamamaktadır.

YUKK Yönetmeliği ile bu yabancıların hangi usul ve esaslara göre Türk vatandaşlarına tanınan haklardan yararlandırılacağı düzenlenerek kanun hükmü daha açık hale getirilmeye çalışılmıştır. YUKK Yönetmeliği m. 41/1-ç'ye göre bu kişilerin, Türkiye'deki ikamet, seyahat, çalışma, yatırım, ticari faaliyet, miras, taşınır ve taşınmaz iktisabı ile ferağı gibi konulara yönelik işlemleri, ilgili kurum ve kuruluşlar tarafından Türk vatandaşlarına uygulanmakta olan mevzuata göre yürütülür. Hüküm bu haliyle şu şekilde anlaşılmaktadır: Örneğin, uzun dönem ikamet iznine sahip bir yabancı Türkiye'de taşınmaz edinmek istediğinde Tapu Kanunu ve ilgili diğer kanunlarda yer alan yabancılara ilişkin sınırlamalara göre değil varsa Türk vatandaşlarına ilişkin sınırlamalara göre taşınmaz edinebilmelidir. Ya da Türkiye'de yasal olarak çalışmak istediğinde, tıpkı Türk vatandaşları gibi çalışma izni almaksızın çalışabilmelidir⁵⁰⁵.

Ancak, *“Birinci fıkradaki hak ve yükümlülüklerin kullanılmasında özel kanunlarda Türk vatandaşı olma koşulu aranmışsa, uzun dönem ikamet iznine sahip olan kişiler bu haklardan yararlanmayı talep edemezler.”* şeklindeki m. 41/2 hükmü

---

bulunamazlar. Ancak kamu kurum ve kuruluşlarında işçi, geçici veya sözleşmeli personel olarak çalıştırılabilirler.”

⁵⁰⁴ Çiçekli, *Yabancılar ve Mülteci Hukuku*, s. 107.

⁵⁰⁵ Oysaki Uluslararası İşgücü Kanunu m.10/3'te uzun dönem ikamet izni olan yabancıların süresiz çalışma iznine başvurabilecekleri düzenlenmiştir.

ile yukarıdaki hüküm işlerliğini yitirmektedir⁵⁰⁶. Çünkü örneğin, AYBGBK'nın *“Bölgeye (Birinci derece kara askerî yasak bölge) buradaki görevlilerle, yetkili komutanlığın izin verdiği T.C. uyruğundaki diğer görevlilerden başkası giremez ve oturamaz.”* şeklindeki m. 7/1-b hükmünde *“T.C. uyruğundaki”* ifadesi kullanıldığından uzun dönem ikamet izni sahibi yabancılar da tıpkı diğer yabancılar gibi yabancılara özgü kısıtlamalara göre bu bölgede bulunabilecektir. Başka bir örnek vermek gerekirse; bu yabancılar, avukatlık, dış hekimliği gibi yalnızca Türk vatandaşlarına özgü meslekleri icra edemeyeceklerdir⁵⁰⁷.

Bu hükümlere ek olarak YUKK m. 44/2'de birinci fıkradaki haklara kısmen veya tamamen kısıtlamalar getirmeye Bakanlar Kurulu'nun yetkili olduğu düzenlenmiştir. Yani Bakanlar Kurulu'na uzun dönem ikamet izni bulunan yabancıların sahip oldukları hakları sınırlama veya tamamen kaldırma konusunda oldukça geniş bir yetki verilmiştir.

Tüm bu hükümleri birlikte değerlendirdiğimizde, uzun dönem ikamet izni sahibi yabancılar için görünüşte avantajlı bir durum yaratılmış olsa da aslında Türkiye'de süresiz ikamet edebilme ve harç ödemeksizin ikamet izni alma⁵⁰⁸ haklarına sahip olmak dışında diğer yabancılardan pek de farklı bir konumda olmadıkları görülmektedir. Kanaatimizce kafa karışıklığı yaratan bu hükümlerin yeniden düzenlenmesi ve uzun dönem ikamet izni bulunan yabancıların sahip oldukları hakların netleştirilmesi gerekmektedir.

e. Uzun Dönem İkamet İzninin İptali

Uzun dönem ikamet izinleri, YUKK m. 45/1'e göre şu hallerde iptal edilir:

a) Yabancıнын, kamu düzeni veya kamu güvenliği açısından ciddi tehdit oluşturması.

---

⁵⁰⁶ Çörtoğlu Koca, s. 73,74.

⁵⁰⁷ Bkz. Avukatlık Kanunu m.3-a (19.3.1969 tarih ve 1136 sayılı Kanun. RG. 7.4.1969-13168), Tababet Ve Şuabatı San'atlarının Tarzı İcrasına Dair Kanun m. 30 (11.4.1928 tarih ve 1219 sayılı Kanun. RG. 14.4.1928-863); Doğan, *Türk Yabancılar Hukuku*, s. 82.

⁵⁰⁸ Harçlar Kanunu m. 88-f gereği uzun dönem ikamet izni bulunan yabancılara ikamet tezkeresi harçsız olarak verilir (2.7.1964 tarih ve 492 sayılı Kanun. RG. 17.7.1964-11756).

YUKK Yönetmeliği m. 42/1'e göre yabancının kamu düzeni veya güvenliği açısından ciddi tehdit oluşturduğu ilgili güvenlik birimlerinden görüş alınarak tespit edilir. Kanun'da uzun dönem ikamet izni verilmesinde yabancının kamu düzeni veya kamu güvenliği açısından "tehdit" oluşturmaması şartı aranırken, bu iznin iptali için kamu düzeni veya güvenliği açısından "ciddi tehdit" oluşturmaması şartı aranmaktadır. Uzun dönem ikamet izninin iptal edilebilmesi için kamu düzeni ve güvenliği bakımından daha önemli bir tehdidin varlığı aranarak iptal işlemi zorlaştırılsa da idarenin "ciddi tehdit"i ne şekilde yorumlayacağı ya da hangi kısıtlara göre tespit edeceği belirsizdir. Bu konu da idarenin takdir yetkisine bırakılmıştır.

Ancak, bazı hallerde yabancının kamu düzeni ya da güvenliği bakımından ciddi tehdit oluşturduğu şüphe götürmeyecek biçimde açık olabilir. Örneğin Danıştay, İstanbul'daki İran İslam Cumhuriyeti Başkonsolosluğu'nun işgali eylemine katılan, güvenlik kuvvetlerinin uyarılarına rağmen eylemlerine devam eden ve bu olayda yakalanan yetmiş dört kişinin elebaşı olarak yakalanan on dokuz kişiden biri olduğu tespit edilen yabancının, Türkiye'nin emniyetini ve umumî nizamını bozduğu ya da bozmak istediğinin tartışmasız olduğuna ve bu sebeple ikamet izni verilmemesi yönündeki işlemin hukuka uygun olduğuna hükmetmiştir⁵⁰⁹.

Bu sebeple izinleri iptal edilenler, kanunda belirtilen ikamet izni türlerinden birini almak üzere başvuramazlar (YUKK Yönetmeliği m. 42/4).

b) Sağlık, eğitim ve ülkesindeki zorunlu kamu hizmeti dışında bir nedenle kesintisiz bir yıldan fazla süreyle Türkiye dışında bulunması.

Yönetmelikte sağlık, eğitim ve zorunlu kamu hizmeti gerekçelerine ek olarak görev gerekçesi de eklenmiştir (YUKK Yönetmeliği m. 42/2).

Yukarıda sayılan iptal sebeplerinin varlığı halinde bağlı yetki söz konusu olup idarenin ikamet iznini iptal etmesi gerekir⁵¹⁰. Zira hükümde "iptal edilir" ifadesi kullanılmıştır (YUKK m. 45/1).

---

⁵⁰⁹ Danıştay 10. Daire, 15.12.1983 tarih ve E. 1982/3706, K. 1983/2619 sayılı karar.

⁵¹⁰ Doğan, s. 83.

Sağlık, eğitim, ülkesindeki zorunlu kamu hizmeti ya da görev gerekçesi hariç kesintisiz bir yıldan fazla süre ile Türkiye dışında kalmaları nedeniyle uzun dönem ikamet izni iptal edilenler uzun dönem ikamet izni için yeniden başvuru yapabilirler (YUKK m. 45/2). Başvurulara ilişkin usul ve esaslar YUKK Yönetmeliği'nde düzenlenmiştir.

YUKK Yönetmeliği m. 43'e göre; *“Başvurular, yurt dışında konsolosluklara, yurt içinde ise yabancının bulunduğu ildeki valiliğe bizzat ya da Genel Müdürlükçe belirlenen başvuru usulüne göre yapılır. Bu başvurular öncelikli olarak değerlendirilir ve en geç bir ay içinde sonuçlandırılır. Değerlendirme yabancının; Türkiye’de yerleşmek amacıyla kalma iradesi, Türkiye’de yakınlarının bulunup bulunmadığı, taşınmaz mal varlığı, aktif iş ve çalışma ilişkileri, Türkiye ile olan sosyal, ekonomik ve kültürel bağları göz önünde bulundurularak gerçekleştirilir. Bu başvurularda, uzun dönem ikamet izni alma şartlarının yerine getirilip getirilmediği kontrol edilir. Ancak, kesintisiz sekiz yıl ikamet izniyle kalma şartı yeniden aranmaz.”* (YUKK m. 43/2-5). Uzun dönem ikamet izninin tekrar verilmesi İçişleri Bakanlığı'nın onayına tabidir (YUKK Yönetmeliği m. 43/6).

5. İnsanî İkamet İzni

İnsanî ikamet izni, bazı özel durumlarda diğer ikamet izinlerinin aksine talep üzerine değil idare tarafından re'sen düzenlenen iki ikamet izni türünden birisidir⁵¹¹. Diğeri ise insan ticareti mağduru ikamet iznidir. Bu izin türlerinin düzenlenmesinde insan hakları alanındaki gelişmelerin ve Türkiye'nin insanî nedenlerle ülkelerini terk etmek zorunda kalan yabancılara yönelik korumacı tavrının etkisi büyüktür⁵¹².

Bazı yabancılar (Örneğin, Türkiye’de uluslararası koruma talep edip de ilk iltica ülkesi veya güvenli üçüncü ülkeye gönderilecek olan, hakkında sınır dışı kararı verilip de bazı sebeplerden dolayı sınır dışı edilemeyen, sınır dışı kararına, uluslararası koruma başvurusunun reddi kararına karşı yargı yoluna başvuranlar) hukukî bir belirsizlik içinde bulunmaktadırlar⁵¹³. İşte insanî ikamet izni, bu

⁵¹¹ Açıkgöz, Arıner, s. 13; Erten, s. 22; Yönetmelik m. 44/1: *“İnsani ikamet izni işlemleri, Genel Müdürlüğün veya valiliğin talebi üzerine başlatılır.”*

⁵¹² Dardağan Kibar, s. 117; Doğan, *Türk Yabancılar Hukuku*, s. 83.

⁵¹³ Açıkgöz, Arıner, s. 17.

belirsizlik içinde bulunan yabancıları korumak ve onların bu süreçte Türkiye’de yasal olarak ikamet edebilmelerini sağlamak adına getirilmiş önemli bir izin türüdür⁵¹⁴.

a. İnsanî İkamet İzni Verilebilecek Yabancılar

YUKK m. 46’ya göre aşağıda belirtilen hallerdeki yabancılar valiliklerce insanî ikamet izni verilebilir ve bu izinler uzatılabilir:

a) Çocuğun yüksek yararı söz konusu olduğunda.

Örneğin, anne veya babası tarafından velayet hakkı ihlal edilerek Türkiye’de alıkonulan çocuğun, Uluslararası Çocuk Kaçırmanın Hukukî Veçhelerine Dair Sözleşme⁵¹⁵ ve Uluslararası Çocuk Kaçırmanın Hukukî Yön ve Kapsamına Dair Kanun⁵¹⁶ hükümleri gereği çocuğun iadesine ve şahsi ilişki kurulmasına ilişkin idarî ve adlî işlemler sonuçlanıncaya kadar insanî ikamet izni ile Türkiye’de yasal olarak ikamet etmesi sağlanabilir⁵¹⁷.

b) Haklarında sınır dışı etme veya Türkiye’ye giriş yasağı kararı alındığı halde, Türkiye’den çıkışları yaptırılmayan ya da Türkiye’den ayrılmaları makul veya mümkün görülmeyen yabancılar,

c) 55. madde uyarınca hakkında sınır dışı etme kararı alınmayan yabancılar⁵¹⁸,

ç) 53, 72 ve 77. maddelere göre yapılan işlemlere karşı yargı yoluna başvurulduğunda.

⁵¹⁴ Baran Çelik, s. 98; Çelikel, Gelgel, s. 104.

⁵¹⁵ 21.1.1998 tarihli bu sözleşmenin çekince ile onaylanması 3.11.1999 tarih ve 4461 sayılı Kanun (RG. 11.11.1999- 23873) ile uygun bulunmuştur. Sözleşme metni için bkz. (Erişim), www.ankarabarusu.org.tr/merkezler/chm/tr-tr/doc/cocuk_kacirma.doc, 18.10.2016.

⁵¹⁶ 22.11.2007 tarih ve 5717 sayılı Kanun (RG. 4.12.2007-26720).

⁵¹⁷ Çelikel, Gelgel, s.105.

⁵¹⁸ YUKK m. 55’e göre şu hallerde yabancı hakkında sınır dışı kararı alınmaz: “a) Sınır dışı edileceği ülkede ölüm cezasına, işkenceye, insanlık dışı ya da onur kırıcı ceza veya muameleye maruz kalacağı konusunda ciddi emare bulunanlar, b) Ciddi sağlık sorunları, yaş ve hamilelik durumu nedeniyle seyahat etmesi riskli görülenler, c) Hayati tehlike arz eden hastalıkları için tedavisi devam etmekte iken sınır dışı edileceği ülkede tedavi imkânı bulunmayanlar, ç) Mağdur destek sürecinden yararlanmakta olan insan ticareti mağdurları, d) Tedavileri tamamlanıncaya kadar, psikolojik, fiziksel veya cinsel şiddet mağdurları.”

Yani sınır dışı etme kararı (YUKK m. 58), uluslararası koruma başvurusunun kabul edilemez olduğuna ilişkin karar (YUKK m. 72) ve uluslararası koruma başvurusunun geri çekilmiş sayılmasına ilişkin kararlara (YUKK m. 77) karşı yargı yoluna başvurulduğunda, yabancıнын yargılama sürecinde Türkiye’de yasal olarak ikamet edebilmesi için insanî ikamet izni verilebilir.

d) Başvuru sahibinin ilk iltica ülkesi veya güvenli üçüncü ülkeye geri gönderilmesi işlemlerinin devamı süresince.

YUKK m. 73’e göre ilk iltica ülkesinden gelen yabancıнын uluslararası koruma başvurusu kabul edilemez olarak değerlendirilir ve ilk iltica ülkesine geri gönderme işlemleri başlatılır. Ancak geri gönderme işlemi gerçekleşinceye kadar yabancıнын Türkiye’de kalmasına izin verilir. İşte bu süreçte yabancıнын Türkiye’de kalışının yasal olması için insanî ikamet izni verilir.

Aynı şekilde m. 74’e göre güvenli üçüncü ülkeden gelen yabancıların da güvenli üçüncü ülkeye geri gönderme işlemleri tamamlayıncaya kadar Türkiye’de kalmasına izin verilir. Bu yabancılar da insanî ikamet izninden faydalanır.

e) Acil nedenlerden dolayı veya ülke menfaatlerinin korunması ile kamu düzeni ve kamu güvenliği açısından Türkiye’ye girişine ve Türkiye’de kalmasına izin verilmesi gereken yabancıların, ikamet izni verilmesine engel teşkil eden durumları sebebiyle diğer ikamet izinlerinden birini alma imkânı bulunmadığında.

f) Olağanüstü durumlarda.

Örneğin, ülkesinde yaşanan doğal afet nedeniyle iniş yapacağı havaalanı hasar gören ve bu sebeple bir süreliğine ülkesine yapılacak tüm uçuşların iptal edildiği bir yabancıya, bu süreçte Türkiye’de yasal olarak ikamet edebilmesi için insanî ikamet izni verilebilir.

Yukarıdaki hallerden birine dayanarak insanî ikamet izni alan yabancılar, iznin veriliş tarihinden itibaren en geç yirmi iş günü içinde adres kayıt sistemine kayıt yaptırmak zorundadır (YUKK m. 46/2).

b. İnsanî İkamet İzninin Süresi

İnsanî ikamet izinleri, en fazla birer yıllık sürelerle verilebilir ve bu izinler uzatılabilir (YUKK m. 46/1). Ancak insanî ikamet izni ile geçirilen süreler, Kanunda öngörülen ikamet izin sürelerinin toplanmasında hesaba katılmamaktadır (YUKK Yönetmeliği m. 44/4). İnsani ikamet iznine sahip olanlar, bu izin süresi içinde uzun dönem ikamet izni hariç olmak üzere, şartlarını taşıdıkları diğer ikamet izinlerinden birine başvurabilirler (YUKK Yönetmeliği m. 44/3).

c. İnsanî İkamet İzninin Şartları

İnsanî ikamet izinlerinin verilmesinde diğer ikamet izinlerinde aranan hiçbir şart aranmayıp yalnızca İçişleri Bakanlığının onayı bu iznin verilmesi için yeterli görülmektedir (YUKK m. 46/1). İnsanî ikamet izni, madde gerekçesinde kullanılan ifade ile⁵¹⁹, “insanî mülahazalarla” verildiği için herhangi bir şart öngörülmemesi iznin amacına uygundur.

d. İnsanî İkamet İzinlerinin İptali veya Uzatılmaması

Valilikler, insanî ikamet izinlerinin süresi içinde, bu izinlerin verilmesine dayanak teşkil eden şartların ortadan kalkıp kalkmadığına ilişkin resen değerlendirme yaparak, Bakanlığa bilgi verir (YUKK Yönetmeliği m. 44/2). Eğer iznin verilmesini zorunlu kılan şartlar ortadan kalkmışsa, Bakanlığın onayıyla valiliklerce izin iptal edilir ve uzatılmaz (YUKK m. 47). Örneğin YUKK m. 72 kapsamında uluslararası koruma başvurusunun kabul edilemez olduğuna dair verilen kararın iptali için dava açan bir yabancıya verilen insanî ikamet izninin, mahkeme kararının kesinleşmesi ile birlikte iptal edilmesi gerekir.

6. İnsan Ticareti Mağduru İkamet İzni

Uluslararası hukukta en önemli insan hakları ihlallerinden biri olarak görülen ve tüm dünya ülkelerinin ortak problemlerinden biri olan insan ticareti⁵²⁰ Türkiye’nin

⁵¹⁹ (Erişim), <http://www.goc.gov.tr/files/files/MADDE%20GEREK%C3%87ELER%C4%B0-2.pdf>, 17.01.2017.

⁵²⁰ “İnsan ticareti, kuvvet kullanarak veya kuvvet kullanma tehdidi ile veya diğer bir biçimde zorlama, kaçırma, hile, aldatma, nüfuzu kötüye kullanma kişinin çaresizliğinden yararlanma veya başkası üzerinde denetim yetkisi olan kişilerin rızasını kazanmak için o kişiye veya başkalarına kazanç

de yaşadığı ve mücadele ettiği bir sorundur. Zira bulunduğu coğrafi konum nedeniyle Türkiye, insan ticareti bakımından hem hedef ülke, hem de özellikle Avrupa ülkelerine geçiş yapmak üzere kullanılan transit ülke durumundadır⁵²¹. Bu sebeple, Türk hukukunda, insan ticareti ile mücadele adına gerek ulusal gerekse uluslararası düzeyde önemli adımlar atılmaktadır.

Bu konuda, “Sınırışan Örgütlü Suçlara Karşı Birleşmiş Milletler Sözleşmesi” ve bu sözleşmeye ekli “İnsan Ticaretinin, Özellikle Kadınların ve Çocukların Ticaretinin Önlenmesine, Durdurulmasına ve Cezalandırılmasına ilişkin Protokol” (Palermo Protokolü) kabul edilmiştir⁵²². Yine “Avrupa Konseyi İnsan Ticaretine Karşı Eylem Sözleşmesi”⁵²³ kabul edilmiş ve bu sözleşmeye bağlı olarak “İnsan Ticaretiyle Mücadele ve Mağdurların Korunması Hakkında Yönetmelik”⁵²⁴ çıkarılmıştır. Bunların yanı sıra insan ticareti ile ilişkili pek çok ikili ve çok taraflı andlaşmaya da imza atılmış olup ulusal mevzuatımızda ise TCK’da insan ticareti suçu düzenlenmiş, çeşitli kanunlarda da insan ticareti ile mücadeleyi önlemeye yönelik düzenlemelere yer verilmiştir⁵²⁵. İnsan ticareti ile ilgili en önemli ulusal düzenlemelerden birisi de YUKK ile getirilen insan ticareti mağduru ikamet izni olmuştur.

a. İnsan Ticareti Mağduru İkamet İzni Verilebilecek Yabancılar

Yukarıda bahsedilen uluslararası andlaşmalara paralel olarak düzenlenen YUKK m. 48’e göre bu izin, insan ticareti mağduru olduğu ya da olabileceği

---

veya çıkar sağlama yoluyla kişilerin istismar amaçlı temini, bir yerden bir yere taşınması, devredilmesi, barındırılması veya teslim alınması anlamına gelir.” Bkz. “İnsan Ticareti ile Mücadele; Soru ve Cevaplar”, (Erişim) <http://www.goc.gov.tr/files/files/insanticaretiss.pdf>, 20.10.2016.

⁵²¹ Doğan, s. 83.

⁵²² BM bünyesinde 12.12.2000 tarihinde Palermo’da imzaya açılan sözleşme ve protokol, Türkiye tarafından 30.1.2003 tarih ve 4800 ve 4804 sayılı kanunlar (RG. 04.02.2003- 25014) ile uygun bulunmuştur. Sözleşme ve protokolün orijinal metinleri için bkz. (Erişim) http://www.unodc.org/documents/middleeastandnorthafrica/organised-crime/UNITED_NATIONS_CONVENTION_AGAINST_TRANSNATIONAL_ORGANIZED_CRIME_AND_THE_PROTOCOLS_THEREOF.pdf, 20.10.2016.

⁵²³ 16.5.2005 tarihli sözleşme, 30.1.2016 tarih ve 6667 sayılı Kanun ile uygun bulunmuştur. Sözleşme metni için bkz. (Erişim) <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2016/04/20160407-16.pdf>, 20.10.2016.

⁵²⁴ RG. 17.3.2016-29656.

⁵²⁵ Bu sözleşme ve kanunlar için bkz. “Türkiye’nin İnsan Ticaretiyle Mücadelesi”, (Erişim) http://www.goc.gov.tr/icerik3/turkiyenin-insan-ticaretiyle-mucadelesi_409_561_563, 20.10.2016.

yönünde kuvvetli şüphe duyulan yabancılara valilikler tarafından verilir⁵²⁶. Bu izin yabancılara, yaşadıklarının etkisinden kurtulabilmeleri ve yetkililerle iş birliği yapıp yapmayacaklarına karar verebilmeleri amacıyla verilmektedir (YUKK m. 48/1).

Bu iznin verileceği yabancılara gerçekten insan ticareti mağduru olduğu ya da olabileceğinin tespit edilmesi gerekmektedir. İnsan ticaretinin, Türk Ceza Kanunu'nda bir suç olarak düzenlendiği (TCK m. 80) göz önünde bulundurulduğunda bu tespitin ceza mahkemesi hükmüne göre mi yoksa adli soruşturma ya da kovuşturma sürecine bağlı kalınmaksızın idare tarafından mı yapılacağı konusunda tereddüt oluşabilir. Bizim de katıldığımız görüşe⁵²⁷ göre bu tespitin, insan ticareti mağduru olmuş ya da olabilecek yabancının şikâyeti ya da bir şekilde bu durumdan haber alınması üzerine adli süreçten bağımsız olarak idare tarafından yapılması gerekir. Zaten YUKK m. 48'de "kuvvetli şüphe" ifadesi kullanıldığından failin belirlenmiş olması ve insan ticareti suçunun sabit olması gerekmemektedir.

Buradaki amaç mağdurların yaşanan olayların etkisinden kurtulabilmesi ve yetkililerle işbirliği yapıp yapmayacağına sağlıklı biçimde karar vermesini sağlamak olduğundan belki de çok uzun sürecek bir yargılamanın sonucunun beklenmesi, hükmün amacına aykırı olacaktır. Dolayısıyla idare tarafından, Palermo Protokolü'nün 3. maddesinin (a) bendinde yer alan insan ticareti tanımı, Türk Ceza Kanunu m. 80'deki tanım, Avrupa Konseyi İnsan Ticaretine Karşı Eylem Sözleşmesi'nin 4. maddesinin (a) bendindeki tanımlar dikkate alınarak yabancının insan ticareti mağduru olduğu ya da olabileceğinin tespiti yapılmalı ve ikamet izni düzenlenmelidir. Yürütülen yargılamanın sonucu ise verilmiş olan insan ticareti mağduru ikamet izninin uzatılması ya da iptal edilmesi hususunda dikkate alınmalıdır⁵²⁸.

---

⁵²⁶ İnsan ticareti mağduru ikamet izinleri harçsız olarak verilir (YUKK Yönetmeliği m. 45/1, Harçlar Kanunu m. 88-g).

⁵²⁷ Ekşi, *Yabancılar ve Uluslararası Koruma Hukuku*, s. 99.

⁵²⁸ Ekşi, *Yabancılar ve Uluslararası Koruma Hukuku*, s. 100.

b. İnsan Ticareti Mağduru İkamet İzninin Süresi

İnsan ticareti mağduru ikamet izinleri otuz gün süreli olarak verilir (YUKK m. 48/1). Mağdurlara yaşadıklarının etkisinden kurtulabilmeleri ve yetkililerle işbirliği yapıp yapmayacaklarına karar verebilmeleri için verilen bu süre, Avrupa Konseyi İnsan Ticaretine Karşı Eylem Sözleşmesi'nde "iyileşme ve düşünme süresi" (*recovery and reflection period*) olarak adlandırılmaktadır⁵²⁹. Sözleşmesi'nin 13. maddesinde taraf devletler, iç hukuklarında mağdurlara en az otuz günlük bir iyileşme ve düşünme süresi tanımakla yükümlü tutulmuşlardır. 14. maddede ise taraf devletler, belirli durumların varlığı halinde mağdurlara uzatılabilir ikamet izni vermekle yükümlü tutulmuşlardır⁵³⁰.

İyileşme ve düşünme süresi tanımak amacıyla verilen insan ticareti mağduru ikamet izni, mağdurun güvenliği, sağlığı veya özel durumu sebepleriyle en fazla altışar aylık sürelerle uzatılabilir. Ancak bu süreler hiçbir şekilde toplam üç yılı geçemez (YUKK m. 49/1).

c. İnsan Ticareti Mağduru İkamet İzninin Şartları

İnsan ticareti mağduru olduğu veya olabileceği yönünde kuvvetli şüphe duyulan yabancılara diğer ikamet izinlerinde aranan şartların hiçbiri aranmaksızın ikamet izni verilebilir (YUKK m. 48/2). Korunmaya muhtaç durumda olan bu yabancıların, vize, geçerli sağlık sigortası, yeterli gelir kaynağı, adli sicil kaydı gibi hiçbir şarta tabi tutulmaksızın Türkiye'de yasal olarak ikamet edebilmeleri amaçlanmıştır.

d. İnsan Ticareti Mağduru Destek Programı ve İznin İptali

İnsan ticareti mağdurunun kendisine tanınan düşünme süresi içinde, rızası alınarak sığınma evinde veya destek merkezinde kalması ve destek programına

⁵²⁹ Bkz. "Council of Europe Convention on Action against Trafficking in Human Beings", (Erişim) <https://rm.coe.int/CoERMPublicCommonSearchServices/DisplayDCTMContent?documentId=090000168008371d>, 15.12.2016.

⁵³⁰ Yine Palermo Protokolü'nün 7.maddesine göre taraf devletler uygun hallerde, insan ticareti mağdurlarının kendi ülkesinde geçici veya sürekli olarak kalmalarına izin veren yasal veya diğer uygun önlemleri almayı düşünecektir. (Erişim) <https://www.tbmm.gov.tr/kanunlar/k4804.html>, 16.12.2016.

katılması esastır (YUKK Yönetmeliği m. 45/1). Mağdura asgari düzeyde ve imkânlar çerçevesinde sağlanacak mağdur destek programı; barınma, sağlık, psiko-sosyal destek, tercüman desteği, eğitim gibi pek çok konudaki desteği içerir. Destek programı süresince ya da serbest ikamet sırasında mağdura yükümlülükler getirilebilir (YUKK Yönetmeliği m. 45/3, 4).

Mağdura destek programı sağlanması, Palermo Protokolü'nün "İnsan ticareti mağdurlarına yönelik yardım ve koruma" başlıklı 6. maddesinin taraf devletlere verdiği bir yükümlülüktür⁵³¹. Aynı zamanda bu yükümlülük Avrupa Konseyi İnsan Ticaretine Karşı Eylem Sözleşmesi'nin "Mağdurların desteklenmesi" başlıklı 12. maddesinde de düzenlenmektedir⁵³².

İnsan ticareti mağduru ikamet izinlerinin verilmesinde hiçbir şart aranmadığından, bu iznin iptali için kanunda tek bir sebep öngörülmüştür. Buna göre, insan ticareti mağduru olduğu veya olabileceği yönünde kuvvetli şüphe bulunan yabancıların, kendi girişimleriyle suçun failleriyle yeniden bağ kurduklarının belirlendiği hallerde izin iptal edilir (YUKK m. 49/2). Ancak mağdurun zorlama, korkutma, şiddet, tehdit gibi nedenlere bağlı olarak iradesi dışında suçun failleriyle bağ kurduğu tespit edilirse ikamet izni iptal edilmez (YUKK Yönetmeliği m. 49/2). İkamet izinlerinin iptal edilmesi halinde mağdur destek programı da sonlandırılır (YUKK Yönetmeliği m. 46/1).

7. İkamet İzni Türleri Arasında Geçişler ve İkamette Kesinti

Bir yabancı Türkiye'de ikamet edebilmek için ilk kez başvuruda bulunabileceği gibi zaten Türkiye'de bir ikamet izni ile ikamet ediyorken başka bir ikamet izni türüne geçiş yapmak ya da mevcut ikamet izninin süresini uzatmak isteyebilir. Böyle durumlarda, ikamet izinleri arasında geçişler ve ikamette kesinti ile ilgili hükümler devreye girmektedir. Örneğin, bir yabancı uzun dönem ikamet iznine geçiş yapmak istediğinde Türkiye'de kesintisiz en az sekiz yıl ikamet edip

⁵³¹ Palermo Protokolü m. 6/3: "Her Taraf Devlet, uygun durumlarda, sivil toplum örgütleriyle, diğer ilgili kuruluşlarla ve sivil toplumun diğer unsurlarıyla işbirliği içinde özellikle aşağıdaki hususlara ilişkin hükümler dâhil, insan ticareti mağdurlarının fiziksel, psikolojik ve sosyal yönden iyileşmelerini sağlamak için önlemler alınıp uygulanmasını değerlendirecektir (...)"

⁵³² Avrupa Konseyi İnsan Ticaretine Karşı Eylem Sözleşmesi m. 12/1: "Her bir taraf, mağdurların fiziksel, ruhsal ve sosyal anlamda iyileşmeleri sürecinde desteklenmeleri için gerekli mevzuat düzenlemelerini ve diğer tedbirleri kabul eder.(...)"

etmediğinin hesaplanması gerekeceğinden ikamette kesinti ile ilgili hükümler uygulama alanı bulacaktır.

Yabancılar, ikamet izninin verilmesine esas olan gerekçenin sona ermesi veya farklı bir gerekçenin ortaya çıkması halinde, yeni kalış amacına uygun ikamet izni talebinde bulunabilir (YUKK m. 29/1). İkamet izni verilmesine esas olan gerekçenin sona ermesi halinde, sona erme tarihinden itibaren on gün içinde yeni kalış amacına uygun ikamet izni için valiliğe başvuru yapılır. Bu yabancılara, ikamet izni müracaat belgesi verilir (YUKK Yönetmeliği m. 26/1).

Yabancı, mevcut gerekçesine ek olarak yeni bir gerekçeye sahip ise mevcut ikamet izni ile kalmaya devam edebileceği gibi altmış günlük süreyi⁵³³ beklemeden valilikten yeni ikamet izni talebinde bulunabilir (YUKK Yönetmeliği m. 26/3).

Öğrenci ikamet iznine sahip olan yabancının aile ikamet izni alma koşullarının ortaya çıkması halinde, bu kişiye aile ikamet izni düzenlenir ve öğrenci ikamet izni koşullarını taşımaya devam ettiği sürece öğrenci ikamet izninin sağladığı haklardan aynen yararlanır (YUKK Yönetmeliği m. 26/4). Aile ikamet izni, çalışma izni, insanî ikamet izni veya insan ticareti mağduru ikamet izinlerinden birine sahip olan yabancının öğrenci ikamet izni alabilme koşullarının ortaya çıkması halinde mevcut izni devam etmesine rağmen öğrenci ikamet izninin sağladığı haklardan yararlanabilir (YUKK Yönetmeliği m. 26/5, 6 ve 7).

Kısa dönem, aile ya da öğrenci ikamet izinleri ile Türkiye’de ikamet etmiş yabancıların uzun dönem ikamet iznine geçiş hakları bulunurken mültecilere, şartlı mültecilere, ikincil koruma statü sahiplerine, insanî ikamet izni bulunanlara ve geçici korunanlara uzun dönem ikamet iznine geçiş hakkı tanınmaz (YUKK Yönetmeliği m. 26/8). Daha önce açıklandığı üzere, insan ticareti mağduru ikamet izni sahiplerinin de doğrudan uzun dönem ikamet iznine geçiş hakları bulunmamaktadır.

YUKK m. 28’e göre bu kanun hükümlerinin uygulanmasında; zorunlu kamu hizmeti, eğitim ve sağlık nedenleri hariç, bir yılda toplam altı ayı geçen veya son beş yıl içinde toplam bir yılı aşan Türkiye dışında kalışlar ikamette kesinti sayılır. Bu

---

⁵³³ İkamet izni uzatma başvuruları, ikamet izni süresinin dolmasına altmış gün kalmasından itibaren ve her koşulda ikamet izni süresi dolmadan önce valiliklere yapılır (YUKK m. 24/2).

şekilde ikamet süresinde kesinti olanların ikamet izni başvurularında veya başka bir ikamet iznine geçişlerinde, önceki izin süreleri hesaba katılmaz. Kesintisiz ikamet izin sürelerinin hesaplanmasında, öğrenci ikamet izinlerinin yarısı, diğer ikamet izinlerinin ise tamamı sayılır.

Örneğin, iki yıl insanî ikamet izni ile daha sonra dört yıl öğrenci ikamet izni ile ardından da beş yıl aile ikamet izni ile Türkiye’de kalmış olan bir yabancı uzun dönem ikamet izni için başvuru yapmış olsun. Bu yabancının toplam ikamet süresi hesaplanırken insanî ikamet izni ile geçirilen iki yıl hesaba katılmayıp öğrenci ikamet izni ile geçirilen sürenin yarısı yani iki yıl ve aile ikamet izni ile geçirilen sürenin tamamı yani beş yıl toplanır. Bu süreler toplamda sekiz yıl olmadığı için uzun dönem ikamet izni başvurusunun reddedilmesi gerekir.

C. ÖZEL DURUMDAKİ YABANCILARIN İKAMETİ

Türk hukukunda bazı yabancıların durumları özel olarak düzenlenmiş Türkiye’de ikametleri bakımından bir takım kolaylıklar tanınmıştır. Yukarıda bu yabancıların hukukî statüleri ve yeri geldikçe ikamet izinlerine ilişkin düzenlemelere yer verilmeye çalışılmıştır. Ancak genel olarak yabancılar için uygulanan ikamet rejiminden ayrılan noktaların daha iyi anlaşılabilmesi adına, bu yabancıların ikametlerinin bir bütün halinde ele alınmasında fayda görüyoruz.

1. Vatansız Kişilerin İkameti

Hiçbir devlete vatandaşlık bağı ile bağlı olmayan vatansız kişilere, onlara koruma sağlayabilmek amacıyla YUKK ile çeşitli haklar tanınmıştır. Bunlardan birisi de vatansız kişinin ikamet izninden muaf tutularak Türkiye’de ikamet edebilme hakkıdır (YUKK m. 20/1-b).

YUKK m. 50’ye göre vatansız kişilere, Türkiye’de yasal olarak ikamet edebilme hakkı sağlayan vatansız kişi kimlik belgesi düzenlenir. Ancak başka ülkeler tarafından vatansız kişi işlemi görenler bu haktan yararlandırılmaz (YUKK m. 50/1). Yani yabancı ülke makamları tarafından verilen ve vatansız kişi kimlik belgesine

eşdeğer belge sahibi olan vatansızların ikamet izninden muaf tutulmaları mümkün değildir⁵³⁴.

Valiliklerce düzenlenen ve hiçbir harca tabi olmayan vatansız kişi kimlik belgesi, ikamet izni yerine geçer ve iki yılda bir valiliklerce yenilenir (YUKK m. 50/2).

Vatansız kişi kimlik belgesine sahip olarak Türkiye’de geçirilen süreler, ikamet sürelerinin toplanmasına hesaba katılır. YUKK m. 51-a’ya göre bu kimlik belgesine sahip kişiler kanundaki ikamet izinlerinden birini almak üzere talepte bulunabilirler. Dolayısıyla, vatansız kişi kimlik belgesi ile Türkiye’de kalan ve iki yılda bir izni yenilenen vatansız kişi sekiz yılın sonunda şartları taşıması halinde uzun dönem ikamet iznine başvurabilir.

2. Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Vatandaşlarının İkameti

KKTC vatandaşı kişiler, Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti Ve Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Hükümeti Arasında İki Ülke Vatandaşlarına İlave Kolaylıklar Tanınmasına İlişkin Anlaşma⁵³⁵ hükümleri gereği Türk vatandaşları gibi işleme tabi tutulurlar ve Türkiye’de yasal olarak ikamet edebilmeleri için ikamet izni alma zorunlulukları yoktur⁵³⁶. Ancak talep etmeleri halinde çalışma, öğrenim ve oturma amaçlı olarak pasaport sürelerine bakılmaksızın beş yıl süreli ikamet izni düzenlenir⁵³⁷. Bu kapsamda, YUKK’ta yapılan değişiklik⁵³⁸ ile KKTC vatandaşlarına en fazla beş yıllık süre ile kısa dönem ikamet izni alabilme hakkı tanınmıştır (YUKK m. 31/1- k, 5).

---

⁵³⁴ Çörtoğlu Koca, s. 51, dn. 29; Doğan, *Türk Yabancılar Hukuku*, s. 67.

⁵³⁵ Anlaşma metni için bkz. (Erişim) <https://www.tbmm.gov.tr/kanunlar/k4465.html>, 21.10.2016.

⁵³⁶ Çiçekli, *Yabancılar ve Mülteci Hukuku*, s. 109; Ekşi, *Yabancılar ve Uluslararası Koruma Hukuku*, s. 66; “Sıkça Sorulan Sorular”, (Erişim) <http://istanbul.mfa.gov.ct.tr/sikca-sorulan-sorular/>, 21.10.2016.

⁵³⁷ “KKTC Uyraklı Şahıslara Uygulanacak İşlemler”, (Erişim) http://www.ankara.pol.tr/Sayfalar/yabancılar_oturum_kktc.aspx, 21.10.2016.

⁵³⁸ YUKK m. 31/1-k ve YUKK m. 31/5 hükümleri Uluslararası İşgücü Kanunu’nun 27. maddesi ile eklenmiştir.

3. Mülteci, Şartlı Mülteci, İkincil Koruma Statüsü ve Geçici Koruma Statüsü Sahibi Yabancıların İkameti

Mülteci, şartlı mülteci ve ikincil koruma statüsü verilen yabancılar ikamet izninden muaf tutulan kişilerdendir (YUKK m. 20/1-g). Bu yabancılar, uluslararası koruma statüsü sahibi kimlik belgesi verilir. Yabancı kimlik numarası da içeren bu belge, hiçbir harca tabi olmayıp ikamet izni yerine geçer. Bu kimlik belgesi, mülteciler için üç yıl süreli şartlı mülteci⁵³⁹ ve ikincil koruma statüsü verilenler için bir yıl süreli olarak düzenlenir (YUKK m. 83). Bu sürelerin belirlenmesinde 2004/83/EC sayılı Avrupa Birliği Konsey Yönergesi'nin dikkate alındığı söylenebilir⁵⁴⁰. Zira bu yönergenin 24. maddesinde, ulusal güvenlik ve kamu düzeni aksini gerektirmedikçe, statü verildikten sonra mümkün olan en kısa süre içinde mülteci statüsünden yararlanan kişilere en az üç yıl süreli, ikincil koruma statüsünden yararlanan kişilere en az bir yıl süreli ve süresi uzatılabilen ikamet izni verileceği düzenlenmiştir⁵⁴¹.

Şartlı mülteci ve ikincil koruma statüsü sahibi kişiye, Genel Müdürlükçe, kamu düzeni veya kamu güvenliği nedeniyle belirli bir ilde ikamet etme, belirlenen süre ve usullerle bildirimde bulunma yükümlülüğü getirilebilir. Bu kişiler, adres kayıt sistemine kayıt yaptırmak ve ikamet adresini valiliğe bildirmekle yükümlüdür (YUKK m. 82).

Mülteci, şartlı mülteci ve ikincil koruma statüsü sahiplerine uzun dönem ikamet iznine geçiş hakkı tanınmaz (YUKK m. 42/2).

Geçici koruma sağlanan yabancılar da ikamet izninden muaftırlar (YUKK Yönetmeliği m. 20/1-ı). Geçici Koruma Yönetmeliği'nin 22. maddesine göre bu yabancılar valilikler tarafından süreli ya da süresiz olarak hiçbir ücrete tabi olmaksızın geçici koruma kimlik belgesi düzenlenir. Geçici Koruma Yönetmeliği'nin 25. maddesine göre bu belge, yabancıya ülkede kalış hakkı sağlar; ancak Kanunda sayılan ikamet izni veya ikamet izni yerine geçen belgelere eşdeğer sayılmaz ve uzun

⁵³⁹ Şartlı mültecilerin Türkiye'de kalmasına güvenli üçüncü ülkeye yerleştirilinceye kadar izin verilir (YUKK m. 62).

⁵⁴⁰ Baran Çelik, s. 96.

⁵⁴¹ Yönerge için bkz. Kadir Ay, Thomas vom Braucke, Işıl Tokcan v.d., *İltica ve Göç Mevzuatı*, Ankara, 2005, (Erişim) http://www.goc.gov.tr/files/files/iltica_goc.pdf, 17.01.2017, s. 221.

dönem ikamet iznine geçiş hakkı tanımaz. Bu belge ile Türkiye’de geçirilen süre ikamet izni süresi toplamında dikkate alınmaz ve sahibine Türk vatandaşlığına başvuru hakkı sağlamaz. Örneğin, 2011 yılında Türkiye’ye kitlesel akın döneminde bireysel olarak gelen bir Suriye vatandaşı, kendisine sağlanan geçici korumanın sona erdirilmesi halinde Türkiye’de kalmaya devam etmek isterse ikamet izni alması gerekecektir⁵⁴². Şartları taşıyorsa kendisine ikamet izni verilebilecek ancak ilerleyen yıllarda uzun dönem ikamet iznine başvurmak isterse geçici koruma altında Türkiye’de geçirdiği süre ikametten sayılmayacaktır.

4. Uluslararası Koruma Başvuru Sahiplerinin İkameti

Türkiye’de uluslararası koruma sahibi (mülteci, şartlı mülteci, ikincil koruma statüsü sahibi) olabilmek için YUKK m. 65 kapsamında valiliklere başvuru yapılmalıdır. Kural olarak başvuruların bizzat yapılması gerekmekle birlikte yabancı, başvuruları aynı gerekçeye dayanan ve kendisiyle birlikte gelen aile üyeleri adına da başvuru yapılabilir (YUKK m. 65/3).

Uluslararası koruma başvurusunun etkin ve adil bir şekilde değerlendirilebilmesi adına, başvuru sahibi ile kayıt tarihinden itibaren otuz gün içinde mülakat yapılır (YUKK m. 75/1). Mülakatı tamamlanan yabancıya ve varsa aile üyelerine yabancı kimlik numarasını içeren “uluslararası koruma başvuru sahibi kimlik belgesi” verilir. Bu belge altı ay süre ile verilir ve gerektiğinde altı aylık sürelerle uzatılabilir (YUKK m. 76/1).

Uluslararası koruma başvuru sahibi kimlik belgesi hiçbir harca tabi olmayıp ikamet izni yerine geçer (YUKK m. 76/4). Dolayısıyla başvuru sahipleri Kanunda yer alan ikamet izinlerinden birini almaksızın, kimlik belgesinin geçerlilik süresi boyunca Türkiye’de yasal olarak ikamet edebilirler.

5. Göçmenlerin İkameti

Özel kanunlarla yurdumuza getirilen iskânlı göçmenler, sınırlarımızdan yurda girdikten sonra geçici veya kesin iskânları için belirlenen yerlerin, serbest göçmenler

---

⁵⁴² Geçici Koruma Yönetmeliği m. 22/5’e göre geçici korumanın sona ermesi halinde geçici koruma kimlik belgesi geçerliliğini kaybeder ve yabancıdan geri alınır. Doğal olarak, kimlik belgesinin geçerliliğini yitirmesi ile birlikte ikamet izninden muafiyet hali de sona erer.

ise yerleştikleri yerlerin en büyük mülki amirine müracaatla kendileri ve aile fertleri için "Vatandaşlığa Girme Beyannamesi"ni imzalayarak "Göçmen Belgesi" almaya mecburdur⁵⁴³. Göçmen Belgesi, iki yıl için geçerli olup, geçici kimlik belgesi olarak kullanılır (İşkn Kanunu m. 8/3). Bu süre zarfında ikamet izni almalarına gerek bulunmamaktadır (YUKK Yönetmeliği m. 20/1-h). Göçmen olarak kabul edilen kişiler, Bakanlar Kurulu kararıyla vatandaşlığa alındıktan (TVK m. 12/1-d) sonra her Türk vatandaşı gibi ikamet iznine gerek olmaksızın Türkiye’de ikamet edebilirler.

6. Mavi Kart Sahibi Yabancıların İkameti

TVK m. 28 gereğince doğumla Türk vatandaşı olup da çıkma izni almak suretiyle Türk vatandaşlığını kaybedenler ve üçüncü dereceye kadar olan altsoyları, belirli istisnalar dışında Türk vatandaşlarına tanınan haklardan aynen yararlanmaya devam ederler. Dolayısıyla bu yabancılar, ikamet izni almaksızın Türkiye’de ikamet edebilirler. Bu hakkın kullanılması için yabancıya verilen mavi kartın gösterilmesi yeterli olmaktadır (TVK m. 28/7). TVK m. 28 kapsamındaki yabancıların ikamet izninden muaf oldukları YUKK’ta da düzenlenmiştir (YUKK m. 20/1-f).

7. Turkuaz Kart Sahibi Yabancıların İkameti

2016 yılında yürürlüğe giren Uluslararası İşgücü Kanunu’nun getirdiği yeniliklerden birisi turkuaz kart uygulamasıdır. Kanunun 11. maddesine göre, uluslararası işgücü politikası doğrultusunda; eğitim düzeyi, mesleki deneyimi, bilim ve teknolojiye katkısı, Türkiye’deki faaliyetinin veya yatırımının ülke ekonomisine ve istihdama etkisi ile Uluslararası İşgücü Politikası Danışma Kurulu nerileri ve çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığınca belirlenen usul ve esaslara göre başvurusu uygun görülen yabancılar turkuaz kart verilir.

Turkuaz kart sahibi yabancılar⁵⁴⁴, Uluslararası İşgücü Kanunu’nda düzenlenen süresiz çalışma izninin sağladığı haklardan yararlanırlar. Kanunun 10. maddesine göre ise süresiz çalışma izni olan yabancılar uzun dönem ikamet izninin

⁵⁴³ İşkn Kanunu’na göre göçmenler serbest göçmen, isknlı göçmen, münferit göçmen ve toplu göçmen olmak üzere dört gruba ayrılmıştır. Her birinin tanımı Kanun’un 3. maddesinde yapılmıştır (m. 3/1-e, f, g, ę).

⁵⁴⁴ Bu yabancılar TVK’da yapılan değişiklik (6735 sayılı Kanun m. 27 ile) ile istisnaı yoldan Türk vatandaşlığına alınma imkânı da getirilmiştir (TVK m. 12/1-b).

sağladığı tüm haklardan yararlanırlar. Dolayısıyla turkuaz kart sahiplerinin Türkiye’de süresiz olarak ikamet etme hakları bulunmaktadır.

Turkuaz kart sahibi yabancının, eşi ve bakmakla yükümlü olduğu çocukları da kendilerine verilen Turkuaz Kart sahibi yakını olduğunu gösteren belge ile Türkiye’de ikamet edebilirler (Uluslararası İşgücü Kanunu m. 11/3).

8. Türkiye’de Zorunlu Olarak Bulunan Yabancıların İkameti

Bazı durumlarda yabancı, kendi isteğiyle değil kanunî zorunluluklardan dolayı Türkiye’de bulunabilir. Böyle durumlarda, yabancının ikamet izni almak zorunda olup olmadığına ilişkin bir tereddüt yaşanmaması adına YUKK’ta ayrı bir düzenlemeye yer verilmiştir.

YUKK m. 26/1’e göre tutuklu veya hükümlü olarak cezaevlerinde ya da idarî gözetim altında geri gönderme merkezlerinde bulunan yabancıların, buralarda geçirdikleri süreler ikamet izni süresinin ihlali sayılmaz. Yani bir yabancı Türkiye’de bulunduğu sürede tutuklanarak cezaevine gönderilmiş bu süre zarfında da ikamet izni süresi dolmuşsa bu kişinin yeniden ikamet izni için başvuru yapması gerekmez. Yine YUKK m. 26/1’e göre bu yabancıların varsa ikamet izinleri iptal edilebilir. Ayrıca bunlardan yabancı kimlik numarası olmayanlara ikamet izinleri bulunmasa dahi yabancı kimlik numarası verilebilir.

SONUÇ

Anayasa'ya göre, yabancıların temel hak ve özgürlükleri uluslararası hukuka uygun olarak ve ancak kanunla sınırlanabilir (m. 16). Dolayısıyla yabancıların ikamet ve seyahat özgürlüklerinin, uluslararası andlaşmalara, uluslararası teamül kurallarına ve hukukun genel ilkelerine uygun olmak ve kanunla yapılmış olmak kaydıyla sınırlanması mümkündür.

Çalışmamız boyunca açıklandığı üzere, Türk yabancılar hukuku mevzuatına bakıldığında, bir yabancının Türkiye'ye girişi ve Türkiye'de ikametinin vatandaşlara göre farklı koşullara tabi tutulduğu, diğer bir deyişle yabancılara daha ileri düzeyde sınırlamalar getirildiği görülmektedir. Kanaatimizce, bir devletin vatandaşlık ilişkisi kurduğu ve bu ilişkiye bağlı olarak diplomatik himaye sağladığı, bunun karşılığında da belirli ödevler yükleyebildiği vatandaşını başka bir devletin himayesi altında bulunan bir yabancı ile aynı muameleye tabi tutmak istememesi pek tabiidir. Bir devletin, egemenlik hakkına dayanarak yabancının ülkeye girmesine engel olma yetkisi de bulunmaktadır. Nitekim çalışmamızın ilk bölümünde incelemiş olduğumuz bazı uluslararası andlaşmalar da devletlerin bu yöndeki düzenlemelerine cevaz vermektedir. Örneğin, Kişilerin Seyahatlerine Dair Avrupa Sözleşmesi'nin 6. maddesinde taraf devletlere, ülkeye girişini ve ülkede kalışını sakıncalı gördüğü diğer taraf devlet vatandaşlarının sınırlarına girişini yasaklama hakkını saklı tutma yetkisi verilmiştir.

Anayasa hükmü gereği, Türk hukukunda yabancıların ikamet ve seyahatlerine ilişkin düzenlemeler ve sınırlamalar kanunla yapılmaktadır. Bu konudaki temel kanun Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu olmakla birlikte bazı özel kanunlarda da sınırlamalara yer verilmektedir. Ancak YUKK'un yürürlüğe girmesinden önce, yani YİSHK'in uygulandığı dönemde bu kanunda düzenlenen hükümler eksik kaldığından ve güncel sorunlara cevap veremediğinden değişik zamanlarda hizmet içi genelgeler çıkarılmaktaydı. Yabancıların ikamet ve seyahatleri ile ilgili çıkan sorunları çözebilmek adına bu genelgelere başvurulmakta ancak çoğu zaman farklı uygulamalar ortaya çıkabilmekteydi. Uygulamada oluşan bu farklılık yargı kararlarına da yansımaktaydı. Ulaşılabilirliği olmayan bu genelgeler,

YUKK'un yürürlüğe girmesinden YUKK Yönetmeliği'nin yürürlüğe girmesine kadar geçen süreçte de çıkarılmaya ve uygulanmaya devam etmiştir⁵⁴⁵.

YUKK ve YUKK Yönetmeliği ile birlikte yabancıların ikamet ve seyahatlerine ilişkin kurallar büyük çoğunlukla bir araya toplanmış, netleştirilmiş ve hukukî belirliliği ve güvenilirliği sağlamak adına önemli bir adım atılmıştır. Yabancıların Türkiye'ye girişlerinde ve ikamet izinlerinde önemli değişiklikler yapılmıştır.

İlk olarak, önceden Türkiye'de ikamet izni almaksızın geçirilebilecek süre bir ay iken bu süre yeni kanun ile doksan güne çıkarılmıştır. Böylelikle Türkiye'ye yapılacak kısa süreli seyahatler için ikamet izni alma zorunluluğu ortadan kaldırılarak hem yabancılara kolaylık sağlanmış hem de izin verecek makamların yükü azaltılmıştır. YUKK ile ilk defa, ikamet izni başvurularının yurtdışından yapılması kuralı öngörülerek bazı istisnaî durumlarda yurtiçinden de başvuru imkânı tanınmıştır. Bu kuralın getirilmesi ile birlikte yurtdışından ikamet izni alarak Türkiye'ye giriş yapmak isteyen yabancıların giriş vizesi alma mecburiyetleri de ortadan kalkmıştır.

YİSHK'te ikamet izni türlerine yer verilmemekteydi. Dolayısıyla hangi yabancıнын, hangi şartlarda, hangi ad altında ikamet izni alabileceği kanundan anlaşılamamaktaydı. YUKK ile ilk defa ikamet izni türleri düzenlenmiş olup her bir ikamet izninin şartları, iptal, ret ya da uzatmama sebepleri detaylı olarak ele alınarak önceki kanun döneminde var olan belirsizlik ortadan kaldırılmaya çalışılmıştır.

YUKK'un getirdiği önemli düzenlemelerden birisi de öğrenci ikamet izni ile Türkiye'de öğrenim gören ön lisans, lisans, yüksek lisans ve doktora öğrencilerine çalışma izni almak suretiyle çalışma imkânı verilmesidir. Bu düzenleme, kendi ülkelerindeki kısıtlı olanaklar nedeniyle Türkiye'de eğitim görmek isteyen yabancı öğrencilerin yaşadığı maddi sıkıntıları giderebilmek adına yerinde bir düzenleme olmuştur.

---

⁵⁴⁵ Tokuzlu, s. 1078.

YUKK'un pek çok yönüyle, Türk yabancılar hukukunu iyileştirme ve geliştirme amacına hizmet ettiği ve edeceği söylenebilir. Ancak bu durum, Kanun'da ve uygulamada hiçbir yanlışlık ya da eksiklik olduğu anlamına gelmemektedir. Çalışmamız boyunca, yeri geldikçe ikamet ve seyahate ilişkin düzenlemelerle ilgili eleştirilerimizi yapmış olmakla birlikte kısaca tekrar değinmekte fayda görüyoruz.

Öncelikle YUKK'un pek çok hükmünde olduğu gibi ikamet ve seyahatle ilgili bazı hükümlerinde de çeşitli hususların yönetmelikle düzenlenmesi öngörülmüştür. Örneğin, 6. maddede sınırda kapsamlı kontrol işlemlerine ilişkin usul ve esasların, 11. maddede vize türleri ve işlemlerine ilişkin usul ve esasların, 29. maddede de ikamet izinleri arasındaki geçişlere ilişkin usul ve esasların yönetmelikle düzenleneceği öngörülmüştür. Ancak YUKK Yönetmeliği, Kanun'un yürürlüğe girmesinden iki yıl kadar sonra, 17.03.2016 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Hal böyle olunca, bu süre zarfında yönetmelik hükümlerinin yokluğundan ve YUKK'un yeni bir kanun olmasından dolayı uygulamada bazı boşlukların ve sorunların meydana gelmesi kaçınılmaz olmuştur⁵⁴⁶.

YİSHK döneminde, ikamet ve seyahatle ilgili konularda idareye çok geniş takdir yetkisi verilmesi yönündeki tutumun, YUKK'ta da bir nebze devam ettirilmiş olması eleştirdiğimiz diğer bir konudur. Örneğin, 16. maddeye göre yabancıнын suç işleyebileceği yönünde kuvvetli şüphe bulunması halinde vize, vizeyi veren makam ya da valiliklerce iptal edilir. Böyle bir hususun idarenin takdirine bırakılmış olması hukuka uygun görünmemektedir. Yine, kısa dönem ikamet izni ve aile ikamet izinlerinde “ikamet izni verilebilir” ifadesi kullanılarak idareye geniş takdir yetkisi tanınmıştır. Kanunda aranan tüm şartların varlığı halinde dahi idarenin ikamet izni vermeme yetkisinin bulunduğu anlaşılmaktadır. İdareye verilen yetki her ne kadar kanuna dayansa da, kanunda yer almayan sebeplere dayanarak izin taleplerinin reddedilmesinin kanunîlik ilkesini zedelediği, dolayısıyla ikamet izni için aranan şartların varlığı halinde, idareye izin talebini reddetme yetkisi tanımayacak şekilde bir düzenlemeye gidilmesinin hukukî öngörülebilirlik açısından da uygun olacağı kanaatindeyiz.

---

⁵⁴⁶ Tokuzlu, s. 1096.

YUKK ile getirilen önemli yeniliklerden birisi uzun dönem ikamet izni ve bu izin sahiplerine tanınan ayrıcalıklardır. 44. maddeye ilk bakıldığında, bu yabancıların doğumla Türk vatandaşı olup çıkma izni almak suretiyle Türk vatandaşlığından ayrılanlarla (mavi kart sahipleri) neredeyse aynı haklara sahip olduğu anlaşılmaktadır. Ancak, hükümde “özel kanunlardaki hükümler hariç” ifadesi kullanıldığından ötürü uzun dönem ikamet izni sahiplerinin yararlanabileceği hakların kapsamı oldukça daralmaktadır. Aynı zamanda bu yabancılara tanınan haklara kısmen veya tamamen kısıtlamalar getirmeye Bakanlar Kurulu yetkili kılınmıştır. Görüldüğü üzere uzun dönem ikamet izni sahiplerinin hangi haklardan yararlanabilecekleri belirsizdir. Dolayısıyla yeni bir düzenlemeye gidilerek bu yabancıların sahip oldukları hakların netleştirilmesi gerekmektedir.

YUKK yeni bir kanun olduğundan dolayı, uygulamadaki boşlukların doldurulması ve aksaklıkların giderilmesi zaman alacaktır. Aynı sebeple, kanun hükümlerinin idare tarafından uygulamaya nasıl yansıtılacağı ve yargı organlarının bu hükümleri ne şekilde yorumlayacağı da zaman içinde görülecektir. Temennimiz, özellikle coğrafi ve jeopolitik konumu ve sağladığı çalışma ve eğitim olanakları sayesinde yabancılar tarafından tercih edilen Türkiye’nin bu niteliğinin korunması adına yabancılar hukukuna ilişkin olumlu gelişmelerin devam etmesi, YUKK ile getirilen yeniliklerin adaletli biçimde uygulamaya yansıtılması, her konuda olduğu gibi yabancıların ikamet ve seyahatleri ile ilgili konularda da hukukî belirliliğin ve güvenilirliğin sağlanması, Kanun’da ve diğer mevzuatta yer alan eksikliklerin süratle giderilmesidir.

KAYNAKÇA

Açıkgöz, Meral, Arıner, Hakkı O., **Turkey's New Law on Foreigners and International Protection: An Introduction**, Turkish Migration Studies Group (TurkMiS), Briefing Paper 2, 2014, (Erişim) https://www.compas.ox.ac.uk/media/BP-2014TurkMisTurkey_New_Law_Foreigners -1.pdf, 05.06.2016.

Akbulut, Emre, **Yurt Dışına Çıkış Yasağı**, Yayınlanmamış Yüksek Lisan Tezi, Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2007.

Akipek, Jale G., Akıntürk, Turgut, Ateş, Derya, **Türk Medeni Hukuku: Başlangıç Hükümleri- Kişiler Hukuku**, 12. Baskı, Beta Yayınevi, İstanbul, 2015.

Akyılmaz, Bahtiyar, Sezginer, Murat, Kaya, Cemil, **Türk İdare Hukuku**, 7. Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2016.

Aliefendioğlu, Yılmaz, “Anayasa Yargısı Açısından Olağanüstü Yönetim Usulleri”, **Anayasa Yargısı Dergisi**, C. 9, Ankara, 1992, s. 411-434.

Altuğ, Yılmaz, “Vatansızlar Hakkında İki Birleşmiş Milletler Sözleşmesi”, **İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası**, C. 29, S. 1-2, İstanbul, 1963, s. 201-217.

Arpacı, Abdülkadir, **Kişiler Hukuku (Gerçek Kişiler)**, 2.Bası, Beta Yayınevi, İstanbul, 2000.

Asar, Aydoğan, **Türk Yabancılar Mevzuatında Yabancı ve Hakları**, 3. Bası, Turhan Kitabevi, Ankara, 2006.

Atar, Yavuz, **Türk Anayasa Hukuku**, 8. Baskı, Mimoza Yayınları, Konya, 2013.

Atay, Ender Ethem, **İdare Hukuku**, 5. Bası, Turhan Kitabevi, Ankara, 2016.

Avcı, Ali Osman, **Vergi Borcundan Kaynaklanan Yurt Dışına Çıkış Yasağı ve 5766 Sayılı Yasa ile Getirilen Düzenlemeler**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2010.

Ay, İlyas, **1982 Anayasası'nda Yerleşme Hürriyeti**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Erciyes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kayseri, 2012.

Ay, Kadir, Vom Braucke, Thomas, Tokcan, Işıl v.d., **İltica ve Göç Mevzuatı**, Ankara, 2005, (Erişim) http://www.goc.gov.tr/files/files/iltica_goc.pdf, 17.01.2017.

Aybay, Rona, Dardağan Kibar, Esra, **Yabancılar Hukuku**, 3. Baskı, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2010.

Aybay, Rona, Özbek, Nimet, **Vatandaşlık Hukuku**, 4. Baskı, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2015.

Aygün, Ercan, **1982 Anayasası'nda Seyahat Özgürlüğü**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2007.

Baran Çelik, Neşe, “Türk Hukukunda Uluslararası Koruma Başvurusunda Bulunan veya Uluslararası Korumadan Yararlanan Yabancıların Hak ve Yükümlülükleri”, **İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, C. 1, Özel Sayı, 2015, s. 81-134.

Berki, Osman Fazıl, “Türkiye’de Yabancılar Hukuku”, **AÜHFD**, C. 12, S. 1-2, 1955, s. 172-200.

Bodin, Jean, **Bodin: On Sovereignty-Four chapters from the Six Books of the Commonwealth**, edited and translated by Julian H. Franklin, Seventh Printing, Cambridge University Press, Cambridge, 2004.

Bozkurt, Enver, Kütükçü, Mehmet Akif, Poyraz, Yasin, **Devletler Hukuku**, 8. Baskı, Yetkin Yayınları, Ankara, 2015.

Büyükçalık, Mürvet Ece, **Mülteci Hukuku’nun Gelişimi ve Türkiye’de Mültecilerin Sosyal Hakları**, On İki Levha Yayıncılık, İstanbul, 2015.

Çağlayan, Ramazan, **İdare Hukuku Dersleri**, 4. Baskı, Adalet Yayınevi, Ankara, 2016.

Çağlayan, Ramazan, **İdarî Yargılama Hukuku**, 8. Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2016.

Çelikel, Aysel, (Öztekin) Gelgel, Günseli, **Yabancılar Hukuku**, 21. Bası, Beta Yayınevi, İstanbul, 2015.

Çelikel, Aysel, Şanlı, Cemal, Öztekin, Günseli, Erdem, Bahadır, Ataman, İnci, Giray, F. Kerem, **Milletlerarası Özel Hukuk Sözleşmeleri-C. I. (Çok Taraflı Sözleşmeler)**, Beta Yayınevi, İstanbul, 2005.

Çiçekli, Bülent, “Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu’nun Getirdiği Yenilikler”, ed. Ceyda Süral, Ekin Ömeroğlu, **Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunun Değerlendirilmesi**, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2015.

Çiçekli, Bülent, **Göç Terimleri Sözlüğü**, Uluslararası Göç Hukuku, IOM, Yayın No. 18, 2009.

Çiçekli, Bülent, **Uluslararası Hukukta Mülteciler ve Sığınmacılar**, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2009.

Çiçekli, Bülent, **Yabancılar Hukuku**, 4. Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2013.

Çiçekli, Bülent, **Yabancılar ve Mülteci Hukuku**, 5. Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2014.

Çörtoğlu Koca, Sema, “Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu Uyarınca Yabancıların Türkiye’de İkameti ve Uzun Dönem İkamet İznine İlişkin Değerlendirmeler”, **Ankara Barosu Dergisi**, S. 2, Ankara, 2016, s. 41-88.

Dardağan Kibar, Esra, “An Overview and Discussion of the New Turkish Law on Foreigners and International Protection”, **Perceptions**, C. 13, S. 3, Sonbahar 2013, s. 109-128.

Doğan, Vahit, **Türk Vatandaşlık Hukuku**, 11. Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2012.

Doğan, Vahit, **Türk Yabancılar Hukuku**, Savaş Yayınevi, Ankara, 2016.

Duman, Murat, **Vergi Borcu Nedeniyle Yurt Dışına Çıkış Yasağı**, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2010.

Dural, Mustafa, Öğüz, Tufan, **Türk Özel Hukuku C. II: Kişiler Hukuku**, 16. Baskı, Filiz Kitabevi, İstanbul, 2015.

Edwards, Alice, “Temporary Protection, Derogation And The 1951 Refugee Convention”, **Melbourne Journal of International Law**, C. 13, 2012, s. 595-635.

Ekşi, Nuray, “Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu’nda Düzenlenen Uluslararası Koruma Türleri”, **Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanununun Değerlendirilmesi**, ed. Ceyda Süral, Ekin Ömeroğlu, Seçkin Yayıncılık, 2015.

Ekşi, Nuray, **6458 Sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu'nda İdari Gözetim**, Beta Yayınevi, İstanbul, 2014.

Ekşi, Nuray, **Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Abdolkhani ve Karimnia-Türkiye Davası: Mülteci ve Sığınmacı Hukuku Açısından Değerlendirme**, Beta Yayınevi, İstanbul, 2010.

Ekşi, Nuray, Çiçekli, Bülent, **Yabancılar ve Mülteci Hukukuna İlişkin Danıştay 10. Daire Kararları**, Beta Yayınevi, İstanbul, 2012.

Ekşi, Nuray, **Yabancılar Hukukuna İlişkin Temel Konular**, 4. Baskı, Beta Yayınevi, İstanbul, 2012.

Ekşi, Nuray, **Yabancılar ve Uluslararası Koruma Hukuku**, 3. Baskı, Beta Yayınevi, İstanbul, 2015.

Ekşi, Nuray, **Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu (Tasarısı)**, Beta Yayınevi, İstanbul, 2012.

Erdem, Bahadır, **Türk Vatandaşlık Hukuku**, Beta Yayınevi, İstanbul, 2010.

Erdoğan, Mustafa, **Anayasa Hukuku**, 7. Baskı, Orion Kitabevi, Ankara, 2011.

Ergül, Ergin, “Avrupa Birliği Müktesabatında Yabancıların Aile ve Özel Hayat Hakkı Çerçevesinde Korunması”, **Ankara Barosu Dergisi**, S. 3, 2013, s. 197-206.

Ergüven, Nasih Sarp, Özturanlı, Beyza, “Uluslararası Mülteci Hukuku ve Türkiye”, **AÜHFD**, C. 62, S. 4, s. 1007-1061.

Erten, Rifat, “Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu Hakkında Genel Bir Değerlendirme”, **Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, C. 19, S. 1, Ankara, 2015, s. 4-51.

Fendoğlu, Hasan Tahsin, **Anayasa Hukuku**, Yetkin Yayınları, Ankara, 2015.

Göçmen, İlke, **Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi Işığında Avrupa Birliği ve Türkiye Göç Hukuku**, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2015.

Göğer, Erdoğan, **Yabancılar Hukuku**, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları-No: 342, Ankara, 1974.

Gören, Zafer, **Anayasa Hukuku**, Yetkin Yayınları, Ankara, 2011.

Gözler, Kemal, **Türk Anayasa Hukuku Dersleri**, 16.Baskı, Ekin Kitabevi, Bursa, 2014.

Gözübüyük, A. Şeref, **Anayasa Hukuku**, 19. Bası, Turhan Kitabevi, Ankara, 2013.

Groenendijk, Kees v.d., **The Family Reunification Directive in EU Member States-the First Year of Implementation**, Wolf Legal Publishers, Center for Migration Law, Nijmegen, 2007.

Gül, İdil Işıl, Karan, Ulaş, **Ayrımcılık Yasağı: Kavram, Hukuk, İzleme ve Belgeleme**, ed. Burcu Yeşiladalı, Gökçeçiçek Ayata, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2011.

Günday, Metin, **İdare Hukuku**, 10. Baskı, İmaj Yayınevi, Ankara, 2015.

Günday, Metin, **İdare Hukuku**, 8. Baskı, İmaj Kitabevi, Ankara, 2003.

Gündüz, Aslan, **Milletlerarası Hukuk**, ed. Reşat Volkan Günel, 8. Baskı, Beta Yayınevi, İstanbul, 2015.

Gündüz, Aslan, **Milletlerarası Hukuk: Temel Belgeler-Örnek Kararlar**, 5. Bası, Beta Yayınevi, İstanbul, 2009.

Güner, Cemil, “İltica Konusunda Türkiye’nin Yol Haritası: Ulusal Eylem Planı”, **Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, C. 56, S. 4, Ankara, 2007, s. 81-109.

Güngör, Gülin, **Tâbiyet Hukuku: Gerçek Kişiler-Tüzel Kişiler-Şeyler**, 3. Bası, Yetkin Yayınları, Ankara, 2015.

Hailbronner, Kay, “Nationality in Public International Law and European Law”, ed. Rainer Bauböck vd., **Acquisition and Loss of Nationality-Volume 1: Comparative Analyses**, Amsterdam University Press, Amsterdam, 2006, s. 35-104.

İba, Şeref, **Anayasa Hukuku ve Siyasal Kurumlar**, 2. Bası, Turhan Kitabevi, Ankara, 2008.

Kaboğlu, İbrahim Ö., **Anayasa Hukuku Dersleri: Genel Esaslar**, 8. Baskı, Legal Yayıncılık, İstanbul, 2012.

Karakoç, İrem, **Hukuk Tarihinde Vatandaşlık-Yabancılık Statüsü**, Yetkin Yayınları, İzmir, 2012.

Lambert, Hélène, **The Position of Aliens in Relation to the European Convention on Human Rights**, No. 8, Council of Europe Publishing, 2006.

Mandal, Ruma, **Protection Mechanisms Outside of the 1951 Convention (“Complementary Protection”)**, UNHCR, 2005.

McAdam, Jane, **Complementary Protection and Beyond: How States Deal with Human Rights Protection**, Sydney Law School Research Paper, No: 06/18, Australia, 2005.

Memiş Emin, **Anayasa Hukuku Notları: Türkiye’de Anayasa Gelişimleri Eğrisi (1808-2011)**, 6. Bası, Filiz Kitabevi, İstanbul, 2011.

Mumcu, Ahmet, Küzeci, Elif, **İnsan Hakları ve Kamu Özgürlükleri (Kavramlar, Evrensel ve Ulusal Gelişimleri, Bugünkü Durumları)**, 6. Baskı, Turhan Kitabevi, Ankara, 2012.

Nomer, Ergin, **Türk Vatandaşlık Hukuku**, 20. Bası, Filiz Kitabevi, İstanbul, 2014.

Özay, İl Han, **Günlük Yönetim**, 4. Baskı, Alfa Yayınları, İstanbul, 2002.

Özbek Hadimoğlu, Nimet, “Genel Güvenlik Bakımından Mahzurlu Olanların Yurt Dışına Çıkış Özgürlüğü İle Pasaport Kanunu’nun 23. Maddesi”, **Ankara Üniversitesi Siyasal Bilimler Fakültesi Dergisi**, C. 67, S. 3, Ankara, 2012, s. 109-158.

Özbudun, Ergun, **Türk Anayasa Hukuku**, 14. Baskı, Yetkin Yayınları, Ankara, 2013.

Özgüven, A. Volkan, “Vergi Borcundan Dolayı ‘Yabancıya’ Yurt Dışına Çıkış Yasağı Uygulaması (?)”, **Türkiye Barolar Birliği Dergisi**, S. 68, 2007, s. 458-465.

Parlak, Bekir, Şahin, Ali Utku, “Türkiye İltica ve Göç Mevzuatının Coğrafi Kısıtlama Uygulaması Yönünden Analizi”, **Tesam Akademi Dergisi**, C. 2, S. 2, 2015, s. 65-79.

Pazarcı, Hüseyin, **Uluslararası Hukuk**, 14. Bası, Turhan Kitabevi, Ankara, 2015.

Serozan, Rona, **Medeni Hukuk: Genel Bölüm/Kişiler Hukuku**, 5. Bası, Vedat Kitapçılık, İstanbul, 2014.

Seviğ, Vedat, “Yabancı Gerçek Kişilerin Giriş, Çıkış, İkamet ve Seyahatleri”, **İÜHFMD**, C. 43, S. 1-4, 1977, s. 367-382.

Sevimli, Ahmet, Reçber, Ercan, “Avrupa Birliği’nde İşçilerin Serbest Dolaşımı ve Türk İşçilerinin Serbest Dolaşım Hakkı”, **İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası**, C. 72, S. 2, İstanbul, 2014, s. 391-440.

Sezer, Abdullah, “Pasaport Kanunu Madde 22 ve 23: 1982 Anayasası ve İnsan Hakları Avrupa Sözleşmesine Ek 4 No’lu Protokole Aykırılık Sorunu”, **Ankara Üniversitesi Siyasal Bilimler Fakültesi Dergisi**, C. 57, S. 3, Ankara, 2002, s. 49-76.

Soysal, Mümtaz, Değişen Egemenlik ve Meşruluk, **Anayasa Yargısı Dergisi**, C. 20, 2003, s. 171-181.

Şit, Banu, “Modern Vatandaşlık Kavramına Bir Bakış”, **Türkiye Barolar Birliği Dergisi**, S. 76, 2008, s. 64-82.

T.C. Başbakanlık Avrupa Birliği Genel Sekreterliği, **Avrupa Birliği Antlaşması ve Avrupa Birliği’nin İşleyişi Hakkında Antlaşma**, Ankara, 2011, (Erişim) <http://www.ab.gov.tr/files/pub/antlasmalar.pdf>, 26.10.2016.

T.C. Devlet Planlama Teşkilatı, **Türkiye-Avrupa Topluluğu Ortaklık Konseyi Kararları**, Yayın No: 2596, C.1, Ankara, 2001, s. 111-113, 137-146, 149-164, (Erişim) http://www.ab.gov.tr/files/AB_Iliskileri/okk_tur.pdf, 26.10.2016.

Tanör, Bülent, **İki Anayasa: 1961-1982**, On İki Levha Yayıncılık, İstanbul, 2010.

Tanör, Bülent, Yüzbaşıoğlu, Necmi, **1982 Anayasasına Göre Türk Anayasa Hukuku**, 13. Bası, Beta Yayınevi, İstanbul, 2013.

Tekinalp, Gülören, **Türk Yabancılar Hukuku**, 5. Bası, Beta Yayınevi, İstanbul, 1996.

Teksoy, Barış, “6458 Sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanununa Göre Yabancıların Vize Alma Zorunluluğu”, **AÜHFD**, C. 62, S. 3, 2013, s. 855-906.

Teziç, Erdoğan, **Anayasa Hukuku**, 12. Bası, Beta Yayınevi, İstanbul, 2007.

Tiryakioğlu, Bilgin, “Türk Hukukunda Yabancıların Oturma ve Çalışma Hakkı”, **AÜHFD**, C. 46, S. 1-4, 1997, s. 67-84.

Tokuzlu, Lami Bertan, “Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu’nun Yasal Belirlilik İlkesi Konusunda Türk Uygulamasına Katkısı Üzerine Bir Değerlendirme”, **Uyuşmazlık Mahkemesi Dergisi**, S.7, Ankara, 2016, s. 1061-1105.

Tunç, Hasan, Bilir, Faruk, Yavuz, Bülent, **Türk Anayasa Hukuku**, 5. Baskı, Adalet Yayınevi, Ankara, 2014.

Tunçomağ, Kenan, “İkametgâh”, **İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası**, C.26, S. 1-4, İstanbul, 1960, s. 153-184.

Turhan, Mehmet, **Anayasal Devlet**, 3. Baskı, Naturel Yayıncılık, Ankara, 2004.

Uluocak, Nihal, **Türk Vatandaşlık Hukuku**, Filiz Kitabevi, İstanbul, 1989.

UNHCR, **Conclusion on International Cooperation and Burden and Responsibility Sharing in Mass Influx Situations**, No. 100 (LV) – 2004, parag. (a), (Erişim) <http://www.unhcr.org/41751fd82.html>, 28.04.2016.

UNHCR, **UNHCR in Turkey: Facts&Figures**, Issue 3, 2011, (Erişim) http://www.dewereldmorgen.be/docs/2011/11/19/ff_2011_january_issue-_resized.pdf, 20.09.2016.

Uzun, Elif, “Geri Göndermeme (Non-Refoulement) İlkesinin Uluslararası Hukuktaki Konumu Üzerine Bir Değerlendirme”, **Uluslararası Hukuk ve Politika Dergisi**, C. 8, S. 30, 2012, s. 25-58.

Van Dijk, P. , Van Hoof, G.J.H, **Theory and practice of the European Convention on Human Rights**, Third Edition, Kluwer Law Internaional, The Hague-The Netherlands, 1998.

Vardar Hamamcıoğlu, Gülşah, **Türk Medeni Kanunu’na Göre Yerleşim Yeri**, On İki Levha Yayıncılık, İstanbul, 2009.

Weis, Paul, **Nationality and Statelessness in International Law**, Second Edition, Sijthoff& Noordhoff International Publishers, Netherlands, 1979.

Yakan, Birol, **Uluslararası Seyahat ve Vize Anlaşmaları-Türkiye’nin Vize Politikası ve Uygulamaları**, Nobel Yayıncılık, Ankara, 2015.

Zevkliler, Aydın, Acabey, Beşir, Gökyayla, K. Emre, **Medeni Hukuk: Giriş-Başlangıç Hükümleri-Kişiler Hukuku, Aile Hukuku**, 6. Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2000.

Elektronik Kaynakça

<http://apps.who.int>
<http://curia.europa.eu>
<http://ec.europa.eu>
<http://eudocitizenship.eu>
<http://hudoc.echr.coe.int>
<http://istanbul.mfa.gov.ct.tr>
<http://justitiaetpace.org>
<http://legal-dictionary.thefreedictionary.com>
<http://www.ab.gov.tr>
<http://www.anayasa.gov.tr/>
<http://www.ankara.pol.tr>
<http://www.aref.government.bg>
<http://www.danistay.gov.tr>
<http://www.echr.coe.int>
<http://www.gif.org.tr>
<http://www.goc.gov.tr>
<http://www.mfa.gov.tr/>
<http://www.ohchr.org>
<http://www.refworld.org/>
<http://www.tdk.gov.tr/>
<http://www.tursab.org.tr>
<http://www.uhdigm.adalet.gov.tr>
<http://www.unodc.org>
<https://e-ikamet.goc.gov.tr>
<https://europa.eu>
<https://rm.coe.int>
<https://www.amnesty.org.tr>
<https://www.evisa.gov.tr>

<https://www.tbmm.gov.tr>
www.ankarabarosu.org.tr

